



**T.C.**

**NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ**

**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**TARİH ANABİLİM DALI**

**OSMANLI'DAN CUMHURİYET'E TÜRKİYE ZİRAAT ODALARI**

Yüksek Lisans Tezi

Seyhan KOÇ

Danışman

Doç. Dr. Hüseyin KALEMLİ

Nevşehir

Nisan 2021

## TEŞEKKÜR

Bu çalıőmanın yűrűtűlmesi sırasında desteęini, zamanını ve tavsiyelerini esirgemeyen danıőman hocam Doç. Dr. Hűseyin KALEMLİ' ye, yoęun çalıőmalarım sırasında bana destek olan Annem'e teőekkűrlerimi arz ederim.

Seyhan KOÇ

Nevşehir 2021



# OSMANLI'DAN CUMHURİYET'E TÜRKİYE ZİRAAT ODALARI

Seyhan KOÇ

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim  
Dalı, Yüksek Lisans, Şubat, 2021

Danışman; Doç. Dr. Hüseyin KALEMLİ

## ÖZET

Tarım diğer bir deyişle ziraat, insanlık tarihi açısından büyük bir öneme sahip olmakla birlikte zaman içerisinde gelişim gösteren bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kadar önemli bir konuma sahip olan bu yapı, toplumlar üzerinde de büyük bir etkiye sahiptir. Tarımın bu etkisi Osmanlı Devleti'nin ilk zamanlarında yerleşik hayata geçiş ile daha da artmış ve insanlar artık emeklerinin karşılıklarını almak için çaba göstermişlerdir. Bu süreçte geçimini topraktan sağlamaya çalışan çiftçiler için toprak bol olmasına rağmen onu işleyecek güç, makine ve teknoloji bulunmamaktaydı. Çiftçilerde bu olumsuz durum karşısında seslerini duyurmak için bir örgütlenme çabası içerisine girmişlerdir. Bahsedilen örgütlenme şekli ise, 19. yüzyılda baş gösteren batılılaşma hareketlerinin teşviki ve Islahat Fermanının ilan edilmesi ile ortaya çıkan Oda fikridir. Bu Odalardan birisi de temelleri 1881 yılında atılan Ziraat Odalarıdır.

Ziraat Odaları, tarımın gelişmesini ve çiftçilerin emeklerinin karşılıklarını almasını amaçlayan bir meslek kuruluşu olarak 1881 yılında hazırlanan bir nizamname ile kurulmuştur. Fakat yeterince faaliyet gösterememesi sonucunda 1912 yılında tekrar bir nizamname çıkarılmasına gerek duyulmuştur. Tüm bu çabalara rağmen, ismi var ama cismi yok olan Ziraat Odaları 1957 yılına kadar sürekli olarak geliştirilmeye çalışılan ama bir türlü faaliyet gösteremeyen bir unsur olarak varlığını sürdürmüştür.

1957 yılında çıkarılan Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği Nizamnamesi ile yeniden bir yapılandırma içerisine giren Ziraat Odaları, hem kendi varlığını ispatlamış hem de çiftçiler için bir umut kapısı olmuştur. Bu bağlamda da, Ziraat Odaları gelişirken işlerinin kontrollerinin sağlanması amacıyla Ankara'da Türkiye Ziraat Odaları Birliği kurulmuştur. 1957 yılında çıkarılan Kanun'un maddeleri 1971 yılında çıkarılan Kanunla ve 1983 yılındaki Kanun Hükmünde Kararnameler ile değişikliğe uğramış ise de 2004 yılında son şeklini almıştır.

Ziraat Odaları Osmanlı Devleti döneminden günümüze kadar birçok alanda faaliyet göstermiş ve çiftçilerin hem seslerini duyurmuş hem de haklarını korumuştur. Günümüzde Türkiye çapında toplam 764 tane Ziraat Odası çiftçilerimize hizmet vermektedir.

**Anahtar Kelimeler:** Tarım, Örgütlenme, Ziraat Odaları, Türkiye Ziraat Odaları Birliği.



# **CHAMBERS OF AGRICULTURE IN TURKEY FROM THE OTTOMAN EMPIRE TO THE REPUBLIC**

**Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Institution Of Social Science History  
Department, Master Degree, February, 2021**

**Supervisor: Associate Professor Hüseyin Kalemli**

## **ABSTRACT**

Farming in another word agriculture appears before us as an great importance in human history as well as a structure that shows development in time. A structure that has such an important status has a great influence on societies. This effect of agriculture grew bigger with transition to settled life in the early days of Ottoman Empire and people showed effort to receive a recompense for their works. Even if there was a lot of cultivable land, farmers who tried to cultivate the soil could not find the power, machines and technology to cultivate it. Because of that farmers sink themselves into the effort of make themselves heard. The mentioned organization form is chamber idea which show up with encouragement of westernization movement in the 19.century and edict of reform. One of these chambers is the chamber of agriculture which is founded in 1881.

Chambers of agriculture are founded as a regulation in 1881 which attents to improve agriculture and receive a recompense for farmers work as a professional organization. But as result of not showing enough activity, a new regulation needed in 1912. Even of all this efforts, as a titular organization, chambers of agriculture as an organization which were tried to be improved but did not show any sign activity continued his existence like that until 1957.

The chambers of agriculture which are resurrected with the chambers of agriculture and the union of turkish agricultural chambers' regulation proved his existence and also it became a touch of hope for the farmers. In these sense with the purpose of establishing control on the issues while the chambers of agriculture are improving the union of turkish agricultural chambers is established. Even if it is changed with the statue that are relased in 1957, 1971 and with the delegated legislation in 1983, it took its final form in 2004.

Chambers of agriculture got in act in many field ,represented the farmers and protected their right starting from Ottoman empire's era until today. Today, A total of 764 units throughout Turkey Chamber of Agriculture serves our farmers.

**Keywords:** Agriculture, Organization, Chamber of Agriculture, Union of Chamber of Agriculture Turkey.



## İÇİNDEKİLER

<b>BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK</b> .....	i
<b>TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK</b> .....	ii
<b>KABUL VE ONAY SAYFASI</b> .....	iii
<b>TEŞEKKÜR</b> .....	iv
<b>ÖZET</b> .....	v
<b>ABSTRACT</b> .....	vii
<b>KISALTMALAR</b> .....	xi
<b>TABLolar LİSTESİ</b> .....	xii
<b>GİRİŞ</b> .....	1

### BİRİNCİ BÖLÜM

#### OSMANLI DEVLETİ DÖNEMİNDE ZİRAAT ODALARI

1.1. Osmanlı Devleti'nde Ziraat.....	14
1.2. 19. Yüzyıl'da Ziraatın Durumu.....	17
1.3. Ziraat Odalarının Kuruluşu.....	28
1.4. Ziraat Odalarının Teşkilat Yapısı.....	29
1.5. Ziraat Odalarının Görevleri.....	32

### İKİNCİ BÖLÜM

#### CUMHURİYET DÖNEMİNDE ZİRAAT ODALARI.....35

2.1. Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Türkiye'de Ziraat.....	35
2.2. Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Ziraat Odalarının Durumu.....	40
2.3. Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliğinin Yapılandırılması.....	42
2.3.1. Ziraat Odalarının Yapılandırılması.....	46
2.3.2. Türkiye Ziraat Odaları Birliği'nin Yapılandırılması.....	70

### ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

#### ZİRAAT ODALARI ve ZİRAAT ODALARI BİRLİĞİ'NİN FAALİYETLERİ

3.1. Osmanlı Devleti Döneminde Faaliyetleri.....	87
3.2. Cumhuriyet Döneminde Faaliyetleri.....	90
3.2.1. Sosyal Faaliyetleri.....	90
3.2.2. Ekonomik Faaliyetleri.....	123
3.2.3. Basın-Yayın Faaliyetleri.....	126
3.2.3.1. Toplantılar ve Projeler.....	126

3.2.3.2. Basın Toplantıları .....	131
3.2.3.3. Seminer ve Paneller .....	133
3.2.3.4. Sempozyumlar .....	134
<b>SONUÇ</b> .....	135
<b>KAYNAKÇA</b> .....	140
<b>ÖZGEÇMİŞ</b> .....	152





## KISALTMALAR

- BOA : Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi
- Çev. : Çeviren
- KHK : Kanun Hükmünde Kararname
- MATD : Meclis-i Ayan Tutanak Dergisi
- MMTD : Meclis-i Mebusan Tutanak Dergisi
- OECD : İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı
- s. : Sayfa
- SGK : Sosyal Güvenlik Kurumu
- ss. : Sayfa Sayısı
- TBMM : Türkiye Büyük Millet Meclisi
- TZOB : Türkiye Ziraat Odaları Birliği
- ZOBİS : Ziraat Odaları Birliği Bilgi Sistemi

## TABLULAR LİSTESİ

<b>Tablo 3. 1.</b> TZOB Orta Kuzey Anadolu Bölgesi .....	107
<b>Tablo 3. 2.</b> TZOB Ege Bölgesi.....	108
<b>Tablo 3. 3.</b> TZOB Marmara Bölgesi .....	108
<b>Tablo 3. 4.</b> TZOB Akdeniz Bölgesi .....	109
<b>Tablo 3. 5.</b> TZOB Doğu Anadolu Bölgesi .....	110
<b>Tablo 3. 6.</b> TZOB Güneydoğu Anadolu Bölgesi .....	111
<b>Tablo 3. 7.</b> TZOB Ortadoğu Anadolu Bölgesi.....	112
<b>Tablo 3. 8.</b> TZOB Orta Güney Anadolu Bölgesi .....	113
<b>Tablo 3. 9.</b> TZOB Karadeniz Bölgesi .....	114

## GİRİŞ

Ülkelerin ve toplumların hayatında önemli bir yeri olan tarım, hayatın idamesi için zorunlu, temelde beslenmeye yönelik ihtiyaçların karşılanması veya sanayiye girdi sağlamak için gerekli olan bitkilerin yetiştirilmesi ve toprağın üretim sürecinde değerlendirilmesiyle ilgili faaliyetlerin tümü olarak tanımlanmaktadır. Tarım kelimesiyle eş anlamlı olarak kullanılan ziraat de, bitkisel ve hayvansal ürünlerin üretilmesi, bunların kalite ve verimlerinin yükseltilmesi, bu ürünlerin uygun koşullarda muhafaza edilmesi, işlenip değerlendirilmesi ve pazarlanmasını şeklinde açıklanmaktadır.<sup>1</sup>

Tarım veya ziraatın varlığı insanlık tarihiyle eşdeğerdir. Bu bağlamda tarım ya da ziraat tarihin ilk dönemlerinden günümüze kadar insanların temel geçim kaynağı olarak varlığını sürdürmüştür. Tarihsel açıdan ilk insanlar temel ihtiyaçlarını karşılayabilmek için öncelikli olarak ortam koşullarına göre avcılık ve toplayıcılık faaliyetleri ile uğraşmışlardır. Bu durum zaman içerisinde insanların yerleşik hayata geçmeleri ile birlikte düzenli ve sistemli bir hale gelmiştir. Sistemli bir hale gelen bu yaşayış tarzı ile beraber insanlar, sağlıklı yaşamak amacıyla tarım ve ziraat ürünleri üretip tüketmeye başlamışlardır.<sup>2</sup>

Toprağa dayalı ekim, dikim ve hasat etme çalışmaları anlamına gelen tarımsal üretim ve faaliyetler, göçebe düzenden yerleşik düzene geçişte önemli bir rol oynamış ve sanayi devrimine kadar neredeyse on bin yıllık bir süre boyunca da insanlığın kaderini belirlemiştir.<sup>3</sup>

İnsanlarda en güçlü dürtü, açlık hissinin tatmin edilmesi ya da karınlarının doyurulması ihtiyacının karşılanmasıdır. Bu durum hayatta kalma mücadelesiyle doğrudan ilgilidir ve böyle olduğundan kim olursa olsun onun öncelikli sorunu beslenmesidir. Bu toplumsal açıdan da geçerli bir durumdur. İnsanlar önce beslenmelerini sağlarlar. Güvenlik, sağlık, eğitim, kültür ve eğlence gibi ihtiyaçlar beslenme meselesinin çözülmesinden sonra

---

<sup>1</sup> Burcu Aracı, *Cumhuriyet Döneminden Günümüze Tarım Politikalarında Devlet Çiftliklerinin Rolü ve Fiziki Mekâna Etkisinin İrdelenmesi, Lüleburgaz Sarmısaklı Çiftliği Örneği*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, İstanbul, 2010, s. 7.

<sup>2</sup> Hasan Alpago, "Karşılaştırmalı Bir Analizle Türkiye'de Tarım Politikası", *Türkiye'de Tarım Politikaları ve Ülke Ekonomisine Katkıları Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*, Yayına Hazırlayan: Arzu Güvenç Saygın – Murat Saygın, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2019, s. 37-38.

<sup>3</sup> Mircan Tokatlıoğlu ve Diğerleri, "Küreselleşme Sürecinde Tarımın Stratejik Önemi ve Tarımsal Arz Güvenliğinin Sağlanmasında Devletin Rolü", *Journal Of Life Economic Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 4, 2018, s. 153.

gündeme gelirler. Durum böyle olunca her toplumun zorunlu tüketim maddesi olan gıda üretiminde bulunması zaruri bir şeydir. Bunun için her ülke kendi sosyal yapı ve ekonomik kalkınma durumuna göre tarımla uğraşmak durumundadır. İnsanların beslenme ihtiyaçları ve bunun sonucu olarak üretilen tarımsal ürünler tarımı stratejik açıdan önemli bir noktaya getirmiştir. Bu durum devletlerin tarıma olan müdahalesi ve desteğini, tarım politikaları oluşturmalarını da önemli ölçüde etkilemiştir.<sup>4</sup>

Ulusal tarım politikalarının ana maksadı, sürdürülebilir tarımsal üretim ve arz güvenliğinin sağlanmasının yanı sıra gıda güvenliği, kırsal kalkınma ve tarımsal alt yapının oluşturulması, toprak, su kaynakları ve biyolojik çeşitliliğin korunması, verimli kullanılmasının sağlanması, üreticilerin örgütlenmesi ve eğitilmesi, tarımsal piyasaların düzenlenmesi, tarımsal desteklemelerin etkin bir biçimde yönetilmesi gibi politika bileşenlerinin işlevsel olarak uygulanmasını, izlenmesini ve denetiminin yapılmasını içerir. Tüm ülkelerde önemli bir yere sahip olan ulusal tarım politikalarının diğer önemli hedefleri ise, ülkeleri için tüketime uygun yeterli seviyede sağlıklı ve güvenilir gıda temin etmek, uluslararası piyasalarda rekabet edebilecek tarımsal ürünleri dışarıya satarak milli geliri arttırmak olarak belirlenmiştir. Bu sebeple ulusal tarım politikaları ülkelerin ekonomik, sosyal ve siyasal politikalarının en önemli unsurlarından biri halini almıştır.<sup>5</sup>

Altı yüz yıllık bir tarihe sahip olan Osmanlı Devleti'nde de tarım iktisadi hayatta önemli bir yere sahipti. Devletin ekonomisinin temelini toprak üzerindeki iktisadi faaliyetlerin bütününi oluşturan tarımsal üretim meydana getirmekteydi. Topraklardan ve dolayısıyla bunun üzerinde gerçekleştirilen tarımsal faaliyetlerden elden edilen ürünler nüfusun geçimini sağlamasında ana unsur olduğu gibi devletin ve ordunun iaşesinin sağlanmasında da etkin bir rol oynamaktaydı. Bu yüzden yapılan zirai üretim alt kademedeki halktan üst tabakadaki devlet adamlarına kadar bütün herkesin ihtiyaç duyduğu mahsullerin elde edilmesindeki en önemli iktisadi faaliyet alanıydı. Diğer taraftan tarımsal faaliyetler devletin maliyesine önemli oranda gelir sağlaması dolayısıyla

---

<sup>4</sup> Tokathoğlu ve Diğerleri, “Küreselleşme Sürecinde Tarımın Stratejik Önemi ve Tarımsal Arz Güvenliğinin Sağlanmasında Devletin Rolü”, s. 153.

<sup>5</sup> Emin Ertan Gökhan - Mehmet Saltuk Arıkan, “Türkiye’de Tarımsal Politikaların Kısa Dönemli Uygulanmasında Paydaşların Kamuoyu Açıklamalarının Değerlendirilmesi”, *Türkiye’de Tarım Politikaları ve Ülke Ekonomisine Katkıları Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*, Yayına Hazırlayan: Arzu Güvenç Saygın – Murat Saygın, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2019, s. 288.

da önemliydi. Devletin kamu gelirleri ve masrafları da yine aynı tarımsal üretimden elde edilen gelirlere dayanmaktaydı.<sup>6</sup>

Osmanlı Devleti'nde tarımın bu kadar önemli olduğu noktada devlet tarafından ulusal bir tarım politikası da takip edilmişti. Başlangıçta konargöçer bir hayat yaşayan Osmanlı nüfusu, devletin büyümesi ve idari düzenin şekillenmesi ile yerleşik hayata geçmiştir. Çeşitli kayıtlarda bu nüfusun % 80-90'ının tarımsal faaliyetlerden gelir elde ettiği görülmüştür. Bu orana bakıldığında devlet içerisinde tarımla uğraşan nüfusun yoğunluğunun oldukça fazla olduğu anlaşılmaktadır. Uğraşılan bu tarımsal faaliyetler de devletin kontrolü altında devam etmekteydi.<sup>7</sup>

Osmanlı Devleti'nde klasik dönemde tarımsal faaliyetler, köylü ailesi ya da hanesine dayalı olarak gerçekleştirilmekte ve devlete ait toprakların tasarrufu, köylü hanelerine bazı mükellefiyetler karşılığında bırakılmaktaydı. Osmanlı tarım ekonomisi çerçevesinde de çiftçilik babadan oğula geçmekteydi. Bu prensiple aslında devlet, zirai faaliyetleri hiç ara vermeden devam ettirmeyi ve zirai alandan elde ettiği gelirleri azaltmamayı amaçlamaktaydı. Böylece maliyesi tarım ekonomisi üzerine kurulan Osmanlı Devleti, ekonomik durumunu canlı tutmak amacıyla köylü nüfusun tarımsal faaliyetlerini sürekli olarak denetlemekteydi. Çiftçinin tohumu toprağa bırakma sürecinden ürünü hasat etme zamanına kadar zirai üretim aşamalarını kontrol altına almaktaydı. Hatta ziraatın gerçekleştirilmesi için gerekli unsur olan toprak üzerindeki önceliği de kendi tekelinde tutmaktaydı.<sup>8</sup>

Ziraatta mümkün olan en yüksek düzeyde verimi sağlamak Osmanlı Devleti'nin önemli bir iktisadi ilkesini oluşturmaktaydı. Dolayısıyla mümkün olan en yüksek seviyede üretimin gerçekleştirileceği düşünülen işletme tipi ise, orta büyüklükteki aile işletmeleri idi. Toprağın verim durumuna göre 60 ile 150 dönüm arasında bir arazi tahsis edilen aile işletmelerinin muhafaza altına alınması, devletin ilk hedefi olarak ortaya çıkmaktaydı. Bundan ötürü devlet, zirai toprakların mülkiyet hakkını direkt olarak köylü nüfusa bırakmayarak, kendi uhdesinde bulundurmak suretiyle tarım alanlarını ve üretimi güven altına almakta, çiftçilerin zirai üretimi azaltmasına neden olacak tarzda, topraklarını işlemeden ellerinde tutmalarına, köylerini ve tarlalarını terk etmelerine kesinlikle izin

---

<sup>6</sup> Durmuş Volkan Karaboğa, *Klasik Dönemde Osmanlı Devleti'nde Tarım*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Isparta, 2010, s. 1.

<sup>7</sup> *Türkiye'de Tarım*, Editör: Fahri Yavuz, Ankara, 2005, s. 3.

<sup>8</sup> Karaboğa, *Klasik Dönemde Osmanlı Devleti'nde Tarım*, s. 1-2.

vermemekteydi. Aksi takdirde tarımsal üretimden birinci derecede sorumlu tutulan çiftçiyi ağır yaptırımlara tabi tutmaktaydı. Neticede de Osmanlı Devleti, zirai alanda uyguladığı bu ilkeler sayesinde ki, 17. yüzyılın ilk yarısına kadar güçlü bir tarım devleti olarak kalmayı başarmış, zirai faaliyetlerin sağlıklı işleyişi Osmanlı Devleti'nin askeri kurumlarının da güçlü olmasını sağlamış ve tüm bu hususiyetler sebebiyle 15. ve 16. yüzyıllarda Osmanlı Devleti, dönemin en güçlü devleti olarak damgasını vurmuştur.<sup>9</sup>

Osmanlı Devleti'nin ekonomik yapısı zirai faaliyetlere dayandığı gibi askeri yapısının önemli bir ayağı da bu noktada toplanmaktaydı. Haliyle mali ve askeri yapısını toprak düzenine dayandıran Osmanlı Devleti için zirai üretim her zaman önemli bir mesele olmuş ve düşünce hayatında da yer bulmuştur. Bu yüzden Osmanlı devlet adamları zirai üretime uzun vadeli vergi gelirlerinin teminatı gözüyle bakmış, zirai üretimin devamlılığını sağlamak için çeşitli tedbirler almaktan kaçınmamışlardır. Fakat zaman içerisinde güç kaybeden Osmanlı Devleti, halkın tekrar eski gücüne kavuşması ve kalkınması için yeni arayış yollarına girmiştir.<sup>10</sup>

Osmanlı Devleti'nin ekonomisinin temeli ve askeri yapısının önemli bir ayağını oluşturan zirai üretim sektörü hem devlet hem de halk için taşıdığı öneme binaen devletin yıkılışına kadar varlığını sürdürmüştür. Bu nedenle devletin kuruluşundan yıkılışına kadar bütün yönetimler zirai sektöre ayrı bir önem vererek bu faaliyetlerin aksamadan devam etmesini sağlamaya çalışmışlardır.<sup>11</sup>

Tarım, ekonominin yanı sıra sanayinin gelişmesinde de öncülük etmiştir. Tarım sektörü sanayi açısından hammadde desteğinde bulunmasının yanında üretimi yapılmış olan mal ve hizmetlere de talep oluşturmaktadır. Tarım sektöründe yaşanan büyüme sektörler arasındaki alım satım gücünü arttırmakla birlikte ekonomi ile de bir bütünlük sağlamıştır. Sağlanan bu bütünlük sayesinde, sanayi ve diğer bağlantısı bulunan sektörler de gelişme göstermiştir.<sup>12</sup>

Sanayinin tarımsal alanda verimlilik sağlaması kırsal kalkınma açısından da önemli bir konumdadır. Tarımdan elde edilen verimliliğin düşüklüğü ve pazar yoluyla üretimin

---

<sup>9</sup> Karaboğa, *Klasik Dönemde Osmanlı Devleti'nde Tarım*, s. 2.

<sup>10</sup> Mert Can Erdoğan, "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türk İktisat Düşüncesinde Tarım ve Kalkınma", *Türkiye'de Tarım Politikaları ve Ülke Ekonomisine Katkıları Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*, Yayına Hazırlayan: Arzu Güvenç Saygın – Murat Saygın, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2019, s. 55.

<sup>11</sup> Ahmet Uzun, "19. Yüzyıl Osmanlı Tarımına İlişkin Çalışmalar", *Türkiye Araştırmaları Literatürü Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1, 2003, s. 205.

<sup>12</sup> Hamdi Furkan Günay, *Türkiye ve Avrupa Birliği'nde Tarımın Önemi ve Mali Destekler Bağlamında İncelenmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı, Trabzon, 2017, s. 23.

arttırılmaması, sanayi ürünlerinin tedarik edilmesini zorlaştırmıştır. Bu zorluklara ek olarak, üretimde sağlanan maliyetin fazla olması sanayi mallarının ticaret açısından elverişsiz bir hal almasına neden olmaktadır. Ayrıca, nüfusun hızla artması sonucu ortaya çıkan ihtiyaçların karşılanması için de işgücüne ihtiyaç duyulması gerekmektedir. Bu durumda tarımı sanayi ve diğer sektörlerle bağlamanın nedenlerinden biri olarak görülmektedir.<sup>13</sup>

Tarıma bağlı olarak gelişen sanayi, pazarlar üzerinde de etkili olmaktadır. Sanayi sektörünün gelişmesi için ürettiği ürünlerin satılması ön koşuldur. Bu koşulun sağlanması içinde tarım sektörü kendi ürünleri ile birlikte sınaî ürünlere de talep oluşturarak hem sanayinin hem de tarımın gelişmesini sağlamıştır. Tarımdan elde edilen ürünler zorunlu olarak kullanılan ürünler oldukları için hem kırsal hem de kentsel bölgelerde nüfus artışına bağlı olarak artmaktadır. Artan bu talep hem üretim sayısını hem de üretimin kalitesini de etkilemektedir. Aynı zamanda tarımda kullanılan birçok alet ve edevatta sanayi sektörü tarafından üretilmektedir. Bunlara örnek vermek gerekirse; günümüzde kullanılan traktörler, biçer-döverler, hasat yapılırken kullanılan aletler, kimyasal gübreler ve tarımda kullanılacak ilaçlar sanayi sektörü tarafından üretilmektedir.<sup>14</sup>

Osmanlı Devleti'nde son yüzyıla gelindiğinde, siyasi, sosyal ve iktisadi açıdan birçok değişim yaşanmıştır. Bu dönemde başlatılan birçok çalışma Cumhuriyet döneminde de varlığını sürdürmüştür. Bu çalışmalardan bir tanesini de tarım sektörü oluşturmaktadır. Bu dönemde tarım sektörü, kalkınmanın ve ekonominin lokomotifi olarak görülmüştür. Osmanlı Devleti'nden mirası devralan Türkiye Cumhuriyeti'nde de nüfusun büyük bir kısmı tarımla alakadar olmuştur. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde de Cumhuriyet döneminin başlangıç yıllarında da devletin sermayesi yok denecek kadar azdı. Bu azlığın giderilmesi için tarımsal alanda verimliliğin arttırılması bir ihtiyaçtı. Tarım alanında kalkınmayı sağlamak için üretilen ürünlerin dışta bulunan pazarların taleplerine uygun olarak tespit edilmesi ve maliyeti yüksek ürünlerden seçilmesi gerekmekteydi. Bu

---

<sup>13</sup> Seymur Ağazade, "Türkiye Tarım Sektöründe Emek Verimliliği ve İstihdam İlişkisinin İncelenmesi", *Türkiye'de Tarım Politikaları ve Ülke Ekonomisine Katkıları Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*, Yayına Hazırlayan: Arzu Güvenç Saygın - Murat Saygın, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2019, s. 274.

<sup>14</sup> Adem Doğan, "Ekonomik Gelişme Sürecine Tarımın Katkısı: Türkiye Örneği", *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 17, 2009, s. 369.

ürünlerin dış pazarlarda satılmasıyla devletin ekonomik açıdan kalkınmasına öncülük etmesi beklenmekteydi.<sup>15</sup>

Milli Mücadele Hareketinin başlangıç yıllarında da nüfusun büyük bir kısmı kırsal alanda yaşamakla birlikte geçimini tarımsal ürünlerden elde etmekteydi. Bu dönemde Batı Anadolu ve Çukurova dışında kalan bölgelerde zirai üretim ulaşımın sınırlı olması dolayısıyla içe dönük bir şekilde gerçekleştirilmişti. Üretimin yapıldığı yer ile piyasalar arasında iletişim ve ulaşım sınırlı olması üreticileri de sınırlandırmış ve sadece kendi bölgelerine yakın bölgelerle iletişim kurmalarına neden olmuştu.<sup>16</sup>

Sonu gelmek bilmeyen savaşlarda insan kaynağı olarak görülen Anadolu köylüsü parçalanmıştı. Savaş boyunca yaşanan tüm olaylar köylünün aleyhine gelişmişti. Bu dönemde yapılması gereken, Türkiye'nin var olmasını gerektiren tarımsal potansiyelin tarımda modernleşme yoluyla giderilmesiydi. Böylelikle tarımsal üretim artacak ve ekonominin temeli atılacaktı. Bunların gerçekleşmesi için çiftçinin aleyhine olan yöntemler kaldırılarak altyapı da meydana gelen eksiklikler giderilmeye çalışılmıştı.<sup>17</sup>

Cumhuriyet'in ilan edilmesi ile birlikte de birçok alanda girişimler de bulunmuş ve çağın gereklerine uygun olarak yeni fikirler ortaya atılmıştır. Bu fikirler arasında ilk sırayı üretim alanında yapılacak çalışmalar almaktaydı. Tarımsal üretim açısından da bu çalışmaların önemini Mustafa Kemal Paşa'nın şu sözü açıkça göstermektedir: *“Milli ekonomimizin temeli ziraattir. Bunun içindir ki, ziraatta kalkınmaya büyük önem vermekteyiz. Köylere kadar yayılacak programlı ve pratik çalışmalar, bu maksada erişmeyi kolaylaştıracaktır. Fakat bu hayati işi, isabetle amacına ulaştırabilmek için, ilk önce, ciddi etütlere dayalı bir ziraat siyaseti tespit etmek ve onun içinde, her köylünün ve bütün vatandaşların kolayca kavrayabileceği ve severek tatbik edebileceği bir ziraat rejimi kurmak lazımdır.”*<sup>18</sup>

<sup>15</sup> Mert Can Erdoğan, “Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türk İktisat Düşüncesinde Tarım ve Kalkınma”, *Türkiye'de Tarım Politikaları ve Ülke Ekonomisine Katkıları Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*, Yayına Hazırlayan: Arzu Güvenç Saygın - Murat Saygın, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2019, s. 54.

<sup>16</sup> Selma Yavuz, *Birinci Ziraat Kongresi, Alınan Kararlar ve Cumhuriyet Dönemi Ziraat Politikalarına Yansımaları*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Niğde, 2012, s. 5.

<sup>17</sup> <http://www.kentyasam.com/cumhuriyet-doneminde-turkiye-tarimi-yhbrdty-2006.html>, (Erişim Tarihi: 09.10.2019).

<sup>18</sup> Sebahattin Şimşir, “Cumhuriyet Arşiv Kayıtlarına Göre Türkiye'de Tohum Çeşidi Islahına Dair Çalışmalar”, *Türkiye'de Tarım Politikaları ve Ülke Ekonomisine Katkıları Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*, Yayına Hazırlayan: Arzu Güvenç Saygın - Murat Saygın, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2019, s. 5.



Bu dönemde tarımsal kalkınmayı sağlamak amacıyla yeni vergi düzenlemeleri, sahiplik haklarının sağlanması ve çiftçiler için uygun kredilerin temini gibi öncelikler tespit edilmiştir. Ayrıca, aşar vergisi kaldırılarak toprağı bulunmayan köylüye de toprak dağıtımı sağlanmıştır.<sup>19</sup>

1929 yılına gelindiğinde yaşanan Dünya Ekonomik Buhranının yaratmış olduğu etki nedeniyle 1933 yılından itibaren tüm dünyada meydana geldiği gibi Türkiye’de de devletçilik politikası önem kazanmıştır. Bu dönemde devletin ekonomi üzerindeki gücü artmıştır. Tarım sektöründe meydana gelen bu devletçi politika 1938-1946 yılları arasında da ağırlık kazanmıştır. Türkiye İkinci Dünya Savaşına fiilen girmemesine rağmen savaşa hazır konumda bulunmak zorunda kalmıştır. Bu durum iktisadi yaşamı olumsuz yönde etkilemiştir. Savaş ile birlikte tarım sektöründe büyük bir değişme meydana gelmiş ve gençlerin silâh altına alınmasıyla üretim oranlarında önemli oranlarda düşüş yaşanmıştır. Bu bağlamda hem genel ziraat üretiminde hem de yıllık ziraat üretiminde savaştan önceki dönemlerdeki miktarların altına düşülmüştür.<sup>20</sup>

1950 yılında Demokrat Parti’nin yönetimin başına geçmesi ile birlikte yeni hükümetin programı da açıklanmıştır. 29 Mayıs 1950 yılında dönemin Başbakanı olan Adnan Menderes tarafından açıklanan programda ziraat önemli bir yer almıştır. Menderes yapmış olduğu konuşmada ülkede bulunan nüfusun % 80’inin ziraat alanında iş yaptığını söylemiş ve ziraatı ekonominin ana unsuru olarak belirtmiştir. Ziraatın gelişmesi amacıyla çiftçiye kredi desteğinin sağlanmasına, hastalıklarla mücadele edilmesine, ziraat için uygun olmayan yerlerin ıslahına ve ziraata kazandırılmasına, kaliteli tohumluk üretimine ve ziraat ile ilgili aletlerin sayısının artırılması gibi konular üzerinde durulmuştur.<sup>21</sup>

Tarımın ekonomik açıdan kalkınması için üretim metotlarının ne derece de verimli kullanıldığına ve yapılan işlemi iyileştirip iyileştirmemesine bakılmaktadır. Günümüzde en gelişmiş ülkelerde bile tarım ve ekonomi arasında güçlü bir bağ bulunmaktadır. Bu bağlamda tarımın gelişmesi ve ekonomiye katkı sağlaması için gerekli olan yöntemler sanayi sektörü ve diğer tarım dışı sektörlerle olan ilişkisine bağlı olmuştur. Bunun dışında

---

<sup>19</sup> Selçuk Ural, Nesrin Hangül, “Demokrat Parti Hükümet Programlarında Tarım (1950-1960)”, *Türkiye’de Tarım Politikaları ve Ülke Ekonomisine Katkıları Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*, Yayına Hazırlayan: Arzu Güvenç Saygın - Murat Saygın, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2019, s. 80.

<sup>20</sup> Ural ve Hangül, “Demokrat Parti Hükümet Programlarında Tarım ( 1950-1960)”, *Türkiye’de Tarım Politikaları ve Ülke Ekonomisine Katkıları Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*, Yayına Hazırlayan: Arzu Güvenç Saygın - Murat Saygın, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2019, s. 80.

<sup>21</sup> Ural ve Hangül, “Demokrat Parti Hükümet Programlarında Tarım (1950-1960)”, s. 82.

gelişmekte olan ülkelerde ise, yeteri kadar alt yapı olmadığı için üretimde dışa bağımlılık gerekmektedir. Sağlıklı bir ekonomi için öncelikle tarımın, sanayi ve diğer sektörlerle uyum ve işbirliği içerisinde gelişmesi gerekmektedir. Ekonomi de sağlanan bu gelişim süreci tarımda kullanılan teknolojik malzemelere bağlı olmakla birlikte bunların kullanılması ile de ekonomi de gelişme göstermiştir. Gelişme gösteren bir tarım sektöründe, iş gücüne duyulan ihtiyaç azalmakta, alım işlemlerinde modern yöntem ve tekniklerin kullanımında artış sağlanmakla birlikte tarım alanında yapılan uygulamalarda artış sağlanmaktadır. Tüm bu durumların gelişme göstermeye başladığı ülkeler, ilerleme göstermekle birlikte ekonomi ve sanayi alanında da ilerleme seviyesine gelmektedir.<sup>22</sup>

Tarihsel açıdan tarım kesiminde tüm bunlar yaşanırken üretici olan milletin de bir örgütlenme içerisinde girmesi gerekmekteydi. Kırsal kesimlerde oluşan tarımsal örgütlenme ekonomik ve politik açıdan bir baskı grubu oluşturmuştu. Oluşan bu baskı grubu, kırsal kesimde yaşayan insanların da seslerini duyurmasına, itirazlar da bulunmasına ve yaptırımlar uygulamasına yardımcı olmaktaydı. Buna ek olarak, çeşitli beklentiler içerisinde giren bu gruplar yasal ve idari yolları kullanarak toplumların yönetilmesinde ve yönlendirilmesinde önemli derecede pay sahibi olmakta idi. Dolayısıyla kişiler örgütler yoluyla fikirlerini açıkça beyan etme hakkına sahip olmuşlardı. Ayrıca devlet içerisinde tarım politikasını belirleyecek olan ulusal çıkarlar ve rekabete dayanan bir tarım politikasının oluşması için diğer örgütlerle ortaklık kurmak mecburiyeti bulunmaktaydı. Tarım sektörünün gelişmesi bu koşullar altında sağlanmaktaydı. Tarım sektöründe ki bu gelişmelerin nedeni bir baskı grubu olarak ortaya çıkan üretici örgütlenmeleri olarak belirtilmiştir.<sup>23</sup>

Baskı grubu olarak adlandırılan meslek kuruluşları, dernekler ve sendikalar demokrasi için yapı taşı konumunda olmuştur. Ülkemiz içerisinde bulunan her meslek grubu, kendi sosyal ve ekonomik menfaatlerine uygun olarak hareket etmek zorunda bırakılmaktadır. Ayrıca; ülkemizde bulunan meslek kuruluşları oda biçiminde olan örgütlenmeler olarak tanımlanmaktadır.<sup>24</sup>

---

<sup>22</sup> Cihan Dura, *Türkiye Ekonomisi*, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri, 1991, s. 237.

<sup>23</sup> Hasan Yılmaz, "Türkiye'de Tarım Politikalarının Demokratikleşmesi ve Alternatif Tarım Politikaları Oluşturulması Sürecinde Baskı Grupları Olarak Üretici Örgütleri", 2. *Ulusal İktisat Kongresi*, İzmir, 2008, [https://www.researchgate.net/publication/292400470\\_Turkiye'de\\_Tarim\\_Politikalarinin\\_Demokratiklesmesi\\_ve\\_Alternatif\\_Tarim\\_Politikalari\\_Olustrulmasi\\_Surecinde\\_Baski\\_Gruplari\\_Olarak\\_Uretici\\_Orgutleri\\_Producer\\_Organizations\\_as\\_Pressure\\_Groups\\_in\\_the\\_Pro](https://www.researchgate.net/publication/292400470_Turkiye'de_Tarim_Politikalarinin_Demokratiklesmesi_ve_Alternatif_Tarim_Politikalari_Olustrulmasi_Surecinde_Baski_Gruplari_Olarak_Uretici_Orgutleri_Producer_Organizations_as_Pressure_Groups_in_the_Pro).

<sup>24</sup> İbrahim Kayademir, *Baskı Grupları ve Bir Baskı Grubu Olan Ziraat Odalarının Tarım Politikalarına Etkisi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Niğde, 2007, s. 58.

Osmanlı Devleti'nde ilk oda kurma fikri batılılaşma hareketleri ile birlikte ortaya çıkmış olup, Islahat Fermanı'nın ilan edilmesi ile birlikte de bu konuda adımlar atılmıştır.<sup>25</sup> Peki odanın sözlük anlamı nedir? Kısaca tanımını yapmak gerekirse; *“Üyelerin müşterek ihtiyaçlarını karşılamak, mesleki faaliyetlerini kolaylaştırmak, mesleğin genel menfaatlerine uygun olarak gelişmesini sağlamak, mensuplarının birbirleri ve halk ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hâkim kılmak üzere mesleki disiplin, ahlak ve dayanışmayı korumak ve bu kanunda yazılı hizmetler ile mevzuatla odalara verilen görevleri yerine getirmek amacıyla kurulan tüzel kişiliğe sahip kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşlarıdır.”* şeklinde nitelenmektedir.<sup>26</sup> Oluşturulmuş olan bu odaların amacı ise şu şekilde açıklanabilir: *“Meslek birliği ve odaları kısaca mesleğin onurunu, genel hak ve menfaatlerini ilgili merciler nezdinde savunmak, meslek ile ilgili her türlü mevzuatın yayınlanması ve meslek mensuplarının meslek kurallarını gereği gibi uygulamasını sağlamak için kurulmaktadır.”*<sup>27</sup>

Osmanlı Devleti'nde kurulmuş olan bu odalardan birisi de Ziraat Odaları olmuştur. Ziraat Odaları yeni doğmuş bir yavru gibi nitelendirilmiştir. Millet olarak ona karşı yükümlülüklerin seve seve yerine getirilmesi gereği üzerinde durulmuştur. Bu odanın gelişip güçlenmesi ancak milletin ona karşı ilgi ve alakası ile gerçekleşeceği düşünülmüştür. Eğer üye olunan oda sevilir, ona inanılır, onun oluşturduğu çatı altında toplanılırsa ve çalışma bilinci gittikçe artarsa Ziraat Odalarının da millete karşı çeşitli hizmetlerde bulunacağı var sayılmıştır.<sup>28</sup>

Ziraat Odaları kuruluş amacı açısından; hükmi bir şahsiyete sahipti. Bu amme kuruluş ziraat alanında çalışanların çıkarlarını temsil etmekteydi. Bu çıkarları memleket çıkarlarıyla beraber en elverişli şekilde korumaya çalışmak için kurulmuş odalar; ziraatın her alanda gelişmesini, ürün kalitesinin iyileşmesini ve üreticinin kalkınmasını amaçlamışlardı. Ayrıca; devletin ziraat alanındaki program ve politikasının oluşmasına ve ziraatın iş, ahlak ve meslek alanlarında karşılıklı olarak yardımlaşmasını sağlamayı amaçlamış ve bu alanda hizmet sağlamıştı.<sup>29</sup>

<sup>25</sup> Seyfettin Arslan, Cengiz Gül, “Geçmişten Günümüze Türkiye’de Baskı Grupları”, *C.Ü. İktisadi İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 1, Ocak 2004, s. 96.

<sup>26</sup> <http://www.muhassebedersleri.com/finansal-yatirim/oda.html>, Erişim Tarihi: 08.10.2019

<sup>27</sup> Nusret Ertürk, Ulaşım Gazetesi, “Meslek Birliği Kurmak”, <http://www.ulasimgazetesi.com/kose-yazisi/5872/meslek-birliigi-kurmak.html>, Erişim Tarihi: 08.10.2019

<sup>28</sup> Mehmet Hemşinlioğlu, “Ziraat Odaları Gelişirken”, *Türkiye Ziraat Odaları Birliği Dergisi*, Sayı: 1, 1964, s. 5.

<sup>29</sup> Namık Zeki Aral, “Ziraat Odaları”, *Türkiye İktisat Gazetesi*, Cilt: 14, Sayı: 691, 1966, s.1.

Ziraat Odalarının kuruluş temelleri 1881 yılında oluşturulmuş olan “Ziraat Odaları Hakkında Nizamname”ye göre atılmıştır. Nizamnamede belirtildiği üzere Dersaadette, vilayetlerde ve kazalarda kurulmuş olan odaların üyeliğinin fahri olduğu üzerinde durulmuştur. Ziraat Odaları öncelikli olarak İstanbul’da kurulmakla birlikte diğer büyük kentlerde de kurulmuşsa da ülkenin bütün yerleşim alanlarında yaygınlık sağlayamamıştır. Cumhuriyet Dönemine gelindiğinde ise, 1937 yılında çıkarılan “Ziraat Vekâleti Teşkilatı Kanunu”nun 6. ve 7. maddelerine göre, Ziraat Odaları tekrar canlandırılmaya çalışılmış ve bu amaca yönelik 1940 yılında çok sayıda Ziraat Odası seçimi yapılarak odalar kurulmaya çalışılmıştır. Fakat tüm bu çalışmalara rağmen başarılı bir sonuç elde edilememiştir. Bundan sonraki süreçte çiftçileri ortak bir çatı altında toplamak amacıyla yeni bir kanunun gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda da, 1957 yılında 6964 sayılı Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği Kanunu çıkarılmıştır. Ancak; kanunun uygulanmasıyla alakalı tüzüğün çıkarılmaması neticesinde Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği’nin kuruluşu 1963 yılında gerçekleşmiştir. İlk başlarda il ve ilçelerde örgütlenen Ziraat Odaları 1971 yılında çıkarılan 1330 sayılı kanun ile birlikte Türkiye Ziraat Odaları Birliği’nin kurulması ile merkezi bir şekilde yönetilmeye başlanmıştır.<sup>30</sup>

Bu tarihten sonra da 1983 yılında da 67 ve 87 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameler çıkarılarak 1957 yılında çıkarılmış olan 6964 sayılı nizamnamenin bazı maddeleri değiştirilmiştir. Değişikliğe uğramasının ardından 2004 yılında ise nizamname son şeklini almıştır.

Ziraat Odalarının yararlarına bakıldığında; bir amme kuruluşu olarak çiftçinin hemen yanında hizmet ve faaliyet gösteren bu kuruluş her gün geliştiğinden bunu gören köylüler artık sahipsiz olmadıklarını anlamışlardır. Bu bağlamda kurulmuş olan her bir Ziraat Odası köylere kadar ulaşarak gücünün yettiği kadar çiftçinin ihtiyaçlarına cevap vermeye çalışmıştır. Ayrıca, çiftçilerimizin sorunlarını Birliğe duyurmaları da önemli bir konuyu teşkil etmiştir. Sonuç olarak Türk çiftçisine ait sorunların Ziraat Odaları tarafından çözüme kavuşturulduğu görülmüştür.<sup>31</sup>

Çalışılmış olan bu tez konusunun amacı, tarımın Osmanlı Devleti üzerindeki etkileri göz önünde bulundurularak özellikle 19. yüzyılda bu alanda yapılan çalışmalar ve uygulanan

---

<sup>30</sup> O. Murat Koçtürk, “Türkiye Tarımında Mesleki Örgütlenme, Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği’nin İncelenmesi”, *Kooperatifçilik Dergisi*, Sayı: 110, Ekim- Kasım- Aralık 1995, s. 88.

<sup>31</sup> Niyazi Aydın, “Çiftçinin En Güçlü Teşekkülü Ziraat Odaları Birliği”, *Planlı Köye Doğru Dergisi*, Cilt: 3, Sayı:33, 1968, s. 6.

yöntemleri gün yüzüne çıkarmaktır. Bu konunun üzerinde yapılan araştırmalar da tarımın teşkilatlanmasına ve düzenli bir şekilde ilerlemesine katkıda bulunan Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliğinin kuruluşunu incelenmektedir. Bu çalışmada öncelikli olarak 1881 yılında kurulmuş olan Ziraat Odalarının kuruluş aşamaları, işleyişı, görevleri ve faaliyetleri hakkında bilgiler verilmektedir.

Cumhuriyet'in ilan edilmesinden sonraki süreçte ise, Osmanlı Devleti döneminde faaliyetleri açısından yetersiz kalan Ziraat Odaları hakkında yeni bir nizamname yürürlüğe girmiştir. Bu nizamnameden sonra da Ziraat Odaları bir Birlik kurma yolunda ilerlemiş ve Türkiye'de kurulmuş olan odalar Ankara'da bulunan Ziraat Odaları Birliği tarafından denetim altına alınmıştır. 1957 yılında çıkarılmış olan bu nizamnamenin ardından çıkarılan nizamnameler ile de Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliğinde yapılan değişiklikler kıyaslanmıştır.

Bu tez konusunun çalışılma nedeni ise, daha önce bu konu hakkında yeterli ve fazlaca bir çalışmanın yapılmamasından kaynaklanmaktadır. Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği ile yapılan telefon görüşmelerinde de kuruluşun Osmanlı Devletine dönük tarafında yeterince bilgi sahibi olmamaları ve ellerinde yeterince kaynaklarının bulunmaması beni bu konuda çalışmaya teşvik etmiştir.

Bu çalışmayı yaparken öncelikle kurumun işleyişı hakkında Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği ile hem telefon görüşmeleri hem de mail yoluyla irtibat sağlanmıştır. Daha sonraki süreçte Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığından olan Osmanlı ve Cumhuriyet Arşivlerinden döneme ait kaynaklar taranmıştır. Bunlara ek olarak, Milli Kütüphanede, Türk Tarih Kurumu Kütüphanesinden ve Nevşehir Hacı Bektaş Veli Kütüphanesinden kitaplar ve makaleler taranmıştır. Milli Kütüphane internet sitesi üzerinden çevrimiçi olarak da süreli yayınlar incelenerek Cumhuriyet Döneminde tarım konusunda gazeteler üzerinden incelemelerde bulunulmuştur. Ayrıca, Tutanak Dergileri ve Resmi Gazetelerden konu ile ilgili dokümanlar incelenmiştir. Son olarak ise konu ile ilgili yazılmış birinci el eserler, makaleler ve tezler incelenmiştir.

Tezde kullanılan kaynakları kısaca değerlendirmek gerekirse; Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi ve Başbakanlık Cumhuriyet Arşivinden Ziraat Odaları hakkında özgün kaynaklar taranmış ve Başbakanlık Osmanlı Arşivindeki Kaynaklar elde edilerek kullanılmıştır. Başbakanlık Osmanlı Arşivinden elde edilmiş olan belgelerde Ziraat Odalarının 1881 yılında

kurulmuş olduğunda çıkarılmış olan nizamnamenin ilk örneğine rastlanmaktadır. Ayrıca, Ziraat Odaları hakkında 1881 yılında çıkarılmış olan nizamnameye ek olarak, 1884 yılında çıkarılmış olan nizamname de bu arşivde bulunmaktadır. Bu belgelere ilaveten, 1912 yılında çıkarılmış olan nizamnamenin bir nüshasına da buradan ulaşılmaktadır.

Yararlanılmış olan resmi yayınlara bakıldığında; Osmanlı Devleti dönemi ve Cumhuriyet dönemine ait olan Tutanak Dergilerinin hepsi incelenmiştir. İncelenmiş olan bu bölümler arasından Osmanlı Devleti'ne ait olan Meclis-i Mebusan Tutanak Dergileri ve Meclis-i Ayan Tutanak Dergilerinin birinci dönemleri içerisinde konu ile ilgili bölümler alınmıştır. Cumhuriyet döneminde ise, 1957 yılında çıkarılmış olan nizamnamenin örneği incelenmiştir. Bunlara ek olarak; Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği ile ilgili olarak T.C. Resmi Gazete sayfası da taranmış ve önemli belgelere ulaşılmıştır. Bu belgeler Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları ile ilgili 1957, 1971, 1983 yılındaki 67 ve 87 sayılı KHK ile 2004 yılındaki kanunlarla alakalıdır. İlaveten, Cumhuriyet Döneminde çıkarılmış olan yönetmelikler de incelenmiştir. Bu yönetmelikler; Ziraat Odaları Temsilciliklerinin Kuruluş ve Çalışmalarına Dair Yönetmelik, Ziraat Odaları Giriş Ücreti ve Yıllık Aidatları Hakkında Yönetmelik, Ziraat Odalarının Giriş Ücreti ve Yıllık Aidatları Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği Ödül Yönetmeliği, Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği Danışma Kurullarının Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelikler olarak belirlenmiştir. Bu kaynakların yanı sıra, Osmanlı Dönemiyle alakalı olarak Düsturlar incelenmiş ve yararlanılmıştır.

Başvuru eserlerine bakıldığında; Milli Kütüphaneden, Türk Tarih Kurumu Kütüphanesinden ve Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Kütüphanesinden konu ile alakalı kaynakların bazılarının asılları bazılarının ise fotokopisi temin edilmiştir. Osmanlı Devleti dönemindeki tarım politikaları hakkında da birinci el kaynaklara ve bildirilere başvurulmuştur. Milli Kütüphanenin kaynaklarından ise, Cumhuriyet döneminde Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliğine ait makaleler, dergiler ve birinci el kaynaklar incelenmiştir. Ayrıca, Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği'nin yıllara ayrılmış olan faaliyet raporlarına ulaşılmış ve bunlar değerlendirilmiştir. Kullanılmış olan süreli yayınlara bakıldığında ise, Osmanlı Devleti döneminde Ziraat Odaları ile ilgili olarak Hakkı Tarık Us'un sayfasından Ziraat Gazetesi bulunarak taranmış ve gerekli görülen bilgiler kullanılmıştır. Bunlara ek olarak Cumhuriyet döneminde 1938-1940 yılları

arasındaki yayınlanan Hâkimiyet-i Milliye, Akşam ve Vakit gazeteleri taranarak ziraatın gelişmesine ön ayak olan Ziraat kongresi ve Ziraat Odaları hakkında bilgilere ulaşılmıştır.

Son olarak yararlanılan Elektronik Kaynaklar ise; konu ile ilgili olarak kullanılmış olan makalelerin bir kısmı elektronik ortamdan elde edilmiştir. Bunlara ek olarak, YÖK Tez sayfasındaki tezler de elektronik ortamdan alınmıştır. İlâveten, yazım aşamasında kullanılan internet siteleri de kaynakça kısmında verilmeden önce tekrar teyit edilmiştir.



## BİRİNCİ BÖLÜM

### OSMANLI DEVLETİ DÖNEMİNDE ZİRAAT ODALARI

#### 1.1. Osmanlı Devleti'nde Ziraat

Toprak, yüzyıllar boyunca en önemli üretim araçlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bilhassa ekonominin gelişmesinin toprağa bağlı olduğu zamanlarda, toprağa verilen önem devletlerin ömürlerini belirleyecek konuma gelmiştir. Devletlerin en büyük gelir kaynağını oluşturan toprak, Osmanlı Devleti içinde önemli bir yerde bulunmuştur. Bunun nedeni; Osmanlı Devleti'nin üretiminin tarıma dayalı olmasıdır. Osmanlı Devleti içerisinde yaşayan nüfusun büyük bir kısmı, genel olarak % 80-90'ı toprakla uğraşmakta ayrıca geçiminin büyük bir kısmını büyük çiftlikler aracılığıyla değil küçük aile arazilerinde sağlamakta idi. Bu anlamda iktisadi zenginliğin çoğunluğunu tarım sağlamakla birlikte, tarımın ekonomiye olan etkisi de elde edilen gelirlerden Osmanlı Devleti'nin tarıma verdiği önemi açıkça göstermektedir.<sup>32</sup>

14. Yüzyıl'da uç beyliği olarak ortaya çıkan Osmanlı Devleti, zaman içerisinde siyasi bir güç konumuna gelmiştir. Osman Gazi dönemi ile birlikte yerleşik bir hayat düzeni sağlanmaya ve gittikçe gelişen idari ve askeri düzen oluşturmaya başlamışlardır. Devletin iktisadi düzeni ise tarım üzerine oluşturulmuştur. Sanayi öncesi bir ziraat toplumunun tüm hususları Osmanlı Devleti'nde de görülmüştür. Bu bağlamda, diğer sanayi öncesi ziraat toplumlarındaki gibi milletlerarası, bölgeler arası, bölge içi gerçekleştirilen ticaret, kentsel ekonomik çalışmalar ve hayvancılık ekonomi alanında önemli bir yere sahiptir. Fakat ziraat yöntemleri binlerce yıldır herhangi bir değişikliğe uğramamış ve ilkel kalmıştı. Bu nedenle köylü üretim boyunca sadece geçinecek durumda oldukları ve sürekli olmayan varlıklarını tehlikeye düşürecek değişiklikleri göze alamamışlardır.

---

<sup>32</sup> Çiğdem Kavak Çeken, *İstanbul Ahkâm Defterleri Üzerinden 19. Yüzyılda Osmanlı Tarımının Ekonomik ve Hukuki Yönleriyle Değerlendirilmesi*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, İstanbul, 2013, s. 1-2.



İnsanların yasalar ile güvence altına alınmış sahiplik haklarının olmayışı da bu nedenlerle birleşince ortaya düşük verimlilikte ve sabit bir üretim sistemi ortaya çıkmıştır.<sup>33</sup>

Osmanlı Devleti'nde toprak düzeni, tarımda kullanılan toprakların özel mülkiyete dâhil edildiği batı ülkelerinden farklı olmak kaydı ile toprağın sahipliği görevini devlet üstlenmiş, köylülere sadece toprağı kullanma hakkı verilmiştir. Toprağın bu şekilde kullanılması kararı köylüler için tasarruf şekillerini kısıtlayan kuralların ortaya çıkmasına ve köylülerin bu topraklarda kiracı konumunda olmasına neden olmuştur. Fakat bu kısıtlamalar, köylünün gerçekten toprağın sahibiymiş gibi uygulanmasına neden olmuştur. Ayrıca, topraktan elde edilen kira toprağın verimine göre alınmakta olup, bir vergi şeklinin temelini atmaktadır. Benimsenmiş olan bu sistemde toprağı bir kiracı olarak oturtulan köylüler, tam olarak bir mülkiyet hakkına sahip olmamakla birlikte tarlasını satmak, istediği doğrultuda kullanmak, hibe etmek, istediği ürünü ekmek, toprağı işlemek veya istemediği zamanlarda işlememek gibi haklara sahip olamamıştır.<sup>34</sup>

Osmanlı Devleti'nin toprak sisteminin temelini tımar sistemi oluşturmaktadır. Tımar sistemi, 15. ve 16. yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nin zirai üretim düzeniyle ilişkili olarak devletin askeri gücünü ve taşradaki merkezi otoritenin egemenliğini incelemeyen askeri, iktisadi ve idari bir birimdir. Daha açık bir şekilde belirtmek gerekirse, tımar devlete ait olan miri araziden belli bir bölümünü veya tümünü bazı hizmetler karşılığında satışa sunma olarak adlandırılmaktadır. Devlet bu tür miri arazileri savaşta başarılı bir netice almış kişilere vermektedir. Ancak, bu araziler verilmelerine rağmen o kişilerin malları olarak sayılmamaktadır. Verilen arazilerde üretim yapılmakta ve devlet bu arazilerden vergi almaktadır.<sup>35</sup>

Tımar sisteminin en temel özelliği arazinin devlete ait olmasıdır. Toprağı işleyerek mahsul elde eden köylüler toprak üzerinde kiracı olarak nitelendirilmişlerdir. Köylülerin ekip biçtikleri topraklar üstündeki hakları sadece babadan oğula geçmiş, toprağı satmak, hediye etmek ve bağışlamak gibi hakları bulunmamıştır. Osmanlı Devleti, askeri bir güç olan sipahiye gelirini garantilemesi adına reaya karşısında bazı haklar tanımıştır. Sipahilere verilmiş olan bu hakların kapsamı hem araziye hem de üzerinde yaşamış olan köylüyü kapsamaktadır. Arazisini bırakarak kaçan köylünün sipahisi gelirini

---

<sup>33</sup> Mustafa Erişmiş, Hasan Şenver, Mehmet Soysal, *Osmanlı'da Toprak Sistemi ve Tarım Faaliyetleri Arasındaki Etkileşim (15.16.YY)*, Çankırı Karatekin Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Çankırı, 2014, s. 12.

<sup>34</sup> Çeken, *İstanbul Ahkâm Defterleri Üzerinden 19. Yüzyılda Osmanlı Tarımının Ekonomik ve Hukuki Yönleriyle Değerlendirilmesi*, s. 18-19

<sup>35</sup> Erişmiş ve Diğerleri, *Osmanlı'da Toplum Sistemi ve Tarım Faaliyetleri Arasındaki Etkileşim (15.16 YY)*, s. 7-8.

kaybetmektedir. O yüzden köylüye toprağını bırakıp gitme hakkı tanınmamıştır. Ancak, köylünün kaçıp gitmesi halinde yerine başka bir kişi toprağı ekip biçerse sipahi kaçan köylünün geri gelmesi için baskı uygulamaz. Kaçan köylüden sadece “çift resmi” adı verilen bir vergi alınabilirdi. Her sancağın kanunnamesinde köylülerin vermesi gereken vergi miktarı ve hizmetleri belirtilmiştir. Sipahinin bunlara ekleme yapma hakkı bulunmamakla birlikte kurallara uymayan sipahiden de tımarı alınmıştır.<sup>36</sup>

16. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı Devleti'nin siyasi, askeri, sosyal ve ekonomik temelini oluşturan toprak düzeninde bazı bozulmalar meydana gelmeye başlamıştır. Bu dönemden başlayarak tımar sistemi kendisinden beklenen faaliyetleri yerine getirememiştir. Bu çerçevede de miri arazi düzeni de gerçekleştirilen fiili ve hukuki tertiplerle giderek mülk araziye yaklaşmış ve dönemin sonlarında miri arazinin mühim bir kısmı özel mülke dönüşmüştür. Tımar sistemi, 17. yüzyılın başlarından başlayarak nakdi münasebetlerin yaygınlaşması, fiyat hareketleri, savaş teknolojisinin askerliği bir iş haline getirmesi, ekonomik kapitalizmden sanayi kapitalizmine geçilmesi gibi dünya iktisadında meydana gelen yapısal değişiklikler ile eski ehemmiyetini kaybetmeye başlamıştır.<sup>37</sup>

Osmanlı Devleti'nde iktisadi yapı, toprağı ve zirai üretime dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. Ziraat genel olarak esas tüketim ya da küçük mahalli pazarlar için yapılmıştır. Sanayi ise, küçük atölyelerde kol gücü aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. İktisadi sektörlerin hepsi özellikle zirai faaliyetler zaman bakımından çok eski olan ve yıllardır değişmeyen yöntemlerle sürdürülmüştür. Asıl üretim birimi, bir çift öküz ile ailenin emek iş gücünün ekebileceğı kadar araziden faydalanan aile işletmeleri idi. Ancak, bir çift öküz ya da yeterli miktarda toprağı olmayan köylü aileleri, ortakçı konumunda büyük toprağı olanların topraklarında çalışmışlardır.<sup>38</sup>

Osmanlı Devleti tarih boyunca işgücü kaynağı az, toprak yönünden zengin, sermaye yönünden yoksul bir tarım ekonomisini olarak kalmıştır. Nüfusun büyük bir kısmı, geçimini topraktan sağlamakla birlikte büyük arazilerden değil de küçük aile arazilerindeki toprağı kullanmaktaydı. Toprakla uğraşan köylülerin çoğı küçük çaplı

---

<sup>36</sup> Halil İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağı (1300-1600)*, Çev. Ruşen Sezer, 14. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2006, s. 112-116.

<sup>37</sup> Çeken, *İstanbul Ahkâm Defterleri Üzerinden 19. Yüzyılda Osmanlı Tarımının Ekonomik ve Hukuki Yönleriyle Değerlendirilmesi*, s. 42-43.

<sup>38</sup> Hacer Karabağ, “Osmanlı'nın Tarımsal Mirası ve Erken Cumhuriyet Döneminde Kırsal Kesimin Kalkınmasına Yönelik Çalışmalar (Bursa Örneğinde)”, *Uludağ Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 18, Sayı: 32, 2017, s. 228.

tarlaları ekmekle birlikte kendi ihtiyaçlarını karşılayacak kadar ürün yetiştirmekteydi. Bunlara ek olarak sütü, yünü ve kılı için de bazı hayvanları besledikleri görülmüştür.<sup>39</sup> Burada bahsedilen köylü, ekonomik yapının temelini oluşturmuştur. Toprağın uygulanabilmesi için çiftçilik yapacak insana ihtiyaç duyulmaktadır. Sürekli olarak genişleyen toprakların bilinçli olarak işletilmeye açılması ve nüfusun tarımda kalmasını sağlamak köylerde yaşayan nüfusun artmasını sağlamıştır. Osmanlı Devleti'nin toplumsal yapısının özelliklerinden birisi de vatandaşlar arasında ayırım yapılmasını önlemektir. Bu eşitlik anlayışını ekonomik anlamda da sağlamayı amaçlayarak üretimde küçük ve orta seviyeli işletmelerin önü açılmıştır. Bu durum şu şekilde de açıklanabilmektedir; devlet halkına ne kadar şans yaratırsa halk da devletine o kadar bağlı kalacaktır. Halktan vergi alabilmek için önce halkı vergi verebilecek bir konuma getirmek ilk şart olarak görülmüştür. Osmanlı Devleti de bunu bildiği için, insan gücüne dayalı olan zirai üretimi en üst seviye de tutmaya çalışmıştır.<sup>40</sup>

### **1.2. 19. Yüzyıl'da Ziraatın Durumu**

19. yüzyıla gelindiğinde, Osmanlı Devleti'nin tarım yapısında önemli değişikliklerin yaşandığı görülmüştür. Bu yüzyılda Osmanlı Devleti tarımında göze çarpan en önemli özellik emeğin kıtlığı ve toprağın bolluğu olmuştur. Bu dönemde Osmanlı Devleti'nin verimli ve bol olan topraklarının çok az kısmında tarım uygulanabilmiştir. Ayrıca, diğer bir özelliği ise, zirai yapıyı küçük üretici kesimin oluşturması olmuştur. Bu bağlamda, Osmanlı Devleti'nin tarım ekonomisinde de geçimlik politikası uygulanmıştır. Osmanlı Devleti tarımını geliştirmek için uygulanan politikalar ve dıştan gelen talebin artması, tarımda gelişmelere neden olmuştur. 1848-1876 tarihleri arasında tarımdan elde edilen gelirler üç katına çıkabilecek bir artış göstermiştir. Aynı zamanda devlet tekellerinin kaldırılmış olması ve devlet mubayaaalarının belli bir seviye de düzenlenmesi de ticarete yönelik üretimi teşvik etmiştir. Bu süreç içerisinde Osmanlı Devleti'nde çok çeşitli ürünler yetiştirilmiştir. Bunlar içerisinde tahıl ürünlerinden oluşmakta olan baklagiller, sınaî ürünler ve bağ- bahçe ürünleri ilk sırayı almaktadır.<sup>41</sup>

19. yüzyılda tarımdan elde edilen toplam hâsılat artmış ve ürünlerin yabancı memleketlere ihraç edilme oranında yükselme görülmüştür. Bazı bölgelerde ki

---

<sup>39</sup> Donald Quataert, *Osmanlı İmparatorluğu 1700-1922*, Çev. Ayşe Berktaş, 10. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2016, s. 195-196.

<sup>40</sup> Hüseyin Vehbi İmamoğlu, *Bir Dünya Devleti Osmanlı (1299-1922)*, 1. Baskı, Yay Yayıncılık, Samsun, 2008, s. 66-68.

<sup>41</sup> Ercan Koç, *19. Yy'da Osmanlı Devleti'nde Tarım*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Eskişehir, 2005, s. 72-76.

toprakların ekiminde yeni aletler kullanılmış ise de, teknoloji pek bir ilerleme kaydetmemiştir. Osmanlı Devleti içerisinde yaşayan halkın büyük bir kısmı verdikleri emeğin karşılığında ürün alan ve bunu tüketen, sadece geçimi kadar üretim yapan köylü kesimden oluşmaktaydı. 19. yüzyıl da iç ve dış pazarlara yönelik zirai meta üretimin önemli bir kısmı küçük ve orta kapasiteli işletmeler aracılığıyla yapılmıştır. Zirai gelirler devletin en önemli gelir kaynaklarının başında gelmiştir. Ziraat, devlete daha farklı şekillerde de katkıda bulunmuştur. Bu bağlamda, Anadolu’da ziraat 19. yüzyılda hızlı bir şekilde ticarileşmiştir. Sadece zirai üretimde genel bir artış sağlanmamış aynı zamanda pazar için üretimi gerçekleştirilen ticari ürünlerde de hatırı sayılır bir artış gerçekleşmiştir. Buna ek olarak, bazı bölgelerde güvenliğinin artması ve aşiretlerin yerleşim siyasetinin başarısı zirai üretimi teşvik etmesi açısından dıştan gelen taleplerdeki artışlarla kıyaslandığında çok daha önemli bir etkidir. Ayrıca, bu dönemde uygulanan iskân politikaları dâhilinde kişilere tapusu ile birlikte topraklar verilmeye başlanmıştır. Dağıtılmış olan bu tapular mülkiyet hakkının verildiği anlamına gelmemiş, sadece toprağın aralıksız olarak işlenmesini sağlamak amacıyla verilmiştir.<sup>42</sup>

19. yüzyıldan itibaren milletler arası dengeler iyice değişmiş, özellikle de Sanayi İnkılabı sonrasında meydana gelen ekonomik ve siyasi gelişmelerden Osmanlı Devleti de payına düşeni almıştır. Osmanlı Devleti ekonomisi hem milletler arası alanda hem de bu yüzyılın başında meydana gelen milliyetçilik hareketleri sebebiyle çıkan isyanlar ve yapılan bazı savaşlar sonucunda önemli oranda mali sıkıntı yaşamıştır. Diğer taraftan eğitim düzeninin çağdaş hale getirilmesi ve yaygın bir hal alması, ordu ve donanmanın çağdaşlaştırılması ve ulaşım şartlarının iyileştirilmesi gibi icraatlar Osmanlı Devleti’nin var olan gelir kaynaklarına yeni ve yeni olduğu kadar da ağır bir yük yüklemiştir. Böyle bir durum ile karşı karşıya kalan Osmanlı Devleti çözümü Tanzimat Fermanını ilan etmekte bulmuştur.<sup>43</sup>

Tanzimat Fermanının ilan edilmesi, askeri anlamda yenileşme hareketlerinin baş gösterdiği, devletlerarasındaki ilişkilerin tekrar gözden geçirildiği, siyasi olarak meydana gelen tehditlere karşı toprak kayıplarını önlemek ve devletlerarasındaki çıkabilecek anlaşmazlıkların Avrupa uyumuna yönelik çözülmesi için çalışılan bir süreç olarak ortaya çıkmıştır. Bu dönemde Osmanlı Devleti içerisinde yaşayan köylü kesim klasik

---

<sup>42</sup> Çeken, *İstanbul Ahkam Defterleri Üzerinden 19. Yüzyılda Osmanlı Tarımının Ekonomik ve Hukuki Yönleriyle Değerlendirilmesi*, s. 64-68.

<sup>43</sup> Adem Keleş, *XIX. Yüzyılda Osmanlı Tarımının Modernleşmesi ve Tarımı Geliştirmek İçin Uygulanan Teşvik Politikaları*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Sakarya, 2008, s. 20.

dönemdeki gibi üç yıl toprağını ekmemesi halinde uygulanan ceza yöntemlerinin yerine kendileri üretebilen ve sorumluluk alabilecek kişiler olarak görmesi tarım politikasındaki gelişmelerin en önemlisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Osmanlı Devleti'nin yönetim bürokrasisinin taşra bölgesinde ziraat müdürlüklerini kurması, çiftçilere tohum ve gübre arasındaki iletişimi de iyi seviyelere çıkarmak Osmanlı Devleti'nin tarımını olumlu yönde etkilemiştir.<sup>44</sup>

Tanzimat döneminde yukarı da bahsedilen amaçların yanında, devletin idari ve sosyal alanlarda modernleşmesi sağlanarak yeni gelir kaynaklarının elde edilmesi ve bu sayede ülke ekonomisinin kalkınması amaçlanmıştır. Bu bağlamda, geniş nüfus topluluğunun geçim kaynağı olan ziraat sektörü, vergi imtiyazı ve yeni araçların kullanımının yaygınlaşması ile teşvik edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca, çiftçiler ticari fiyatı yüksek ürünleri üretmesi için yönlendirilmişlerdir. Bu çerçevede Avrupa'da kullanılan bu yeni aletlerin Osmanlı Devleti'nde de kullanılmasının verimliliği arttıracacağı düşünülmüştür. Yabancı devletlerle Osmanlı Devleti arasındaki bu farkın kapatılması adına Tanzimat döneminde yeni bir zirai bürokrasinin oluşumuna ve zirai faaliyetlerin geliştirilmesine çalışılmıştır.<sup>45</sup>

Tanzimat Fermanının ilan edilmesi ile birlikte devletin köylü kesime bakış açısında da değişiklikler yaşanmıştır. Bu süreçte vergilerin adil bir şekilde dağıtım işleminin yapılması köylüyü olumlu anlamda etkilemiştir. Öncelikle vergilerin sene başında miktarı belirlenmiş olup ve on iki aylık bir süre zarfında ödeme yapılması kararı alınmıştır. Osmanlı Devleti'nin klasik döneminde köylüye ve çiftçiye en çok zorluk çıkaran işlerden birisi de angarya olan işlerle meşgul edilmeleri olmuştur. Bir yandan kendi işleriyle uğraşan köylüler diğer taraftan yol yapmak, malzeme taşımak gibi işlerden de sorumlu tutulmuşlardır. Bu sebeple Tanzimat'ın köylü açısından en önemli faydası angarya işlerinin kaldırılması olmuştur. Ayrıca, bu dönemde merkezi hükümetin yerel hükümete karşı tutumları ve yerel hükümetinde merkeze karşı tutum ve davranışları olumlu yönde gelişmeler göstermiştir.<sup>46</sup>

Tanzimat Fermanının ilan edilmesi Osmanlı Devleti'nin ekonomisini de etkilemiştir. Egemenliğine gölge düşüren tehditleri bertaraf eden devlet, bürokratları ile işbirliği

---

<sup>44</sup> Cihan Özgün, "Osmanlı Devleti'nde Tarım", *Osmanlı Tarihi Araştırmaları I*, Editör: Ahmet Oğuz, Kesit Yayınları, İstanbul, 2018, s. 287.

<sup>45</sup> Özkan Keskin, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Modern Ziraat Eğitiminin Yaygınlaşması: Ankara Numune Tarlası ve Çoban Mektebi", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Sayı: 28, 2010, s. 88-89.

<sup>46</sup> İsmail Arslan, *XIX. Yüzyılda Balıkesir'de Tarımsal Üretim ve Köylüler*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Balıkesir, 2004, s. 113-116.

içerisinde var olan vergiler üstündeki haklarını geri almak ve hükümet için yeni gelir kapıları aralama çabası içerisine girmiştir. Devlet bu konuda örgütlenme yoluna gitmiş ve bu örgütlenme sayesinde de birçok yeni uygulamanın işleyişine başlamıştır. Bu dönemdeki önlemlerin en önemlisi alınan vergilerin toplanmasını kolaylaştırmak olmuştur. Şehirler ve pazarlardan temin edilen vergiler temettü adı verilen ve kardan alınan bir vergi çeşidine, Müslüman olmayan kişilerden alınan kafa vergisi ise askerlikten muaf olma vergisine dönüştürülmüştür. Alınan tüm bu önlemler nakdi vergilendirmenin önünün açılması için önemli bir girişim olarak görülmüştür.<sup>47</sup>

Tanzimat Fermanı'ndan önce de yenileşme hareketlerinde bulunulmuş ancak sürekli olarak kesintiler yaşanmıştır. Bu sürecin tam olarak düzene girmesi Sultan II. Mahmut döneminin son yıllarına denk gelmiştir. Yunan isyanı ve mısır sorunu gibi siyasi odaklı olaylar çözülmeye çalışılırken, merkezi yönetim alanında da değişiklik yapılması yoluna gidilmiştir. Bu değişikliklerden birisi de Dâhiliye, Hariciye ve Maliye Nezaretinin kurulmuş olmasıdır. Tanzimat Fermanının ilan edilmesi ile birlikte ilk olarak ziraatın geliştirilmesi için uygulanan politikaların yaygınlaşması için zirai bir bürokrasi oluşturulmuştur. Giderek sayılarını ve etkinliklerini arttıran bu zirai bürokrasinin amacı, üretimi arttırmak ve çeşitlendirmek, dıştan gelecek taleplere uygun ürünler üretilmesi konusunda teşvik etmek, dış ticarete dengenin sağlanması ve tarımsal üretim araçlarının modernleşmesini sağlamaktır. Bunlara ek olarak, ziraat, ticaret ve sanatın gelişmesi, vatandaşların refahı ve devletin imarının sağlanmasına dair meseleleri ele almak, görüşmek ve önerilerde bulunmak adına Bab-ı Ali'de bir meclis kurulmuştur. 1839 yılında Hariciye Nezaretine bağlı olarak kurulmuş olan bu meclis, Ziraat ve Sanayi Meclisi adını almıştır. Kurulmuş olan bu meclisin amaçlarını gerçekleştirme noktasında gerekirse yurtiçinden ve yurt dışından uzman olan kişilerle iletişime geçmesine karar verilmiştir.<sup>48</sup>

Ziraat ve Sanayi Meclisi, belli bir süre sonra Meclis-i Umur-u Nafia adını almıştır. Meclis-i Umur-u Nafia adını alan bu meclis daha sonraları ticaret, ziraat ve sanatın gelişmesi için çalışmalar yapan Ticaret Nezaretine bağlanmıştır. Ticaret Nezaretinin bünyesi altına giren meclis, ziraat, ticaret ve sanatla ilgili hazırlamış olduğu tasarıları Ticaret Nezaretine sunma görevinde bulunmuştur. Ancak, 18 Ağustos 1841 yılında Ticaret Nezareti kadrosunda yapılan bir takım düzenlemelerden Meclis-i Umur-u

---

<sup>47</sup> Reşat Kasaba, *Osmanlı İmparatorluğu ve Dünya Ekonomisi On Dokuzuncu Yüzyıl*, Çev. Kudret Emiroğlu, 1. Baskı, Belge Yayınları, İstanbul, 1993, s. 47.

<sup>48</sup> Koç, *19. Yy'da Osmanlı Devleti'nde Tarım*, s. 40-41

Nafia'da payına düşeni almıştır. Ticaret Nezareti ve Ticaret Mahkemesinin İstanbul'da bulunan gümrük emanetine bağlanması ile birlikte Meclis-i Umur-u Nafia'da ihtiyaç fazlası olarak görülmüş ve kapatılmıştır.<sup>49</sup>

Aradan geçen iki yıllık bir süre zarfından sonra tarımsal alandaki çalışmaları düzenlemek amacıyla 1843 yılında Ziraat Meclisinin yeniden kurulmasına karar verilmiştir. Kurulmuş olan bu meclis bu kez Maliye Nezaretine bağlanmıştır. Kurulduktan sonra ziraatın kalkınması için ilk olarak bir ziraat anketinin yapılması kararı alınmıştır. Eyaletlere gönderilen bir yazı ile de, Anadolu ve Rumeli bölgesinde ne kadar hububat, zahire ve hayvan yetiştirildiği, vatandaşların geçim durumunun ne olduğu, sanatla uğraşan insanların ihtiyaç duyduğu malzemeler, terk edilmiş topraklar olması halinde bunları tekrar işleme koymak ve nakil araç-gereçlerinin durumu sorulmuştur. Bu meclisin amacı, vatandaşlara ziraat, sanat ve ticaret usullerini benimsetmeye çalışmak, bunlarla uğraşanlardan ihtiyacı olanlara az faiz uygulaması ile borç para vermek ve bunları ziraat müdürlüklerine bildirmektir. Ziraat Meclisi bir taraftan bu anket ile uğraşırken bir taraftan da hem her eyalet, sancak ve kaymakamlığa bir tane ziraat müdürü hem de kaza ve köylere de bir tane ziraat müdürü vekili atamıştır. Bu kişiler bir taraftan ziraatın teşkilatlanması için uğraşırken diğer taraftan da eyaletlerden İstanbul bölgesine murahhaslar çağırarak ihtiyaçları olup olmadığını ve ziraat hakkındaki düşüncelerini öğrenmek istemişlerdir. Ayrıca, bu dönemde üçer kişiden oluşmak üzere İmar Meclisi de kurulmuştur. Ancak, meclis bu durumlar karşısında yetersiz hale gelince 1845 yılında Maliye Nezareti bünyesinden ayrılarak Ticaret Nezaretine bağlanmıştır. Fakat ziraat işlerinin Ticaret Nezaretinin bünyesini de aşması üzerine 1846 yılında ilk kez Ziraat Nezareti kurulmuştur. Bu durum devlet adamlarının ziraat konusuna ne kadar önem verdiğinin bir göstergesidir.<sup>50</sup>

Ziraat Nezareti kurulmasından dört ay sonra tekrar Ticaret Nezaretine bağlanmıştır. 1850 yılına gelindiğinde Ticaret ve Umur-u Nafia Nezareti birleştirilmiş ve Ziraat Meclisi de buraya bağlanmıştır. 1851 yılından 1859 yılına kadar Ticaret Nezareti bünyesinde Ziraat Meclisinin yerine Nafia Nezareti etkili olmuştur. Ancak, bundan sonraki süreç olan 1869 yılında ise çıkarılan salnameye göre Nezaret, Ticaret ve Ziraat Nezareti adını almıştır. Bu süreçten sonra tekrar isim değişikliğine giden Nezaret, Ticaret ve Nafia Nezareti adını almıştır. 1873 yılına gelindiğinde, Ticaret Nezaretine bağlı olarak bir Ziraat Meclisinin

---

<sup>49</sup> Keleş, XIX. Yüzyılda Osmanlı Tarımının Modernleşmesi ve Tarımı Geliştirmek İçin Uygulanan Teşvik Politikaları, s. 24.

<sup>50</sup> Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, 7. Baskı, Cilt: VI, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2007, s. 221-222.

var olduğu görülmektedir. 1875 yılında çıkarılan salnamede ise, Ticaret Nezareti bünyesinde ziraat memurlarının olduğu görülmektedir. Bu süreçte tekrar Ticaret ve Ziraat Nezaretine bağlandığına dair bir bilgi olmamakla birlikte 1876 yılına gelindiğinde Ticaret ve Ziraat Nezaretine bağlı bir Ticaret ve Ziraat Meclisi oluşturulduğu görülmüştür. Bu süreç 1881 Ziraat Odalarının kuruluşuna kadar devam etmiştir.<sup>51</sup>

Osmanlı Devleti'nde 19. yüzyıl da tarım alanında yapılan diğer bir yenileşme hareketi ise, 1858 yılında arazi hakları açısından önemli değişiklikler yaşanması olmuştur. Tanzimat Fermanı'nın ilan edilmesine kadar geçen süre zarfında modern anlamda düzenli bir kanunlaştırma hareketine denk gelinmemiştir. Başka bir deyişle, tarım toprakları hakkında kendine has bir kanun bu döneme kadar var olmamıştır. Tanzimat Fermanının ilan edilmesi ile birlikte hukuk alanında baş gösteren kanunlaştırma ve yenileşme hareketlerinin etkisi toprak hukuku alanında da etkisini göstermiştir. Bu etki ile birlikte toprak hukukunu düzenlemek adına bir komisyon kurulmuştur. Kurulmuş olan bu komisyonun hazırlamış olduğu tasarıda 1858 yılında kanunlaştırılmıştır. Arazi kanunu topraklarını mülk olan ve olmayan olarak ayırmış, dolayısıyla da şer'i ve örfi olarak bu hukuk ayrımını devam ettirmiştir. Hazırlanmış olan bu kanunname bir mukaddime ve üç bab şeklinde sıralanmış olup toplam 132 maddeden oluşmuştur. Kanun, arazileri beş kısımda incelemiş ve bu arazi çeşitlerini 1-6. Madde aralığında açıkça beyan etmiştir.<sup>52</sup>

Kanunnameye göre; arazi çeşitlerinin birincisi, memluke topraklardır. Bu topraklar, mülkiyet vasıtasıyla tasarruf edilen yerler olup bunlar dört bölüme ayrılmışlardır. Birinci bölümde; köy ve kasabalarda bulunan arsalar ve kenarlarında bulunan yerlerden yarım dönümlük elde edilen yerler, ikinci bölümde; emiriye topraklarından gerçek yollarla elde edilen yerler, üçüncü bölümde; öşri topraklar, dördüncü bölümde; haraci topraklar yer almaktadır. İkinci toprak çeşidini emiriye toprakları oluşturmaktadır. Bu topraklar, yüksek mülkiyetli olmakla birlikte devletin hazinesine ait olan topraklardan şahıslara verilen kısmı oluşturmuştur. Üçüncü toprak çeşidi vakıf toprakları olarak adlandırılmıştır. Bu topraklar kendi içerisinde sahih olan ve olmayan olarak iki kısma ayrılmıştır. Sahih olan topraklar, şeriat şartlarına uygun olarak vakfedilmiş memluke topraklarıdır. Sahih olmayan topraklar ise, padişahların ve onlara bağlanmış kişilerin kendilerine verilmiş olan topraklar üzerinde kurmuş oldukları vakıflar olarak adlandırılmışlardır. Dördüncü toprak çeşidi, metruk olan topraklardır. Bu topraklarda kendi içerisinde ikiye

<sup>51</sup> Türk Ziraat Tarihine Bir Bakış, *Birinci Köy ve Ziraat Kalkınma Kongresi*, Devlet Basımevi, İstanbul, 1938, s. 198.

<sup>52</sup> Çeken, *İstanbul Ahkâm Defterleri Üzerinden 19. Yüzyılda Osmanlı Tarımının Ekonomik ve Hukuki Yönleriyle Değerlendirilmesi*, s. 76-78.



ayrılmaktadır. Birinci kısımda; herkesin kullanabileceği araziler mevcut iken ikinci kısımda sadece köy ve kasaba da yaşayan insanların kullanacağı arazilerden oluşmaktadır. Beşinci toprak çeşidi ise, mevat yani sahipsiz olan topraklardan oluşmaktadır. Bu topraklar kimsenin bünyesi altında bulunmayan ayrıca, vatandaşlara da bırakılmamış olan topraklardan oluşmaktadır.<sup>53</sup>

Kabul edilmiş olan bu kanunnamenin sağlamış olduğu yeniliklere bakıldığında, önceki dönemlerde miri arazinin kullanım hakkı sadece erkek evlada bırakılıyordu, ailenin diğer üyeleri ise tapu bedeli ödeyerek araziyi kullanabiliyorlardı. Arazi Kanunnamesi ile bu sistem değiştirilerek anne- babanın arazilerini kız çocuğuna, çocuklarında anne ve babasına bırakma hakkı getirilmiştir. 1868 yılında da miras hakları genişlettilererek neredeyse günümüz miras şeklini almıştır. Ayrıca, eskiden miri araziler ipotek edilemiyordu ama kanunname ile birlikte diğer kişisel mallarda olduğu gibi toprağın kişiye bırakılma hakkı getirilmiştir. Bunlara ek olarak, Arazi Kanunnamesinin getirdiği diğer yeniliklerden biri de, eskiden miri araziler üzerinde ağaç ekilmesi ve bina yapılması izne tabi tutulmuş ise de, kanunname ile bu da ortadan kalmıştır. Arazi Kanunnamesi'nin yaptığı son yenilik ise, hükümet ve belediye yönetmeliği, cemiyetler, sanayi, ticaret ve inşaat şirketlerinin kullanımında olan miri araziler mülk olarak kullanılmaya başlamıştır.<sup>54</sup>

Tarım konusunda Osmanlı Devleti'ndeki önemli gelişmelerden birisi de ziraat mekteplerinin açılmış olmasıdır. Osmanlı Devleti bir ziraat ülkesi olmasına karşın eğitim alanındaki atılan adımlara geç başlanılmıştır. 1847 yılında Yeşilköy civarında ziraat talimhanesi adı verilen bir ziraat okulu açılmasına karar verilmiştir. Kurulmuş olan bu okulun amacı, bu dönemde Yedikule de bulunan bez dokuma fabrikasında kullanılan ipliğin hammaddesi olan pamuğu yetiştirmektir. Bu yüzden Ayamama çiftliği okul haline getirilerek burada pamuk üretiminin eğitimi verilmiştir. Bu okulda görev yapması için Amerikalı bir uzman olan Davis görevlendirilmiş, yanına da tercüman sıfatıyla Fransa'da ziraat eğitimi görmüş Ağaton Efendi verilmiştir.<sup>55</sup>

Okulun eğitim süresinin altı yıl olması kararlaştırılmıştır. Amerika'dan getirilecek olan Davis'in ailesi ve beş kişi için bir ev tahsis edilecek ve öğrencilerle işçiler bu beş ziraatçının yanında eğitim göreceklerdir. Birinci yılda mevcut olan araziler parsellenerek buralara mevsimine uygun olarak hububat tohumu ve ağaç çekirdekleri ekimine

<sup>53</sup> Karal, *Osmanlı Tarihi*, Cilt: VI, s. 224-225.

<sup>54</sup> Koç, *19. Yılda Osmanlı Devleti'nde Tarım*, s. 63-64.

<sup>55</sup> [http://www.bilimtarihi.org/pdfs/ziraat\\_okullari.pdf](http://www.bilimtarihi.org/pdfs/ziraat_okullari.pdf), Erişim Tarihi: 29.11.2019.

başlanacaktır. İkinci sene hayvan ve boyaların tımar ve terbiyesine bakılacaktır. Kalan süre içerisinde de ekilmiş olan ürünler takip edilecektir. Gündeme bu şekilde gelen ziraat talimhanesi için hazırlanan rapor Meclis-i Vala'ya havale edilmiş ve burada yapılan görüşmelerde durum olumlu gözükmiştir. Bu durumun sadece fabrika için geçerli olmayıp ülkedeki bütün vatandaşlar için faydalı olacağı anlaşılmıştır. Bu bağlamda 12 Ocak 1847 yılında inşaat çalışmalarına başlanılmış, 1848 yılında da okul eğitim faaliyetlerine başlamıştır.<sup>56</sup>

1850 yılına gelindiğinde okulda öğrenci sayısının artmasına paralel olarak masraflarda artmaya başlamıştır. Masrafların artması karşısında okulun geleceği için bazı nazırlar ve Ağaton Efendi'nin de katılımıyla toplantı yapılmıştır. Toplantıda devletin arazisinin verimliliği ve uygun olması nedeniyle mektebin devam etmesinde yarar görülmüştür. Ayrıca, mektebin kurulduğu arazinin öğrencilerin uygulamalı ziraat yapmasına uygun olmasından dolayı mektebin aynı yerinde kalmasına karar verilmiştir. Okulun idaresinin Nafia Nezaretine bağlanmasına ve yapılacak olan harcamalarında bu nezaretin bütçesinden yapılmasına karar verilmiştir. Ancak, zaman içerisinde nezaret okulun masraflarını karşılayamayacak duruma gelmiştir. Bunun üzerine öğrencilerden isminin yanına başarılı olduğunu gösteren beş rakamı konulanların artık işi öğrendiği gerekçesiyle tayin edilmesine, geriye kalan öğrencilerin ise üç seneye kadar yeterli bilgileri öğreneceğine kanaat getirilmiştir. Ayrıca bazı öğrencilerinde modern ziraat konusunda yetenekli olması nedeniyle Mekteb-i Tıbbiye'ye gönderilmesine karar verilmiştir. Bunlara ek olarak, 1851 yılının Ocak ayına kadar dört beş ay öğrencilere maaşlarının ödenmemesi ve okulun binasının bakımsız kalması nedeniyle de 1851 yılının sonunda mektep kapatılmıştır. Kurulmuş olan ilk ziraat mektebinin kapatılmasının ardından Osmanlı Devleti'nde ziraatın modernleşmesine ve ıslah çalışmalarının yapılmasına devam edilmiştir. Mektebin başöğretmeni olan Ağaton Efendi'nin görevine son verilmeyerek kendisine eski maaşından daha uygun bir miktarı verilerek Avrupa'da yazılmış olan ziraat ile ilgili kitapları Türkçeye çevirmesi istenmiştir.<sup>57</sup>

Yeni bir ziraat okulunun kurulması adına harekete geçilmesi neredeyse yirmi yıl sürmüştür. Devletin ziraat durumunun kötüye gittiğini gören Sultan Abdülaziz bu durumu önlemek adına bir an önce reformların yapılmasına karar vermiştir. 1869 yılında Bab-ı Ali'ye giden Sultan Abdülaziz burada yapmış olduğu konuşmasında memlekette ziraatın

---

<sup>56</sup> Mehmet Ali Yıldırım, "Osmanlı'da İlk Çağdaş Zirai Eğitim Kurumu: Ziraat Mektebi (1847-1851)", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Sayı: 24, 2008, s. 227-228.

<sup>57</sup> Muammer Demirel, Fatma Kaya Doğanay, "Osmanlı'da Ziraat Eğitimi: Halkalı Ziraat Mektebi", *U.Ü. Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 21, 2011, s. 186-188.

gelişimi için bazı önlemler alınmasının gerekli olduğu üzerinde durmuştur. Konuşmanın ardından konu Şura-yı Devlet tarafından incelenmeye başlamış ve incelemeler sonucunda da ziraatın kalkınması için bir Ziraat Meclisi kurulmasına ve ayrıca, bir de numune çiftliği oluşturulması kararı alınmıştır. Açılacak olan bu mektebe her vilayetten beş öğrenci alınarak, bunlara alet ve edevatların kullanımı, tamiri ve ziraatın gelişim safhaları öğretilerek memleketlerine gönderilmelerine onay verilmiştir. Burada ziraatın gelişmesinin önündeki en büyük engel eskiden beri var olan kurullarla çiftçilik yapan köylüler gelmektedir. Özellikle de son dönemlerde kullanımlarını bilmedikleri halde aldıkları makinelerin kısa sürede bozulması, modern aletler hakkında ön yargıların oluşmasına neden olmuştur. Bunun üzerine üyeler çareyi memleketlere çeşitli uzmanlar göndererek modern aletlerin kullanımı konusunda bilgilendirmeyi teşvik etmeye çalışmışlardır.<sup>58</sup>

18 Ağustos 1884 tarihinde bir ziraat okulu kurulabilmesi için Ticaret ve Nafia Nezareti birlikte bir nizamname hazırlamışlardır. Bu nizamnameye göre okulda vilayetlerden seçilecek öğrencilere iki yıllık bir süre zarfında hem teorik olarak tarım dersleri hem de çiftlik işleri nasıl uygulanacağını öğretilmesi hedeflenmiştir. Binanın tamamlanması ile ilk olarak 1889'da Mülkiye Tıbbiyesi içinde bulunan Mülkiye Baytar sınıfı öğrencileri okula taşınmıştır. Bu süreçten bir yıl sonrada okul kendi öğrencilerini almış ve okula Halkalı Ziraat ve Baytar Mektebi adı verilmiştir. Bu gelişmelerin yanı sıra 1879 yılında öğrenciler müfettiş ve öğretmen olarak çalışmaları için Fransa'ya sekiz öğrenci göndermişlerdir. 1884-1914 yılları arasında da ziraat mektebinde her yıl yirmi veya otuz öğrenci yetiştirilmiştir. II. Meşrutiyet döneminde de öğretmen kadrosunu Avrupa'da eğitim görmüş genç kişilerle güçlendiren okul, I. Dünya Savaşı sonucunda öğrenci yetersizliği sonucu kapatılmıştır.<sup>59</sup>

Ziraat okullarından sonra ziraat sergileri de açılmıştır. Osmanlı Devleti'nde ürünlerin pazarlanması ve eğlence amacıyla panayırılar eskiden beri var olmuştur. 1851 yılına dek Osmanlı Devleti'nin uluslararası sergiler hakkında hiçbir fikri yoktu. Ülkede tarım ve sanayi alanındaki hamleleri Avrupalı Devletlere göstermek ve ekonomik alandaki sorunlara çözüm bulmak amacıyla Bab-ı Ali, 1851 yılından sonra beynelmilel sergilere katılma kararı almıştır. Osmanlı Devleti'nin bu tür sergilere katılmasının amacı, ülkede bulunan arazilerin verimliliğini göstermek, Osmanlı vatandaşlarının tarım, sanat ve

---

<sup>58</sup> Mehmet Ali Yıldırım, "Halkalı Ziraat Mektebi'nin Açılış Sürecine Dair Bazı Mülâhazalar ve Amasyan Efendi'nin Layihası", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 32, Sayı: 53, 2013, s. 266-268.

<sup>59</sup> Koç, *19.yy'da Osmanlı Devleti'nde Tarım*, s. 79-81.

sanayi alanındaki başarılarını ortaya koymak ve padişahın devletin gelişimi için çaba harcadığını ispatlamaktır. Ayrıca Osmanlı Devleti'nin bu tarz sergilere katılmasının diğer bir nedeni ise, 1838 yılından sonra gelişme gösteren Osmanlı-İngiliz dostluğu olmuştur.<sup>60</sup> Bu alanda ilk sergi, 1851 yılında açılmış olan Londra Dünya Fuarı olmuştur. Bu fuar Londra'da Kristal Sarayı'nda gerçekleşmiştir. Avrupalı Devletler bu fuarda gelişimlerini teknoloji, keşif, buluşlar ve endüstriyel makineler üzerinden sergilerken Osmanlı Devleti gibi henüz sanayileşmemiş devletler ise, geleneksel el sanatlarından yapılmış ürünleri ve tarım ürünlerini sergilemesi Batılı Devletler ile aralarındaki farkın en büyük göstergesi olmuştur. Fuarda Osmanlı Devleti'ne ayrılan kısımda, pastel renkli, çift örgülü metal ve ipek ipliklerle beze işlenmiş bir havlu sergilenmiştir.<sup>61</sup>

1855 yılında Paris'te uluslararası bir fuar düzenlenmiştir. Bu fuar Osmanlı Devleti'nin uluslararası alanda katıldığı ikinci fuar olarak tarihe geçmektedir. Bu fuar tarım-endüstri ve güzel sanatlar olarak iki ana bölümden oluşmaktadır. Osmanlı Devleti bu fuara Anadolu ve bu bölgelerden toplamış olduğu tekstil ürünleri, halı, tabanca, cam, seramik ve ahşap eşyalarla katılmış ve fuarın sonucunda da yirmi yedi adet madalya kazanmıştır. Gerçekleşmiş olan bu fuardan yedi yıl sonra da Londra'da ikinci bir uluslararası fuar düzenlenmiştir. II. Londra fuarı pavyon sisteminin uygulanmaya konduğu ilk fuar olma özelliğine sahiptir. Osmanlı Devleti'nin Londra fuarına katılmasının amacı, tarım, sanayi ve sanat alanında gelişme gösterdiğini tüm dünyaya duyurmaktır. Osmanlı Devleti bu fuara katılabilmek için bir komisyon kurulmasına karar vermiş ve komisyonun hazırladığı 750 ürün 25 pavyon da sergilenmiştir. Osmanlı Devleti'nin bu sergideki ürünlerinden; dokumacılığın, el sanatlarının ve deri işlemeciliği gibi alanlarda Avrupalı devletlerle yarışabilecek duruma geldiği görülmüştür. Osmanlı Devleti Londra fuarında yeterli deneyimi kazandığı düşüncesi ile 1863 yılında Sergi-i Umumi-i Osmanî adı verilen sergiyi açma kararı almıştır.<sup>62</sup>

1863 yılında açılmış olan Sergi-i Umumi-i Osmanî sergisi Osmanlı döneminin uluslararası ilk büyük sergisi olma özelliğine sahiptir. Açılmış olan bu serginin amacı, devletin çeşitli bölgelerinde üretilmiş olan malların kalite, fiyat ve çeşitlerini belirlemek ve üretim sırasında ortaya çıkan sorunları tespit ederek bunlar konusunda yetkililerin ilgilerini çekmek olmuştur. Sergide ilk başlarda sadece yerli ürünlerin sergilenmesi kararı

---

<sup>60</sup> Bayram Nazır, "Dersaadet Ticaret Odası ve Uluslararası Sergiler", *International Journal Of History Dergisi*, Cilt:1, Sayı:1, 2009, s. 181-182.

<sup>61</sup> Yeşim Duygu Ergüney- Nuran Kara Pilehvarian, "On Dokuzuncu Yüzyıl Dünya Fuarlarında Osmanlı Temsiliyeti", *Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi E- Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 4, 2017, s. 227-229.

<sup>62</sup> Haluk Kanca, "XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Uluslararası Osmanlı Fuarı: 1963 Sergi-i Umumi-i Osmanî", *Muftav Dergisi*, Sayı: 5, 2013, s. 163.

alınmış ise de daha sonraki süreçte Avrupa'dan gönderilmiş olan yeni icat edilmiş aletlerinde sergilenmesine izin verilmiştir. Burada ürünleri sergilemek için on üç tane pavyon kurulmuştur. Bunlardan birincisi; tarım ve orman ürünleri, ikincisi; un, şeker, şekerden elde edilen ürünler, sirke ve meşrubat, üçüncüsü; ham ve işlenmiş madenler ve madencilik ile ilgili aletler, dördüncüsü; sanayi ve el sanatlarıyla ilgili aletler, beşincisi; altın ve gümüşten elde edilen ürünler, altıncısı; koza, ham olarak ve işlenmiş ipek, pamuk türleri, yedincisi; ipek, pamuk ve yünden elde edilen ürünler, sekizincisi; toprak ve camdan elde edilen ürünler, dokuzuncusu; işlenmiş deri ve deri ürünleri, onuncusu; elbise, havlu ve sofrta takımları, on birincisi; sandalye, masa gibi ağaç işleri, on ikincisi; inşaat modelleri, kabartma haritalar ve karakalem veya boyalı resimleri, on üçüncüsü, matbaacılıkla ilgili işler gelmektedir. Sergi beş aylık bir süre zarfında açık kalmış ve bu sürede yerli ve yabancılardan oluşan kalabalık bir grup sergiyi gezmiştir. Ayrıca, sergiye gezen esnaf ve çiftçiler problemlerini devlet erkanına iletme şansı bulmuş ve sergi vasıtasıyla o zamana kadar dışarıdan alınan bazı ürünlerin yerli kaynaklar tarafından karşılanabileceği anlaşılmıştır. Sonuç olarak, serginin amacına ulaştığını ve yerli-yabancı ürünlerin tanıtılmasına katkısı olduğu söylenebilir. Ayrıca, Osmanlı Devleti bu sergi sayesinde Batılı Devletlerin dikkatini çekmiş ve yerli olarak üretimi yapılan bazı mallar için Avrupa ülkelerinde pazarlama imkânı doğmuştur.<sup>63</sup>

1867 yılına gelindiğinde Paris'te ikinci uluslararası sergi açılmıştır. İlk uluslararası sergide yaşanan olumsuzluklar III. Napolyon'un bizzat kendisinin ilgilendiği ikinci bir serginin açılmasına neden olmuştur. Serginin düzenleneceği alan dikdörtgen biçiminde olan Champ De Mars olarak karar verilmiştir. Napolyon'un bu sergiyi düzenlemekteki amacı, tüm dünya devletlerini Parislilerin ayağına getirerek gücünü göstermek ve kendi halkı tarafından beğeni kazanmak olarak nitelendirilmiştir. Sergi on kategori ve doksan beş alt bölüme ayrılarak yapılmıştır. Osmanlı Devleti de bu sergiye katılmış ve sergide Osmanlı Devleti'nin komisyonunu İbrahim Ethem Paşa temsil etmiştir.<sup>64</sup>

1873 yılında Avusturya'nın başkenti Viyana'da uluslararası bir sergi düzenlenmiştir. Viyana'da diğer Avrupalı devletler gibi modernleşme yolları aramaya başlamıştır. Viyana 1873 yılında yapmayı planladığı sergi için Paris'te 1867 yılında açılmış olan sergiyi incelemiş ve buna göre hareket etmiştir. Sergi için şehrin en büyük alanı olan prater parkına karar verilmiştir. Osmanlı Devleti, sergiye katılması önemli görülen ve davet

<sup>63</sup> Koç, *19. yy'da Osmanlı Devleti'nde Tarım*, s. 70-72.

<sup>64</sup> Sibel Yazar, *Uluslararası Sergilerde Mimari Temsil ve Uygulama Süreçlerinin Osmanlı- Mısır Rekabeti Üzerinden Değerlendirilmesi (1851-1915)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Antalya, 2018, s. 27-30.

edilen ilk doğulu devlet olma özelliğine sahiptir. Osmanlı Devleti'nin 1867 sergisindeki kazandığı tecrübeden sonra bu sergiye profesyonel bir şekilde hazırlandığı gözlemlenmiştir. Bu sergide Osmanlı Devleti'ni temsil etmesi için dönemin İçişleri Bakanı Edhem Paşa görevlendirilmiştir.<sup>65</sup>

1876 yılında da uluslararası Philadelphia sergisi açılmıştır. Amerika'nın açtığı ilk serginin başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından, bu kez bağımsızlığının yüzüncü yılı sebebiyle ikinci bir sergi düzenleme kararı alınmıştır. Serginin sınıflandırılması yedi ana bölüm ve elli bir alt bölümden oluşmaktadır. Osmanlı Devleti de bu sergiye davet edilen ve katılan devletlerarasında yer almaktadır. Bu sergi için gönderilecek malzemelerin seçilmesi ve toplanması ve işleme konulması için bir komisyonun kurulma olasılığı yüksektir. Bir kaynakta sergide Osmanlı Devleti için ayrılan kısımda Türk kahvehanesinin etrafına çarşı kurulması düşüncesi George H. Boker tarafından önerildiği bildirilmiştir.<sup>66</sup>

1878 yılına gelindiğinde ise, Paris'te tekrar bir uluslararası sergi açılmasına karar verilmiştir. Amerika'daki sergi açılmadan önce Paris'te uluslararası bir serginin açılmasına karar verilmiş ve hazırlıklara başlanmıştır. İlk olarak sınıflandırma işlemi tıpkı 1867 yılındaki sergiye göre yapılmakla birlikte bazı eklemeler ile birlikte dokuz ana bölüm ve doksan alt başlıktan oluşmuştur. Osmanlı Devleti o dönemde yaşanan taht değişiklikleri nedeniyle resmi olarak sergiye katılamamıştır.<sup>67</sup> Bu sergiler Cumhuriyet döneminde de devam etmiştir.

### **1.3. Ziraat Odalarının Kuruluşu**

Tarımın önemli bir konuma sahip olduğu Osmanlı Devleti'nde ekonominin tarımsal açıdan gelişme gösterebilmesi için tarım ile ilgili ortaya çıkan sorunların çözülmesine gerek duyulmuştur. Bu bağlamda, tarım sektörünün yapısal açıdan özellikleri ve Osmanlı Devleti'ndeki tarımsal sorunlar açısından mevcut olan sosyal yapısı içerisinde bir birlik olarak karar alma, sorumluluk üstlenme ve buna bağlı mekanizmaların oluşturulmasına ayrıca, bu alanda birlikte davranma, tutum ve kazanılmış alışkanlıkların geliştirilmesini sağlayan bir örgütlenmenin olması ülke açısından büyük bir önem taşımaktaydı.<sup>68</sup>

---

<sup>65</sup> Yarar, *Uluslararası Sergilerde Mimari Temsil ve Uygulama Süreçlerinin Osmanlı- Mısır Rekabeti Üzerinden Değerlendirilmesi (1851-1915)*, s. 45-48.

<sup>66</sup> Yarar, *Uluslararası Sergilerde Mimari Temsil ve Uygulama Süreçlerinin Osmanlı- Mısır Rekabeti Üzerinden Değerlendirilmesi (1851-1915)*, s. 61-63.

<sup>67</sup> Yarar, *Uluslararası Sergilerde Mimari Temsil ve Uygulama Süreçlerinin Osmanlı- Mısır Rekabeti Üzerinden Değerlendirilmesi (1851-1915)*, s. 67-69.

<sup>68</sup> Kayademi, *Baskı Grupları ve Bir Baskı Grubu Olan Ziraat Odalarının Tarım Politikasına Etkisi*, s. 53.

Osmanlı Devleti de bir ziraat memleketi olmasına rağmen köylerde yaşayan halk emeğinin karşılığını alamamıştı. Bu durumun birçok sebebi olmakla birlikte başlıca sebeplerinden birisi de köylü halkın ve çiftçilik yapan kişilerin bir araya toplanamamasıydı. Artık, bütün meslek kuruluşları ve kişilerin bir araya gelerek dertlerini ortak bir yolla çözmeleri gerekmekteydi. Gerçekten de bir kişi tek başına ne kadar güçlü ve zengin olursa olsun topluluk açısından bakıldığında bir hiç konumunda görülmekteydi. Hatta, bu konuda bir atasözü de bulunmaktadır. Nadir Latif İslam'ın kitabında bu şu şekilde belirtilmiştir: “*Kişi ateş olsa cürmü kadar yer yakar.*” Buna örnek vermek gerekirse; bir kutuda toplu olarak bulunan kibrit çöplerini iki yaşındaki bir çocuk teker teker kırarken kutunun tamamının kibrit çöplerini bir anda bir yetişkin dahi kıramaz. Bunun nedeni birlikten kuvvet doğmasından kaynaklanmaktadır. İşte son yıllara kadar devletin içerisinde yaşayan köylü ve çiftçilerde kibrit çöpleri gibi ayrı düşmüş, kendi kaderlerini kendileri çizmeye mahkûm bırakılmışlardır.<sup>69</sup> Ancak, örgütlenme adına ilk olarak odalar kurulmaya başlanmıştır.

Osmanlı Devleti'nde ilk oda kurma fikri batılılaşma hareketleri ile birlikte ortaya çıkmıştır. Islahat Fermanı'nın ilan edilmesi ile birlikte nizamnameler yayınlanmış ve odalar kurulmaya başlamıştır. Bu süreç içerisinde kurumsal gelişme noktasında ilk önemli adım tarımsal gelişmeyle ilgilenmesi açısından önemli olan “Ziraat ve Ticaret Odalarının” kurulması olmuştur. 1876 yılında hazırlanmış olan Ticaret ve Ziraat Meclisiyle ilgili nizamnameye göre, ilk önce İstanbul'da daha sonra ise diğer illerde birer tane olmak üzere “Ziraat ve Ticaret Cemiyeti” kurulmasına karar verilmiştir. Ancak, bu nizamname yürürlüğe girmemiş bu nedenle de 1880 yılında bu alanda tekrar bir düzenleme yapılmıştır. Yapılan düzenlemeye göre, 1881 yılında Ziraat Odaları Nizamnamesi yürürlüğe girmiştir. Kurulmuş olan bu odalar kısa bir zaman içerisinde birçok tarım bölgesinde yaygınlık kazanmış ve sayıları Anadolu ve Rumeli bölgesinde 99'a kadar çıkmıştır. Fakat Ziraat Odaları kurulduğu yıldan itibaren, beklenen neticeyi gösterememiş ve kuruluşun kapsamı ve amacı değişikliklere uğramıştır.<sup>70</sup>

#### **1.4. Ziraat Odalarının Teşkilat Yapısı**

Ziraat Odaları Dersaadet, vilayet, liva ve kazalarda birer tane olmak üzere Dersaadet'te yirmi dört, vilayetler de on iki, sancaklarda sekiz ve kazalarda toplam dört üyeden

<sup>69</sup> Nadir Latif İslam, *Ziraat Odaları (Vazife, Kuruluş ve Çalışmaları)*, Ankara, 1965, s. 4-5.

<sup>70</sup> Sevgi Tüzün Rad, *Türkiye'de Ziraat Odalarının Yeniden Yapılanması Üzerine Bir Araştırma*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Ankara, 1999, s. 18-19.

oluşmaktaydı. Ziraat Odalarının azalığı genellikle fahri olmakla birlikte 25 yaşını doldurmuş olan ziraat konusunda becerikli ve maddi imkâna sahip kişiler arasından seçilmekteydi. Memuriyet süreleri dört yıl olan bu azalar seçim ve tayinle aza seçilmekteydi. İlk defa azalıktan ayrılacak kişi kura yoluyla seçilirken ondan sonraki ayrılacak olanlar görevleri bittikten sonra sırası ile görevden ayrılmaktaydı. Odadan ayrılan kişi tekrar odaya aza olarak seçilme hakkına sahip olacaktır. Buna ek olarak, vilayet, liva ve kazalarda bulunan odaların aza seçimlerinde mahalli idare meclisleri görevli iken, bu kişilerin memuriyetlerinin onaylanması ve Dersaadet'te ki oda azasının seçimi ve tayini Ticaret ve Ziraat Nezareti tarafından yapılmaktadır. Ayrıca, Odalarda aza seçimleri ittifak yoluyla yapılmakta olup içlerinden iki sene boyunca görev yapacak bir reis, bir reis yardımcısı, görüşmeleri yazması için ise bir kâtip ve bir kâtip yardımcısı seçilmesine karar verilmiştir. Seçilmiş olan bu kişilerin göreve başlaması için ise isimleri Ticaret ve Ziraat Nezaretine bildirilmiştir. Görevleri biten reis ve kâtipler tekrar seçimle göreve gelme hakkına sahip olmuştur.<sup>71</sup>

Görev yapan azalar her ayın birinde ve on beşinde olmak üzere en az iki kez toplanacaklardı. Lüzum görüldüğü takdirde devam eden diğer günlerde de toplantı yapabileceklerdir. Bu toplantılara ek olarak, Ziraat Odaları her sene mart ayı içerisinde fevkalade olarak heyetçe birkaç gün toplanıp bir önceki senede verilen kararları ve mahalli ziraatın durumunu, yapılan işlere dair bir vukuat ve icraatı kapsayan bir liste düzenleyip imzalayarak Ziraat ve Ticaret Nezaretine takdim eyleyeceklerdir. Burada odalardan, Kaza odaları liva odalarına, liva odaları merkez vilayet odalarına ve doğrudan doğruya Ticaret ve Ziraat Nezaretine müracaat etme hakkına sahiptir. Fakat iş odaların kendi bünyesinde ise o zaman direk olarak nezaret ile görüşülmesi gerekmektedir. Ziraat Odalarının bu nizamnamede belirtilen esaslara göre tahsilat işleri Ticaret ve Ziraat Nezareti tarafından Talimat-ı Mahsusa ile tayin kılınacaktır.<sup>72</sup>

1883 yılına gelindiğinde, 1881 yılında çıkarılan nizamnameye ek olarak bir “Ziraat Odaları Nizamname-i Dâhilîsi” yürürlüğe girmiştir. Bu nizamnameye göre, Ziraat Odalarının ayın birinde ve on beşinde yapacakları toplantıların günleri reis tarafından heyete bildirilecekti. Toplantı günlerinde reisin olmaması halinde Dersaadet, vilayet ve livalarda ikinci reisler, kazalarda ise azalardan en yaşlısının yetkili konumuna

<sup>71</sup> “Ziraat Odaları Hakkında Nizamnamedir”, *Düstur*, Tertip: 1, Z/1, s. 85-86. ; Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), *Mukâvelenâme ve Mukâvelât Defterleri (A.DVN.MKL)*, 19/21, 16 N. 1297/ 24 Temmuz 1880.

<sup>72</sup> “Ziraat Odaları Hakkında Nizamnamedir”, *Düstur*, Tertip: 1, Z/1, s. 86-87. ; BOA, *Hariciye Nezareti Hukuk Müşavirliği İstişare Odası Evrakı (HR. HMŞ. İŞO)*, 163/103, 29 N. 1297/ 7Temmuz 1880.



getirilecekti. Reis olan kişi odaya havale olunan belgeleri inceleyip ruznameye kaydettirdikten sonra müzakere edilecekti. Yazılıp müzakere edilen konunun sonucunda yapılan oylama da eşit oy çıkması halinde reisin oyunu kullandığı taraf çoğunluğu sağlayarak kazanacaktı. Ancak, odaya gönderilen önemli bir iş reis olmaması halinde yardımcı reis tarafından açılarak müzakere edilecek ve alınan kararların hepsine imza atılma zorunluluğu bulunacaktı.<sup>73</sup>

Bu nizamnamede diğer bir önemli konu ise, azalarla ilgili olan mesele olmuştur. Nizamnameye göre; seçim yapılmadan azalığa kabul edilen kişilerin toplantılarda ve olağanüstü günlerde orada bulunmasına gerek görülmüştür. Üç kez toplantıya gelmeyen ve mazeret bildirmeyen azaların görevden ihraç edilmesi söz konusu olmaktadır. Azalarla ilgili diğer bir önemli konu ise, azalar bir konuda reisten ruhsat talep etmedikçe düşüncelerini beyan edemez, eğer birkaç aza birden aynı konuyu talep ederse reis sırasıyla söz verme hakkına sahiptir. Ayrıca, bir meselenin müzakeresi sırasında azalardan biri diğer maddenin incelenmesini istese de müzakerenin sonunda dinlenilmesine karar verilecekti. Zaman konusunda sıkıntı yaşanması halinde ise konunun bir sonraki toplantı gününe ertelenmesi kararı alınacaktı. Seçilmiş olan azaların bir diğer önemli görevi, Ziraat Odalarına görüşülmek için gönderilmiş önemli işler için komisyon kurma hakkına sahip olmasıdır.<sup>74</sup>

Bu dönemde Ziraat Odalarının yazı işleri heyeti odalar tarafından seçimle belirlenmiş olup, verilen kararları anlama, yazma ve kafa evrakı düzenleme ve saklama işlerinden memur sorumlu tutulmuştur. Kâtibin bir mazereti olması halinde ise, ikinci kâtip veya azalardan biri başkâtibin vazifesini görme hakkına sahip olmuştur. Her Ziraat Odasının üç parça defteri bulunmaktadır. Birisi heyet ceridesi olmak üzere heyetin gerek uygun olan gerek uygun olmayan oylar yazılarak reis ve hazır bulunan azalar tarafından imza atılmaktadır. Diğer kalan defterlere ise, odanın kayıt evrakı kaydedilmektedir. Ayrıca Ziraat Odalarına özel olarak, üzerinde Ziraat Odası ibaresiyle vilayet, sancak ve kazalarda birer mühür olup verilen kararlar kaleme alınmış ve bu mühürle mühürlenmiştir.<sup>75</sup>

<sup>73</sup> “Ziraat Odaları Nizamname-i Dâhilîsi”, *Düstur*, Tertip: 1, Z/3, s. 132. ; BOA, A. DVN. MKL, 23/17, 15 N. 1300/ 23 Şubat 1883.

<sup>74</sup> BOA, *İrade Şura-yı Devlet Defterleri (İ.ŞD)*, 63/3662, 8 N. 1300/ 16 Şubat 1883.

<sup>75</sup> BOA, A.DVN.MKL, 23/17, 15 N. 1300/ 23 Şubat 1883; BOA, A. DVN. MKL, 87/20, 29 N. 1309/ 25 Temmuz 1892.

1881 yılında çıkarılan nizamname amacına yönelik yatırımlar ve uygulamalar yapılmaması nedeniyle 1912 yılına gelindiğinde Ziraat Odaları hakkında yeni bir nizamname yürürlüğe girmiştir.<sup>76</sup>

1912 yılında çıkarılan nizamnamede bazı maddeler aynı olmakla birlikte bazı maddelerde de değişiklikler yapılmıştır. Yapılan bu değişikliklere bakıldığında, kâtiplik vazifesinin Ziraat Odası bulunan yerlerde idare kâtipleri tarafından gönüllü olarak yapılırken ziraat idaresi olmayan veya olup da kâtibî bulunmayan yerlerde ise, heyetin seçeceği kişi tarafından ücretle yaptırılmıştır. Heyetin seçeceği kâtibîye verilecek ücret Ziraat Nezareti bütçesindeki ayrı olmakla birlikte, her toplantı için vilayetlerde yarım, liva ve kazalarda birer çeyrek lirayı geçmez. Bu ücretler toplantılara mahsus olup olağanüstü toplantılar için verilmez. Ayrıca Ziraat Odaları her 15 günde bir kez toplanır. Heyetin yarıdan fazlası hazır olmaz ise müzakere yapılmaz. Müzakere yapılmasında ise ittifak yoluna başvurulmaktadır. Eşitlik olması halinde ise reisin kararına başvurulur, reis hangi tarafı seçerse o taraf kazanır. Ayrıca; azalığa seçilecek olan kişilerin cinayet suçundan yargılanmaması gerekmektedir.<sup>77</sup>

### **1.5. Ziraat Odalarının Görevleri**

Ziraat Odası nizamnamesinin dokuzuncu bendinin hükmüne uyarak Ziraat Odalarının daimi görevleri, ziraatın kalkınması için her türlü meselenin düşünülmesi olarak kararlaştırılmış ve bunlarla ilgili görevler ise, umumi ve hususi olarak iki bölüme ayrılmıştır. Umumi olan kısmına bakıldığında; zirai anlamda uygun koşullar altında yaşamak için aşar, ağnam ve diğer her türlü alınan vergilerin düzene sokulması, lüzum görülen kanunlara ve nizamlara uyularak ithalat ve ihracat yapılması, Osmanlı Devleti içerisinde ziraat mekteplerinin açılması, zirai ürünleri tanıtmak amaçlı sergiler düzenlenmesi ve bayındırlık işlerine bağlı olarak yeni yollar ve caddeler inşa ederek ziraat alanında kalkınma sağlanması amaçlanmıştır.<sup>78</sup>

Ziraat Odalarının hususi görevlerine bakıldığında; bir sancak veya kazada ekilmiş olan her türlü bitkileri düzenleme ve bunların çoğaltılmasını sağlamak, zeytin ve üzüm bağları gibi meyve ağaçlarını çoğaltmak ve aşılatarak bunların cinslerini korumak gibi önemler almıştır. Bunlara ek olarak, ormanlardan her türlü fayda sağlanırken diğer taraftan da su

<sup>76</sup> Rad, *Türkiye'de Ziraat Odalarının Yeniden Yapılanması Üzerine Bir Araştırma*, s. 19.

<sup>77</sup> "Ziraat Odaları Nizamnamesi", *Düstur*, Tertip: 2, Cilt: 4, s. 541-542; BOA, *Muhaberat-ı Umumiye İdaresi Belgeleri (DH.MUİ)*, 158/64, 13 N. 1330/ 30 Mayıs 1912; BOA, *Şurâ-yı Devlet Defterleri (ŞD.)*, 551/31, 5 N. 1330/ 22 Mayıs 1912.

<sup>78</sup> "Ziraat Odalarına Dair Talimat", *Ziraat Gazetesi*, S. 1-24, Fi 1 Teşrin-i Sani Sene 1299, s. 93.

taşkınlığına karşı halkın zarar görmesini engellenmeye çalışılmışlardır. Ayrıca, bazı bölgelere şirketler kurarak şeker, şarap, ispiro, peynir ve tereyağı yapımı için fabrikalar tesis etmek için çaba harcamışlardır.<sup>79</sup>

Yukarıda verilen bilgilere ek olarak, 1912 yılında çıkarılan nizamnamede de Ziraat Odalarının bazı görev ve sorumluluklarından bahsedilmiştir. Bunlar şu şekildedir; Ziraat Odaları zirai ürünlerin masraflarında azalma meydana geldiğinde, bölgelerde kullanılmasının en iyi olacağı anlaşılmış ve anlaşılacak ziraat alet ve edevatlarını umumileştirilmesi ve çoğaltılması için uğraşmıştır. Ayrıca, bölgelerde açılmış veya açılacak olan alet ve edevat depolarının kullanımı konusunda da devamlı teşvik etmişlerdir. Bunlara ek olarak, Ziraat Odaları, Ziraat Nezareti tarafından ziraat durumuna dair talep edilen bilgiyi vermişlerdir. Ziraat Odaları pirinç ziraatı kanunnamesine göre, kendilerine emanet edilen vazifeyi güzel bir çaba sarf ederek yapma görevini de üstlenmişlerdir. Son görevi ise, Ziraat Odaları ziraatın ilerlemesi için kanunları ve nizamları tesis etme veya olanları doğrulamaya incelemeye izinli olmuşlardır. Ziraat Odaları uygun gördüğü yerlerde köy halkını ağaç yetiştirme için teşvik etmek, mevcut ormanların güzel bir şekilde korunması için lazım gelen her türlü önlemi raporlayarak bildirmiştir. Ziraat Odaları, bitkilerin ekili olduğu tarlalarda çeşitli hastalıklar ve böcekler görülmesi halinde hemen ziraat ve baytar memurlarına haber vermişler ve bunlar illet hastalıklı bitkileri ve hayvanları def etmek için tedbirler ve tedavi usulleri tatbik etmiş, memurlara yardım etmiş ve fenni memurlar tarafından kabul edilen tedbirlerin uygulanmasını sağlamak için alakadar olanlara teşvik ve tembih lüzumunda bulunmuşlardır.<sup>80</sup>

Ziraat Odalarının bu görevlerinin yanında birkaç görevi daha bulunmaktadır. Bunlar şu şekildedir; Ziraat Odaları tarıma ve çiftçiye ilişkin yeni bilgileri, haberleri, ürün piyasasını, tarımda kullanılan alet ve edevatları, tohum, gübre ve ilaç gibi malzemelerin fiyatlarını yayma görevini üstlenmiştir. Ayrıca, resmi ve yarı resmi makamlar ve yetkililer tarafından istenilen bilgi ve kayıtları sunmak ve bunlara ulaşımı kolaylaştırma görevleri arasında yer almıştır. Bölgelerde ziraat işlerine ilişkin incelemeler, endeksler, istatistikler yapmak, köken şahadetnameleri vermek, ürünlerin standartlaşması için çaba sarf etmeyi amaçlamaktadır. Resmi ve resmi olmayan bil-umum tarım işletmeleri

<sup>79</sup> “Ziraat Odalarına Dair Talimat”, *Ziraat Gazetesi*, S. 1-24, Fi 1 Teşrin-i Sani Sene 1299, s. 93-94.

<sup>80</sup> “Ziraat Odaları Nizamnamesi”, *Düstur*, Tertip: 2, Cilt: 4, s. 542-543; BOA, *Dahiliye Nezareti Defteri (DH) Mebani Emriye ve Hapishaneler Müdüriyeti Mütferrik Belgeleri (MB.HPS.M)*, 5/37, 12 N. 1330/ 27 Haziran 1912; BOA, *İrâde - Meclis-i Mahsus (İ.MMS)*, 152/9, 13 N. 1330/ 30 Mayıs 1912.

üzerinde yerel ortaklık, yarıcılık, kiralama usul ve esaslarını incelemek, arazinin ıslahını ve vasıtalarını belirlemek de görevleri arasında yer almıştır. Ayrıca, köyden kente, kentten köye göç etme ve çift bozmanın nedenlerini araştırmak, tarımda işçi meseleleri üzerinde incelemelerde bulunmak, tarım işçisinin iş ve yaşamlarını takip etmek gibi sorumlulukları da bulunmaktadır. Çiftçilerin mesleki anlamda dernek, alım ve satım kooperatifi teşkil etmelerine yardım etmek ve tarım kredi kooperatiflerinin işlerinde başarılı olmasını sağlamak. Köylerde ve çiftçiler arasında karşılıklı yardımlaşmayı, huzuru, sıhhati bozan nedenler hakkında araştırmalar yapmak ve bu hususta görüşlerini bildirmek. Teknik işlerde ve memleket hizmetlerinde meslek odalarıyla, kurum ve kuruluşlarla işbirliği içerisine girmek görevleri arasında sayılmaktadır.<sup>81</sup>

Bu görevlerinin yanında Ziraat Odalarına, oluşturulan komisyon, heyet, kurul, komite vb. için üye seçme görevi de verilmiştir. Bu komisyonlar kendi aralarında gruplara ayrılmaktadır. Bunlara örnek vermek gerekirse; hasar tespit komisyonları, çeltik komisyonları, ihtiyaç komisyonları, hayvan sağlık zabıta komisyonları, ıslahatı hayvanat komisyonları, orman kadastro komisyonları, itiraz inceleme kurulları, koruma meclisi ve zirai kazançlar il komisyonlarından oluşmaktadır. Ayrıca; Ziraat Odalarına genel kurula temsilci gönderme görevi, beyanname tasdik görevi, ihtiyaç sahiplerine tayin görevi ve tebliğ görevleri de verilmiştir.<sup>82</sup>

---

<sup>81</sup> Tevfik Esen, *Yeni Ziraat Odaları*, Aydınlık Matbaası, İstanbul, 1951, s. 6-7.

<sup>82</sup> Akar Öçal, “Ziraat Odaları İle Türkiye Ziraat Odaları Birliğine Çeşitli Kanunlarla Verilen Görevler”, *Eskişehir Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1, 1983, s. 212-215.

## İKİNCİ BÖLÜM

### CUMHURİYET DÖNEMİNDE ZİRAAT ODALARI

#### 2.1. Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Türkiye'de Ziraat

20. yüzyılın başında Osmanlı Devleti döneminde Trablusgarp Savaşı, Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşlarının yaşanması arkasından, Milli Mücadele döneminde bir bağımsızlık mücadelesinin verilmesi on yıldan fazla bir süreci kapsar. Bu süreç devletin beşeri sermayesini bitirmiş ve maliyesini çökertmiştir. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçiş aşamasında savaşlarla birlikte ortaya çıkan doğum ve ölüm oranındaki olumsuz değişkenlikler, bulaşıcı ve salgın hastalıklar, üretim ve tüketim dengesinin bozulması, beslenme şartlarındaki kötüleşme vs. birçok husus ülkedeki durumu etkileyerek mevcut kaynakları tüketmiştir. Uzun bir süreci kapsayan savaş yılları zirai üretimi de yarıya düşürmüştür. Savaş yıllarında erkeklerin silâh altına alınmaları ile birlikte tarımsal üretimde önemli bir yere sahip olan hayvanlar ile sınırlı miktardaki araç gereçlerin büyük çoğunluğu yok olmuş, zirai üretim yarıya inmiştir.<sup>83</sup>

Tarım, yeni kurulmuş olan Türkiye'nin kalkınmasında öncelikli ve önemli alanlardan birisi olmuştur. Cumhuriyetin kuruluşunun ilk yıllarında ülkede bulunan nüfusun büyük bir çoğunluğu köylerde ve kırsal alanda yaşamakta olup geçimini tarım sayesinde sağlamaktaydı. Ancak; var olan tarım sektörü sorunlu bir yapıya sahip bulunuyordu. Türkiye'deki tarım sektörü, nüfusun az olması, nitelikli işgücünün olmaması, üretim tekniklerinin yetersizliği ve geri olması gibi durumlar nedeniyle ekonomik sorunlarla karşı karşıya kalmaktaydı. Özellikle zirai üretim için tarım aletleri ve makinelerin eksik olması Türkiye'nin bünyesindeki zirai üretimi önemli derece de etkilemekteydi. Türkiye ziraat aletleri alanındaki eksiklerini tamamlamak için dışarıya bağımlı bir hale gelmişti. Dönemle alakalı yapılan araştırmalar göstermektedir ki, Cumhuriyet Türkiye'si tarımla

---

<sup>83</sup> Yavuz, *Birinci Ziraat Kongresi, Alınan Kararlar ve Cumhuriyet Döneminde Ziraat Politikalarına Yansımaları*, s. 4.

birlikte diğerk birçok alanda Osmanlı Devleti'nden sorunlu bir yapı devralmıştı. Yıllar boyunca süren savaşlar nedeniyle zirai üretim alanında büyük düşüşler yaşanmıştı.<sup>84</sup>

Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu zaman ülke nüfusunun 10 milyon kadar olduğu tahmin edilmekle birlikte bu nüfusun 6 milyonunun kadın, 4 milyonunun ise erkek olduğu ve halkın yüzde 80'inin köylerde yaşadığı beyan edilmişti. İnsan ve hayvan sayılarında yaşanan büyük kayıplar, ilk sırada tarım olmak üzere birçok sektörün işgücünde açıklık yaşanmasına neden olmuştu. Cumhuriyet kurulduğu sırada toprakların sadece % 5'inin işlendiği ve traktör miktarının yaklaşık 220 kadar olduğu vurgulanmıştı. Bunlara ek olarak, 1,7 milyon olduğu varsayılan çiftçi ailesinin % 70'inin toprağı karasabanla işlediği görülmüştür.<sup>85</sup>

Batı Anadolu ve Çukurova dışında bulunan bölgelerde zirai üretimin ve ulaşımın sınırlı olması nedeniyle tarımda içe dönük bir politika izlenmiştir. Üretim alanları ve piyasalar arasındaki ulaşım ve iletişimin sınırlı olması üreticilerin sadece kendini geçindirecek kadar tarımla uğraşmalarına sebep olmuştur. Bu bağlamda, sadece kendilerine yakın olan yerlerle ticari ilişkiler kurmak zorunda kalmışlardır.<sup>86</sup>

Cumhuriyet'in kurulduğu zamanlarda Türkiye ekonomisinin tarıma dayalı bir özellik taşıdığı belirtilmiştir. Gayrisafı milli hâsılanın yarısının tarımdan elde edilmesi, ithalat ve ihracatın yaşanması tarım sektörünün önemli bir değere sahip olduğunu göstermiştir. Batıda bulunan sanayileşmiş devletlerin sermayelerini tarımdan ve ticaretten sağlandığını ve buna bağlı olarak bilim ve teknik alanındaki buluşlar yoluyla seri üretime geçtiklerini gören Atatürk geriye kalan yaşamında tarımın gelişme göstermesi için çaba sarf etmiştir.<sup>87</sup>

23 Nisan 1920 yılında Ankara'da toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisi, 2 Mayıs 1920'de on bir bakandan oluşacak olan hükümetin kurulmasıyla ilgili yasayı kabul etmiştir. Bu hükümetin, ilk hedefi 1920-1922 yıllarındaki işgal altında bulunan ülke topraklarını kurtarmak ve bağımsızlığı tamamen sağlamak olmuştur. Bu süreçte üretim ve sanayiye yönelik politikalar geliştirmek mümkün olmamıştır. Bunun aksine yaşanan bu

---

<sup>84</sup> Alev Gözcü, "Atatürk Döneminde Türkiye'de Tarımın Gelişmesinde Alman Etkisi", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 18, Sayı: 36, 2018, s. 112.

<sup>85</sup> Mehmet Evsile, "Cumhuriyet Döneminde Ziraat ve Hayvancılık Alanında Meydana Gelen Gelişmeler (1923-1950)", *Kesit Akademi Dergisi*, Sayı: 14, 2018, s. 2.

<sup>86</sup> Yavuz, *Birinci Ziraat Kongresi, Alınan Kararlar ve Cumhuriyet Dönemi Ziraat Politikalarına Yansımaları*, s. 5.

<sup>87</sup> Ali Sarıkoyuncu - Mehmet Kayıran, "Atatürk, Cumhuriyet ve Türk Tarımı: Atatürk'ün Tarım Politikası ve Sonuçları", *Erdem Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 31, 1998, s. 225-226.

zor süreçten dolayı toplum tam anlamıyla tüketim toplumu durumuna düşmüştür. Fakat bu zor koşullar altında alınan kararlardan, ülkenin işgalden kurtarılmasının ardından öncelikli olarak siyasi ve ekonomik bağımsızlığı temin etmek olacağı anlaşılmıştır. Bu gelişmelerin yaşanacağını gösteren bir diğer adım ise, Lozan Konferansı'na ara verildiği süreçte toplanan İzmir İktisat Kongresi olmaktadır.<sup>88</sup>

İzmir İktisat Kongresi'nde, iktisat alanındaki sorunlar gündeme getirilmiş ve toplu bir tartışma ortamı yaratılarak oy çokluğuyla sorunlara çözüm yolları aranmıştır. Kongrede, katılan katılımcıların isteklerinin yanı sıra Türk toplumunun ekonomik alanda yükselmesinin de önü açılmaya çalışılmıştır. Buradaki diğer bir önemli konu ise, çiftçilerin bu kongreden beklentileri olmuştur. Çiftçiler, ürettikleri ürünlerin pazarlara çıkarılmasını isterken bunların aşamaları olan ulaşım ağlarının iyileştirilmesi ve demiryolu ağı bulunan yerlerde geçişlerin ucuzlatılması da bu isteklerin arasındadır. Çiftçiler bu isteklerinin yanında kredi takviyesi, alınan tarım makinelerinden gümrük vergileri alınmaması, ülkede güvenliğin sağlanması, tütünün satımında tekel uygulamalarının kaldırılması ve bunlara ek olarak aşar vergisinin kaldırılması da ön plana çıkan konular arasında yer almıştır.<sup>89</sup>

Halkın % 80'lik bir kısmının köylerde bulunduğu bu dönemde "Köy Kanunu" çıkarılmış, köylüye önem verildiğini göstermek amacıyla hukuki düzenlemelere devam edilmiştir. Ayrıca, gerekli eğitimin sağlanması ve bilimsel metotlara uygun olarak üretimi gerçekleştirmek amacıyla modern şekilde tasarlanmış yüksek ziraat ve yüksek baytar mektepleri ve enstitüleri oluşturulmuştur.<sup>90</sup>

1925 yılında tarım sektörü bünyesinde aynı olarak alınan aşar vergisi kaldırılmış ve yerine bir parasal vergi şekli getirilmiştir. Bununla birlikte zirai üretimi özendirmek amacıyla pazarlanabilen üretim düzeyi arttırılmıştır.<sup>91</sup>

1 Kasım 1926'da Mustafa Kemal'in Meclisin açılış konuşmasındaki, "*Ancak memleketimizin bir tarım ülkesi olduğu ve geniş bir alana yayılmış bulunduğu göz önüne*

---

<sup>88</sup> Ece Aytekin, *İzmir İktisat Kongresinden Dünya Ekonomik Bunalımına İzmir'de Tarımsal Etkinlikler*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılapları Tarihi Enstitüsü, Cumhuriyet Tarihi Anabilim Dalı, İzmir, 2009, s. 25.

<sup>89</sup> Işıl Sağlam, *Cumhuriyet Gazetesine Göre Türkiye'de Ekonomi-Politika (1930-1945)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Denizli, 2012, s. 57-58.

<sup>90</sup> Yavuz, *Birinci Ziraat Kongresi, Alınan Kararlar ve Cumhuriyet Dönemi Ziraat Politikalarına Yansımaları*, s.7.

<sup>91</sup> Özlem Eştürk - M. Necat Ören, "Türkiye'de Tarım Politikaları ve Gıda Güvencesi", *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tarım Bilimleri Dergisi*, Cilt: 24, Sayı: 2, 2014, s. 194.

*alınrsa bizim başlıca kuvvet ve servet dayanağımızın toprak olduğu ortaya çıkar.”* sözleri ülke ekonomisinde tarımın önemini vurgulamak, sorunları dile getirmek ve sorunlara çözüm yolları bulmak amacıyla söylenmiştir.<sup>92</sup>

1923-1938 yıllarında devletin izni ile bir grup toprağı bulunmayan çiftçiye ve göçmenlere 3,7 milyon dekarlık bir arazi dağıtımı gerçekleştirilmiştir. Devletin kendi eli ile dağıttığı bu topraklar ve meraların tarıma kazandırılması ile tarım sektöründe gelişmeler meydana gelmiştir. Sağlanan bu gelişmeler gıda güvencesi bakımından olumlu sayılan gelişmelerdir. Bu gelişmeler bir taraftan halkın gıda teminini iyileştirirken öte taraftan da çiftçinin gelirlerinin artmasını sağlamıştır. 1923-1931 yılları arasında zahire ve hububat borsaları kurulmuş ve bu borsaların kurulduğu yerlerdeki fiyat farkları büyük oranda ortadan kaldırılarak alıcı ve satıcının güvenli bir şekilde işlem yapmasını, ürünlerin kalite ve değerinin düzenli bir şekilde belirlenmesini sağlamıştır. Bu süreçte, çiftçilerin örgütlenmesi için ilk ve önemli bir adım olan Tarım Kredi Kooperatifleri ile Tarım Satış Kooperatifleri kurulmuştur. Kurulmuş olan bu örgütler, Ziraat Bankasının sağlamış olduğu finansman ile ortaklarına türlü girdi ve kredi desteğı sağlamakla birlikte mahsulünü de satın alarak pazar imkânlarını da geniş duruma getirmişlerdir.<sup>93</sup>

Ziraat alanında ihracatın artması, fiyatların uygun olması, dışarıdan sermaye ve kredi sağlanması merkezi ülkelerde ekonomik olarak büyüme sürdüğü sürece de devam etmesi beklenmiştir. Batılı ülkelerdeki bu büyüme şekli 1926 yılından sonra durağanlaşmış ve 1929 yılında durmuştur. Bu yıldan itibaren dünya ekonomisi II. Dünya Savaşına kadar sürecek bir buhran dönemi geçirmiştir. Dünyada ticaret azalmış, zirai fiyatlar düşmüş, ticari alanda kredi bulunamaz bir hal almış ve yabancı devletlerden aktarılan sermaye durmuştur.<sup>94</sup>

Buğday ve diğer tahılların ücretleri 1928 - 1929 yıllarından 1932 - 1933 yıllarına kadar % 60 oranında düşmüş, bu süreçten sonra ise 1930'ların sonlarına kadar geçen sürede aynı seviyede kalmıştır. Tütün, fındık, kuru üzüm, pamuk gibi ihraç edilen ürünlerin fiyatlarında da 1932 - 1933 yıllarına kadar % 50 oranında bir gerileme meydana gelmiştir. Zirai ürünlerin fiyatlarında yaşanan bu tür düşüşler mamul malların ücretlerindeki gerilemeden fazla olması dolayısıyla 1928 - 1929 yıllarından 1932 -1933

---

<sup>92</sup> Yavuz, *Birinci Ziraat Kongresi, Alınan Kararlar ve Cumhuriyet Dönemi Ziraat Politikalarına Yansımaları*, s. 7.

<sup>93</sup> Eştürk - Ören, “ Türkiye’de Tarım Politikaları ve Gıda Güvencesi”, s. 194.

<sup>94</sup> Yavuz, *Birinci Ziraat Kongresi, Alınan Kararlar ve Cumhuriyet Dönemi Ziraat Politikalarına Yansımaları*, s. 17.



yıllarına kadar devletin dış ticaretindeki % 25, tarım sektörünün iç durumunda da % 31 oranında bir gerileme yaşanmıştır.<sup>95</sup>

Fiyatların oranındaki bu keskin düşüş ve göreceli fiyatların tarımın zararına dönmesi hem içte bulunan pazarlar için üretim yapanları etkilerken, hem de iç bölgelerde bulunup kendi kendine yetecek kadar hububat yetiştiren üreticileri de olumsuz yönde etkilemiştir. Fiyatlarda yaşanan bu düşüşler borcu bulunan köylü halkı arazilerini ve hayvanlarını satarak ortakçılık yapmaya itmiştir. Bu şartlara rağmen 1932 yılından sonra devlet, buğday ve çeşitlerinde destek alımlarına başlamıştır. Fakat bu alımlar sınırlı kalmıştır. Destek alımları sayesinde buğday fiyatlarındaki düşüş engellenmiş olmasına rağmen buğday üretenlerin eline geçen bedelleri 1939 yılına kadar düzelmemiştir. Resmi istatistiklerinde dâhil olduğu çeşitli kaynaklardan elde edilen bilgilere göre, zirai üretim miktarının 1930'larda % 50-70 arasında bir artış gösterdiği belirtilmiştir. Dış ticaret istatistikleri incelendiğinde ise, ülke nüfusunun % 20 artmasına rağmen, Türkiye 1920'lerin sonlarındaki buğdayı dışarıdan alma durumundan, 1930'ların sonlarında buğday ve diğer tahılları dışa satma durumuna gelmiştir. Fiyatlarda düşüş yaşanırken üretimin güçlü bir hale gelmesini açıklamak gerekirse, ilk adım olarak, devletin uyguladığı politikanın katkısını görmek gerekmektedir. Özellikle de öşür vergisinin kaldırılması ile birlikte küçük ve orta seviyeli işletmelerinin desteklenmesini sağlanmıştır.<sup>96</sup>

Bu dönemde yaşanan diğer bir gelişme ise, yerli malın kullanımını arttırmak ve ithalatı azaltmak amacıyla 1930 yılında kurulan Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti olmuştur. Bu cemiyetin kurulmasının ardından sanayi dalında ürünlerin ülkede üretilmesini sağlamak için atılması gereken adımları tespit etmek amacıyla Sanayi Kongresi toplanmıştır. Ayrıca, kurulmuş olan Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti kriz ortamında ziraat ile ilgili izlenmesi gereken yolu tespit etmesi amacıyla 1931'de bir Ziraat Kongresi toplanması kararı almıştır.<sup>97</sup>

Dönemin Ziraat Vekili olan Şakir Kesebir özel işlerini halletmek için İstanbul'a gelmiş ve buradan duyulan haberlere göre, Şubat ayının sonlarına doğru bir kongrenin

---

<sup>95</sup> Şevket Pamuk, *Osmanlıdan Cumhuriyete Küreselleşme, İktisat Politikaları ve Büyüme Seçme Eserler II*, Çev. Gökhan Aksoy (2,3,5,6,8,9,13. Bölümler), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, I. Baskı, İstanbul, 2008, s. 173.

<sup>96</sup> Pamuk, *Osmanlıdan Cumhuriyete Küreselleşme, İktisat Politikaları ve Büyüme Seçme Eserler II*, s. 178-179.

<sup>97</sup> Gülçin Oğuz, *Türkiye'de 2. Meşrutiyet ve Cumhuriyet Dönemlerinde, İktisat Politikaları Ekseninde Tarım Sektörü (1908-1939)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, İstanbul, 2018, s. 127.

toplanacağı kararı alınmıştır. Şubat'ta toplanacak olan kongrenin tarımsal kalkınmanın temelini tespit etmesi beklenmiştir. Kongreye ziraat alanında ihtisası olanlar, Ziraat Odaları temsilcileri ve bazı bakanların çağrılacağı belirtilmiştir. Toplanacak kongrede, zirai kalkınma ve köylünün ilerlemesi için temel konuların serbest bir şekilde tartışılması ve verilen kararlar çerçevesinde bir program belirlenerek ona göre hareket edilmesi kararlaştırılmıştır.<sup>98</sup>

Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyetinin çabaları sonucu toplanan Ziraat Kongresi için bir yönetmelik hazırlanması kararının ardından, 5 Ocak 1931 tarihinde Ankara'da saat 11.00'da kongrenin açılmasına karar verilmiştir. Bu kongrede alınacak kararların ise, on beş başlık altında inceleneceği belirlenmiştir. Bunlar: Üretim şartları, ziraat alanındaki krediler, zirai vergiler, fiyat şekillenmesi, satış kuralları, ambalajlama kuralları, ziraat alanındaki şekillenmeler, ziraat alanındaki eğitim ve öğretim, nakliye ücretleri, ekonomik yollar, muaf olunan durumlar ve teşvikler, ziraat ile ilgili kanunlar, hayvancılık ve özel işler olarak ayrılmıştır. Ziraat Odaları çiftçilerin belirtilen gündem çerçevesinde hazırlanmalarını sağlamak amacıyla bölgelerdeki ziraat erbabının temsilcilerini ve bu işlerle ilgilenen iktisatçıları ayrıca, işinde uzman olan kişileri yerel Ziraat Kongresine davet etmiştir.<sup>99</sup> Bu kongre hakkında rapor hazırlayanlardan biri olan Kerim Bey ise kongreyi şu şekilde tanımlamaktadır: *“Bizim bu ziraat kongresinden çok beklentimiz vardır. İsmi var cismi yok Ziraat Odaları başta olmak üzere bütün bu sayılan meseleler üzerinde münakaşa yapılacaktır.”*<sup>100</sup>

## 2.2. Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Ziraat Odalarının Durumu

Birinci Ziraat Kongresinin düzenlenmesinin ardından Ziraat Odalarının ıslahı konusunda çalışmalara başlandığı görülmüştür. Konya Mebusu Hamdi Bey, Ziraat Odalarının iyileştirilmesi konusunda Büyük Millet Meclisine bir teklif sunmuştur. Bu konuda hazırlanan yasa tasarısı encümenler tarafından incelenmiştir. Yeni çıkacak yasaya göre, Ziraat Odalarının yetkisi artacak, Ziraat Odaları da Ticaret Odaları gibi tüzel kişiliğe sahip olacaktır. Ayrıca, Ziraat Odaları bütün vilayet merkezlerinde ve gerekli görülürse kaza merkezlerinde de açılacaktır. Ziraat Odalarının asli ve tabi olarak iki çeşit azası bulunacaktır. Buna ek olarak, 18 yaşını bitiren kadın ve erkek tarla sahibi kişilerin odalara kaydolması zorunlu hale getirilecekti. İktisat Vekâleti de Ziraat Odalarını inceleme

<sup>98</sup> “Büyük Ziraat Kongresi”, *Akşam Gazetesi*, 10.01.1938, Sayı:6909, s. 6.

<sup>99</sup> “Ziraat Kongresi Niçin Yapılıyor”, *Hâkimiyet-i Milliye*, 10.09.1930, Sayı: 3291, s. 2.

<sup>100</sup> “Ziraat Kongresi”, *Hâkimiyet-i Milliye*, 25.08.1930, Sayı: 3275, s. 4.

hakkına sahip olacaktı. Ziraat Odalarının amacı, çiftçinin kredi gereksinimini karşılamak ve zirai durumun gidişatına yardım etmek olarak belirlenecekti.<sup>101</sup>

Sadri Ethem'in *Vakit* gazetesinde yayınladığı bir yazıya göre de; Ankara'dan gelen haberde deniyor ki, İktisat Vekâleti Ziraat Odalarını tetkik etmeyi sürdürmektedir. Ziraat Kongresinin toplanmasının ardından alınan en önemli kararlardan birisi de ziraat kuruluşlarına karşı hissedilen duyarlılıktır. Türkiye'de Ziraat Odalarının yeniden kurulması söz konusu olmamaktadır. Anadolu bölgesinde her kasabada belediye dairelerinin bir odası yıllardan beridir Ziraat Odası olarak kullanılmaktadır. Peki, bu Ziraat Odası ne yapmaktadır, ziraat ile ilişkisi nedir? Adı ziraattır fakat kendisi şehir beylerinin konuşulduğu bir yer olarak tanımlanmıştır. Çünkü Ziraat Odaları sadece kasaba ve şehirlerde bulunmaktadır. Türkiye çiftçisi ise, ziraat kasabasında değil köylerde oturmaktadır. Bu yüzden Ziraat Odalarının köylerde kurulması gerektiği beyan edilmiştir. Bu bağlamda, Ziraat Odaları köylerde kurulur ise, büyük bir yerde küçük kaya parçaları gibi yaşayan toprak işçilerinin birleşerek ziraatı geliştirecekleri üzerinde durulmuştur. Ziraat Odalarının köylerde kurulması ile aşar vergisinin kalkmasına rağmen halen yeşil ot ve yapraktan korkan ayrıca, mültezimlerin yarattığı endişeleri unutamayan köylüye önderlik edeceği belirtilmiştir.<sup>102</sup>

Bu amaçlar doğrultusunda hazırlanan kanun layihasının aynı yıl içerisinde yürürlüğe girmesi beklenmekteydi. Bu kanunun kabul edilmesi halinde Ziraat Odalarının gücü ve etkinliğinin artacağı düşünülmekteydi. Türkiye'de yaklaşık olarak iki milyon ziraat ile uğraşan çiftçi ve alım satımı kolaylaştıran yardımcıları olması nedeniyle odaların, bunlardan alacakları belli miktardaki paralarla bir sermaye oluşturarak bu sermayeyi ziraat alanındaki hizmetler için kullanmaları öngörülmekteydi. Ayrıca, yeni kanunun çıkması ile birlikte İktisat Vekâletine ait bütçeden harcanan paralar azalacağı ve Ziraat Odalarının kendilerine ait oluşturacakları bütçe ile mahsulleri bölümlere ayırarak zirai hastalıklardan ürünleri koruma yolları geliştirecekleri de belirtilmekteydi.<sup>103</sup>

Tüm bu amaçlara ve çalışmalara binaen Ziraat Vekâleti toplantısında bir araya gelen mebuslardan Emin Arslan söz hakkı alarak: Ziraat Odalarına ait yeni kanun layihasının henüz meclise gelmediğinden bahsetmiştir. Bu kanun layihasının bu süre zarfında gelmemesinin iki nedeni olduğu belirtilmiştir. Birinci neden; Ziraat Odalarının istenilen

<sup>101</sup> "Ziraat Odalarını Islah", *Akşam*, 13.11.1930, Sayı: 4343, s. 1; "Ziraat Odaları", *Vakit*, 13.11.1930, Sayı: 4615, s. 2.

<sup>102</sup> "Kapandan Kurtulan Köylü", *Vakit*, 03.03.1931, Sayı: 4723, s. 5.

<sup>103</sup> "Ziraat Odası Faaliyete Geçiyor", *Vakit*, 10.05.1931, Sayı:4787, s. 3.

bir şekilde yeniden yapılanması için gerekli paranın bulunamaması olarak gösterilirken, ikinci neden olarak ise; Ziraat Odalarına yeterince önemin verilmemesi olarak belirtilmiştir. Bu durumda çıkarılacak olan yeni kanunu bir kez daha gözden geçirilmesi gerektiği üzerinde durulmuştur.<sup>104</sup>

1940 yılına gelindiğinde, ülkede bulunan Ziraat Odalarının faaliyet göstermediği açıkça beyan edilmiş ve Ziraat Odalarının tekrar ıslah edilmesi üzerinde durulmuştur. Sunulmuş olan Ziraat Odalarını ıslah etme projesi ile birlikte Ziraat Odalarının görev sahalarının genişletileceği düşünülmüştür. Islah edilmiş olan odalara toprağın işletilmesi hususunda devlete yardım etmesi görevi verilmiştir. Bu görevinin yanı sıra; ziraat ile uğraşan köylülere ait hayvanları ve üretilecek ürünleri korumak, bunlara zarar verilmesi halinde bunu yapanların cezasını çekmesini sağlamak, ziraat bölgesine sahip olduğu yerlerde plan ve programlar yapmak yeniden yapılacak Ziraat Odalarının görevleri arasında yer almıştır.<sup>105</sup> Bu süreç 1957 yılına kadar bu şekilde devam etmiştir.

### **2.3. Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliğinin Yapılandırılması**

Ziraat Odaları kuruluşundan 1957 yılına kadar geçen sürede amaçlanan gayelerini gerçekleştirme konusunda pek bir başarı gösterememiştir. Ziraat Odalarının başarılı bir çalışma ortaya koyamamalarında odaların aktif olarak çalışmamaları, teknik elemanlardan, gelir kaynaklarından ve gerekli kanuni yetkilerden yoksun bulunmaları gibi hususlar şüphesiz büyük bir etkiye sahip olmuştur. Bu sebeplerden dolayı, Ziraat Odalarının uğraşları ve faaliyetleri sadece bazı yasaların kendilerine verdiği formalite işlerin yürütmesinden ibaret kalmıştır. Oysaki çağdaş memleketlerde olduğu gibi Ziraat Odaları ziraatta iş ve meslek ahlakı ve dayanışmayı sağlamakla görevlidir. Bunlara ek olarak, ziraat işlerinin umumi çıkarlara uygun bir şekilde gelişmesine, üretimin artmasına, ürün kalitesinin iyileşmesine, ziraatla uğraşanların ve çiftçilerin menfaat ve haklarının korunmasına da çalışılmalıdır. Ayrıca, üreticilerin kalkınmasını sağlamak, devletin ziraat program ve politikasının oluşmasına yardım etmek gibi amaçlarla çalışmaları ve bu amacı gerçekleştirmek için vazife ve yetkilerle donanım sağlamaları gerekmektedir. Tüm bu amaçları gerçekleştirmek için 1881 yılından sonra 1912 yılında ikinci bir nizamname çıkarılmıştır.<sup>106</sup> Fakat bu nizamname ile de Ziraat Odaları tarım üzerinde etkili bir

<sup>104</sup> “Ziraat Vekâleti Programı ve Ziraat Odaları Kanunu”, *Vakit*, 22.05.1933, Sayı: 5518, s. 9.

<sup>105</sup> “Ziraat Odaları”, *Akşam*, 03.04.1940, Sayı: 7704, s. 6.

<sup>106</sup> *Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Tutanak Dergisi*, Devre: 10, Cilt: 18, Toplantı: 3, 29 Mart 1957, s. 141.

politika yürütememiş ve 1957 yılında 6964 sayılı Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği Nizamnamesi hazırlanmıştır.

1957 yılında Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği Nizamnamesi ile birlikte 17 Mayıs 1912 tarihli Nizamname yürürlükten kaldırılmıştır. 1957 tarihli Nizamnamede yeni odaları ve uzuvlarını oluşturmak için ilk Ekim ayı içerisinde seçimlerin yapılmasına karar verilmiştir. Ayrıca, Birlik ve Odanın kuruluş giderlerini karşılayacak bir fon oluşturmak üzere Ziraat Vekâleti bütçesine 5 milyon liradan aşağı olamamak kaydıyla yardım ödeneği konulmuştur. Bu fondan yapılacak harcamalar Ziraat Vekâletince Nizamnamedeki temellere göre yapılmıştır.<sup>107</sup>

1957 yılında çıkarılmış olan Nizamname üç bölümden ve toplam kırk yedi maddeden oluşmaktadır. Bu üç bölüm; Ziraat Odaları, Türkiye Ziraat Odaları Birliği ve Müşterek Hükümler kısımlarından meydana gelmektedir.<sup>108</sup> Buna göre 1957 tarihli Nizamnamede şu başlıklar yer almaktaydı: “Odaların Mahiyet ve Gayesi” (Madde 1), “Kuruluş ve Çalışma Sahaları” (Madde2), “Odaların Vazifeleri” (Madde 3), “Odaların Azaları”(Madde 4), “Aza Kaydı” (Madde 5), “Oda Uzuvarları” (Madde 6), “Oda Umumi Heyeti” (Madde 7), “Oda Umumi Heyetinin İçtimarı ve Vazifeleri” (Madde 8), “Oda Meclisi” (Madde 9), “Oda Meclisinin Vazifeleri” (Madde 10), “İdare Heyeti” (Madde 11), “İdare Heyetinin Vazifeleri” (Madde 12) ve “Odayı Temsil” (Madde 13) maddelerine yer verilmektedir. İlaveten, “Toplantılar” (Madde 14), “Oda Başkâtibi” (Madde 15), “Muhabirlikler” (Madde 16), “Vilayet Kongresi” (Madde 17), “İdare Heyeti ve Oda Meclisinin Feshi” (Madde 18), “Oda Gelirleri” (Madde 19), “Giriş Ücretleri ve Yıllık Aidat” (Madde 20), “Birlik Hissesi” (Madde 21), ve “Mali Salahiyetler” (Madde 22) maddeleri de işlenmiştir.<sup>109</sup>

1957 yılındaki Nizamnamenin ikinci bölümünü oluşturan Türkiye Ziraat Odaları Birliği kısmında ise şu maddeler ele alınmıştır: “Ziraat Odaları Birliğinin Mahiyeti” (Madde 23), “Birliğin Vazifeleri” (Madde 24), “Ziraat Odaları Birliğinin Uzuvarları” (Madde 25), “Ziraat Odaları Birliği Umumi Heyeti” (Madde 26), “Birlik Umumi Heyetinin Vazifeleri” (Madde 27), “Birlik İdare Heyeti” (Madde 28), “Birlik İdare Heyetinin Vazifeleri”

<sup>107</sup> *TBMM Tutanak Dergisi*, Devre: 10, Cilt: 18, Toplantı: 3, 8 Nisan 1957, s. 115.

<sup>108</sup> *TBMM Tutanak Dergisi*, Devre: 10, Cilt: 18, Toplantı: 3, 29 Mart 1957, s. 141.

<sup>109</sup> “Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği Hakkında Kanun, *T.C. Resmi Gazete*, Sayı:9614, Karar No:6964, 23.05.1957, s. 17149-17151.

(Madde 29), “Dâhili Talimatname ve Umumi Kâtip” (Madde 30), “Birliğin Gelirleri” (Madde 31) ve “Hisselerin Tevzii, Yardım ve Bütçeden Sarfiyat.” (Madde 32)<sup>110</sup>

Nizamnamenin son bölümünü oluşturan Müşterek Hükümler kısmında da şu maddelere değinilmiştir: “Disiplin cezaları” (Madde 33), “Para Cezaları” (Madde 34), “Re’sen Kayıt” (Madde 35), “Tahsilât” (Madde 36), “Dâhili Talimatname” (Madde 37), “Memur ve Hizmetlilerin Tayini” (Madde 38), “Odalarla Vekâletin Yardımlaşması” (Madde 39), “Odalarda Çalışanlara Ödenecek Paralar” (Madde 40), “Müstafi Sayılma” (Madde 41), “Mensupların Cezai Mesuliyetleri” (Madde 42) ve “Teftiş ve Murakabe” (Madde 43).<sup>111</sup> Fakat bu Kanun ancak 1963 yılında fiilen yürürlüğe girebilmiştir. Bunun nedeni, 1960 yılında gerçekleşen darbeden sonra Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliğinin kurulması için gerekli görünen ödemenin 1963 yılı bütçesine konulmasından kaynaklanmaktadır.<sup>112</sup>

1971 yılına gelindiğinde 1957 yılında çıkarılan Nizamnamenin on dört tane maddesi üzerinde küçük çaplı değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklikler şu şekildedir: “Oda Azaları” başlığı altındaki 4. madde, “Aza Kaydı” başlığı altındaki 5. madde, “Oda Umumi Heyetinin İçtimai ve Vazifeleri” başlığı altındaki 8. madde, “Oda Meclisi” hakkındaki 9. madde, “İdare Heyeti” hakkındaki 11. madde, “Vilayet Kongresi” hakkındaki 17. madde ve “İdare Heyeti ve Oda Meclisinin Feshi” hakkındaki 18. madde de değişiklikler yapılmıştır. İlâveten, “Oda Gelirleri” hakkındaki 19. madde, “Giriş Ücretleri ve Yıllık Aidat” hakkındaki 20. madde, “Ziraat Odaları Birliği Umumi Heyeti” hakkındaki 26. madde, “Birlik İdare Heyeti” hakkındaki 28. madde, “Dâhili Talimatname ve Umumi Kâtip” başlığı altındaki 30. madde, “Birliğin Gelirleri” hakkındaki 31. madde ve “Hisselerin Tevzii, Yardım ve Bütçeden Sarfiyat” konulu 32. maddede de değişiklikler meydana gelmiştir.<sup>113</sup>

Bu değişikliklerin ardından 5 Ağustos 1983 tarihinde de 67 numaralı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) çıkarılmıştır. Bu KHK ile 6964 sayılı nizamnamenin bazı maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna bazı maddeler eklenmesine karar verilmiştir. Çıkarılmış olan bu KHK ile 6964 sayılı Nizamnamede belirtilen; “Odaların Mahiyet ve

<sup>110</sup> “Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği Hakkında Kanun, *T.C. Resmi Gazete*, Sayı:9614, Karar No:6964, 23.05.1957, s. 17151-17152.

<sup>111</sup> *Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği Kanun ve Nizamnamesi*, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1964, s. 21-24.

<sup>112</sup> Rad, *Türkiye’de Ziraat Odalarının Yeniden Yapılanması Üzerine Bir Araştırma*, s. 24.

<sup>113</sup> “6964 Sayılı Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği Kanununun, Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun”, *T.C. Resmi Gazete*, Sayı: 13729, Kanun No: 1330, 20 Ocak 1971, s. 1-3.

Gayesi” başlığı altındaki 1. madde, “Odaların Kuruluş ve Çalışma Sahaları” başlığı altındaki 2. madde, “Odaların Azaları” başlığı altındaki 4. madde, “Oda Uzuvları” başlığı altındaki 6. Madde ve “Ziraat Odası Umumi Heyeti ve Görevleri” başlığı altındaki 7. madde de değişiklikler yapılmıştır. Ayrıca, “Oda Umumi Heyetinin İçtimai ve Vazifeleri” başlığı altındaki 8. madde ve “Oda Meclisi” hakkındaki 9. maddede de değişiklikler yapılması yoluna gidilmiştir. Bu değişikliklere ilaveten, “İdare Heyeti” ile ilgili 11. madde de, “İdare Heyeti ve Oda Meclisinin Feshi” maddesini içeren 18. madde de, “Ziraat Odaları Birliğinin Mahiyeti” başlığı altındaki 23. madde de, “Birliğin Vazifeleri” başlığı altındaki 24. madde de, “Ziraat Odaları Birliği Umumi Heyeti” başlığı altındaki 26. madde ve “Birlik İdare Heyeti” başlığı altındaki 28. madde de değişiklikler öngörülmüştür. Son olarak, “Birlik İdare Heyetinin Vazifeleri” başlığı altındaki 29. madde, “Dâhili Talimatname ve Umumi Kâtip” başlığı altındaki 30. madde ve “Teftiş ve Murakabe” başlığı altındaki 43. madde değiştirilerek iki tane de geçici madde eklenmiştir.<sup>114</sup> Bu KHK da bazı maddelerin başlığında değişiklik yapılmakla birlikte birkaç madde de küçük değişiklikler yapılmasının dışında içerik olarak aynı kalmıştır.

Aynı yılın 16 Eylül tarihinde de 5 Ağustos’ta çıkarılmış olan KHK’nın bazı maddeleriyle 6964 sayılı Nizamnamenin bazı maddelerinin değiştirilmesi için bir KHK yayınlanmıştır. Yayınlanan bu KHK ile 6964 sayılı Nizamnamenin şu maddelerinde değişiklikler yapılmıştır: “Vilayet Kongresi” başlığı altındaki 17. madde de, “Giriş Ücretleri ve Yıllık Aidatlar” başlığı altındaki 20. madde de, “Ziraat Odaları Birliği Umumi Heyeti” başlığı altındaki 26. madde de ve “Hisselerin Tevzii, Yardım ve Bütçeden Sarfiyat” başlığı altındaki 32. maddede de değişiklik yapılmıştır. İlaveten, 6964 sayılı Nizamnamenin 67 sayılı KHK da “Aza Kaydı” başlığı altındaki 4. maddesiyle değiştirilen “Ziraat Odası Umumi Heyeti ve Görevleri” başlığı altındaki 7. maddesinin içeriğinde de değişiklikler yapılmıştır. Aynı durum “İdare Heyetinin Vazifeleri” başlığı altındaki 12. madde ile değiştirilen “Ziraat Odaları Birliği Umumi Heyeti” başlığı altındaki 26. maddesi içinde geçerli olmaktadır. Son olarak ise, “Oda Uzuvları” başlığı altındaki 6. madde ile “Umumi Heyetleri Toplantıya Çağrı ve Uzuv Seçimlerinin Yapılması” başlığı altındaki 8.

---

<sup>114</sup> “6.5.1957 Tarihli ve 6964 Sayılı Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesi Hakkında Kanun Hükmünde Kararname”, *T.C. Resmi Gazete*, Sayı: 18126, Kanun No: 67, 5 Ağustos 1983, s. 43-49.

maddeleri de değiştirilmiş ve 67 numaralı KHK'nın Geçici 1 maddesinde değişiklikler yapılmıştır.<sup>115</sup>

Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği hakkındaki son değişiklik ise 2004 yılında gerçekleşmiştir. Bu Kanun ile birlikte 1957 yılında çıkarılmış olan Nizamnamenin tüm maddelerinde değişiklikler yapılmış ve kanun son şeklini almıştır. Bu doğrultuda 2004 yılında çıkarılmış olan Kanun incelendiğinde; tanımlamalarda, madde başlıklarında ve içerik de önemli değişiklikler yapıldığı göze çarpmaktadır.<sup>116</sup> Bu sebeple, Ziraat Odalarının ve Türkiye Ziraat Odaları Birliğinin amacını, kapsamını, işleyişini ve tüm özelliklerini ele alırken bunları ayrı ayrı başlıklar altında ele alarak 1957 yılındaki Nizamname ile 2004 yılında çıkarılan Kanunun kıyaslamasını yapmak konu için bütünlük sağlayacaktır.

### **2.3.1. Ziraat Odalarının Yapılandırılması**

Bu bölüm içerisinde 1957 yılında yayınlanan Nizamnamenin birinci bölümünü oluşturan Ziraat Odalarının yeniden yapılanması ve bu Nizamname üzerinde yapılan değişikliklerden bahsedilmiştir. Bu bağlamda, ilk sırada Ziraat Odalarının Mahiyeti ve Gayesinden (Madde 1) bahsetmek gerekirse 1957 tarihli Kanun'a göre; *“Ziraat Odaları, bu kanunda yazılı esaslar dâhilinde meslek hizmetleri görmek; ziraatin (Tarla ve bağ, bahçe ziraati, hayvancılık, ormancılık, ziraat sanatları ve sair zirai istihsal, yetiştirme ve kıymetlendirme gibi) her sahasında umumi menfaatlere uygun bir surette gelişmesine, mahsul kalitesinin iyileşmesine, müstahsilin kalkınmasına ve Devletin ziraat programı ve politikasının gerçekleşmesine çalışmak; ziraatte iş ve meslek ahlak ve tesanüdünü; her türlü ziraat işleriyle iştigal edenlerin hak ve menfaatlerini korumaya çalışmak; diğer kanun ve nizamnamelerle tahmil edilecek işleri yapmak üzere kurulan hükmi şahsiyeti haiz mesleki mahiyette amme teşekkülleridir.”*<sup>117</sup> Şeklindeki tanım 67 sayılı KHK ile küçük bir değişikliğe uğradıktan sonra 2004 yılında son şeklini almıştır. 2004 yılındaki değişiklikte de bununla ilgili olarak; *“Ziraat Odaları, bu kanunda yazılı esaslar uyarınca meslek hizmetleri görmek, çiftçilerin müşterek ihtiyaçlarını karşılamak, mesleki faaliyetlerini kolaylaştırmak, çiftçilik mesleğinin genel menfaatlere uygun olarak*

<sup>115</sup> “6/5/1957 Tarihli ve 6964 Sayılı Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesi Hakkında 18/5/1983 Tarihli ve 67 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin Bazı Hükümleri ile 6964 Sayılı Kanunun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname”, *T.C. Resmi Gazete*, Sayı: 18167, Kanun No: 87, 16 Eylül 1983, s. 46-49.

<sup>116</sup> “Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”, *T.C. Resmi Gazete*, Sayı: 25487, Kanun No: 5184, 3.6.2004.

<sup>117</sup> *Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği Kanun ve Nizamnamesi*, s. 3.



*gelişmesini sağlamak, meslek mensuplarının birbirleri ve halk ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hâkim kılmak, meslek disiplin ve ahlakını kollayıp gözetlemek, çiftçilikle iştigal edenlerin mesleki hak ve menfaatlerini korumak amacıyla kurulan, tüzel kişiliğe sahip kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşlarıdır.”* denilmiştir.<sup>118</sup>

Bu madde üzerinde yapılan değişiklikler ise şu şekildedir: 1957 yılında “Odaların Mahiyet ve Gayesi” olarak belirlenen başlık 2004 yılında “Odaların Kuruluş Amacı ve Kapsamı” olarak değiştirilmiştir. Ayrıca, madde daha kapsamlı hale getirilerek 1/A başlığı altında da Bakanlık, Oda, Birlik, Çiftçilik, Çiftçi ve seçim çevresi gibi unsurların tanımına başvurulmuştur.<sup>119</sup>

Ziraat Odalarının Kuruluş ve Çalışma Sahalarını (Madde 2) açıklayan duruma bakıldığında da; “Ziraat Odaları, bu kanunun 7 ve 8 inci maddelerinde yazılı Umumi Heyetin teşekkülü ve faaliyete geçmesi üzerine kurulmuş olur. Ziraat Odalarının kuruluş ve çalışma sahaları kaza sınırlarıdır.”<sup>120</sup>denilmekteydi. 67 sayılı KHK da bununla ilgili küçük bir değişiklik yapılmakla beraber 2004 yılındaki son şeklini alarak “Odaların Kuruluş ve Çalışma Alanları ile Tasfiyesi” başlığı altında şöyle bir değişikliğe gidilmiştir: “Odalar, merkez ilçeler dâhil en az dört seçim çevresi olan ilçelerde, kurucu listelerinin Birlik Yönetim Kurulunca onayı ve genel kurulunun bu Kanun ile Tüzükte gösterilen usullere göre dört ay içinde yapılması ve ilgili ilçe seçim kurulunun sonuçları ilan etmesi ile kurulmuş ve tüzel kişilik kazanmış olurlar. Bu sürenin aşılması halinde, Birliğin izni alınmadan kuruluş genel kurul toplantısı yapılamaz.

*Kuruluş genel kurulunu oluşturan delegeler, kuruluşu takip eden ilk delege seçimlerine kadar, oda organları ise kuruluşu takip eden ilk oda genel kurul toplantısına kadar görev yaparlar.*

*Odaların kuruluş ve çalışma alanları ilçe sınırlarıdır.*

*Odası bulunmayan ilçeler, Birlik Yönetim Kurulunun gerekçeli kararı ile en yakın ilçe ziraat odasının çalışma alanı içine alınabilir.*

---

<sup>118</sup> “Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”, *T.C. Resmi Gazete*, Sayı: 25487, Kanun No: 5184, 3.6.2004.

<sup>119</sup> “Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”, *T.C. Resmi Gazete*, Sayı: 25487, Kanun No: 5184, 3.6.2004.

<sup>120</sup> *Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği Kanun ve Nizamnamesi*, s. 3.

*Birliğin yapacağı denetimler sonucunda; faaliyetinin bulunmadığı veya bölgesindeki tarım potansiyelinin yetersizliği ya da çiftçi sayısının azlığı nedeniyle, bu Kanunda gösterilen hizmetleri yeterince yerine getiremediği tespit edilen oda, Birlik Yönetim Kurulunun gerekçeli kararının odaya yahut mahalli mülki amirliğe tebliğ tarihi itibarıyla kapatılır. Bu şekilde kapatılan odalar, il kongresine temsilci gönderemezler.*

*Kapatılan odalarda yürütülecek tasfiye işlemleri ile tasfiyeye ilişkin diğer usul ve esaslar tüzükte gösterilir.*

*Odalar kuruluş amaçları dışında faaliyette bulunamazlar.*<sup>121</sup>

Burada yapılan değişikliğe bakıldığında; “Kaza” tabiri yerine “İlçe” tabiri kullanılmasının yanında içerik olarak da daha kapsamlı bir hale getirilmiştir.

Ziraat Odalarının Vazifelerine (Madde 4) bakıldığında; 1957 tarihli Kanun’a göre bu vazifeler mecburi vazifeler ve bütçe imkânlarına bağlı vazifeler olarak ikiye ayrılmaktadır. Bu bağlamda, öncelikli olarak mecburi vazifeler şöyledir:

- a. *Ziraat ve ziraatle uğraşan çiftçi ve işçiyi alakadar eden bilumum bilgileri, haberleri toplamak ve bu mevzularda her türlü incelemeler, endeksler, kendi çevrelerine mahsus istatistikler yapmak ve neşretmek ve alakalılarca istenilen bilgi ve kayıtları vermek;*
- b. *Vekâletlere veya bunlara bağlı müesseselere, idari makamlara, belediyelere, bankalara ve diğer mesleki odalara faaliyet mevzularına müteallik tekliflerde bulunmak; ticaret ve sanayi odalarına, borsa, hal ve mezbahalara, umumi sergilere ve lüzum gördüğü diğer yerlere temsilci göndermek;*
- c. *Ziraatin gelişmesi için gerekli gördüğü mevzuat değişikliklerinin yapılabilmesi veya yeni mevzuatın tedvini maksadıyla Odalar Birliğine teklifte bulunmak;*
- ç. *Köylerin içtimai ve iktisadi kalkınmasına dair plan ve programların hazırlanmasında ilgili idare ve teşekküllerle işbirliği yapmak ve yardımcı olmak;*
- d. *Çiftçiye pratik bilgiler vermek üzere ziraat kursları, kış dersaneleri tesis ve konferanslar tertibetmek; ziraat tahsilini teşvik eylemek; ziraat öğretim ve eğitim sistemi hakkında müşahede ve müteaaalarını ilgililere bildirmek;*

<sup>121</sup> “Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”, T.C. Resmi Gazete, Sayı: 25487, Kanun No: 5184, 3.6.2004.

- e. *Bölgelerindeki ormanların korunması, çıplak yerlerin ağaçlandırılması, elverişli yerlerde kavaklık, söğütlük vesair ağaçlıkların tesis edilmesi hususlarında halkı teşvik etmek ve gerekli telkinlerde bulunmak; ağaç ve orman sevgisini yaymak;*
- f. *Çiftçi kütüklerini tutmak, çiftçilere açılacak kredilere ve verilecek tohumluklara esas olmak üzere gerekli malumatı, krediyi ve tohumluğu verecek teşekküllere bildirmek ve bunların yerlerine sarf edilip edilmediğini mahallindeki tetkik ve takibetmek, neticelerini ilgili teşekküllere haber vermek;*
- g. *Fenni ve modern ziraat işletmesi kurmak isteyenlere yol göstermek, bunların plan ve hesaplarını yaptırmak, kredi imkanlarını hazırlamak; çiftçilerin her türlü ziraat faaliyetleriyle ilgili ihtiyaçların giderilmesi ve odaca temin edilen mütahassıs ve ustalardan parasız faydalanmasını eldeki imkan nispetinde sağlamak;*
- h. *Sergiler, panayırlar açmak, müsabakalar tertibetmek, mahsullerin standartlaşmasına çalışmak;*
- ı. *İlgililerin ve resmi makamların talebi üzerine meslek ihtilaflarında hakem olmak, mahkemelere ehli-vukuf listesi göndermek;*
- i. *Diğer meslek odaları ve teşekkülleriyle kendi sahası dahilinde işbirliği yapmak.<sup>122</sup>*

Ziraat Odalarının vazifelerinin ikinci bölümünü oluşturan bütçe imkânına bağlı vazifeler ise şu şekildedir:

- a. *Ziraat Vekâleti ile işbirliği yaparak ziraatle ilgili laboratuvarlar, müzeler, kulüpler, kitaplıklar, seyyar sinemalar, ilaçlama ve tohum satış yerleri, bitki ve hayvan hastalıklarıyla mücadele müesseseleri, her nevi ziraat sanayi tesisleri, fidanlık ve ağaçlıklar, damızlık ve numune ahır ve ağılları, aşım durakları, örnek ziraat işletmeleri açmak ve işletmek, sulama, kurutma, ağaçlandırma, toprak koruma verimliliğini muhafaza için tatbikat grupları kurmak ve çalıştırmak;*
- b. *Ziraatle ilgili kooperatifler kurmak veya bu kabil kooperatiflere ortak olmak;*

---

<sup>122</sup> Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği Kanun ve Nizamnamesi, s. 4-5.

- c. *Kabiliyetli ve muhtaç çiftçi çocuklarını memleket iç ve dışındaki ziraat okullarında Oda hesabına okutmak veya ihtisas ve staj için göndermek.*<sup>123</sup>

2004 yılına gelindiğinde “Odaların Vazifeleri” başlığı “Odaların Görev ve Yetkileri” olarak değiştirilmekle birlikte maddelerde de değişiklikler yapılmıştır. Bunlar şu şekildedir:

- a. *Tarım ve çiftçilikle ilgili haber ve bilgileri toplamak, gerekli inceleme, endeks ve istatistikî çalışmaları yapmak ve yayımlamak, gerektiğinde ilgililerce istenilen bilgi ve kayıtları vermek.*
- b. *Kamu ve özel kurum, kuruluşlara faaliyet konularıyla ilgili önerilerde bulunmak, işbirliği yapmak; ticaret ve sanayi odalarına, borsa, hal ve mezbahalara, umumi sergilere, biçerdöver kontrolleri için oluşturulacak komisyonlara ve gerekli gördüğü diğer yerlere temsilci göndermek.*
- c. *Tarımın gelişmesi için gerekli gördüğü mevzuat değişikliklerinin yapılabilmesi veya yeni mevzuat oluşturulması hususunda Birliğe önerilerde bulunmak.*
- d. *Tarım ve kırsal kesimin kalkınması için her türlü eğitim, yayım ve danışmanlık faaliyetlerinde bulunmak, ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapmak, katkı ve önerilerde bulunmak.*
- e. *Çiftçi kayıtlarını tutmak, çiftçilikle ilgili bilgi ve belgeleri düzenlemek, her türlü tarımsal desteklere ilişkin gerekli bilgi ve belgeleri çiftçilere ve ilgili kuruluşlara vermek.*
- f. *Çiftçilerin tarımsal girdilerini teminen her türlü faaliyette bulunmak.*
- g. *Yurt içi ve yurt dışı fuar, sergi düzenlemek ve katılmak, müsabakalar düzenlemek.*
- h. *Meslek ihtilaflarında hakem olmak, mahkemelere bilirkişi göndermek.*
- ı. *Yurt içi ve Birliğin izniyle yurt dışındaki diğer meslek odaları ve kuruluşlarla işbirliği yapmak.*
- i. *Bütçe imkanlarına bağlı olarak; tarım ve kırsal kalkınma ile ilgili olmak üzere her türlü teknik, idari ve sosyal hizmet müesseseleri kurmak, satın almak, kurdurmak, hizmet satın almak, hizmet satmak, yurt içi ve yurt dışı konsorsiyum kurmak, gerekli olduğunda personel istihdam etmek, her türlü bitki ve hayvan sağlığı ile ilgili teşhis tedavi hizmetlerinde bulunmak, organize*

---

<sup>123</sup> Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği Kanun ve Nizamnamesi, s. 5.

*tarım ve/veya hayvancılık bölgelerini ihdası organizasyonunda bulunmak, bu konuyla ilgili her türlü işbirliği yapmak.*

*j. Kuruluş amacına uygun olarak kooperatif ve şirket kurmak, iştirak etmek ve sigorta acenteliği yapmak.*

*k. Odalara kayıtlı muhtaç çiftçi çocuklarının, yurt içinde eğitimleri veya ihtisas ya da staj için Birliğin onayı ile burs vermek.<sup>124</sup>*

Yukarıda belirtildiği üzere verilerden anlaşılmaktadır ki; bazı hususların içeriği aynı kalmakla birlikte bazıları ise tamamen değişikliğe uğramıştır. Bu değişikliklerin yanı sıra 1957 yılında Odaların görevleri iki bölümde ele alınırken 2004 yılında bunlar içerisinde ele alınmıştır.

Ziraat Odalarının Azaları (Madde 4) ise, 1957 tarihli Kanun'a göre; Asli, Fahri ve Müşavir olmak üzere üç bölümde ele alınmıştır. Bu bağlamda, ilk olarak Asli azalara bakıldığında;

*1. Asli azalar:*

*“devamlı olarak çiftçilikle iştigal eden:*

*a. Reşit şahıslar;*

*b. Hükmi şahıslar;*

*c. Hükmi şahsiyete haiz olmasa dahi Devlete, katma ve hususi bütçeli dairelere, belediyelere ve İktisadi Devlet Teşekküllerine ait işletme ve müesseselerdir.*

*Arazide ekim, dikim, bakım ve yetiştirme yollarıyla nebat, hayvan veya hayvan mahsulleri istihsalinde bulunmaya veya bu mahsullerin yetiştiricileri tarafından işlenip değerlendirilmesine çiftçilik ve bu işleri devamlı olarak yapanlara çiftçi denir.”<sup>125</sup>*

*2. Fahri azalar:*

*“Çiftçilikle meşgul olmadıkları halde odaların faaliyetine yakın alaka gösteren, maddi ve manevi yardımlarda bulunan zevattır. Fahri azalar Oda Meclisleri tarafından seçilir.”<sup>126</sup>*

*3. Müşavir azalar:*

*“Oda Meclis ve İdare Heyetleri ve Odalar Birliği Umumi Heyeti ve İdare Heyetince lüzum görüldükçe fikir ve tecrübelerinden istifade maksadıyla kendilerine başvurulanan*

<sup>124</sup> “Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”, T.C. Resmi Gazete, Sayı: 25487, Kanun No: 5184, 3.6.2004.

<sup>125</sup> Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği Kanun ve Nizamnamesi, Güven Matbaası, Ankara, 1965, s. 6.

<sup>126</sup> Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği Kanun ve Nizamnamesi, Güven Matbaası, s. 6.

zevattır.”<sup>127</sup> 1971 yılında bu maddenin Asli azalar kısmında bazı tanımlar eklenmekle birlikte 67 sayılı KHK da madde üzerinde değişiklikler yapılarak 2004 yılında son şeklini almıştır. Yapılan değişiklik ise aşağıda belirtilmiştir:

1. Asli üyeler:

“Çiftçilikle işigal eden gerçek ve tüzel kişiler ile tüzel kişiliğe sahip olmasa da Devlete, katma ve özel bütçeli dairelere ve bu dairelere bağlı döner sermayeli kuruluşlara, belediyelere ve kamu iktisadi teşebbüslerine ait işletme ve kuruluşlardır.”<sup>128</sup>

2. Fahri üyeler:

“Çiftçilikle işigal etmedikleri halde odaların faaliyetine yakın ilgi gösteren, maddi ve manevi yardımlarda bulunan kişi ve kuruluşlardır.

Fahri üyeler Oda Meclisleri tarafından seçilir.”<sup>129</sup>

Görüldüğü üzere; bu madde de yapılan değişiklikler şöyledir: 1957 yılında Odaların Azaları üç başlık altında incelenirken 2004 yılında sadece iki başlık altında incelenmiştir. Ayrıca, Asli üyeler başlığı altında da değişiklikler yapılmasının yanı sıra 1957 yılında çiftçilik ve çiftçinin tanımı yapılırken 2004 yılında böyle bir tanıma rastlanmamıştır. İlaveten, “Aza” tabiri yerine “Üye” tabiri kullanılmıştır.

1957 yılında Azaların Kayıtlarına (Madde 5) bakıldığında; “Dördüncü maddenin birinci fıkrasının “b” ve “c” bentlerinde yazılı hükmi şahıslar, işletme ve müesseseler, şekli nizamnamede gösterilecek asli azalık beyannamesini vilayet merkezlerinde valilere, kazalarda kaymakamlara vermeye mecburdurlar.

Asli aza vasıflarını haiz hakiki şahıslar hakkında nizamnamede istenilen malumat buldukları köy veya mahalle ihtiyar heyet ve meclislerince cetvel halinde tanzim ve tasdik edilerek muhtarlar tarafından vilayet merkezlerinde valilere, kazalarda kaymakamlara tevdi olunur. Muhtarlar azalık durumlarında vukua gelen değişiklikleri yıl da bir defa ve nizamnamede gösterilecek zamanda odalara bildirmekle mükelleftirler.

Kayda müteallik itirazlar nizamnamede yazılı usule göre oda idare heyetlerince karara bağlanır. İdare heyeti kararına karşı tebliğ tarihinden itibaren 15 gün içinde oda meclisine itiraz edilebilir. Meclisin itiraz üzerine vereceği karar katidir.”<sup>130</sup> şeklindeki husus 1971 yılındaki küçük bir değişikliğin ardından 2004 yılında son şeklini alarak şu

<sup>127</sup> Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği Kanun ve Nizamnamesi, Güven Matbaası, s. 6.

<sup>128</sup> “Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”, T.C. Resmi Gazete, Sayı: 25487, Kanun No: 5184, 3.6.2004.

<sup>129</sup> “Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”, T.C. Resmi Gazete, Sayı: 25487, Kanun No: 5184, 3.6.2004.

<sup>130</sup> Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği Kanun ve Nizamnamesi, Güven Matbaası, s. 6-7.

şekilde tanımlanmıştır: “4 üncü maddede yazılı asli üyelerden gerçek kişiler hakkında, tüzükte istenilen bilgiler köy veya mahalle ihtiyar heyetlerince, cetvel halinde düzenlenip onaylandıktan sonra muhtarlıklar tarafından il merkezlerinde valilere, ilçelerde kaymakamlara verilir. Bu cetveller odalar tarafından onaylanır ve bir ay süre ile ilan tahtasına ve köylerde muhtarlıklar tarafından herkesin görebileceği bir yere asılır. Muhtarlar, üyelik durumlarında meydana gelecek değişiklikleri yılda bir defa, tüzükte gösterilecek bir zamanda odalara bildirmekle yükümlüdür.

Diğer asli üyeler, çiftçiliğe başladıkları tarihten itibaren bir ay içinde şekli tüzükte gösterilen üyelik beyannamelerini, il merkezlerinde valilere, ilçelerde kaymakamlara vermeye mecburdurlar.

Üyelik kaydına ilişkin itirazlar, tüzükte yazılı usule göre oda yönetim kurulunca karara bağlanır. Yönetim kurulu kararına karşı itirazlar, tebliğ tarihinden itibaren on beş gün içinde oda meclisine yapılır.”<sup>131</sup>

Bu bağlamda 1957 yılındaki Nizamname ile 2004 yılındaki Kanun karşılaştırıldığında; 1957 yılında Asli azalar bölümü içerisinde “Reşit şahıslar” 2004 yılında “Hakiki şahıslar olarak tanınmakla birlikte düzenlenen cetvellerin “Odalar tarafından onaylanır ve bir ay süre ile ilan tahtasına ve köylerde muhtarlıklar tarafından herkesin görebileceği bir yere asılır.” ibaresi eklenmiştir. Ayrıca, “Azalık” kelimesi yerine “Üyelik, “Vilayet” kelimesi yerine “İl”, “Kaza” kelimesi yerine de “İlçe” kelimeleri ve “Oda İdare Heyeti” kelimesi yerine “Oda Yönetim Kurulu” kelimeleri kullanmıştır. 1957 yılındaki Nizamnamede Oda azaları içerisindeki asli azalar bölümünde yer alan hükmi şahıslar ile işletme ve müesseselerin azalık beyannamesinden bahsedilirken verme süreleri belirtilmemiştir. Fakat 2004 de bir ay içerisinde verme zorunluluğu olduğu belirtilmiştir. Son olarak, 1957 yılında İdare Heyetinin kararına karşı 15 gün içerisinde Oda Meclisine itirazda bulunulabilir ve Meclisin itiraz karşısında vereceği kararın kati olduğu belirtilirken 2004 yılında Kararın katiliğiyle ilgili bir ibareye rastlanmamıştır.

Ziraat Odalarının Uzuvarları (Madde 6) üç bölümde ele alınmış olup şu şekildedir:

- a. Oda Umumi Heyeti;
- b. Oda Meclisi;
- c. Oda İdare Heyeti.

---

<sup>131</sup> “Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”, T.C. Resmi Gazete, Sayı: 25487, Kanun No: 5184, 3.6.2004.

Bu uzuvlara seçilecek olanlarda aranacak özellikler ve seçim yöntemleri Nizamnamede belirtilmiştir.

Bu uzuvlar 1957 yılındaki Kanun'a göre sırası ile ele alındığında ilk sırada Oda Umumi Heyeti (Madde 7) yer almaktadır. Bu bağlamda, *“Ziraat Odası Umumi Heyeti seçim çevrelerinden gelen delegelerden teşekkül eder.*

*Oda Umumi Heyeti için yapılacak seçimlerde her köy, şehir ve kasabalarda ise her mahalle muhtarlığı birer seçim çevresi sayılır.*

*Her seçim çevresinde delegeler, o seçim çevresine kayıtlı oda asli azası hakiki şahıslarla dördüncü maddenin birinci fıkrada “b” ve “c” bentlerinde yazılı teşekkül ve işletmelerin kanuni temsilcileri tarafından dört yılda bir Ekim ayında kendi aralarından nizamnamedeki esaslara göre gizli reylerle seçilir.*

*Seçilecek delege sayısı, asıl aza sayısı 500 e kadar olan çevrelerde bir asıl bir yedek, 500 den yukarı olanlarda iki asıl iki yedektir.”<sup>132</sup>*

Oda Umumi Heyetinin İçtimai ve Vazifelerine (Madde 8) bakıldığında; *“Umumi Heyetin mutlak toplantısı, iki yılda bir 7 nci maddede yazılı seçimi takiben Kasım ayında olur. Fevkalade hallerde Oda Meclisinin kararı veya Umumi Heyet azalarının üçte birinin yazılı talebiyle Umumi Heyetin toplantıya çağırılması caizdir.*

*Re'sen veya valiliğin teklifi üzerine Ziraat Vekili de Umumi Heyeti toplamaya yetkilidir.*

*Umumi Heyet, delegeler mürettep adedinin ekseriyetiyle oturuma geçer. Nisap olmayınca Umumi Heyet ertesi günü tekrar toplanır. Bu toplantıda nisaba bakılmaksızın müzakereye başlanır. Kararlar mevcudun ekseriyetiyle verilir.*

*Umumi Heyetin vazifeleri, Oda Meclisini teşkil edecek azaları seçmek, Oda faaliyeti hakkında temennilerde bulunmak ve direktifler vermektir.”<sup>133</sup>* şeklinde iken 67 sayılı KHK da değişikliğe uğramakla birlikte 2004 yılında son şeklini almıştır. Yapılan değişiklik de “Oda Umumi Heyeti” ve “Oda Umumi Heyetinin İçtimai ve Vazifeleri” ayrı başlıklar altında incelenirken 2004’de “Oda Genel Kurulu ve Görevleri” şeklinde değiştirilerek tek bir başlık altında ele alınmış olup şu şekilde tanımlanmıştır: *“Oda genel kurulu seçim çevresinden gelen delegelerden oluşur.*

*Delegeler, odaya kayıtlı üyeler arasından dört yılda bir aralık ayı içinde ve gizli oyla seçilir.*

*Sandık kurullarında görev alanlar delege seçiminde aday olamazlar.*

<sup>132</sup> Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği Kanun ve Nizamnamesi, Güven Matbaası, s. 7-8.

<sup>133</sup> Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği Kanun ve Nizamnamesi, Güven Matbaası, s. 8.



*Seçilecek delege sayısı, asıl üye sayısı beşyüze kadar ( beşyüz dâhil) olan seçim çevrelerinde bir asıl bir yedek; beşyüzden yukarı olanlarda ise her beşyüz asıl üye için bir asıl bir yedektir.*

*Seçilecek delegelerde aranacak özellikler ve seçim usulleri tüzükte gösterilir.*

*Oda genel kurulu, dört yılda bir defa şubat ayı içinde, delege tamsayısının salt çoğunluğu ile toplanır. Çoğunluk sağlanamadığı takdirde genel kurul ertesi gün tekrar toplanır. Bu toplantıda çoğunluk aranmaz. Kararlar katılanların salt çoğunluğu ile alınır.*

*Oda genel kurulunun görevleri şunlardır:*

- a. Oda meclisi üyelerini seçmek.*
- b. Çalışma raporlarını incelemek.*
- c. Oda meclisi ve oda yönetim kurulunun teklif edeceği ibra edilip edilmemesine karar vermek.*
- d. Kesin hesapları kabul veya reddetmek.*
- e. Oda meclisi ve oda yönetim kurulunun teklif edeceği bütçe ve çalışma programlarını görüşerek karara bağlamak.*
- f. Oda meclisi ve oda yönetim kurulunun getirdiği teklifleri karara bağlamak.*
- g. Bu kanuna uygun gerekli karar ve tedbirleri almak.*

*Genel kurul, oda meclisinin veya Birlik Yönetim Kurulunun kararı yahut genel kurul üyelerinden üçte birinin yazılı talebiyle olağanüstü toplantıya çağrılabilir.”<sup>134</sup>*

Yukarıda verilen bilgilere göre 1957 ve 2004 yıllarındaki Kanun maddeleri karşılaştırıldığında; “Oda Umumi Heyeti” ibaresi yerine “Oda Genel Kurulu” ibaresi kullanılmıştır. İlaveten, 1957 de seçim çevresinde ki delegeler hakkında detaylı açıklama yapılarak seçimlerin dört yılda bir kez Ekim ayında yapılmasına karar verilmişken 2004 yılında bu seçim dört yılda bir Aralık ayında yapılmasına karar verilmiştir. Seçilecek delege sayısını belirlerken 1957 de “Dâhillik” ile alakalı bir kavrama yer verilmezken 2004 de “Dâhillik” kavramına yer verilmiştir. 1957 de toplantılar 2 yılda bir Oda Umumi Heyeti (7. Madde) de belirtilen seçimi takiben Kasım ayında yapılırken 2004 yılında 4 yılda bir kez Şubat ayı içerisinde yapılması öngörülmüştür. Son olarak, 2004 yılında Oda Genel Kurulunun görevleri 1957 yılındaki Kanun ile tamamen farklı olarak ele alınmıştır.

<sup>134</sup> “Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”, T.C. Resmi Gazete, Sayı: 25487, Kanun No: 5184, 3.6.2004.

Ziraat Odalarının diğeri bir uzvu olan Oda Meclisi (Madde 9) ile ilgili olarak 1957 Kanununa göre; “Ziraat Odası Meclisi, Umumi Heyet tarafından iki yıl için seçilen ve Umumi Heyet adedi mürettebinin yarısı sayısında asli azadan teşkil olunur. Ziraat Odası Meclisine seçilecek azanın vasıfları nizamnamede gösterilir.

*Meclis asli aza sayısı 25 ten fazla olamaz.*

*O yerdeki ziraat, veteriner ve orman dairelerinin ve Ziraat Vekâletine veya Vekâlete mensup mühlak bütçeli umum müdürlüklere bağlı müessese ve teşekküllerin en büyük memurları, Ziraat Bankası Müdürü ve sıtma savaş tabibi, sıtma savaş tabibi yoksa Hükümet tabibi Oda Meclisinin tabii azası ve mecliste reye sahiptirler.*

*Oda Meclisi her yıl, seçilmiş azaları arasından bir reis ve bir reis vekili seçer.”<sup>135</sup>* denilmekteydi. 1971 yılında ve 67 sayılı KHK ile değişikliğe uğrayan madde 2004 yılında son şeklini almakla birlikte şu şekilde tanımlanmıştır: “Oda meclisi, genel kurul tarafından dört yıl için seçilen, genel kurul üye tamsayısının yarısı kadar üyeden oluşur.

*Oda meclisi asıl üye sayısı ondörtten az, yirmi birden çok olamaz. Ayrıca aynı sayıda yedek üye seçilir.*

*Oda meclisi iki yılda bir, seçilmiş üyeleri arasından bir başkan ve bir başkan vekili seçer.*

*Oda meclisi başkanı ve başkan vekili, oda yönetim kurulu üyeliğine seçilemez”<sup>136</sup>*

Yukarıda verilen bilgilerden anlaşılacağı üzere, “Reis” tabiri yerine “Başkan” tabiri kullanılmakla birlikte geriye kalan noktaları tamamen değişikliğe uğramıştır.

1957 tarihli Kanuna göre, Oda Meclisini Vazifeleri (Madde 10) ise şu şekildedir:

- a. *Bu kanunun maksat ve gayesini gerçekleştirmek için gerekli karar ve tedbirleri almak;*
- b. *Kendi arasından Oda İdare Heyetini seçmek ve icabında değiştirmek;*
- c. *Oda içinde veya çiftçiler arasında doğabilecek ihtilafların halline çalışmak;*
- ç. *Oda azaları hakkında bu kanunda yazılı cezaları karara bağlamak;*
- d. *İdare Heyetinin tesbit ettiği giriş ücreti ve yıllık aidat derecelerine ve miktarlarına karşı oda azalarının yapacağı itirazları tetkik ederek kati şekilde karara bağlamak;*

<sup>135</sup> “Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği Hakkında Kanun”, T.C. Resmi Gazete, Sayı:9614, Karar No: 6964, 23.05.1957, s. 17150.

<sup>136</sup> “Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”, T.C. Resmi Gazete, Sayı: 25487, Kanun No: 5184, 3.6.2004.

- e. Memleket iç ve dışında zirai ve iktisadi teşekküllere aza veya fahri muhabir olmak gibi hususları karara bağlamak ve bunlardan dış memleketlere müteallik olanları Birliğin tasvibine sunmak;
- f. Muhtaç çiftçi ve köylülere Odaca yapılacak teknik ve içtimai yardımları karara bağlamak;
- g. Oda tarafından açılacak zirai kursları tesbit etmek; zirai eğitim ve öğretim bakımından mahalli ihtiyaçları belirtmek ve bu hususta Ziraat Vekaletine raporlar vermek; Oda adına okutulacak talebeleri ayırmak;
- h. Oda kadro ve bütçesini tesbit etmek, İdare Heyetinin teklifi üzerine bütçede lüzumlu münakaleleri yapmak ve kati hesapları karara bağlamak, hakem ve bilirkişi listelerini tasdik etmek;
- ı. İdare heyetlerinin teklifi üzerine veya re'sen; kendi azası arasından veya hariçten temin edeceği kimselerle, muayyen mevzular üzerinde çalışmak ve faaliyet neticelerini bir raporla meclis riyasetine vermek maksadıyla, ihtisas komiteleri kurabilmek;
- i. Oda işlerinin yürütülmesi ve kanunun odalara verdiği vazife ve salahiyetlerin kullanılması için, Oda İdare Heyeti tarafından hazırlanacak talimatnameleri tetkik ve tasdik etmek.<sup>137</sup> şeklindeki tanım 2004 yılında “Oda Meclisinin Görevleri” başlığı altında şu şekilde ele alınmıştır:
  - a. Bu kanunun amacını gerçekleştirmek için gerekli kararları ve tedbirleri almak.
  - b. Kendi üyeleri arasından oda yönetim kurulunu seçmek ve gerektiğinde değiştirmek.
  - c. Oda içinde veya çiftçiler arasında doğabilecek ihtilafları çözmeye çalışmak.
  - d. Oda üyeleri hakkında bu Kanunda yazılı cezaları karara bağlamak.
  - e. Yönetim kurulunun tespit ettiği giriş ücreti ve yıllık aidat miktarlarına karşı oda üyelerinin yapacağı itirazları inceleyerek kesin karara bağlamak.

---

<sup>137</sup> “Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği Hakkında Kanun”, T.C. Resmi Gazete, Sayı: 9614, Karar No: 6964, 23.05.1957, s. 17150.

- f. *Yurt içi ve yurt dışında tarımsal ve ekonomik kuruluşlara üye olmak, üye kabul etmek ve benzeri hususları karara bağlamak ile bunlardan uluslararası kuruluşlara ait olanları Birliğin onayına sunmak.*
- g. *Muhtaç çiftçilere odaca yapılacak ekonomik, sosyal ve teknik yardımları karara bağlamak.*
- h. *Eğitim ve yayım programlarını hazırlamak, hazırlatmak ve uygulamaları ile ilgili kararlar almak.*
- ı. *Oda kadro ve bütçesi ile çalıştırılacak personelin ücretlerini tespit etmek, yönetim kurulunun teklifi üzerine bütçe üzerinde gerekli görüşmeleri yapmak, kesin hesapları karara bağlamak, hakem ve bilirkişi listelerini onaylamak.*
- i. *Yönetim kurulunun teklifi üzerine gerekli gördüğü konularda komiteler kurmak.*<sup>138</sup>

Yukarıda verilen bilgiler doğrultusunda 1957 yılındaki Kanun ile 2004 yılındaki Kanun karşılaştırıldığında; “Oda İdare Heyeti” tabiri yerine “Oda Yönetim Kurulu” tabiri kullanılmakla birlikte 2004 yılındaki Kanun’da “h”, “ı” ve “i” bentlerinde bahsedilen hususlara 1957 yılındaki Kanunda yer verilmemiştir.

Ziraat Odalarının uzuvlarından sonuncusu olan İdare Heyeti (Madde 11) hakkında 1957 yılındaki Kanun’da şu şekilde bir tanım yapılmıştır: “*Ziraat Odası İdare Heyeti, Oda Meclisinin iki yıl için kendi arasından seçeceği ve yine kendi adedi mürettebinin (Tabii aza hariç) yarısı sayısında azadan ve o yerdeki ziraat, veteriner, orman idareleriyle doğrudan doğruya Ziraat Vekâletine veya bu Vekâlete mensup mülhak bütçeli umum müdürlüklere bağlı müessese ve teşekküllerin en büyük memurları, Ziraat Bankası Müdürü ve varsa oda başkâtibinden müteşekkildir. Ancak seçilmiş aza sayısı yediden fazla olamaz.*

*Oda İdare Heyeti her yıl, seçilmiş aza arasından bir reis ve bir reis vekili ve bir muhasip seçer.*”<sup>139</sup> şeklindeki husus 1971 yılında ve 67 sayılı KHK da değişikliklere uğrayarak 2004 yılında son şeklini almıştır. 2004 yılında “Oda Yönetim Kurulu” başlığı altında ele alınan bu maddeye göre; “*Oda yönetim kurulu, oda meclisinin dört yıl için kendi üyeleri*

<sup>138</sup> “Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”, T.C. Resmi Gazete, Sayı: 25487, Kanun No: 5184, 3.6.2004.

<sup>139</sup> Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği Kanun ve Nizamnamesi, Güven Matbaası, s. 10.

arasından seçtiği en az beş en çok yedi üyeden oluşur. Ayrıca aynı sayıda da yedek üye seçilir.

Oda yönetim kurulu, iki yılda bir seçilmiş üyeleri arasından bir başkan, bir başkan vekili ve bir muhasip üye seçer.

Bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra yapılacak ilk seçimlerden itibaren üst üste dört dönem oda yönetim kurulu başkanı görevinde bulunanlar, aradan iki seçim dönemi geçmedikçe aynı göreve yeniden seçilemezler.”<sup>140</sup> denilmiştir.

Bu bilgiler doğrultusunda yapılan karşılaştırma sonucunda; 1957 yılında İdare Heyeti, Oda Meclisinin iki yıllığına kendi aralarından seçeceği kişilerden seçilirken 2004 yılında bu süre dört yıla çıkarılmıştır. Ayrıca, 1957 yılındaki Kanun’a göre; Oda İdare Heyeti her sene seçilmiş azaları arasından bir reis ve bir reis vekili ve bir muhasip seçerken 2004 yılında iki sene de bir kez seçilmiş üyeleri arasından bir başkan, bir başkan vekili ve bir muhasip üye seçmeye karar vermiştir. Son olarak, 2004 yılındaki maddenin son paragrafında belirtilen bilgilere 1957 yılında rastlanmamıştır.

1957 yılındaki Kanun’a göre, İdare Heyetinin Vazifeleri (Madde 12) ise şu şekildedir:

- a. Mevzuat ve üst mercilerin kararları dairesinde odanın işlerini yürütmek ve odanın kanuni vazifelerini gerçekleştirmek için lüzumlu olan işleri yapmak;
- b. Bütçe ve kesin hesabı ve aktarma tekliflerini, aylık muvazeneyi ve bunlara ait raporları Oda Meclisine vermek;
- c. Odada çalıştırılacak kimseleri (Başkâtip hariç) tayin etmek, ücretlerini tesbit etmek ve icabında vazifelerine son vermek;
- ç. Oda Meclisine ceza ve mükafat tekliflerinde bulunmak, kendi salahiyeti dahilindeki cezaları vermek, meclisçe verilecek karar ve cezaları tatbik etmek;
- d. Hakem ve bilirkişi listelerini hazırlayarak meclisin tasdikine sunmak;
- e. Çiftçiliğe ait veya oda azasına müteallik belgeleri tasdik etmek;
- f. Çiftçi kütüklerini ve aza defterlerini tutmak ve işlemek;
- g. Bütçe dahilinde sarfiyat yapmak;
- h. Zirai indeks ve istatistikleri tanzim etmek;

---

<sup>140</sup> “Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”, T.C. Resmi Gazete, Sayı: 25487, Kanun No: 5184, 3.6.2004.

- ı. Odanın bilimum mallarını idare ve hüsnü muhafaza eylemek;*
- i. Zirai mahsul piyasa fiyatlarını takibedip yaymak,*
- j. Mesleki toplantılara Ziraat Odalarından gönderilecek temsilcileri seçmek.<sup>141</sup>*

şeklindeki tanım 2004 yılında “Oda Yönetim Kurulunun Görevleri” başlığı altında değiştirilerek aşağıdaki şekli almıştır:
- a. Mevzuat çerçevesinde odanın işlerini yürütmek ve kanuni görevlerini gerçekleştirmek.*
- b. Oda muhasebe kayıtlarını bilanço esaslarına göre tutmak ve bütçe, kesin hesap ve aktarma tekliflerini, aylık mizan ve bunlara ait raporları oda meclisine sunmak.*
- c. Oda genel sekreterinin dışında odada çalıştırılacak personeli atamak ve gerektiğinde görevlerine son vermek.*
- d. Oda Meclisine ceza ve ödül tekliflerinde bulunmak, kendi yetkisi dahilindeki cezaları vermek, meclisçe verilecek karar ve cezaları uygulamak.*
- e. Hakem ve bilirkişi listelerini hazırlayarak meclisin onayına sunmak.*
- f. Çiftçiliğe ve oda üyelerine ait belgeleri tasdik etmek.*
- g. Çiftçi kayıtlarını ve üye defterlerini tutmak.*
- h. Bütçe dahilinde harcamalar yapmak.*
- ı. Tarımsal endeks ve istatistikleri tanzim etmek.*
- i. Odanın taşınır ve taşınmaz mallarını yönetmek ve korumak.*
- j. Tarım ürünlerinin piyasa fiyatlarını takip ederek çiftçileri bilgilendirmek.*
- k. Mesleki toplantılara gönderilecek temsilcileri belirlemek.<sup>142</sup>*

Yukarıda verilen bilgilerden anlaşılacağı üzere, 2004 yılındaki Kanun’da yapılan tek değişiklik “Başkâtip” kelimesi yerine “Oda Genel Sekreteri” kelimesinin kullanılmış olması ve “Aza” yerine de “Üye” kelimesinin kullanılmasıdır.

---

<sup>141</sup> “Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği Hakkında Kanun”, *T.C. Resmi Gazete*, Sayı: 9614, Karar No: 6964, 23.05.1957, s. 17150-17151.

<sup>142</sup> “Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”, *T.C. Resmi Gazete*, Sayı: 25487, Kanun No: 5184, 3.6.2004.

1957 yılındaki Kanun'un Ziraat Odaları ile ilgili kısımda ele alınan diğer bir husus ise "Odayı Temsil" (Madde 13) hususudur. Bu bağlamda, "Ziraat Odalarını protokolde meclis reisi veya reis vekili, bulunmadıkları takdirde reisin tevkil edeceği meclise dâhil kimseler temsil eder.

*Odanın kanuni mümessili idare heyeti reisidir. Bununla beraber Oda Dâhili Talimatnamesi dairesinde idare heyeti reisleri veya reis vekilleri ile diğer bir veya bir kaç azanın müşterek imzaları ancak odaları ilzam eder.*

*Oda Meclisinin kararı ile İdare Heyetinin salâhiyetlerinden bir kısmı İdare Heyeti azasından bir veya birkaçına yahut başkâtibe devrolunabilir.*

*Oda bütçelerinden sarfiyat reis veya reis vekili ile başkâtibin, başkâtibin bulunmadığı hallerde muhasip azanın müşterek imzası ile yapılır. 100 liraya kadar müteferrik sarfiyat, sonradan İdare Heyetinin tasdikine sunulmak şartıyla, başkâtip tarafından re'sen yapılabilir.*"<sup>143</sup> şeklindeki madde 2004 yılında "Odayı Temsil ve İlzam" başlığı altında incelenerek son şeklini almıştır. Bu doğrultuda, "Odayı yönetim kurulu başkanı temsil eder. Odanın kanuni temsilcisi yönetim kurulu başkanıdır. Bununla beraber oda yönetim kurulu başkanı veya başkan vekili ile diğer bir üyenin müşterek imzaları odayı ilzam eder.

*Oda meclisinin kararı ile yönetim kurulunun yetkilerinden bir kısmı, yönetim kurulu üyelerinden bir veya birkaçına yahut oda genel sekreterine devredilebilir.*

*Oda bütçelerinden harcama başkan veya başkan vekili ile oda genel sekreterinin, genel sekreterin bulunmadığı hallerde muhasip üyenin müşterek imzası ile yapılır. Yönetim kurulu kararı ile üst sınırı belirlenecek harcama, oda genel sekreteri tarafından yapılabilir.*"<sup>144</sup> denilmiştir.

2004 yıllarında bu madde de yapılan değişikliklere bakıldığında; bütünlük açısından aynı kalmakla birlikte bazı tabirlerde değişiklikler yapılmıştır. Bu tabirler sırası ile şöyledir: "İdare Heyeti reisi" yerine "Yönetim Kurulu başkanı", "İdare Heyeti" yerine "Yönetim Kurulu", "Başkâtip" yerine "Genel Sekreter" ve "Reis" yerine "Başkan" tabiri kullanılmıştır. Ayrıca, 1957 yılında maddenin son paragrafında "100 liraya kadar müteferrik sarfiyat, sonradan İdare Heyetinin tasdikine sunulmak şartıyla, başkâtip

<sup>143</sup> Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği Kanun ve Nizamnamesi, Güven Matbaası, s. 11-12.

<sup>144</sup> "Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun", T.C. Resmi Gazete, Sayı: 25487, Kanun No: 5184, 3.6.2004.

*tarafından re'sen yapılabilir.*” hükmüne 2004 yılında fiyat bildirilmeden “Üst sınır” ibaresi kullanılmasıyla yetinilmiştir.

1957 Kanun'unun birinci bölümünde yer alan “Toplantılar” (Madde 14), “Oda Başkâtibi” (Madde 15), “Muhabirlikler” (Madde 16) ve “Vilayet Kongresi” (Madde 17) bölümlerinde de önemli açıklamalara yer verilmiş olup bunlar 2004 yılında da bazı değişikliklere uğramıştır. Bunlara sırası ile bakıldığında; ilk sırada toplantılar bölümü yer almakta olup şöyle bir tanımlamaya yer verilmiştir: *“Ziraat Odası İdare Heyeti haftada, Oda Meclisi ayda birer defa kendiliklerinden toplanırlar. Reislerin veya mürettep aza sayısının üçte ikisinin daveti üzerine her zaman toplanabilirler.”*<sup>145</sup> şeklindeki tanımına 2004 yılında şu şekilde bir açıklık getirilmiştir: *“Oda meclisi en az iki ayda bir, yönetim kurulu en az ayda bir defa toplanır. Başkanların veya toplam üye sayısının üçte ikisinin çağrısı üzerine her zaman toplantı yapılabilir. Yapılacak olağan toplantıların yer ve zamanı yetkili organlarca karara bağlanır ve toplantıda alınan kararlar, karar defterine kaydedilir.*

*Kararlar oy çokluğu ile alınır, eşitlik olması halinde başkanın oy kullandığı tarafın kararı geçerli sayılır.”*<sup>146</sup>

Yukarıdan da anlaşılacağı üzere toplantılar kısmındaki hükümler 2004 yılında tamamen değiştirilmiştir.

Bu bölümde ikinci sırada yer alan “Oda başkâtibi” ile ilgili 1957 tarihli Kanun'da şu ifadeler kullanılmıştır: *“İmkânları müsait olan odaların birer başkâtibi bulunur. Oda başkâtibi Ziraat Fakültesi veya ziraat okulu mezunu ve tercihen yabancı memleketlerde tahsil veya staj görmüş yahut ziraatle bilfil uğraşmış olanlardan İdare Heyetince seçilir ve Oda Meclisince tayin olunur. Başkâtip Odanın işlerini çevirmekle vazifeli ve İdare Heyeti toplantılarında rey sahibidir. Bütçesi müsait ve işi çok olan odalarda başkâtibe yardımcı verilebilir.”*<sup>147</sup> Fakat 2004 yılındaki Kanun ile birlikte “Oda Genel Sekreteri” başlığı altında bu ifadelerde değişiklikler yaşanarak şu şekli almıştır: *“Oda genel sekreteri, en az fakülte veya yüksek okul mezunları arasından yönetim kurulunca seçilerek oda meclisince atanır. Zorunlu hallerde lise mezunları vekil olarak atanabilir.*

<sup>145</sup> Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği Kanun ve Nizamnamesi, Güven Matbaası, s. 12.

<sup>146</sup> “Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”, T.C. Resmi Gazete, Sayı: 25487, Kanun No: 5184, 3.6.2004.

<sup>147</sup> Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği Kanun ve Nizamnamesi, Güven Matbaası, s. 12.



*Bu istihdamla ilgili usul ve esaslar tüzükte belirlenir.*"<sup>148</sup> şeklini almıştır.

Yukarıdaki bilgilerden de anlaşılacağı üzere, 1957 tarihli Kanun'un bu maddesi 2004 yılında tamamen değişikliğe uğramıştır.

1957 Kanun'una göre, muhabirlikler şu şekilde tanımlanmıştır: "*Oda Meclisi lüzum ve imkân gördüğü seçim çevrelerinde muhabirlikler ihdas edebilir.*

*Muhabirliklerin vazifesi, o yerde oda faaliyetlerinin semereli şekilde neticelenmesine çalışma, çiftçi kütüklerinin tutulmasını kolaylaştırmak ve oda çalışmalarına her türlü yardımı yapmaktır.*"<sup>149</sup> şeklindeki madde 2004 yılındaki Kanun ile birlikte "Temsilcilikler" başlığı altında son şeklini almış ve şu şekilde tanımlanmıştır: "*Odası bulunmayan ilçelerde temsilcilikler açılabilir. Temsilciliklerin çalışma usul ve esasları Birlik tarafından çıkartılacak bir yönetmelikle belirlenir.*"<sup>150</sup> denilmiştir. Burada belirtilen yönetmelikte ilk olarak 28.03.2008 tarihinde çıkarılmıştır.<sup>151</sup>

Yukarıda belirtilen bilgilerden anlaşılacağı üzere, 1957 yılı Kanun'unda belirtilen bilgiler 2004 yılı Kanun'unda tamamen değiştirilmiştir.

1957 Kanun'unda belirtilen Vilayet Kongresi hakkında şu bilgilere rastlanmıştır: "*Her yıl Kasım ayında her vilayet sınırı içindeki Ziraat Odaları meclisleri (Tabii azalar dâhil) vilayet merkezinde kongre halinde toplanır.*

*Valiler kongrenin toplanması ve çalışması için gerekli yardımları yapmaya mecburdurlar.*

*Kongrede;*

*a. Odaların senelik çalışma programları;*

*b. Odalar arasında işbirliği;*

*c. Odaların dilekleri;*

*ç. Ziraat Odaları Birliğine gönderilecek il temsilcileri seçilmesi mevzuları görüşülür ve karara bağlanır.*"<sup>152</sup> şeklindeki husus 1971 yılındaki Kanun ve 87sayılı

<sup>148</sup> "Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun", *T.C. Resmi Gazete*, Sayı: 25487, Kanun No: 5184, 3.6.2004.

<sup>149</sup> *Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği Kanun ve Nizamnamesi*, Güven Matbaası, s. 12-13.

<sup>150</sup> "Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun", *T.C. Resmi Gazete*, Sayı: 25487, Kanun No: 5184, 3.6.2004.

<sup>151</sup> "Ziraat Odaları Temsilciliklerin Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik", *T.C. Resmi Gazete*, Sayı: 26830, 28.03.2008.

<sup>152</sup> *Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği Kanun ve Nizamnamesi*, Ayyıldız Matbaası, s. 13.

KHK da değişikliğe uğrayarak 2004 yılında son şeklini almıştır. Yapılan değişiklik ile birlikte “İl Kongresi” başlığı altında ele alınan husus şu şekli almıştır: “İl kongresi, dört yılda bir mart ayı içinde il merkezinde yapılır. İl kongresine, il sınırı içindeki oda meclislerinden beşer, yönetim kurullarından da ikişer temsilci katılır.

*Toplantıyı il merkez odası düzenler. İl merkez odası bulunmayan yerlerde, bu organizasyonu Birliğin görevlendireceği o ildeki odalarından biri yapar.*

*İl kongresi üye tam sayısının yarıdan bir fazlasının katılımı ile toplanır*

*Toplantı günü çoğunluk sağlanmazsa ertesi gün, nisaba bakılmaksızın toplantı yapılır.*

*Kongrede, ilin tarımsal sorunları tartışılır ve üyeleri arasından, Birlik Genel Kuruluna dört yıl için katılacak, asıl ve yedek il temsilcileri seçilir.*

*Kongre için gerekli harcamalar Birlikçe karşılanır.”<sup>153</sup>*

Yukarıdaki belirtilen bilgilerden anlaşılacağı üzere, 1957 Kanun’una göre; her sene Kasım ayında yapılan kongre 2004 yılında değiştirilerek 4 sene de bir kez Mart ayında yapılmasına kadar verilmiştir. İlaveten, 1957 yılında valilerin işlevinden ve kongredeki görüşülecek konular detaylı olarak ele alınırken 2004 yılında valilerin işlevinden bahsedilmemiş ve genel olarak kongrenin toplanma şekli ve katılımcı sayıları üzerinde durulmuştur.

1957 yılında Ziraat Odaları ile ilgili bölümde yer alan İdare Heyeti ve Oda Meclisinin Feshi (Madde 18) konusu aşağıda belirtilen esaslara uygun bir şekilde yapılmaktadır:

*“İdare heyetinin feshi:*

- a. Oda meclisleri, idare heyetlerini lüzum gördükleri hallerde her zaman değiştirip yenilerini seçmek hakkını haizdirler. Yeni İdare Heyeti feshedilenin süresini tamamlar.*
- b. Oda Meclisinin feshi:*
  - 1. Oda meclisleri mürettep adeddeki seçilmiş azalarının yarısından fazlasının yazılı talebi ve yine mürettep adeddeki (Tabii aza dâhil) azasının üçte ikisinin bu talep üzerine vereceği kararla kendi kendini fesheder. İki toplantıda bu nisap bulunmadığı takdirde bir yıl süre ile fesih talebinde bulunulamaz.*

<sup>153</sup> “Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”, T.C. Resmi Gazete, Sayı: 25487, Kanun No: 5184, 3.6.2004.

2. *Çalışmalarını mesleki ahlak ve memleketin umumi menfaatleriyle ahenkli olarak yürütmeyen, mevzuata uymayan, vazifelerini kötüye kullanan, siyasetle uğraşan veya Oda Umumi Heyeti veyahut Birlik kararlarına riayet etmeyen Oda meclisleri Oda Umumi Heyeti kararıyla feshedilir.*

*Bu hallerde meclis yeniden teşkil olunur. Yeni meclis eskisinin süresini tamamlar. Feshedilen meclisin yeniden teşekkülüne kadar bu kanun ve nizamnamesinde gösterilen vazifelerin ne şekilde ifa edileceği Ziraat Vekâletince belirtilir.*<sup>154</sup> şeklindeki tanım 1971 Kanun’unda ve 67 sayılı KHK da değişikliğe uğradıktan sonra 2004 yılında son halini almıştır. 2004 yılında da “Organların Görevden Uzaklaştırılması ve Görevlerine Son Verilmesi” başlığı altında ele alınan konu şu şekilde tanımlanmıştır: “Amaçları dışında faaliyet gösteren odaların ve Birliğin sorumlu organlarının görevlerine son verilmesine ve yerlerine yenilerinin seçilmesine, Bakanlığın veya buldukları yer Cumhuriyet Başsavcılığının istemi üzerine, o yerdeki asliye hukuk mahkemesince basit usule göre yargılama yapılarak karar verilir.

*Görevlerine son verilen organların yerine en geç bir ay içinde yenileri seçilir. Yeni seçilenler eskilerin sürelerini tamamlar.*

*Ancak, milli güvenliğin, kamu düzeninin, suç işlenmesini veya suçun devamını önlemenin yahut yakalamanın gerektirdiği hallerde gecikmede sakınca varsa, odalar ile Birlik, vali tarafından faaliyetten edilebilir. Faaliyetten men kararı, yirmidört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim kararını kırksekiz saat içinde açıklar, aksi halde, bu idari karar kendiliğinden yürürlükten kalkar.*

*Göreve son verme ve görevden uzaklaştırma hükümleri genel kurul ve il kongresi hakkında uygulanmaz.*

*Oda yönetim kurullarının, çalışmalarını mesleki ahlak ve ülkenin genel menfaatlerine uygun yürütmemesi, mevzuata uymaması, görevlerini kötüye kullanması hallerinde, oda meclisleri tarafından görevlerine son verilip yerlerine bu Kanunun 8 inci maddesinde belirlenen usullere göre, mevcut meclis üyeleri arasından bir ay içinde yenileri seçilir. Yeni yönetim kurulları, görevlerine son verilenlerin süresini tamamlar.*

*Oda meclisleri ise üye tamsayısının yarısından fazlasının yazılı talebi ve yine üye tamsayısının üçte ikisinin bu talep üzerine vereceği kararla, kendi kendini görevden uzaklaştırabilir.*

---

<sup>154</sup> Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği Kanun ve Nizamnamesi, Ayyıldız Matbaası, s. 13-14.

*Oda yönetim kurulunun görevlerine oda meclisleri tarafından son verilmesini gerektiren fiillerde bulunan, ayrıca oda genel kurulu veya Birlik kararına uymayan oda meclislerinin görevlerine de, oda genel kurulu veya Birlik Yönetim Kurulu kararıyla son verilir. Bu hallerde Birlik Yönetim Kurulu tarafından, bu Kanunun 8 inci maddesinde belirlenen usullere göre mevcut delegeler arasından, yeni oda meclisinin seçimi sağlanır. Bu şekilde seçilen üyeler eskilerinin süresini tamamlar. Yeni oda meclisi seçilinceye kadar bu Kanunda ve tüzükte gösterilen görevlerin ne şekilde yapılacağı Birlik Yönetim Kurulunca karara bağlanır.”<sup>155</sup>*

Yukarıda belirtilen bilgiler doğrultusunda 1957 kanun’undaki bu maddenin 2004 yılında nasıl değiştiği rahat bir şekilde gözlemlenmektedir. Burada feshedilenin yerine onun kalan süresini tamamlaması noktasının dışında geriye kalan tüm unsurlar değişikliğe uğramıştır.

Bu bölümde üzerinde durulması gereken diğer önemli bir nokta ise, Odanın Gelirleri (Madde 19) konusudur. Ziraat Odalarının gelirleri şu şekildedir:

- a. Giriş ücreti;
  - b. Yıllık aidat;
  - c. Yapılan hizmetler karşılığı ücretler;
  - ç. Tasdik ücretleri;
  - d. Yayın gelirleri;
  - e. Bağışlar ve yardımlar;
  - f. Para cezaları;
  - g. Tesis ve iştiraklerden elde edilecek karlar;
  - h. Ziraat sergilerinin duhuliye hasılatı;
  - ı. 31 inci maddenin “d” ve “e” fıkralarında yazılı gelirlerden düşecek pay;
  - i. Odalar Birliğinden yapılacak yardım.<sup>156</sup> Bu gelirler hakkında 1971 yılında küçük çaplı değişiklikler yapılmakla birlikte 2004 yılında son şeklini almıştır. Bu bağlamda, Ziraat Odalarının gelirleri şu şekildedir;
- a. Giriş ücreti.

<sup>155</sup> “Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”, T.C. Resmi Gazete, Sayı: 25487, Kanun No: 5184, 3.6.2004.

<sup>156</sup> Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği Kanun ve Nizamnamesi, Ayyıldız Matbaası, s. 14.

- b. Yıllık aidat.
- c. Yayın gelirleri.
- d. Bağışlar ve diğer gelirler.
- e. Para cezaları.
- f. Tesis ve iştiraklerden elde edilecek kar.
- g. Sergi ve fuarlar.
- h. 31 inci maddenin (e), (f), (g) ve (h) bentlerinde yazılı gelirlerden düşecek pay.
- ı. Birlikten yapılacak yardım.
- i. Usul ve esasları Birlik tarafından belirlenmek şartıyla, çiftçi belgesi hariç olmak üzere diğer belgelerin tasdiki ve hizmet karşılığı olarak alınacak ücretler.

*Odaların bu maddede sayılan gelirleri, odalara ait her türlü taşınır ve taşınmaz mallar, bunların alım, satım, inşa ve kullanımları ile odalarca yürütülen hizmet ve faaliyetler damga vergisi hariç her türlü vergi, resim, harç ve katkı payından muaftır. Ancak odalara bağlı iktisadi işletmeler bu muafiyetlerden faydalanamazlar.<sup>157</sup>*

Yukarıda verilen bilgiler doğrultusunda veriler karşılaştırıldığında; giriş ücreti, yıllık aidat, yayın gelirleri, bağışlar ve yardımlar, para cezaları, tesis ve iştiraklerden elde edilecek karlar ve Birlikten yapılacak yardımlar aynı kalmıştır. Fakat 1957 yılındaki Kanun'un "c" ve "ç" bentlerine 2004 yılında rastlanmamıştır. Ayrıca, 1957 yılında "h" bendinde belirtilen "Ziraat sergilerinin duhuliyeye hâsılatı" maddesi 2004 yılında "Sergi ve fuar gelirleri" olarak değiştirilmiştir. Son olarak, 1957 yılında "ı" bendinde belirtilen "31 inci maddenin "d" ve "e" fıkralarında yazılı gelirlerden düşecek pay" kısmı 2004 yılında değiştirilerek "31 inci maddenin (e), (f), (g) ve (h) bentlerinde yazılı gelirlerden düşecek pay" şeklini almıştır. İlâveten, 2004 yılında "i" bendi ve sonrası da eklenmiştir.

Ziraat Odalarının Giriş Ücreti ve Yıllık Aidatlar konusu (Madde 20) hakkında 1957 Nizamnamesinde şu bilgilere yer verilmiştir: "Nizamnamede gösterilecek usullere göre tesbit olunacak dereceler üzerinden odalara ilk kayıt edileceklerden alınacak giriş ücretleriyle kayıtlı bulunanlardan tahsil olunacak yıllık aidat miktarları idare heyetlerince teklif ve meclislerce tasdik edilecek tarifeler ile tesbit olunur.

<sup>157</sup> "Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun", T.C. Resmi Gazete, Sayı: 25487, Kanun No: 5184, 3.6.2004.

*Re'sen yapılacak kayıtlarını ve tesbit olunacak derecelerini durumlarına uygun bulmayanlar Nizamnamede tesbit edilecek usuller dairesinde Oda Meclisine itiraz edebilirler.*

*Mahiyetleri ve nevileri Nizamnamede gösterilecek hizmetler karşılığı alınacak ücretlerle odalar idare heyetlerince verilecek veya tasdik edilecek vesikalardan alınacak ücretlerin miktarları idare heyetinin teklifi ve Oda Meclisinin tasdikiyle tesbit olunur.*

*Odalara kayıtlı olmadığı anlaşılan kimselerle ve işletme ve müesseselere içinde bulunulan yıl hariç olmak üzere geçmiş üç yıldan evvelki yıllar için aidat tahakkuk ettirilemez.*

*Tahakkuk yılını takibeden yılın başından itibaren 5 yıl içinde tahsil edilemeyen giriş ücretleri ve aidat müruruzamana uğrar.”<sup>158</sup> Bu bilgiler, 1971 yılındaki Kanun ve 1983 yılında 87 sayılı KHK da değişikliğe uğramakla birlikte 2004 yılında son şeklini almıştır. 2004 yılında “Yükümlülükler, Giriş Ücreti ve Yıllık Aidat” başlığı altında ele alınan konu da şu ifadelerle yer verilmiştir: “Odaların asli üyeleri, her yılın ilk beş ayı içinde arazi büyüklüğü, diğer tarımsal varlığı ve üretim durumları ile ilgili bilgileri, Birlik Yönetim Kurulunun belirleyeceği usul ve esaslara göre, kayıtlı oldukları odalara vermek zorundadırlar.*

*Odalar bu bilgileri dikkate alarak üyelerinden giriş ücreti ve yıllık aidat alırlar.*

*Giriş ücreti ve yıllık aidat tutarları, her yıl ocak ayında onaltı yaşından büyük işçiler için uygulanan aylık brüt asgari ücretin yüzde ikisi ile aylık brüt asgari ücretin beş katı arasında kalmak üzere Birlik Yönetim Kurulunca altı kademe olarak belirlenir.*

*Kademeler dâhilinde oda yönetim kurulunca belirlenecek giriş ücreti ve yıllık aidat miktarlarına onbeş gün içinde oda meclisi nezdinde itiraz edilebilir.*

*Giriş ücretleri ve yıllık aidatın tahsiline ilişkin usul ve esaslar Birlikçe çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.*

*Tahakkuk yılını takip eden yılın başından itibaren beş yıl içinde tahsil edilemeyen giriş ücretleri ve yıllık aidatlar zamanaşımına uğrar.*

---

<sup>158</sup> Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği Kanun ve Nizamnamesi, Ayyıldız Matbaası, s. 14-15.

*Giriş ücretlerinin alındığı yıl ayrıca yıllık aidat alınmaz.*"<sup>159</sup> Burada belirtilen giriş ücretleri ve yıllık aidatlar hakkındaki ilk yönetmelikte 12.01.2005 yılında çıkarılmıştır.<sup>160</sup>

Yukarıda belirtilen ifadeler ışığında, 1957 yılındaki maddenin 2004 yılında tamamen değişikliğe uğradığı gözlemlenmiştir.

1957 yılında Ziraat Odalarıyla ilgili bölümde son olarak ele alınan hususlar "Birlik Hissesi" (Madde 21) ve "Mali salahiyetler" (Madde 22) konusudur. Birlik Hissesi hakkında, *"Odalar her yıl tahsil edilen gelirlerin yüzde onunu ertesi yılın başında Birlik adına o yerdeki Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası şubesine yatırmaya mecburdurlar."*<sup>161</sup> denilmiştir.

Son olarak "Mali Salahiyetler" konusu incelendiğinde; *"Odalar, meclisleri kararıyla ve gayelerine uygun olmak kaydıyla gayrimenkul iktisabına, satmaya, rehin etmeye, ödünç para almaya, teknik ve sosyal yardımlarda bulunmaya, mükâfatlar dağıtmaya salahiyetlidir."*<sup>162</sup> şeklindeki madde 2004 yılında "Mali Yetkiler" başlığı altında tekrar ele alınarak şöyle bir tanımlama yapılmıştır: *"Odalar, meclisleri kararıyla ve amaçlarına uygun olmak kaydıyla menkul ve gayrimenkul edinmeye, satmaya, kiralamaya, rehin etmeye, kredi almaya ve vermeye, teknik ve sosyal yardımlarda bulunmaya, Birlik Yönetim Kurulunca usul ve esasları yönetmelikte belirlenmiş ödüller dağıtmaya yetkilidir."*<sup>163</sup>

Yukarıda belirtildiği üzere 1957 yılındaki Kanun ile 2004 yılındaki Kanun karşılaştırıldığında; 2004 yılında "Menkul, kiralama ve kredi alma ve verme" gibi tabirlere yer verilmekle birlikte 1957 yılında mükâfatlar dağıtma yetkisi bulunmakta iken 2004 yılında Birlik Yönetim Kurulu tarafından usul ve esasları yönetmelikte belirlenmiş ödülleri dağıtma yetkisi verilmiştir. Bu ödüllerle ilgili ilk yönetmelikte 28.03.2008 tarihinde çıkarılmıştır.<sup>164</sup>

---

<sup>159</sup> "Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun", *T.C. Resmi Gazete*, Sayı: 25487, Kanun No: 5184, 3.6.2004.

<sup>160</sup> "Ziraat Odalarının Giriş Ücreti ve Yıllık Aidatları Hakkında Yönetmelik", *T.C. Resmi Gazete*, Sayı: 25698, 12.01.2005.

<sup>161</sup> *Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği Kanun ve Nizamnamesi*, Ayyıldız Matbaası, s. 15.

<sup>162</sup> *Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği Kanun ve Nizamnamesi*, Ayyıldız Matbaası, s. 15.

<sup>163</sup> "Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun", *T.C. Resmi Gazete*, Sayı: 25487, Kanun No: 5184, 3.6.2004.

<sup>164</sup> "Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği Ödül Yönetmeliği", *T.C. Resmi Gazete*, Sayı: 26830, 28.03.2008.

### 2.3.2. Türkiye Ziraat Odaları Birliğinin Yapılandırılması

1957 yılındaki Kanun'a göre, Ziraat Odaları Birliğinin Mahiyeti (Madde 23) *"Bu kanun ile kendisine verilen vazifeleri ifa etmek ve amme hükmi şahsiyetini haiz olmak üzere Türkiye Ziraat Odaları Birliği kurulur. Birliğin merkezi Ankara'dadır."*<sup>165</sup> şeklinde ele alınırken 1983 yılında 67 sayılı KHK da değişikliğe uğramakla birlikte son şeklini 2004 yılında almıştır. Bu bağlamda, *"Bu kanun ile kendisine verilen görevleri yerine getirmek üzere, kamu tüzel kişiliğine haiz meslek üst kuruluşu olarak Türkiye Ziraat Odaları Birliği kurulur."*

*Birliğin merkezi Ankara'dadır.*

*Birlik, kuruluş amaçları dışında faaliyette bulunmazlar."*<sup>166</sup> sonucuna bağlanmıştır.

Yukarıdaki bilgiler doğrultusunda; 2004 yılında "Vazife" tabiri yerine "Görev" tabiri, "Amme hükmi şahsiyeti" tabiri yerine "Kamu tüzel kişiliği" tabiri kullanılmakla birlikte ayrıca 2004 yılındaki Kanun'a; *"Birlik, kuruluş amaçları dışında faaliyette bulunamazlar."* ibaresi eklenmiştir.

1957 Kanun'unda Birliğin Vazifeleri (Madde 24) şu şekilde tanımlanmıştır:

- a. *Odalar arasında çıkacak ihtilafları kati olarak halletmek;*
- b. *Odalar arasında işbirliği ve ahengi temin etmek;*
- c. *Hükümetin ziraat politikası ve programının tahakkukuna çalışmak, bunun neticeleri hakkında Odaların düşüncelerini Hükümet makamlarına bildirmek ve tadili gereken hususlarda temennilerde bulunmak;*
- ç. *Ziraat ve müstahsille ilgili bilcümle mevzuatı incelemek ve bunlar hakkındaki düşüncelerini ilgili makamlara bildirmek;*
- d. *Odalar için yaptırılacak bina planlarını hazırlamak; alınacak mefruşat, malzeme, makine tiplerini tesbit etmek, odaların alım satım, bütçe hesap, muamele ve kayıt işlerini birleştirmek için tektip muamele ve muhasebe talimatnamesi hazırlamak;*
- e. *Türkiye ziraati hakkında odalardan alacağı kayıtlara ve malumata göre umumi raporlar tanzim etmek ve Ziraat Vekaletine vermek ve yayınlamak; bültenler çıkarmak;*

<sup>165</sup> Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği Kanun ve Nizamnamesi, Ayyıldız Matbaası, s. 16.

<sup>166</sup> "Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun", T.C. Resmi Gazete, Sayı: 25487, Kanun No: 5184, 3.6.2004.



- f. Türkiye dışındaki Ziraat Odalarının hizmet ve faaliyetlerini takibetmek, zirai yayın ve yeniliklerden Türkiye'yi ilgilendiren kısımları derleyip yaymak ve lüzumu halinde bu mevzularda Ziraat Vekaletine raporlar vermek;
- g. Umumi heyet kararıyla milli ve milletlerarası sergi ve panayırlara katılmak, memleketimizde kurulacak ziraat sergilerinin program ve planlarını tetkik ve tasdik etmek;
- h. Umumi Heyet kararıyla milletlerarası zirai ve iktisadi cemiyetler ve enstitülere aza veya fahri muhabir olmak; Hükümetin müsaadesi ve umumi heyetin kararıyla yabancı memleketlerde mahsullerimizi tanıtacak ilmi dernekler kurmak;
- i. Odaları teftiş ve murakabe etmek;
- i. Türkiye'de umumi veya mahalli ziraat kongreleri tertiplenmek;
- j. Kanunda ve Nizamnamede yazılı diğer işleri ve vazifeleri görmek.<sup>167</sup> şeklindeki madde 1983 yılındaki 87 sayılı KHK da küçük bir değişikliğe uğradıktan sonra 2004 yılında son şeklini almıştır. "Birliğin Görevleri" başlığı altında ele alınan maddeler ise şu şekildedir:
- a. Odalara bu Kanun ile verilen görevlerin yerine getirilmesi amacıyla gerekli önlemleri almak, faaliyetlerine yardımcı olmak.
- b. Tarımsal politikaların genel menfaatlere uygun olarak yürütülmesi amacıyla gerekli çalışmalarda bulunmak, tarımla ilgili görüşlerini Hükümete ve kamuoyuna duyurmak, çiftçilerin mesleki hak ve menfaatlerini korumak.
- c. Odalar arasında çıkacak ihtilafların çözümlenmesi ve odalar arasında işbirliği ve ahengi sağlamak, bu amaçla gerekli kararları almak ve uygulamak.
- d. Odalarda idari, mali iş ve işlemlerin düzen içerisinde ve tek tip olarak yürütülmesi amacıyla yönetmelikler hazırlamak, kararlar almak ve bunların uygulanmasını sağlamak.
- e. Uluslararası sergi, fuar, toplantı, seminer, panel, kongre gibi etkinliklere katılmak.

---

<sup>167</sup> Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği Kanun ve Nizamnamesi, Ayyıldız Matbaası, s. 16-17.

- f. Uluslararası benzer kuruluşlara üye olmak, bu kuruluşlar ve diğer ülkelerin tarımla ilgili kuruluşları ile ortak çalışmalar yapmak.
- g. Üyesi olunan uluslararası kuruluşların yönetiminde yer alacak olanları belirlemek, bu kuruluşların temsilciliğini yapmak.
- h. Odaları ve odaların yarısından fazla hissesine sahip buldukları şirketleri denetlemek.
- ı. Türkiye’de yerel ve/veya genel tarım kongreleri düzenlemek.
- i. Çiftçileri, çiftçi danışmanlarını, oda personelini ve yöneticilerini eğitmek amacıyla eğitim merkezleri oluşturmak; odalar ve çiftçilerle ilgili her türlü eğitim araçlarını hazırlayıp sunmak.
- j. Tarımsal eğitime yönelik gazete, radyo ve televizyon gibi basın-yayın araçları kurmak veya kiralamak.
- k. Kuruluş amacı ve vazifeleri ile ilgili şirket ve vakıf kurmak, kurulu şirketlere ortak olmak.
- l. Bu kanunda gösterilen çalışma konularının gerektirdiği hususlarda faaliyet göstermek.<sup>168</sup>

Yukarıda verilen bilgilere göre, 1957 Kanun’unda “a”, “c” ve “b” bentlerinde belirtilenler 2004 yılında “c” bendi altında toplanmakla birlikte 1957 de “c” bendinde belirtilen hüküm 2004 yılında “b” bendinde ele alınmıştır. Bunun dışında bazı maddeler aynı kalmakla birlikte 2004 yılında, “d”, “f”, “i”, “j”, “k” ve “l” maddeleri 1957 yılındaki maddeler ile tamamen farklıdır.

1957 Kanun’unda Ziraat Odaları Birliği ile ilgili kısımdaki en önemli konulardan birisi de Birliğin Uzuvarları (Madde 25) ve faaliyetleridir. Bu doğrultuda, Ziraat Odaları Birliğinin uzuvarları; Umumi Heyet ve İdare Heyeti olarak ikiye ayrılmaktadır.<sup>169</sup>

Ziraat Odaları Birliği Uzuvarları sırası ile incelendiğinde ilk sırada yer alan Umumi Heyet (Madde 26) şu şekilde tanımlanmıştır: “Ziraat Odaları Birliği Umumi Heyeti vilayet Ziraat Odaları kongresinden iki yıl için seçilip gönderilecek temsilcilerle, bu maddede gösterilen tabii azalardan teşekkül eder.

<sup>168</sup> “Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”, T.C. Resmi Gazete, Sayı: 25487, Kanun No: 5184, 3.6.2004.

<sup>169</sup> Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği Kanun ve Nizamnamesi, Ayyıldız Matbaası, s. 17.

*Umumi Heyete sekize kadar (8 dâhil) odası olan vilayetlerden bir sekizden fazla odası olan vilayetlerden iki temsilci gönderilir.*

*Umumi Heyet her yıl Aralık ayı içinde toplanır, Birlik İdare Heyetinin vereceği karara göre Umumi Heyetin fevkalade toplantıya da çağrılması caizdir.*

*Ziraat Vekâleti Müsteşarı, Tetkik ve İstişare Heyeti Reisi ve Ziraat İşleri, Veteriner İşleri, Orman, Devlet Üretme Çiftlikleri, Türkiye Zirai Donatım Kurumu Umum Müdürleri veya temsilcileri, Maliye, Dâhiliye, Hariciye, İktisat ve Ticaret, Nafia, Münakalat, Gümrük ve İnhisarlar, Devlet Vekâletlerinden, Devlet Meteoroloji İşleri Umum Müdürlüğü, Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası, Sümerbank, Et ve Balık Kurumu ve Toprak Mahsulleri Ofisinden gönderilecek birer temsilciyle Birlik İdare Heyeti Reis ve azaları, Genel Kâtibi, Teftiş Heyeti Reisi ve Hukuk Müşaviri Umumi Heyetin tabii azası ve Umumi Heyette rey sahibidirler.*

*Toplantı Birlik İdare Heyeti Reisi tarafından açılır ve Riyaset Divanı seçimine geçilir. Riyaset Divanı, bir reis, bir reis vekili ve dört kâtipten müteşekkildir.”<sup>170</sup> Bu tanım 1971 yılındaki Kanun da, 1983 yılındaki 67 sayılı KHK da ve yine aynı yılda çıkarılan 87 sayılı KHK da değişikliğe uğrayarak 2004 yılındaki son şeklini almıştır. 2004 yılında ise “Birlik Genel Kurulu” başlığı altında tekrar şekillenen madde şu şekilde ele alınmıştır: “Birlik Genel Kurulu, 17 nci madde gereğince yapılan il kongrelerinde, dört yıl için seçilen temsilcilerden oluşur.*

*Genel Kurula, yediye kadar (yedi dâhil) odası olan illerden üç, ondörde kadar (ondört dâhil) odası olan illerden dört, onbeş ve daha fazla odası olan illerden beş temsilci gönderilir.*

*Birlik Yönetim Kurulu Başkan ve üyeleri, Genel Kurulda üye ve oy sahibidirler.*

*Genel Kurul dört yılda bir mayıs ayı içinde toplanır. Birlik Yönetim Kurulunun kararı ile Genel Kurul olağanüstü toplantıya çağrılabilir.*

*Toplantı Birlik Yönetim Kurulu Başkanı tarafından açılır ve başkanlık divanı için bir başkan, bir başkan vekili ve dört kâtip üye seçilir.”<sup>171</sup>*

Verilen bilgiler karşılaştırıldığında; 1957 Kanun’unda Ziraat Odası Birliği Umumi Heyeti, Vilayet Ziraat Odası kongresinden iki yıllığına seçilen temsilciler ve tabii

<sup>170</sup> Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği Kanun ve Nizamnamesi, Güven Matbaası, s. 17-18.

<sup>171</sup> “Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”, T.C. Resmi Gazete, Sayı: 25487, Kanun No: 5184, 3.6.2004.

azalardan oluşurken 2004 yılında bu husus il kongrelerinden dört yıllığına seçilen temsilcilerden oluşmaktadır şeklini almıştır. Ayrıca, 1957 Kanun’unda Umumi Heyete sekiz dâhil olmak üzere odası olan vilayetlerden bir, fazla odası olan vilayetlerden iki tane temsilci gönderilirken bu sayı 2004 yılında tamamen değiştirilmiştir. Bu değişikliklerin yanı sıra, toplanma süreleri ve aylarında da değişiklikler yaşanmış olup 1957 Kanun’unun dördüncü bendinde bahsedilen oy sahipleri yerine 2004 yılında “Birlik Yönetim Kurulu başkan ve üyeleri, Genel Kurulda üye ve oy sahibidirler” şeklinde bir açıklama yapılmıştır. Son olarak ise, “Reis” yerine “Başkan” tabiri kullanılmıştır.

1957 yılında Birlik Umumi Heyetinin Vazifelerine (Madde 27) bakıldığında;

- a. *Birlik İdare Heyetinin yıllık faaliyet raporunu tetkik etmek ve karara bağlamak;*
- b. *Birlik İdare Heyetini seçmek ve icabında ıskat etmek;*
- c. *Birlik kadro ve bütçesini ve kesinhesabını tetkik etmek ve karara bağlamak;*
- ç. *Birlik Dahili Talimatnamesini tetkik etmek ve karara bağlamak; odaların ve memurların vazife, salahiyet ve çalışma tarzlarına, bütçe ve hesap işlerine müteallik talimatnamelerin esaslarını hazırlamak;*
- d. *Türkiye’nin zirai ve iktisadi durumu hakkında Birlik İdare Heyetince tanzim edilen raporları tetkik etmek ve karara bağlamak;*
- e. *Yabancı memleketlerde Türkiye veya Türk-yabancı ziraat cemiyetleri kurulmasına veya bunlara yardıma karar vermek;*
- f. *Birlik İdare Heyeti ve Umumi Heyet azalarının huzur haklarını takdir etmek;*
- g. *Odalar arasında işbirliği kurmak, bunların gelişmelerini sağlamak ve bu kanun hükümlerinin iyi bir şekilde yürütülmesini temin etmek hususlarında gerekli tedbir ve kararları almak ve odalara direktif vermek.<sup>172</sup> Şeklindeki madde 2004 yılında “Birlik Genel Kurulunun Görevleri” başlığı altında tekrar ele alınmış ve şu şekilde bir tanım yapılmıştır:*
- a. *Birlik Yönetim Kurulunun çalışma dönemine ait raporu, gelir-gider cetveli ve bilançoları ile kadro cetvelini tetkik etmek ve karara bağlamak.*
- b. *Birlik Yönetim Kurulunun asıl ve yedek üyelerini seçmek.*

<sup>172</sup> Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği Kanun ve Nizamnamesi, Güven Matbaası, s. 18-19.

- c. Yönetim kurulunca hazırlanan odaların çalışma raporu ile Türkiye'nin zirai ve iktisadi durum raporunu tetkik etmek ve yayımlanmasını karara bağlamak.
- d. Birlik idari, mali ve personel yönetmeliğini onaylamak, gelecek döneme ait yıllık tahmini bütçeleri karara bağlamak.
- e. Birlik Yönetim Kurulu üyelerinin huzur hakları ile Genel Kurul delegelerinin yolluk ve gündeliklerini tespit etmek.
- f. Amaçlarına uygun olmak kaydıyla menkul ve gayrimenkul edinmeye, satmaya, kiralamaya, rehin etmeye, kredi almaya ve vermeye, teknik ve sosyal yardımlarda bulunmaya, usul ve esasları yönetmelikle belirlenmiş ödüller dağıtmaya Birlik Yönetim Kuruluna yetki vermek.
- g. Birlik Yönetim Kuruluna, yabancı ülkelerde ve Türkiye'de Türk-yabancı tarımsal kuruluşlar kurulmasına, büro açılmasına, ortak çalışmalar yapılmasına veya yardımda bulunulmasına yetki vermek.
- h. Bu kanun hükümlerinin uygulanmasını sağlamak.<sup>173</sup>

Bu bilgiler ışığında 1957 yılındaki hükümler ile 2004 yılındaki hükümler karşılaştırıldığında; 2004 yılındaki Kanun da, 1957 yılındaki Kanun'un "ç" ve "g" bentlerine rastlanmamakla birlikte geriye kalan bentleri daha kapsamlı hale getirilmiştir.

Ziraat Odaları Birliğinin diğer bir uzvu olan Birlik İdare Heyeti (Madde 28) ile ilgili olarak 1957 yılındaki Kanunda şu ifadeler yer verilmiştir: "Birlik İdare Heyeti, Birlik Umumi heyetinin kendi azası arasından bir yıl için seçeceği 9 kişi ile Birlik Umumi Kâtibi ve Hukuk Müşavirinden teşekkül eder.

*Birlik İdare Heyeti, kendi azası arasından bir reis, bir reis vekili ve bir muhasip seçer.*

*Ziraat Odaları Birliğini protokolde İdare Heyeti reis veya reis vekili, bulunmadıkları takdirde reisin heyete dâhil bulunanlar arasından seçeceği kimseler temsil eder. Birliğin kanuni mümessili İdare Heyeti Reisidir. Bununla beraber Dâhili Talimatname dairesinde İdare Heyeti Reisi veya Reis vekili ile diğer bir veya birkaç azanın müşterek imzaları ancak birliği ilzam eder.*"<sup>174</sup> Bu ifadeler 1971 yılındaki Kanun ve 1983 yılındaki 67 sayılı KHK ile değişikliğe uğramış ise de son şeklini 2004 yılında almıştır. Bu bağlamda, "Birlik Yönetim Kurulu" başlığı altında tekrar ele alınan konu şu şekilde açıklanmıştır:

<sup>173</sup> "Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun", T.C. Resmi Gazete, Sayı: 25487, Kanun No: 5184, 3.6.2004.

<sup>174</sup> Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği Kanun ve Nizamnamesi, Güven Matbaası, s. 19.

*“Birlik Yönetim Kurulu, Birlik Genel Kurulunun kendi üyeleri arasından dört yıl için seçtiği on üye ile Birlik Genel Sekreterinden oluşur. Yönetim Kurulu, üye tamsayısının salt çoğunluğu ile toplanır. Kararlar oy çokluğu ile alınır. Eşitlik halinde Başkanın oy kullandığı tarafın kararı geçerli sayılır.*

*Birlik Yönetim Kurulu, Genel Kurulu müteakip kendi üyeleri arasından dört yıl için bir başkan, bir başkan vekili ve bir muhasip üye seçer.*

*Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra yapılacak ilk seçimlerden itibaren üst üste iki dönem Birlik Yönetim Kurulu Başkanlığı görevinde bulunanlar, aradan bir seçim dönemi geçmedikçe aynı göreve yeniden seçilemezler.*

*Yönetim Kurulu Başkanı aynı zamanda Birlik Genel Başkanıdır.*

*Yönetim Kurulu, üyelerinin dörtte üçünün talebi üzerine yeniden görev bölümü yapabilir.*

*Yönetim Kurulu Başkanı veya Başkan vekili ile Genel Sekreter veya Muhasip üyenin müşterek imzaları Birliği ilzam eder.”<sup>175</sup>*

Yukarıdaki bilgilerden anlaşılacağı üzere; 1957 yılındaki Kanun’daki bu yapılanma Birlik Umumi Heyetinin kendi azası arasından bir yıl için seçeceği 9 kişi, Birlik Umumi Kâtipi ve Hukuk Müşavirinden oluşurken 2004 yılında süre 4 yıla çıkarılmakla birlikte kişi sayısında ve diğer katılımcılarda da değişiklikler yaşanmıştır. Ayrıca, “Reis” yerine “Başkan” tabiri kullanılmakla birlikte 1957 yılında bunların görevde kalma süreleri belirtilmemişken 2004 yılında bu sürenin dört yıl olduğu vurgulanmıştır. Bunun dışında 2004 yılında belirtilen maddelerin hiç birisine 1957 yılında yer verilmemiştir.

1957 Kanun’una göre, Birlik İdare Heyetinin Vazifelerine (Madde 29) bakıldığında, bu vazifeler şu şekildedir:

- a. *Odalar Birliğinde çalıştırılacak kimseleri (Umumi Kâtip hariç) tayin etmek ve işlerine nihayet vermek;*
- b. *Umumi Heyete verilecek Birlik İdare Heyeti çalışma raporu ile Türkiye’nin zirai ve iktisadi durumuna müteallik raporu hazırlamak;*
- c. *Odaların çalışma raporlarını tetkik ederek mütalaasıyla beraber Birlik Umumi Heyetinin itilainine sunmak;*
- ç. *Birlik bütçesini ve katihesabını hazırlayıp umumi heyete vermek;*

---

<sup>175</sup> “Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”, T.C. Resmi Gazete, Sayı: 25487, Kanun No: 5184, 3.6.2004.

- d. Odaları teftiş ettirerek teftiş neticelerine göre kararlar almak ve Odalara direktifler vermek.
- e. Mevzuata müteallik olarak ve Odalardan gelecek talep ve temennileri inceleyerek uygun gördüklerini veya re'sen lüzumlu bulduklarını Ziraat Vekaletine bildirmek;
- f. Birliklere mevdu vazife ve salahiyetlerden Umumi Heyetin vazife salahiyetleri dışında kalanlarını yerine getirmek.<sup>176</sup> Bu hüküm 1983 yılındaki 67 sayılı KHK ile değişikliğe uğramış ise de 2004 yılında “Birlik Yönetim Kurulunun Görevleri” başlığı altında şu şekilde ele alınmıştır:
- a. Çalışma dönemine ait raporu, gelir-gider cetvelini, yıllık bilançoları, odaların çalışma raporunu, Türkiye'nin zirai ve iktisadi durumu ve ziraat ve çiftçi sorunları ile çözüm yolları hakkındaki raporu, gelecek döneme ait yıllık tahmini bütçeleri ve kadro cetvelini hazırlayarak Genel Kurulun tetkikine ve kararına sunmak.
- b. Bu Kanun ile verilen görevlerin yerine getirilmesi için gerekli önlemleri almak, odaların faaliyetlerine yardımcı olmak.
- c. Ülkede tarım politikalarının genel menfaatlere uygun olarak yürütülmesi amacıyla gerekli çalışmalarda bulunmak, bu hususlardaki görüşlerini Hükümete ve kamuoyuna duyurmak, çiftçilerin hak ve menfaatlerini korumak.
- d. Odalar arasında çıkacak ihtilafların çözümü ve odalar arasında işbirliği ve ahengi sağlamak, bu amaçla gerekli kararları almak ve uygulamak.
- e. Odalarda idari ve mali iş ve işlemlerin düzen içerisinde ve tek tip olarak yürütülmesi amacıyla yönetmelikler hazırlamak, kararlar almak ve Genel Kurul onayını müteakip uygulamak.
- f. Yurt içinde ve yurt dışında yapılan her türlü sergi, fuar, toplantı, seminer, panel, kongre gibi etkinliklere katılmak ve düzenlemek.
- g. Konusundaki uluslararası mesleki kuruluşlara üye olmak ve temsilciliğini yapmak.

---

<sup>176</sup> Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği Kanun ve Nizamnamesi, Güven Matbaası, s. 19-20.

- h. Birliğin. Yönetiminde temsil edileceği kuruluş, kurul ve benzeri yerlerde görevlendirilecek temsilcilerini belirlemek.
- ı. Odaları ve odaların yarıdan fazla hissesine sahip buldukları şirketleri denetlemek.
- i. Bölge başkanlıkları, il koordinasyon kurulları, danışma kurullarını oluşturmak ve bu kurulların çalışma usul ve esaslarını belirlemek.
- j. Birlik ve odalarla ilgili idari, mali ve personel yönetmeliğini hazırlamak ve Genel Kurulun onayına sunmak.
- k. Birlik Genel Sekreterinin görev ve yetkilerini düzenleyen yönetmeliği onaylamak ve yürürlüğe koymak.
- l. Alınan yetki çerçevesinde taşınır ve taşınmaz mal alımı, satımı, kiralanması, yaptırılması, rehin verilmesi, ipotek alınması ve verilmesi, kredi alınması ve verilmesi işlerini yürütmek, Birlik ve odaların işlerinin düzenle yürütülmesini teminen kararlar almak ve yürürlüğe koymak.
- m. Odaların kooperatif ve şirket kurmalarına ve kurulu bulunan kooperatif ve şirketlere iştirak etmelerine, temsilcilik açmalarına izin vermek.
- n. Kredi almak ve vermek, aynı, nakdi, teknik ve sosyal yardımlarda bulunmak, ödüller dağıtmak.
- o. Genel Kurulca verilecek diğer görevleri yapmak.<sup>177</sup>

Yukarıdaki bilgiler doğrultusunda görülmektedir ki; 2004 yılındaki Kanunda 1957 yılındaki Kanun'un hiçbir maddesine değinilmemiş ve daha kapsamlı ve uzun bir tanım gerçekleştirilmiştir.

Ziraat Odaları Birliği bölümü içerisinde yer alan Dâhili Talimatname ve Umumi Kâtip (Madde 30), Birliğin Gelirleri (Madde 31) ve Hisselerin Tevzii, Yardım ve Bütçeden Sarfiyat (Madde 32) konularına da sırası ile bakmak gerekirse; Dâhili Talimatname ve Umumi Kâtip ile ilgili şöyle bir tanımlama yapılmıştır: “Umumi Kâtip Birlik Umumi Heyetince seçilir. Birliğin iç teşkilatının iş bölümü ve işlerin yürütülmesi şekli ve imza yetkileri, Birlik İdare Heyetince hazırlanıp Birlik Umumi Heyetince tasdik edilecek

<sup>177</sup> “Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”, T.C. Resmi Gazete, Sayı: 25487, Kanun No: 5184, 3.6.2004.



*bir talimatname ile tayin olunur.*<sup>178</sup> Bu tanımlama 1971 yılındaki Kanun ve 1983 yılındaki 67 KHK ile küçük çaplı değişikliğe uğramış ise de 2004 yılında son şeklini almıştır. Bu bağlamda, 2004 yılındaki Kanun'a göre, *“Genel Sekreter, Birlik Yönetim Kurulunca, resmi veya özel tarımsal kuruluş ve işletmelerde en az on yıl çalışmış, en az lisans düzeyinde eğitim almış olanlar arasından atanır. Birliğin sekretarya hizmetlerini yürütür.*

*Genel Sekreter, Birlik Yönetim Kuruluna katılır, ancak oy hakkı yoktur. Birlik personelinin birinci derece amiridir.*

*Genel Sekreterin görev ve yetkileri yönetmelikle belirlenir.*<sup>179</sup>

Yukarıda verilen bilgiler doğrultusunda, “Umumi Kâtip” yerine “Genel Sekreter” ifadesinin kullanıldığı görülmüştür. Bu değişikliklerin yanı sıra 1957 de nasıl seçildiği, yürüttüğü görevler ve tayin edilme şekline bahsedilirken 2004 yılında eğitim durumundan ve Birlik içerisindeki işlevi gibi hükümlerden bahsedilmiştir.

1957 Kanun’unda üzerinde durulması gereken bir diğer konu Birliğin Gelirleri konusudur. Bu kapsamda Birliğin Gelirleri şu şekildedir:

- a. *21 inci madde gereğince Odalardan gönderilecek % 10 lar;*
- b. *Neşriyat gelirleri;*
- c. *Yardım ve bağışlar;*
- d. *Sair müteferrik gelirler;*
- e. *Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankasından 800.000 liradan az olmamak üzere yapılacak yıllık yardım;*
- e. *Ticaret ve zahire borsalarının bir evvelki yıl umumi gelirleri tutarının % 5 i. “d” ve “e” bentlerinde yazılı teşekküllerin bu paraları zamanları Nizamnamede belli edilecek 4 müsavi taksitte Birlik emrine tediye etmekle mükelleftirler.*<sup>180</sup> Bu tanımlama 1971 yılında değişikliğe uğramakla birlikte 2004 yılında son şekli ile birlikte aşağıda tanımlanmıştır:

- a. *21 inci madde gereğince odalardan gönderilecek yüzde onluk pay.*
- b. *Yayın gelirleri.*
- c. *Yardım ve bağışlar.*

<sup>178</sup> Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği Kanun ve Nizamnamesi, Güven Matbaası, s. 20.

<sup>179</sup> “Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”, T.C. Resmi Gazete, Sayı: 25487, Kanun No: 5184, 3.6.2004.

<sup>180</sup> Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği Kanun ve Nizamnamesi, Güven Matbaası, s. 20-21.

- d. Diğer gelirler.
- e. T.C. Ziraat Bankasından yapılacak yıllık yardım.
- f. Ticaret borsalarının bir evvelki yıl umumi gelirleri tutarının yüzde üçü oranında ödeyecekleri Birlik payı.
- g. Bütçe imkânları dâhilinde Tarım ve Köyişleri Bakanlığı bütçesine konacak ödenekler.
- h. Bitkisel, hayvansal ve su ürünlerini üreticiden satın alan gerçek veya tüzel kişiler, teşekküller, kamu kurum ve kuruluşları, tarım satış kooperatifleri veya bunların üst kuruluşlarının (tüketim amaçlı alımları hariç) satın veya teslim aldıkları ürün bedelleri ile sattıkları ürün bedelleri üzerinden kesilecek binde bir oranında Birlik payları.
- i. Çiftçilere Devletçe ödenen nakdi tarımsal desteklerle ilgili ödenecek miktardan transferi yapan kurumca binde dört oranında kesilen Birlik payı.

(e) ve (f) bentlerinde yazılan kuruluşlar, Birlik paylarını eşit tutarda olmak üzere ertesi yılın mart, haziran, eylül ve aralık aylarının sonuna kadar, (h) bendinde yazılı kişi, kurum ve kuruluşlar ertesi yılın ocak ayı sonuna kadar, (i) bendindeki kurum, transferi yaptığı tarihte Birlik emrine ödemekle yükümlüdürler.

Birliğin bu maddede sayılan gelirleri, Birliğe ait her türlü taşınır ve taşınmaz mallar, bunların alım, satım, inşa ve kullanımları ile Birlikçe yürütülen hizmet ve faaliyetler damga vergisi hariç her türlü vergi, resim, harç ve katkı payından muaftırlar. Ancak Birliğe bağlı iktisadi işletmeler bu muafiyetlerden faydalanamazlar.<sup>181</sup>

Verilen bilgilere göre, 2004 yılındaki Kanun'da da 1957 Kanun'unda belirtilen "a", "b" ve "c" bentleri aynı kalmakla birlikte 1957 yılında "ç" bendinde bahsedilen gelir 2004 de "d" bendinde ele alınmıştır. Bunun dışında 1957 de T.C. Ziraat Bankasından yapılacak yardımın miktarı belirtilmişken 2004 yılında böyle bir miktardan hiç söz edilmemiştir. Bunun dışında kalan tüm maddeler değiştirilmiştir.

Son olarak Hisselerin Tevzii, Yardım ve Bütçeden Sarfiyat (Madde 32) konusuna bakıldığında, "Hangi odalara ne miktarda yardım yapılacağı Birlik bütçesinde gösterilir.

31 inci maddenin "d" ve "e" bentlerinde yazılı gelirlerin % 10 unu Birlik kendisi için alıkoyduktan sonra bakiyesini odalar arasında müsavatan taksim eder.

<sup>181</sup> "Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun", T.C. Resmi Gazete, Sayı: 25487, Kanun No: 5184, 3.6.2004.

*Birlik bütçesinden sarfiyat reis veya reis vekili ve umumi kâtibin, umumi kâtibin bulunmadığı hallerde muhasip azanın müşterek imzası ile yapılır. (500) liradan aşağı müteferrik masraflar yalnız umumi kâtibin imzası ile yapılabilir.”<sup>182</sup> şeklindeki madde 1971 yılında Kanun ve 1983 yılındaki 87 sayılı KHK ile değişikliğe uğramış ise de 2004 yılında son şeklini almıştır. 2004 yılında “Hisselerin Dağıtımı, Yardım ve Bütçeden Harcamalar” başlığı altında ele alınan konu şu şekilde tanımlanmıştır: “31 inci maddenin (e), (f), (g), (h) ve (i) bentlerinde yazılı gelirlerin en az yüzde ellisi odaların kayıtlı üye sayıları, ekonomik durumları ve projeleri dikkate alınarak Birlik Yönetim Kurulunun belirleyeceği esaslar çerçevesinde odalara dağıtılır.*

*Birlik bütçesinden harcama, Başkan veya Başkan Vekili ile Genel Sekreter, Genel Sekreterin bulunmadığı hallerde Muhasip üyenin müşterek imzası ile yapılır. Yönetim Kurulunun üst sınırını belirleyeceği harcama, genel sekreter tarafından yapılır.*

*Birlik muhasebe kayıtları bilanço esasına göre tutulur.”<sup>183</sup>*

Belirtildiği üzere, 1957 Kanun’undaki “Reis” tabiri yerine “Başkan”, “Umumi Kâtip” tabiri yerine “Genel Sekreter” tabiri kullanılması ile birlikte geriye kalan tüm hususlar değişmiştir.

1957 yılındaki Kanun’un son bölümünü ise Müşterek Hükümler kısmı kapsamakta olup içerisinde hem Ziraat Odalarını hem de Türkiye Ziraat Odaları Birliğini alakadar eden konular yer almaktadır. Bu konulardan ilki de Disiplin Cezaları (Madde 33) olup Oda azalarına aşağıda belirtilen cezalar verilebilmektedir:

- a. İhtar;
- b. Tevbih;
- c. Odadan çıkarma.

*İhtar ve tevbih cezaları idare heyeti tarafından verilir. Bu cezalara tebliğinden itibaren 15 gün içinde Meclise itiraz olunabilir; Meclisin kararı nihaidir. İtiraz edilemez. Çıkarma cezası, İdare Heyetinin teklifi ile Meclis tarafından verilir. Bu ceza bir aydan az, bir yıldan çok olamaz. Bu cezaya tebliğinden itibaren 15 gün içinde idari kaza merciine itiraz edilebilir. Bu maddenin tatbik şekli Nizamname ile tayin ve tesbit olunur.”<sup>184</sup> Bu hüküm 2004 yılında değiştirilerek şu şekli almıştır:*

<sup>182</sup> Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği Kanun ve Nizamnamesi, Güven Matbaası, s. 21.

<sup>183</sup> “Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”, T.C. Resmi Gazete, Sayı: 25487, Kanun No: 5184, 3.6.2004.

<sup>184</sup> Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği Kanun ve Nizamnamesi, Güven Matbaası, s. 21-22.

- a. Uyarma.
- b. Kınama.
- c. Odadan uzaklaştırma.

*Uyarma ve kınama cezaları yönetim kurulu tarafından verilir. Bu cezalara tebliğinden itibaren on beş gün içinde oda meclisine itiraz olunabilir; meclisin kararı kesindir.*

*Uzaklaştırma cezası, yönetim kurulunun teklifi üzerine meclis tarafından verilir. Bu ceza bir aydan az, bir yıldan çok olamaz. Bu cezaya tebliğinden itibaren on beş gün içinde idari yargı merciine itiraz edilebilir.*

*Bu maddenin uygulanma şekli tüzükle belirlenir.<sup>185</sup>*

Yukarıda verilen bilgiler doğrultusunda, 1957 yılında belirtilen “İhtar” tabiri yerine “Uyarma”, “Tevbih” tabiri yerine “Kınama”, “Odadan çıkarma” tabiri yerine “Odadan uzaklaştırma”, “İdare Heyeti” tabiri yerine “Yönetim Kurulu” ve “İdari kaza mercii” yerine de “İdari yargı mercii” ifadeleri kullanılması dışında geriye kalan tüm hususlar aynı kalmıştır.

Diğer bir müşterek hüküm maddesi Para Cezaları (Madde 34) hakkındadır. Para Cezaları: *“Odalarca, mevzuata uygun olarak alınan kararlara riayet etmiyen azalara, idare heyetlerinin teklifi üzerine Meclislerin kararı ile 5 liradan 50 liraya kadar ve tekerrürü halinde 25 liradan 250 liraya kadar para cezası verilebilir. 25 liraya kadar olan para cezasına itiraz edilemez. Bu kararlar nihaidir.*

*25 liradan yukarısı için kararın tebliğ edildiği tarihten itibaren bir ay içinde idari kaza merciine itiraz olunabilir.”<sup>186</sup>* denilmiştir.

1957 Kanun’una göre, Re’sen Kayda (Madde 35) bakıldığında; *“Kanunun 5 inci madde, birinci fıkrası gereğince aza kaydedilmek için beyanname vermeye mecbur olanlar Nizamnamede yazılı müddet içinde bu mecburiyeti yerine getirmedikleri takdirde odalar tarafından re’sen kaydedilirler.*

*Giriş ücretlerini ve yıllık aidatlarını Nizamnamede yazılı müddetler içinde ödemeyenlerden borçları % 20 fazlasıyla alınır.”<sup>187</sup>* şeklindeyken 2004 yılına gelindiğinde bu hususta değişiklikler yaşanmış olup sadece *“Bu Kanuna göre odaya*

<sup>185</sup> “Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”, T.C. Resmi Gazete, Sayı: 25487, Kanun No: 5184, 3.6.2004.

<sup>186</sup> Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği Kanun ve Nizamnamesi, Güven Matbaası, s. 22.

<sup>187</sup> Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği Kanun ve Nizamnamesi, Güven Matbaası, s. 22.

üyelik kaydı yapılmadığı tespit edilen çiftçiler re'sen kaydedilirler.”<sup>188</sup> ibaresi kullanılmıştır.

1957 Kanun’unda bahsedilen diğer bir müşterek hüküm konusu ise Tahsilâtla (Madde 36) ilgili olup şöyle bir açıklama yapılmıştır: “Giriş ücretleriyle yıllık aidat ve zamlar ve katılaşan para cezalarının tahsillerine ait Odalarca verilen kararlar icra heyetince ilamlar gibi infaz olunur.”<sup>189</sup> Bu tanım 2004 yılında “Tahsilât ve mesleki konulardaki dava hakkı” başlığı altında tekrar şekillenerek: “Odaların giriş ücreti, yıllık aidat ve para cezası alacakları ile Birliğin 31 inci maddenin (a), (f) ve (h) bentlerindeki alacakları, icra vekâletlerince ilamlar gibi infaz olunur.

Giriş ücretlerini ve yıllık aidatlarını süresinde ödemeyenlerin borçları, kanuni faiz ile birlikte tahsil olunur.

Odalar ve Birlik, odalara kayıtlı çiftçilerin mesleki menfaatlerini ilgilendiren konularda adli ve idari yargıda dava açma hakkına sahiptirler.”<sup>190</sup>

Bu hüküm 1957 ve 2004 yıllarında karşılaştırıldığında; icra vekâleti tarafından tahsil edilmesi dışında geriye kalan ifadeleri tamamen değiştirilmiştir.

Dâhili Talimatname (Madde 37) ile ilgili olarak da 1957 yılındaki Kanun’da da şu bilgiye rastlanmıştır: “Her Oda İdare Heyeti tarafından Odalar Birliğinden verilecek esaslar dairesinde, Odanın iç teşkilatının iş bölümü ve işlerin yürütülmesi şeklini gösterir, meclislerce tasdikli bir dâhili talimatname yapılır. Bu talimatnamede imza yetkileri de gösterilir.”<sup>191</sup>

1957 yılında Memur ve Hizmetlilerin Tayinlerine (Madde 38) bakıldığında; “Oda ve Birlik memur ve hizmetlilerinin tayin, terfi, nakil, işten çıkarma muameleleri ve hastalık, ihtiyarlık, emeklilik ve ölüm sigortalarının yapılması şekli, işten ayrılma hallerinde verilmesi lazımgelen tazminat miktar ve şekilleri Nizamnamede gösterilir.”<sup>192</sup> şeklindeyken 2004 yılında bu hüküm “Personel İşlemleri” başlığı altında tekrar değiştirilerek; “Birlik ve odalarda istihdam edilenlerin işe alınma, çalıştırılma, sicil, atanma, yükselme, nakil, işten ayrılma ve çıkarılma, disiplin işlemleri, aylık ücret ve

<sup>188</sup> “Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”, T.C. Resmi Gazete, Sayı: 25487, Kanun No: 5184, 3.6.2004.

<sup>189</sup> Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği Kanun ve Nizamnamesi, Güven Matbaası, s. 22.

<sup>190</sup> “Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”, T.C. Resmi Gazete, Sayı: 25487, Kanun No: 5184, 3.6.2004.

<sup>191</sup> Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği Kanun ve Nizamnamesi, Güven Matbaası, s. 22-23.

<sup>192</sup> Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği Kanun ve Nizamnamesi, Güven Matbaası, s. 23.

*diğer tüm özlük hakları ile işten ayrılanlara ödenecek tazminatların usul ve esasları tüzükte gösterilir.*"<sup>193</sup> şeklini almıştır.

Bu bilgiler doğrultusunda, 2004 yılında "Nizamname" ibaresi yerine "Tüzük" kelimesi kullanılmakla birlikte 1957 yılında belirtilen "Hastalık, ihtiyarlık, emeklilik ve ölüm sigortaları" gibi tabirlere yer verilmemiştir.

1957 yılında Odalarla Vekâletin Yardımlaşması (Madde 39) konusunda şöyle bir tanıma başvurulmuştur: "*Ziraat Odası ve Ziraat Odaları Birliği Ziraat Vekâletine bütün imkânlarıyla yardım eder.*

*Ziraat Vekâleti de teknik elemanlarından, muvakkat bir müddet için, talep vukuunda Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliğinin faydalanmalarına muvafakat edebilir. Bu müddet zarfında bu elemanlarının harcırah ve zaruri masrafları Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği bütçelerinden ödenir.*"<sup>194</sup> Bu tanım 2004 yılında "Bakanlık ve Yardımlaşma" başlığı altında tekrar ele alınarak şu şekilde ifade edilmiştir: "*Bakanlık ile odalar ve Birlik, kendi mevzuatları uyarınca, tarımla ilgili konularda yardımlaşma içine girebilir.*"<sup>195</sup>

Yukarıdaki bilgiler doğrultusunda, 2004 yılında verilen bilgilere 2004 yılında rastlanmamış olup konu kısa ve net bir şekilde ele alınmıştır.

Müşterek Hükümlerden bir diğeri ise, Odalarda Çalışanlara Ödenecek Paralar (Madde 40) mevzusu olup 1957 yılında şu şekilde açıklanmıştır: "*Odalar memur ve müstahdemlerinin aylıkları ile İdare Heyeti, Oda Meclisi Reis ve azaları ve vilayet kongrelerine katılacaklara verilecek huzur hakkı ve yolluklar Ziraat Odalar Birliğince tanzim edilecek esaslara göre Oda Meclisi tarafından tesbit ve tayin olunur.*

*Ziraat Odaları Birliği memur ve müstahdemlerinin aylık ve ücretleri, Birlik İdare Heyeti azalarının huzur hakları ve Birlik Umumi Heyetine katılacak delegelerin zaruri masraf ve harcırahları Birlik İdare Heyetinin teklifi üzerine Birlik Umumi Heyetince tesbit olunur.*"<sup>196</sup> Bu açıklama 2004 yılında "Huzur Hakkı ve Yolluk" başlığı altında tekrar ele alınarak; "*Oda yönetim kurulu, oda meclisi başkanı ve üyeleri ve il kongrelerine katılacaklara verilecek huzur hakkı ve yolluklar Birlikçe düzenlenecek esaslara göre oda meclisi tarafından tespit ve tayin olunur.*

---

<sup>193</sup> "Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun", T.C. Resmi Gazete, Sayı: 25487, Kanun No: 5184, 3.6.2004.

<sup>194</sup> Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği Kanun ve Nizamnamesi, Güven Matbaası, s. 23.

<sup>195</sup> "Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun", T.C. Resmi Gazete, Sayı: 25487, Kanun No: 5184, 3.6.2004.

<sup>196</sup> Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği Kanun ve Nizamnamesi, Güven Matbaası, s. 23.

*Yönetim kurulu üyelerinin huzur hakları ve Birlik Genel Kuruluna katılacak delegelerin zorunlu masraf ve harcırahları Birlik Yönetim Kurulunun teklifi üzerine Birlik Genel Kurulunca tespit olunur.*” şeklinde son halini almıştır.

Verilen bilgiler neticesinde, 2004 yılındaki Kanun hükmünde “Odalar memur ve müstahdemleri” kavramına yer verilmemekle birlikte “Birlik İdare Heyeti” yerine “Birlik Yönetim Kurulu”, “Reis” yerine “Başkan”, “Aza” yerine “Üye”, “Vilayet Kongresi” yerine “İl Kongresi” ve “Birlik Umumi Heyeti” yerine de “Birlik Genel Kurulu” tabiri kullanılmıştır.

1957 yılında Müşterek hükümler kısmının son bölümlerinde ise, Müstafi sayılma, Mensupların cezai mesuliyetleri, Teftiş ve murakabe ve Nizamname maddelerine yer verilmiştir. Bunlardan ilki olan Müstafi sayılma (Madde 41) ile ilgili bilgilere bakıldığında; “*Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği meclis ve idare heyetlerine asli müntehap aza sayısında aza sayısında yedek aza seçilir. Mazeretsiz olarak üst üste üç toplantıya gelmeyenler istifa etmiş sayılır ve yerlerine yedeklerden sırada olanlar alınır.*”<sup>197</sup> şeklindeki tanım 2004 yılında değiştirilerek; “*Odaların ve Birliğin, meclis ve yönetim kurullarına seçilmiş olan asıl üyelerden mazeretsiz olarak üst üste üç toplantıya gelmeyenler istifa etmiş sayılır ve yerlerine yedeklerden sırada olanlar alınır.*”<sup>198</sup> şekliyle son halini almıştır.

Bu şekilde ele alınan hükümde değiştirilen noktalara bakıldığında; 2004 yılında “*Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği meclis ve idare heyetlerine asli müntehap aza sayısında yedek aza seçilir.*” tabirine yer verilmemekle birlikte toplantıya katılmayanlara uygulanacak işlemde değişiklik yapılmamıştır.

1957 Kanun’unda Mensupların Cezai Mesuliyetleri (Madde 42) konusu da ele alınmış olup, “*Odaların ve Birliğin paraları ile para hükmündeki evrak, senet ve sair malları aleyhine suç işleyen yahut bilanço, zabıtname, rapor ve diğer her çeşit kâğıt, defter ve kayıtlar üzerinde suç mahiyetinde değişiklik yapan veya bunları kasten yokeden uzuvlara dâhil kimseler ile memur ve hizmetliler hakkında Devlet memurları hakkındaki cezalar uygulanır.*”<sup>199</sup> şeklindeki tanım 2004 yılında “Cezai Sorumluluklar” başlığı altında tekrar incelenerek; “*Odaların ve Birliğin paraları ile para hükmündeki evrak, senet ve diğer malları aleyhine suç işleyen, yahut bilanço, tutanak, rapor ve diğer her çeşit kâğıt, defter ve kayıtlar üzerinde suç mahiyetinde değişiklik yapan veya bunları kasten yok eden*

<sup>197</sup> *Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği Kanun ve Nizamnamesi*, Güven Matbaası, s. 24.

<sup>198</sup> “Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”, *T.C. Resmi Gazete*, Sayı: 25487, Kanun No: 5184, 3.6.2004.

<sup>199</sup> *Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği Kanun ve Nizamnamesi*, Güven Matbaası, s. 24.

*organlara dahil kişiler ile personel hakkında Devlet memurları hakkındaki cezalar uygulanır.*"<sup>200</sup> denilmiştir.

Verilen bilgilere bakıldığında, 2004 yılında "Uzuv" kelimesi yerine "Organ" kelimesi kullanılmakla birlikte "Memur ve hizmetliler" ifadesi yerine de "Personel" ifadesi kullanıldığı görülmüştür.

1957 yılı Kanun'unda son olarak Teftiş ve Murakabe (Madde 43) konusu ele alınmış olup şu bilgilere yer verilmiştir: "*Ziraat Odaları Birliği Ziraat Vekâletinin, Ziraat Odaları da Ziraat Vekâleti ve Ziraat Odaları Birliğinin teftiş ve murakabesine tabidir.*"<sup>201</sup> Bu hüküm 1983 yılındaki 67 sayılı KHK ile değişikliğe uğramış ise de 2004 yılında "Denetim" başlığı altında tekrar ele alınarak şu şekilde tanımlanmıştır: "*Odaları Birlik, Birliği de Bakanlık denetler. Bakanlık Birliğin organlarını, görevlerinin ifası hususunda idari ve mali yönden denetler.*"<sup>202</sup>

Bu şekilde verilen açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, 2004 yılında "Bakanlık" tabirine yer verilmiş olup ayriyeten Bakanlığın diğer denetim işlemlerinden de bahsedilmiştir. Fakat 1957 yılında bahsedilen "Ziraat Vekâleti" tabirine yer verilmemiştir.

Tüm bu bilgilerin yanında, 2004 yılındaki Kanun ile birlikte 1957 yılındaki Kanun'un Para Cezaları ve Dâhili Talimatname ile ilgili maddeleriyle muvakkat 1, 2, 3 ve 4. maddeleri yürürlükten kaldırılmıştır. Bununla birlikte 1957 yılına Ek madde 2 ve Ek madde 3 eklenmiştir. İlâveten, de 41. madde de belirtilen 2 tane de geçici madde eklenmiştir. Son olarak, 1957 yılı Kanun'unun maddelerinin yürütülmesinde İcra Vekilleri Heyeti sorumlu iken 2004 yılında bu sorumlu merci Bakanlar Kurulu olarak değiştirilmiştir.<sup>203</sup>

---

<sup>200</sup> "Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun", *T.C. Resmi Gazete*, Sayı: 25487, Kanun No: 5184, 3.6.2004.

<sup>201</sup> *Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği Kanun ve Nizamnamesi*, Güven Matbaası, s. 24.

<sup>202</sup> "Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun", *T.C. Resmi Gazete*, Sayı: 25487, Kanun No: 5184, 3.6.2004.

<sup>203</sup> "Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun", *T.C. Resmi Gazete*, Sayı: 25487, Kanun No: 5184, 3.6.2004.



## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

### ZİRAAT ODALARI ve ZİRAAT ODALARI BİRLİĞİ'NİN FAALİYETLERİ

#### 3.1. Osmanlı Devleti Döneminde Faaliyetleri

Osmanlı Devleti döneminde Ziraat Odalarının faaliyet alanlarından pirinç nizamnamesinde bahsedilmiştir. Pirinç nizamnamesine göre, oluşturulacak pirinç alanlarını sulamak amacıyla kullanılacak suların; kötü koku yaymaması için bu sular durgun bir şekilde bırakılmayıp düzenli harklar ile sevk edileceklerdir. Ayrıca, bölgelerden gelen ve akımı sağlanacak sular da herhangi bir yerde biriktirilmeyip geçtikleri yerlerden yahut o yerlerin civarlarındaki köy ve kasaba halkının arazilerine, çeşmelerine ve suyollarına zarar vermediği sürece pirinç ziraatının serbest olmasına karar verilmiştir. Fakat zarar verse dahi düzenlemek ve şoselerden dörder metrelik mesafe ile yapılması kaydıyla mevaddı atiyede yazılı şartlarla pirinç ziraatının yapılmasının serbest olması kabul edilmiştir. Buna ek olarak, bölgede henüz oluşturulmayan yahut oluşturulup da bu bölge dışında kalan yerlerde özel olarak pirinçliklerin kurulmasını isteyenler de şartlarını bildirmiş ve atiyeye bağlı olmuşlardır.<sup>204</sup>

Pirinç ziraatı için oluşturulan nizamnamenin ikinci maddesinde de Ziraat Odalarının bu husustaki faaliyetlerinden bahsedilmiştir. Bu bağlamda kaza, liva ve vilayetlerde kurulmuş olan Ziraat Odaları, oluşum ve dönüşüm yoluyla yerleşmemiş bölgelerin içerisindeki ziraat fen memur ve müfettişlerinin de olduğu kişiler başarısız olduklarında, çiftçilerin müracaatlarıyla pirinç ziraatından iki ay evvel pirinç ziraatı için bölgeleri ve suların bölgelere nasıl bölüneceğini belirleme görevini üstlenmiştir. Ayrıca, sulama için ana harkların oluşturulması da Ziraat Odalarının faaliyet sahasına girmekle birlikte bu odalarda olan ziraat fen memurlarının sunacağı raporlar doğrultusunda Ziraat Vekâleti de

<sup>204</sup> *Meclis-i Mebusan Tutanak Dergisi*, Dönem: 1, Cilt: 2, İctima: 2, 23 Şubat 1325, s. 613.

bu noktada yapılan masrafları karşılamak için her dönüme belli bir akçe ayırmıştır. Teamül kararında olan yahut kendi tercihleriyle ve harcamalarıyla ana harklardan su elde etmek için Ziraat Odalarının oyları ile tekrar oluşturulacak özel harklar vasıtasıyla sulanan piriçlikler nakit teklifinden muaf tutulmuşlardır. Ayrıca, bölgelere akıtılması için su tedarik etmek ve harklar açmak isteğiyle şirket açma arzusu olanlar teklif edeceklerin şartları Ziraat Odaları tarafından kabul görülürse Meclisi Umumi-i Vilayetin düzeltmelerinden sonra şirketin oluşturulmasına izin verilecektir.<sup>205</sup>

Meclis-i Mebusun toplantısının ikinci devresinde piriç ziraatı hakkında nizamnameyi düzenlemek amacıyla kaleme alınan mazbata da ikinci maddenin üzerinde durulmuştur. İkinci madde de şu şekilde bir ibare kullanılmıştır: Kaza, Liva ve Vilayetlerde hükümetin en büyük memurunun yönetiminde Ziraat Memuru, Nafia Mühendisi ve Ziraat Odası Azası ile iki bilirkişiden oluşan çeltik komisyonu adıyla bir komisyon oluşturulmuştur. Oluşturulan bu komisyon değiştirilerek kaza ve vilayetlerde oluşturulan Ziraat Odaları, o bölgenin ziraat fen memuru ve müfettişlerinin de içinde olduğu ve piriç ziraatı yapan iki kişinin de bulunduğu bir komisyona dönüştürülmüştür. Ayrıca, ikinci maddede belirtilen “İlkbahar” tabirinden sonra “Hububat vesaire için tarlaların sürülmesine ve nadas yapılmasına başlamadan evvel” ifadesine ekleme yapılması uygun görülmüştür. Aynı zamanda “Komisyon” ifadesi yerine “Ziraat Odaları” ifadesi kullanılmıştır. Bunlara ek olarak, maddenin son fıkrasında “Yeniden harklar ve kanallar açmak, bunların yollarının rastlayacağı arazinin kamulaştırılması ve alanın bölüm planlarının düzenlenmesi gibi masrafların temin edilmesi” ifadesi kullanılmıştır. Son olarak, “Suların uygun yollarla kullanılması ve suya doyurulma işlemleri mümkün olmadığında, motor yahut insan aracılığıyla yerleştirilen ve eski harkların güzergâhın sulanması işi ya da kendi seçtikleri ve masraflarıyla ana harklardan su almak için Ziraat Odalarının onayıyla yeniden oluşturulacak özel harklarla sulanan piriçlikler su parası verme zorunluluğu yoktur.” ifadesi de eklenmiştir.<sup>206</sup>

Her yıl Komisyon-u Mahsusa aracılığıyla bildirilecek bölgeler içerisinde piriç ziraatı yapmak isteyenler, ziraat mevsiminden iki ay öncesine dek komisyona bir dilekçe verme ve ruhsat elde etme zorunluluğu bulunmuştur. Bu dilekçede dilekçe sahibinin ismi, şöhreti ve piriç ziraatı yapacağı tarlanın hangi belde, köy ve bölge içerisinde olduğu,

<sup>205</sup> *MMTD*, Dönem: 1, Cilt: 2, İctima: 2, 23 Şubat 1325, s. 613.

<sup>206</sup> *MMTD*, Dönem: 1, Cilt: 2, İctima: 2, 23 Şubat 1325, s. 1.; *MMTD*, Dönem:1, Cilt:2, İctima:2, 25 Şubat 1325, s. 48.

büyüklüğü ve dilekçe sahibinin tarlanın gerçek sahibi mi yoksa kiracı mı olduğu belirtilecekti.<sup>207</sup>

Belirtilenlerin dışında Ziraat Odalarının bir diğer faaliyeti ise şöyledir; pirinçlikler, kişi sayısı 500'e kadar olan beldelerin son yerleşim yerinde olan ve müstakil toprağı olmadığı halde kiracı konumunda olan işletilip köy şeklini alan, nüfusu da belirtilen oranda olan çiftliklerin sürekli buldukları evlerinden beş yüz metre uzaklıkta yapılmasına karar verilmiştir. Buna ek olarak, nüfusu 500'den 5000'e dek olan köy ve kasabalarda 1000, 5000'den fazla olan şehirlerden ise 2500 m uzakta olmasına ve demiryolları ile şoselere de dörder metre mesafe de olmasına karar verilmiştir. Son olarak ise, çevresinde bulunan komşularının arazisine de zarar vermemesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu bilgiler doğrultusunda, eskiden beri var olan ve temizlenmesi öngörülen, Ziraat Odaları tarafından bataklık olduğu kabul edilen yerlerde mesafenin yakınlığı ve uzaklığına bakılmadan köy ve kasabalarda pirincin daima rüzgâra doğru yönde ekilmesine karar verilmiştir. Ayrıca, Ziraat Odaları pirinçliklerin köy ve kasaba ortasında mesafeyle baktıkları tepenin yüksekliğine ve köylere ve kasabalara göre alçakta bulunan pirinçliklerin durumuna bakılarak pirinçliklerin mesafelerini belirlemiştir.<sup>208</sup>

1910 yılında gerçekleştirilen Meclis-i Ayan toplantısında da pirinç ziraatı Kanun layihasına dair Ziraat encümeninin mazbatasını üzerinde durularak Ziraat Odalarının buradaki işlevinden bahsedilmiştir. Toplantıda konuşan Ferit Paşa; Ziraat Odalarının her yerde olmadığını vurgulamış bunun üzerine de Ziraat Nazırı Vekili de Ziraat Odaları olan ve gelecekte olacak yerlerde geleceğe ait kayıtları eklediklerini bildirmiştir. Bu toplantı da reisin üzerinde durduğu konu ise, çiftçilerden alınacak paranın miktarının belirtilmiş olmamasıdır. Aram Efendi belirtildiğini beyan edince Reis de masrafları karşılamak amacıyla her dönüme belli bir akçe verileceğini belirtmiştir. Bunun üzerine söz hakkı alan Ferit Paşa, uzak yerlerde ve vilayetin bir bölümünde paranın az gittiğini dolayısıyla masrafında az olacağını belirterek bu durumun heyet tarafından tayin edileceğini söylemiştir. Reis bu konu üzerine söz alarak bu akçeyi Ziraat memurlarının mı tayin edeceğini sorunca Ferit Paşa heyet diye cevap vermiş anlaşmazlığı da ortadan kaldırmak için açıkça bu heyetin Ziraat Odaları olduğunu vurgulamıştır. Bununla birlikte sadece

---

<sup>207</sup> *MMTD*, Dönem: 1, Cilt: 2, İctima: 2, 23 Şubat 1325, s. 6.

<sup>208</sup> *MMTD*, Dönem: 1, Cilt: 2, İctima: 2, 23 Şubat 1325, s. 5-6.

Ziraat Odalarının olduğu yerlerde mi pirinç ziraatı yapılacağı yoksa her yerde mi yapılacağı bir tartışma konusu olmuştur.<sup>209</sup>

Pirinç ziraatinde sadece mühendis değil aynı zamanda ileride meydana gelecek bir şikâyet olmaması için Ziraat Odalarından ziraat işleriyle uğraşan kişiler olduğu gibi pirinç ziraatı ile uğraşan iki kişinin de bulunmasına karar verilmiştir. Bu durum şikâyeti engellemek amacıyla tabii bir memura bırakılmasından daha olumlu görülmüştür. Bununla birlikte keşif amacıyla bütün heyet gitmeyip ziraat memurları gitmiştir.<sup>210</sup>

## **3.2. Cumhuriyet Döneminde Faaliyetleri**

### **3.2.1. Sosyal Faaliyetleri**

Memleketimizdeki tüm çiftçileri tek bir çatı altında toplayarak temsil eden ve çeşitli görevleri olan Ziraat Odalarından ve onların Ankara'da bağlı olduğu Türkiye Ziraat Odaları Birliği'nden bir önceki bölümde bahsedilmişti. Bu doğrultuda, bugüne dek haklarının ve çıkarlarının muhafaza edilmesinde kimseye sorununu anlatamayan ve devletin zirai işlerinde söz hakkına sahip olmayan çiftçilerimiz, odaların içerisindeki tüccar ve sanayicilerimiz gibi benzer bir örgütlenme içerisine girmiştir. Bu örgütlenme sayesinde artık her ziraat ile alakalı konuda Başvekiller, Hükümetler ve Planlama uzmanları da, 22 milyonluk bu üretici toplumun sesine kulak vermek zorunda kalmıştır. Özellikle de tarımsal reformların; köy işleri ve sosyal açıdan ilerlemesinde, üreticinin alın terinin değerlendirilmesinde, orman davasında ve tarımsal kredilerde Türkiye Ziraat Odaları Birliği Türk üreticilerin sesini güçlü bir şekilde duyurmuştur.<sup>211</sup>

Tarımsal ürünlerimizin üretiminin artmasında ve niteliğinin yükselmesinde önemli bir unsur olan tohumluğun çiftçilerimize zamanında makul bir fiyat ile yeterli bir oranda ulaştırılması gerekmektedir. Fakat çiftçilerimize ulaştırılacak tohumlukların büyük bir bölümü ekim esnasında yahut ekimden sonra verildiği için beklenen olumlu sonuçta alınamamış ve verilen tohumlukların bir bölümü amaç dışında kullanılmıştır. Beş yıllık kalkınma planında belirtilen tarımsal alet ve makinelerin sayıları yıllara nazaran dondurulmuştur. Fakat tarım sektöründeki ilerlemeyle eş güdümlü olarak üretim araçlarının da çoğaltılması gerekmektedir. Nitekim bu konu üzerinde durulmamış bu durumda da arz talebi karşılamayınca tarım alet ve edevatlarının fiyatları günden güne

<sup>209</sup> *Meclis-i Ayan Tutanak Dergisi*, Dönem: 1, Cilt: 1, İctima: 2, 27 Mart 1326, s. 518-519.

<sup>210</sup> *MATD*, Dönem: 1, Cilt: 1, İctima: 2, 27 Mart 1326, s. 527.

<sup>211</sup> Arif Ertunga, "Çiftçi ve Müstahsilin Büyük Kuvveti Türkiye Ziraat Odaları Birliği", *Türkiye Ziraat Odaları Birliği Dergisi*, Sayı: 1, Ankara, 15 Ekim 1964, s.1.

artmıştır. Buna ek olarak, çiftçiler alet-edevat ve donanım sağlamada çeşitli işlemler ve zorlayıcı kararnamelemler ile birlikte ihtiyaçlarını karşılayamayacak bir duruma düşmüştür. Diğer taraftan, çiftçilere sağlanan kredili traktör satımlarında ödeme sürelerinin kısaltılması, taksit oranlarının yükseltilmesi gibi kararlar sonucunda asıl ihtiyacı olan çiftçilerin gereksinimleri karşılanamamış ve bu durum ödeme kuvveti olan kişiler tarafından bir kazanç kapısı haline almıştır. Ayrıca, tarım alet ve edevatlarının alımındaki boşluk ve bu ürünlerin devlet içerisinde üretimindeki eksikliklerin yanında bu ürünlere karşı oluşan talep ile bir rekabet ortamı yaratılmamıştır. Rekabetin olmadığı ve başıboş bir düzen de fiyatlarda orantısızlıkla sürüp gitmiş ve değerler çok uçuk bir hal almıştır.<sup>212</sup>

TZOB, bu konulardaki görüşlerinin yanında Zirai Gelir Vergisi hakkında görüşlerini de iletir sürmekten çekinmemiştir. İlk olarak Zirai Gelir Vergisi hakkında kısa bir bilgi vermek gerekirse; Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında Osmanlı Devleti'nden kalan bir miras olarak Aşar ve Ağnam vergilerinin alınmasına devam edilmişti. Fakat Aşar vergisinin alımı 1925 yılına kadar Ağnam vergisi ise 1962 yılına kadar alınmış olup Aşar vergisinin kaldırılması sonucunda ortaya çıkan boşluk Kazanç Vergisi ile kapatılmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda, 1946 yılında zirai kazançlar üzerinden vergi alınmasına karar verilmiş ise de 1947 yılında zirai kazançlardan vergi alınmaması kararlaştırılmıştır. Bu durum, vergi adaletine ters düşen bir durum olmakla birlikte diğer kesimlerde de bazı karların düşük gösterilmesine ve bir otorite sağlanamamasına sebebiyet vererek vergi kaçakçılığına sebep olmuştur. Bu nedenle, Milli gelirimizin büyük bir kısmını oluşturan zirai kazançlarımız üzerinden 1961 yılında itibaren vergi alınmasına karar verilmiştir.<sup>213</sup>

Bu vergilerin alınmaya başlamasından sonra TZOB da bu vergi hakkındaki görüşlerini dile getirme ihtiyacı duymuştur. TZOB'a göre, sorumlulukları altında bulunan ve milli gelirde önemli bir paya sahip olan Türk çiftçisi, Devlet için hissesine düşen oranda vergiyi vermekten katıyen kaçınmamıştır. Fakat bu vergileri verirken vergi adaletinin düzenli olmasını ve ödemelerin hakkaniyetli bir şekilde, kolay ve herkesin anlayacağı bir sistem ile sağlanmasını istemiştir. Bu konuda uygulanacak olan sistem ile hem kendisinin hem de devlet memurlarının zorluklar ile karşılaşması engellenecek hem de uygulanmanın da kolay bir şekilde sürdürülmesinin sağlanacağı görüşü savunulmuştur. Bu çerçevede, Hükümet yetkililerinin ifadeleri doğrultusunda tasarının içeriğinden elde

---

<sup>212</sup> Ramazan Tekeli, "Asıl Meselemiz", *Türkiye Ziraat Odaları Birliği Dergisi*, Sayı: 1, Ankara, 15 Ekim 1964, s. 4.

<sup>213</sup> Aziz Taşdelen, "Hukuki Açıdan Zirai Kazançların Vergilendirilmesi", *Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, Cilt:23, Sayı: 2, 2010, s. 137-138.

edilen bilgilere göre, hala uygulanmakta olan Kanun'un değiştirilerek belli bir amacın gerçekleşmesine çalışılmıştır. Bu amaçlarda sırası ile aşağıda verilmiştir;

1. Muaflik seviyesinin daraltılması şartı ile vergi kapsamına girecek yükümlü sayısını arttırmak.
2. Vergi istisna sınırının 5000 liradan 2500 liraya düşürmek.
3. Götürü usulüyle giderlerin benzerlerini azaltmak şartıyla çeşitli ürünlerden daha fazla kazanç elde etmek.
4. Tüm bu şartlardan sonra yükümlü bulunan her çiftçinin kazanç sağlasın yahut sağlamasın mutlak suretle asgari oranda bir vergi ödemeye tabi tutmak.<sup>214</sup>

Belirlenecek en uygun vergi şeklinin Maliye, Tarım Bakanlığı, Türkiye Ziraat Odaları Birliği ve diğer çiftçi ve tarımsal meslek kuruluşlarından oluşan temsilcilerin katılımıyla bir komisyon oluşturulup bu komisyon aracılığıyla belirlenmesine karar verilmiştir.<sup>215</sup> Bu komisyon sayesinde memleket gerçeklerine uygun bir şekilde ve adaletli bir vergi sisteminin kurulması beklenmiştir.<sup>216</sup>

1968 yılına gelindiğinde, bu konu hakkında TZOB tekrar görüşlerini dile getirme gereği duymuş ve var olan Gelir Vergisi Kanun'unun, tarımsal gelirlerin vergilendirilmesi hakkındaki maddelerinin memleketin gerçeklerine uymamakla birlikte üreticiler üzerinde de güvensizlik ve huzursuzluğa yol açtığını belirtmiştir. Bu durumun üretimin teşvik edici etkisini yitirmeye sebep olduğu için sakıncalı ve zararlı olduğu görülmüş değiştirilmesi öngörülmüştür. Bununla alakalı gerekçe de şu şekilde belirtilmiştir: Kanun'un gelirle alakalı bölümü, gelirin ekonomide belirtilen nitelikleriyle uyum sağlamamaktadır. Gelir Vergisi Kanunu geliri genel olarak ele alırken zirai gelirin başka gelir türleriyle olan farklarına değinmemiştir. Aslında, gelir bir sene içerisinde gerçek bir kişinin kazancının ve gelirlerinin temeli olarak belirtilmiştir. Fakat bu temel kazancın gelir olarak anılmasının şartı onun özellikleri gereğince devamlılık göstermesidir. Başka bir deyişle, bir sonraki yıl içinde devam edeceğinin bilinmesidir. Oysaki zirai kazanç özellikleri gereğince geçicidir. Bu sene bir kazanç elde edilen zirai uygulamadan önümüzdeki sene aynı faaliyette elde edilen kazanç aynı olmayabilmektedir. Bu sebeple bu yıl iyi bir kazanç elde eden üreticiden alınacak vergi önümüzdeki yılda mali açıdan zayıf bir duruma düşüldüğünde, üreticide bu durumdan zarar görerek borçlarını

<sup>214</sup> *Zirai Gelir Vergisi Hakkında Görüşler/Türkiye Ziraat Odaları Birliği*, 1964, s. 3.

<sup>215</sup> *Zirai Gelir Vergisi Hakkında Görüşler/Türkiye Ziraat Odaları Birliği*, s. 12.

<sup>216</sup> *Zirai Gelir Vergisi Hakkında Görüşler/ Türkiye Ziraat Odaları Birliği*, s. 11.

ödeyemeyecek ve gelecek senede de elde edeceği küçük kazançlar da vergilendirmeye tabii tutulacağından üreticiler ekonomik olarak asla belini doğrultamayacaktır.<sup>217</sup>

Sonuç olarak var olan Zirai Gelirleri Vergilendirme Kanununun şeklinin değiştirilmesi amacıyla yapılacak olan işlerin TZOB'a bildirilmesine karar verilmiştir. Bu aşamada bütün fikirlerin savunulacağı ve memleketimizin gerçekleriyle uyumlu bir vergi sisteminin uygulanması için çalışılmıştır. Var olan Zirai Gelirleri Vergilendirme Kanunu, gerçek kazançlarla alakası olmamakla birlikte götürü şekliyle uygulanmaya çalışıldığı halde yine de üreticileri büyük bir keder ve baskı altında hissettirmiştir. Bunun yanında, mali konularda da herhangi bir kazanç sağlamamakla birlikte kontrolü ve takip edilmesi işlemleri de çok masraflı olmuştur. Defter tutma ve asıl kazançta ulaşmanın mümkün olmadığı anlaşılacakla birlikte bu zorlayıcı kanunun ancak ki götürü gider alanının korunması ile gerçekleşeceği belirtilmiştir. Bu gerçekler neticesinde, Ziraat Odaları Birliği'nin memleketin gerçeklerine uygun olan ve sadece bir tane vergi sistemi olarak belirlediği zirai mahsul vergisinin uygulanması amacıyla mücadele etmeye devam etmiştir.<sup>218</sup>

1969 yılında yayınlanan zirai ve iktisadi durum raporunda; İkinci beş yıllık kalkınma planında tarımsal üretimi arttırmak amacıyla alınacak önlemlerin başında gübre, mücadele ilacı, tohum ve tarım alet ve edevatları gibi üretim araç gereçlerinin sayılarını arttırmak için bazı tedbirler alınması gerektiği üzerinde durulmuştur. Alınan bu tedbirlerinde iyi bir şekilde sonuçlanmasına rağmen tarımsal üretimde önemli bir artışın sağlanamadığı ileri sürülmüştür. Bu sebeple gübre, traktör ve ilaç üretimini azaltarak döviz tasarrufu yoluna gidilmesi fikri de kademeli olarak yetkili mevkilere dayatılmaya çalışılmıştır. Fakat aynı raporun üç numaralı tablosunda 1958 yılına nazaran başlıca zirai ürünlerin on yılda ortalama olarak % 51,4 oranında yükseldiği ve yıllık yükselme hızının da % 5,14 olduğu ileri sürülmüştür. Yine aynı raporun dört numaralı tablosunda da 1965'ten 1968'e kadar geçen sürede zirai ürünlerin dışa satımının madencilik ve sanayi ürünlerinden daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, zirai üretim demek: üretim araç gereçlerini kullanarak bitkisel ve hayvansal ürünler elde etmek olarak tanımlanmıştır. Bu ürünlerin üretiminde çiftçinin gübre, tohum, damızlık, ilaç ve alet ve edevatlara önemli ölçüde ihtiyacı bulunmaktadır. Kısacası: Türkiye gibi tarımdan elde

---

<sup>217</sup> *Zirai Gelirleri Vergilendirme Sistemi Hakkındaki Görüşleri*, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1968, s. 3-4.

<sup>218</sup> *Zirai Gelirleri Vergilendirme Sistemi Hakkındaki Görüşleri*, s. 15-16.

ettiği ürünleri dışa satan bir devletin, tarım için gerekli olan şeyleri döviz tasarrufu sağlamak amacıyla kısıtlaması daha da fazla döviz kaybına neden olmaktadır.<sup>219</sup>

Gelişmiş olan ülkeler hem yapısal açıdan hem de idari açıdan gelişmelerinin büyük bir bölümünü tamamladıklarından dolayı bu tip ülkelerin ilk hedefi tam anlamıyla istihdamı sağlamak olup ikinci amaçları ise, gelişmenin seyrindeki iniş çıkışlardan kendini korumak olmuştur. Bu amaçlar neticesinde, sektörler arasındaki gelir eşitliğine büyük bir özen gösterilmiştir. Bunun aksine gelişmekte olan ülkelerde ise, yapısal problemlerin çözülememiş olması ve idari düzenlemelerin bitmemesinden kaynaklı olarak istihdam sorunu büyük bir ağırlık olarak görülmüştür. Üretime dâhil olmayan açık ve gizli işsiz sayısının yüksek olması bazı sektörlerde üretkenliği düşürmüştür. Bu nüfusun istihdam edilmesi amacı ile çeşitli alanlarda büyük bir kapasite alanı oluşturmak gerekmektedir. Buna ek olarak, istihdam sorununu çözecek geniş üretim olanaklarının oluşturulması amacıyla ekonomik ve sosyal alanda temel önlemler alınması ve reformların yapılması gerekmektedir.<sup>220</sup>

Tarımdaki istihdam sorunu raporda şu şekilde ele alınmıştır: 1970 yılı genel nüfus sayımının geçici sonuçları ışığında, Türkiye'nin nüfusu 35.666.549'dur. Bu bağlamda, nüfusun artış hızı % 2,55 olmakla birlikte yurt dışında çalışan işçilerle beraber bu nüfusun 36 milyonun üzerinde olduğu savunulmaktadır. Bu artış devam ettiği sürece ilerleyen on beş yıl içerisinde nüfusun 50 milyona ulaşacağı kanaatine varılmıştır. Yapılan tahminler doğrultusunda bu nüfusun 34 milyonu şehirde, 16 milyonu ise köylerde yaşayacaktır. Bu veriler ile birlikte 1971 yılı programında, istihdam ve işgücü problemlerine karşı geçerli bir çözüm bulmak ve her şeyden evvel var olan durumun bir değerlendirilmesi yapılması düşünülmüştür.<sup>221</sup>

Uzun dönemde bakıldığında, sosyal ve kültürel gayemiz; nüfusun düşük bir doğurganlık ile ilerlemesi, çalışan sayısının % 25'i tarımda, % 23'ü sanayi de, % 52'sinin ise diğer hizmetlerde çalışması, ülkenin sağlık potansiyelinin yükseltilmesi ve ilköğretim seviyesindeki nüfusun tümüne, ikinci seviyesindeki nüfusun % 75'ine, orta öğretim seviyesindeki nüfusun % 45'ine ve üniversite seviyesinde nüfusun % 15'ine eğitim konusunda destek sağlamaktır. Ülke olarak bu belirtilen amaçlara ulaşmak için yapılması gereken ilk şey tarım sektörünün yapısını ve problemlerini iyi bir şekilde tanımak ve

<sup>219</sup> Türkiye'nin 1969 Zirai ve İktisadi Durum Raporu, Ankara, 1970, s. 11-12.

<sup>220</sup> Türkiye'nin 1970-1971 Zirai ve İktisadi Durum Raporu, Başnur Matbaası, Ankara, 1972, s. 47-48.

<sup>221</sup> Türkiye'nin 1970-1971 Zirai ve İktisadi Durum Raporu, s. 53-54



gerekli önlemleri zamanında almaktır. Bu bağlamda, Ziraat Odaları Birliği de çiftçinin bir araya gelmesinde, tarımsal açıdan eğitilmesinde, tarımın sosyal güvenliğinde, ürün ve hayvan sigortalarında, köy ve nüfus münasebetlerinde, Zirai Gelir Vergisi gibi konularda görüşlerini dile getirme ihtiyacı duymuştur. Birliğin, tarım alanında örgütlenme konusundaki görüşlerine bakıldığında, dünyanın diğer devletleriyle benzer olarak ülkemizde de çiftçilerin bir araya gelerek örgütlenmesi diğer alanlardan geri konumdadır. Bunun birçok sebebi olmakla birlikte, en önemli nedeni: çiftçilerimizin dağınık bir şekilde yaşamaları, köylerde yol, elektrik, telefon, okul gibi olanaklarından mahrum olunmasıydı. Çiftçi örgütlenmelerinin en büyüğü olarak kabul edilen Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği'nin yanında dernekler, kooperatifler, şirketler, kamu kurumu özelliğine sahip Birlikler, tarım işçileri ve son olarak tarım işveren sendikaları da çiftçi örgütleri olarak kabul edilmektedir.<sup>222</sup>

Bu örgütlenmelerden biri olan kooperatifçilik hareketinin Türkiye'de 1950'li yıllardan bu yana ilerleme kaydettiği görülmektedir. 1961 yılında çıkarılan Anayasada da ilk defa "Kooperatifçilik" tabirinin geçmesi büyük bir öneme sahiptir. Bu Anayasa'da kullanılan şu ifadeler kooperatifçiliğe verilen önemin dile getirilmesi açısından önemli kabul edilmiştir: *"İktisadi, sosyal, kültürel kalkınmayı demokratik yollarla gerçekleştirmek bu maksatla, milli tasarrufu arttırmak, yatırımları toplum yararının gerektirdiği önceliklere yöneltmek ve kalkınma planlarını yapmak devletin görevidir. Devlet, kooperatifçiliğin gelişmesini sağlayacak tedbirleri alır. Devlet, halkın gereği gibi beslenmesini, tarımsal üretimin toplum yararına uygun olarak arttırılmasını sağlamak, toprağın kaybolmasını önlemek, tarım ürünlerini ve tarımla uğraşanların emeğini değerlendirmek için gereken tedbirleri alır."*<sup>223</sup>

Gelişmiş olan ülkelerin kalkınmasında kooperatifçiliğin büyük bir öneme sahip olduğu bir gerçek olmakla birlikte sosyal ve ekonomik faaliyetlerin idari ve mali açıdan desteklenmesi ve korunması ile de ilerleme kaydedilmiştir. Bizim ülkemizde de mevzuat ve ekonomik şartlara bakıldığında, kooperatifler sınırlı gelişme olanağına sahip bir konumdadır. Bu olanakların iyileştirilmesi şartıyla hem büyük ölçekli bir faaliyet imkânı yaratılması hem de ekonomik anlamda destek ve idari anlamda da teşvik politikası güdülmelidir. Bu destek ve teşvik politikalarını da Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları

---

<sup>222</sup> 1972-1973 Zirai ve İktisadi Durum Raporu, Cilt: 3, Türkiye Ziraat Odaları Birliği Yayınları, 1974, s. 970-971.

<sup>223</sup> Özlem Yıldırım Kocabaş, *Türkiye'de Tarımsal Kooperatifçilik Düşüncesinin Gelişimi*, Libra Yayınevi, 1. Baskı, İstanbul, 2010, s. 228-229.

Birliği'nin yrteceğinden Őüphe yoktur. Her bir çiftçinin ye olmasını zorunlu kılan bu Birlik, ekonomik anlamda üyelerinden aldığı aidatlar ve diğer yasal kuruluşların ödemek zorunda oldukları miktarları birkaç yıl içerisinde toplayarak ekonomik açıdan bir güçlenme göstereceğinden Őüphe edilmemiştir. Elde edilmiş olan bu gelirlerin yine kendi üyelerinin zaruri ihtiyaçları için harcanması devlete yk olmadan kendi kendilerine yetecek bir düzenin oluŐma ihtiyaını ortaya koymuŐtur. Bu düzenin hayata geçmesi için, Ziraat Odaları; Birliğe gönderecekleri yasal pay dışında kendi imkânları doğrultusunda merkezde bulunan bir fona katılmalarıyla da, kendi bölgelerinde kredi ve zirai işlerle alakalı kuruluşların kurulmasına da ön ayak olmuşlardır. Kurulmuş olan bu yapılar, Ziraat Odası yelerinin kendi alanlarında ve kendi içerinde bir kooperatif kurmalarına ve kredi açısından da bir öncelik sağlamalarının yolunu açmıŐtır. Bununla birlikte, bu olanak sayesinde İlçe Ziraat Odasının mali ve sosyal gücü doğrultusunda hazırlanacak bir nizamname ile zirai faaliyet kredisi ayrılabilmektedir.<sup>224</sup>

Kooperatifçilik alanında en önemli adım, Ziraat Odalarının tüzel kiŐiliđinden oluşan "Sınırlı sorumlu Ziraat Odaları Tüketim ve Pazarlama Kooperatifinin" kurulması olmuştur. Bu kooperatiflerin birleŐmesi ile de "Sınırlı Sorumlu Ziraat Odaları Tüketim ve Pazarlama Kooperatifleri Birliği" meydana getirilmiştir. Sınırlı sorumlu Ziraat Odaları Tüketim ve Pazarlama Kooperatiflerinin sözleŐmesinde; Ziraat Odalarının kooperatife en düşük 10 bin lira ile ortak olacağı düşünülmüştür. Bu kooperatifin amacı Şu Şekildedir:

- a. Zirai retimi ve kaynakları düzenlemek ve ilerlemeye yönelik program ve uygulamalara iştirak etmek.
- b. Zirai iŐletmenin her nevi girdilerini ve Ziraat Odaları yelerinin bütün mesleksel gereksinimlerini temin etmek ve dağıtmak.
- c. Ziraat Odaları yelerinin mahsullerini pazarlamak, korumak, stoklamak, değerlendirmek, işlemek ve bunlarla alakalı olarak sanayi tesisleri oluşturmak.
- d. Zirai girdilerden ürün elde etmek için tesisler kurmak yahut önceden kurulmuş ve kurulacak olan tesislere ortak olmak.
- e. Zirai girdiler, Ziraat Odaları yelerinin mesleksel gereksinimleri ve zirai mahsulü ve tarımda kullanılan hayvanları sigortalanması konusunda acentelik, bayilik ve temsilciliğini yapmak.

---

<sup>224</sup> "Kooperatifçilik Hakkında Türkiye Ziraat Odaları Birliğinin n Görüşü", *Karınca Kooperatif Postası*, Cilt: 33, Sayı: 363, 1967, s. 18.

- f. Kooperatifçilik kültürünün yaygınlık göstermesi ve kooperatifçilik eğitimi gibi hususlarda faaliyetlere iştirak etmek ayrıca, Ziraat Odaları üyelerinin birbirleri ile yardımlaşmasına olanak tanımak.
- g. Birlikler kurarak veya kurulmuş olan birliklere dâhil olarak kooperatifçilik ruhunu güçlendirmek.<sup>225</sup>

Türkiye'nin gerçek sahibinin ve efendisinin çiftçiler ve köylüler olduğunu belirten Ulu Önder Atatürk'ün sözlerinde kendini bulan Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği, Türk çiftçi ve köylüsünün tümünü bu inanç çerçevesinde tarımın bütün alanlarında halkın çıkarlarına uygun olarak gelişmesini sağlamıştır. Bununla birlikte, Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği çiftçilikle meşgul olanların hak ve çıkarlarını korumak ve bir bütün haline gelen bu Birliğe kooperatifleri de dâhil ederek kendileri ve aile fertleri ile alakalı sosyal ve mali çıkarları, vaat ve önerileri kendi fikirleri ile duyurarak doğruyu göstermesi gerektiğini düşünmüştür.<sup>226</sup>

Bu amaçlar doğrultusunda, Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği, gereksinimlerin gittikçe artması ve insanların kendi çıkarları için bir araya gelmesinin sosyal yaşamda, iş bölümü yollarıyla insanca yaşamın ve karşılıklı olarak hizmet ilişkilerinin ahlaki anlamda bir düzene girmesini sağlamıştır. Buna ek olarak, çiftçilerin en küçük yaşam alanı olan köylerde dahi teşkilatlanmanın temelini oluşturmuşlardır.<sup>227</sup>

Türkiye Ziraat Odaları Birliği, teşkilatlanma faaliyetlerine destek olmakla birlikte Toprak ve Tarım Reformu konusunda da bazı görüşler öne sürmüştür. Birlik, Toprak ve Tarım Reformu konusunda Türk çiftçisinin sesini duyurma ve bunun alakalı kuruluşlara iletilmesinde görevlidir. Bu amaçlar doğrultusunda, bu reform hakkında ilk resmi açıklamanın ardından Birlik merkezdeki taşra teşkilatıyla iletişime geçerek yurt genelinde ortak bir görüş hazırlığı içerisine girmiştir. Bu hazırlık ile birlikte İdare Heyeti konuyu dağınıklıktan kurtarmak amacıyla bir ön görüş hazırlayarak bunu da tüm odalara göndermiştir. Odaların teklifleriyle rapor yeniden şekillenmekle birlikte 48 ilden yetkili temsilcilerin katıldığı toplantıda da son şeklini almıştır. İl de bulunan temsilciler ise, ilçedeki Ziraat Odaları temsilcilerinin fikirlerini almasının ve konu hakkında münakaşalarını tamamladıktan sonra merkez toplantısına katılmışlardır. Bu durum karşısında Ziraat Odalarının fikri Türk çiftçisinin reform konusundaki düşünceleri ile

<sup>225</sup> 1974-1975 Ziraat ve İktisadi Durum Raporu, Aydın Matbaası, Ankara, 1976, s. 441-442.

<sup>226</sup> Toprak ve Tarım Reformu Ön Tedbirler Tasarısı Hakkında Görüşler/ Türkiye Ziraat Odaları Birliği, Ülker Matbaası, Ankara, 1971, s. 5.

<sup>227</sup> Toprak ve Tarım Reformu Ön Tedbirler Tasarısı Hakkında Görüşler/ Türkiye Ziraat Odaları Birliği, s. 5.

aynıdır. Şimdi ise, bu fikir Genel Kurul toplantısına taşınarak yasal bir nitelik kazanacaktır.<sup>228</sup>

Türkiye Ziraat Odaları Birliği Yönetim Kurulu üyesi olan Bülent Ş. Özçelik Sayın Başkanlar ve Bakanlar-Çiftçiler toplantısında yapmış olduğu konuşmada, Toprak ve Tarım Reformu Kanun'unun bir an önce çıkmasını istemekle birlikte TBMM deki tasarının Sayın Başbakanın söylediği; “*Reformlar memleketimizin bünyesine ve ilmi gerçeklere uygun olacak, Atatürkçü çizgide bulunacak, doktrin sapmalarına meydan verilmeden gerçekleştirilecek, büyük halk kitlelerine huzursuzluk değil, huzur getirecek ve vatandaşlarımızın refaha ulaşmasına hizmet etmesi esas olacaktır.*”<sup>229</sup> sözleriyle uyumlu olarak gerekli şekilde yasallaşacağına inanılmaktadır.

Yukarıdan belirtilenlere üzüler eklemek gerekir ki, son zamanlardaki olaylar sonucunda çiftçilerin herhangi bir ün kazanmadığı ortaya konulmuştur. Bu sebeple, tarımla alakalı sorunların çözülmesi amacıyla sarf edilen çabaların yöntemlerini değiştirmek gerekmektedir. Birliğin uyguladığı politika kırsal bölgelerde bulunanları toplum olarak görme eğilimine yönelmiştir. Bu bölgelerdeki insanların ekonomik açıdan kalkınması amacıyla iş teminini sağlayan bir kanun tasarısının getirildiği üzerinde durulmuştur. Bu amaçlar doğrultusunda, tarım sektörü için sağlanacak destek sistemlerinin hali hazır bir şekilde olması yahut vurgulanması hoş görülmemiştir. Bunun aksine, önderlik yoluyla istenilen yöne doğru yönelmesinin önü açılmalıdır. Fakat ön tedbirler kanun tasarısının oluşumunda Türk çiftçilerinin, köylülerinin ve onların temsilcilerinin fikirlerinin ve önerilerinin alınmaması hatta çiftçilerin kendinin karar almalarına fırsat verilmemesi işin başında başarı şansını düşürmüştür. Ancak, Birliğin tek ümidi tasarının parlamento’da görüşülmesidir. İlaveten, Sayın Senatör ve Milletvekilleri çiftçi ve köylülerinde oylarının yükümlülüğünü üzerine alarak çiftçinin isteklerini dile getirmesidir.<sup>230</sup>

TZOB Yönetim Kurulu Başkanı Osman Özbek, Toprak ve Tarım Reformu hakkındaki görüşünü şu şekilde dile getirmiştir: Memleketimizde çok miktarda tarımsal işletme bulunmakta olup bunların büyük bir kısmı kendini besleyemeyen küçük işletmelerdir. Bu işletmeler ise, büyük çaplı masraflara, dalgalı bir üretime neden olmakla birlikte tarım

<sup>228</sup> Türkiye'nin 1970-1971 Ziraat ve İktisadi Durum Raporu, s.377.

<sup>229</sup> TZOB Yönetim Kurulu Üyesi Bülent Ş. Özçelik'in Sayın Başbakan ve Bakanlar-Çiftçiler Toplantısında Takdim Ettiği Çiftçinin Teşkilatlanması, Tarımsal Mevzuat Değişiklikleri, Köy ve Köylü Sorunları Konularındaki TZOB Görüşleri, Ankara, 1973, s. 5-6.

<sup>230</sup> Toprak ve Tarım Reformu Ön Tedbirler Tasarısı Hakkında Görüşler/ Türkiye Ziraat Odaları Birliği, s. 6.

için sürdürülebilir sermayeye ve yeni teknolojilerin faaliyete geçmesine de engel olmaktadır. Bu sebeple işletmelerin ekonomik boyutta olmalarına önem verilerek küçük işletmeler şeklini almaları önlenmeye çalışılmalıdır. Ayrıca, verimli işletme arazileri sadece toprak ve tarım reformunun uygulanması amacıyla sahiplerinden alınmamalı, işletme küçültülmemelidir. Yeterli derecede toprağı bulunmayan ve topraksız çiftçiye toprak teminin sağlanması tarım reformu için önemli görülmektedir. Tarım işleriyle uğraşanlar, topraklarını kanunda belirtilen şekilde verimli olarak işletmeleri durumunda topraklarına el konulmayacağını bilmeleri gerekir. Sağlanan bu güvence ile tarım alanına yapılacak yatırımlar hususundaki tereddütler ortadan kaldıracaktır. Toprakların kiracılık ve ortakçılık vasıtasıyla boş bırakılmasının önüne geçilmekle birlikte tarımın dışında kalan sermayesinde bu alana yönlendirilmesinin yolu da açıldı. İlâveten, istihdam olanağı sağlaması açısından yararları da göz önüne alındığında bu uygulamaların toprakların kamulaştırılmasını sağlaması, bu arazilerin dağıtımın söz konusu olmaması ve örf ve adetlerin üzerinde özenle durulması gerektiği belirtmiştir. Tarım sektöründe uygulanan bu reform ile yatırımcı şirket konumundaki yapıların yatırımlarına set çekilmemeli, bitkisel ve hayvansal istihsal arttırılmalı, ölçülü, nitelikli ve sürekli mal talebine olanak sağlayan girişimler teşvik görmeli ve bunların topraklarının dağıtımı yapılmamalıdır. Reform alanının dışında kalan topraklar dağıtılacağından kamulaştırılmasına gerek kalmamakla birlikte temlik tasarrufunda uzun dönemli durdurulması ekonomik açıdan da durgunluğa sebep olacağı bildirilmiştir. Bu durgunluğu en aşağı seviyede devam ettirmek için önlemler alınmalı ve projelerinde ihtiyaç haricindeki yerler için kısıtlama konulmamalıdır.<sup>231</sup>

Tarım sektöründeki ilerleme oranının beklenenin altında olması ve bu durumun bütün ilerleme oranını negatif bir şekilde etkilemesinin dışında teknolojinin ve yayım faaliyetlerinin eksikliği de tarım sektörünü etkilemektedir. Üretimin arttırılması için üretim yöntemlerinin geliştirilmesi zamanının artık geride kaldığı anlaşılmalı birlikte her sektörün gelişmesinde diğer sektörlerinde etkisi bulunmaktadır. Bilhassa tarımın gelişmesinde imalat sanayi tarımın gereksinimlerini karşılayamaz ve yeterli derecede hammadde işleyemez ise üretim yöntemleri ne kadar kuvvetli olursa olsun herhangi bir ilerleme kaydedilemez. İlâveten, diğer devletlerle karşılaştırıldığında iki kat fazla fiyatla traktör, üç kat fazla fiyatla gübre, dört kat fazla fiyatla yedek parça temin edilen bir

---

<sup>231</sup> *Cumhurbaşkanımız, Sayın Kenan Evren'e Arz Edilecek Brifing Münasebetiyle, "Tarım Sektörü ve Çiftçilerin Sorunları ve Çözüm Yolları"na Ait Teklif ve Temenniler-Öneri Paketi*, Güven Matbaası, Ankara, 1983, s. 67-68.

sanayi de tarımın ilerlemesi ve gelişme hızı göstermesini beklemek mucize olarak görülmüştür.<sup>232</sup>

Üçüncü beş yıllık kalkınma planında belirtildiği üzere, üretimde kayıpların yaşanmasının sebebi olarak da çabuk bozulan gıda ürünlerinin depo edilmesinde, işlenmesinde ve nakliye edilmesinde öngörülen tesislerin de yetersizliği gösterilmiştir. Bu sebeple zirai üretim ve gıda sanayi arasında etkin bir iletişimin kurulması bir gereklilik olarak görülmüştür. Bu etkileşim ile zirai üretimdeki dalgalanmaların sıklığının azalması, fiyatlarda istikrar sağlanması, üretkenliğin artması ve teknoloji için uygun görülen çeşitlerin kültüre katılması gibi yollarla gıda sanayisinin gelişmesine yönelik uygun ortamın sağlanacağı düşünülmüştür. Bu noktada sözleşmeli üretim faaliyetleri ve hammadde sanayi arasındaki bağlantının geliştirilmesi ile ileri yöntemler uygulanmasıyla sanayi de kayıplar önlenerek kaynakların daha doğru bir şekilde kullanılacağı ve masrafında düşeceği belirtilmiştir. Fakat sözleşmeli üretim yönteminin tamamen uygulanması için TZOB, Tarım Kooperatifleri ve Birliklerinin de ilgilenmesi ve bunun ile alakalı da bir mevzuata gerek duyulmuştur. TZOB'un kanaatine göre, fabrikaların çiftçiler ile gerçekleştirecekleri hammadde anlaşmalarında fiyatların mevsime uygun bir şekilde düzenlenmesi, uygun bir mesafe tazminatının ödenmesi ve kalite primi olanağının sağlanması hem üreticiler hem de sanayi işletmeleri açısından yararlı görülmüştür.<sup>233</sup>

TZOB'un üzerinde durduğu diğer bir konu ise, Sosyal Güvenlik meselesi olmuştur. 1948 yılında "Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Beyannamesinde" yer alan Sosyal Güvenlik konusu önemli haklardan biri olarak sayılmaktadır. Bu beyannamenin içeriğine bakıldığında, işsizlik, hastalık, kaza sonucu vücut bölümlerinde yaşanan kısıtlamalar, dul ve yetimlik, yaşlılık ve insanın yetki alanı dışında oluşan her nevi riske karşı onun güvende olmasını sağlamak, kişinin ve ailesinin yeterli derecede beslenmesi, giyinmesi, barınması, sağlık bakımı gibi ve diğer gerekli sosyal hizmetleri de kapsadığı belirtilmiştir. Fakat tarım sektöründe % 66,1'lik alanı kaplayan çiftçi ve köylüler sosyal güvenlikten yoksun kalmaktadır.<sup>234</sup> Bu durum karşısında, TZOB'un görüşü tarım sektöründe sadece tarım işçisinin değil aynı zamanda tarım sektörünü oluşturan toprağın gerçek sahibi çiftçilerin ve ailelerinin de sosyal güvenliğin sağladığı haklara erişimini sağlamaktır. Bu sürecin, III. Beş Yıllık Kalkınma Planı ile ciddi bir şekilde başlayacağı düşünülmüştür. Bu doğrultuda, Türk çiftçi ailelerinin güven duygusu içerisinde daha verimli bir hal

<sup>232</sup> *Türk Tarımı Sorunlar ve Çözüm Yolları*, Ankara, 1972, s. 113.

<sup>233</sup> *Türk Tarımı Sorunlar ve Çözüm Yolları*, s. 114.

<sup>234</sup> *Türk Tarımı Sorunlar ve Çözüm Yolları*, s. 127-128.

alacağı düşünülmüştür. TZOB, bugüne dek herhangi bir şekilde üzerinde durulmamış olan çiftçinin sosyal güvenliği meselesinin daha da fazla ihmal edilmesine göz yummayacağını belirtmiştir.<sup>235</sup>

1984 yılında Hükümet-Ziraat Odaları Birliği Zirve toplantısında Başbakan huzurunda yapılan konuşmada 25 milyon çiftçinin geçim kapısı olarak tanımlanan tarımın durumu karşısında alınan önlemlerin tarımı nasıl etkilediği ve bu konudaki tavsiyeler bir rapor haline getirilerek sunulmuştur. Bu rapor; tarımın o gün şartlarına göre durumu, alınan tedbirlerin tarım sektörüne etkileri ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği'nin önerileri olarak üç bölüme ayrılmıştır. Bu bölümlere sırası ile bakıldığında; tarımın durumu genel olarak hava şartlarına bağlı olmakla birlikte bitkisel tarım ürünlerinin durumu şu şekilde açıklanmıştır:

1. Geçen sene olduğu gibi bu yılda hububat ve baklagillerin üretiminin normal olandan daha az olacağı anlaşılmıştır.
2. Tütün, pancar ve pamuk ürünlerinin üretiminde önemli oranda bir artış gözlemlenmemiştir.
3. Bu sene fındık senesi olmamakla birlikte stokta kalan kısmı ise hükümet tarafından layık olduğu şekilde kullanılmıştır.
4. Yağış sebebiyle ayçiçeğinin ekimi tekrar etmiş ve bu durum üretimin artışına engel olmuştur. Bu sebeple bu ürünün üretimi de geçen yılda üretilen ürün toplamını geçememiştir.
5. Meyve ve sebzelerin üretimi de ilkbahar donlarından hasar görmüş olmakla birlikte birçok ürünün üretiminde geçen seneye nazaran alt tabaka da ilerlemiştir. İlaveten, bir takım dışa satımlarda fiyatların yükselmesine sebep olmuştur.
6. Hayvansal ürünlerin üretiminde de ilerlemeler kademeli olarak gerilemiştir.
7. Üretilen narenciyeler de yeteri kadar pazarlanamamış bu durum ürünün dalda kalmasına neden olmuştur.
8. Tarımdaki genç çiftçi sayısı giderek düşmüştür.
9. Tarımsal eğitim yeteri kadar ilerlememiştir.<sup>236</sup>

Konuşmanın ikinci bölümünü oluşturan alınan tedbirlerin tarım sektörüne olan etkisine bakıldığında:

<sup>235</sup> *Türk Tarımı Sorunlar ve Çözüm Yolları*, s. 132-133.

<sup>236</sup> *Çiftçi Sorunları Üzerinde Cumhurbaşkanımıza ve Başbakanımıza Sunulan Rapor*, Kurtuluş Ofset Basımevi, Ankara, 1985, s. 30-31.

1. Yüksek faiz uygulaması parayı bankalara çekince kredisi az gelen yahut bankanın tarım kredisinden yararlanamayan üretici, tefecinin yahut ticari kredinin fazla faizi altında ezilerek malını ya tarlada ya da olgunlaşmadan daha dalında iken araçlara ucuza satmak zorunda kalmıştır. Bu durum, Türk tarımında ve çiftçi gelirlerinde zarara sebep olmuştur.
2. Maliyeti pahalandıran tarım girdileri, zirai ürünlerinde maliyetini yükseltmiş bu durumda pahalılık ve enflasyonun artmasına neden olmuştur.
3. Devletin desteği altında olan zirai ürünlerin fiyatları geçmiş seneye göre, yüksek seviyede tutulduğu görülmüşse de zamanla ürünün hasadı esnasında durumun beklenen seviyede olmaması ve ürün fiyatlarının peşin ödenmemesi nedeni ile çiftçi için bu durum maliyet aşamasında kalmıştır. İlâveten, çiftçiler mağdur hale düşmüş olup bu senede tüccar ve sanayiciler için çalışmış durumuna düşmüştür.
4. Tarımdan gelir elde edilememesi yatırım için olan hevesi kırmakla birlikte yeni iş alanlarının açılmaması da yatırımı durdurmuş ve üretimde ilerleme kaydedilememiştir. Bu durumun en güzel örneği ise, genel olarak dışa satımlarda tarım ürünlerinin oranının giderek azalması ve gerçek dışa satım oranının tonaj itibari ile artışa geçememesidir. Bu durum parasal açıdan da pek de iç açıcı olmamıştır.
5. Ziraat Bankası Temmuz ayının başından itibaren kredi vermeyi durdurmakla birlikte teşvik kredisi sayesinde projeli bir şekilde kurulma aşamasında olan entansif işletmeler yarıda bırakılmıştır. Binası bitirilenler ise, içi boş durumda olup işletme kredisi yetişmemiştir. Binanın içine yerleştirilen büyük ve küçükbaş hayvanlar ve civcivler aç haldedir. İlâveten, tesisler iş göremeyip, sonlandırılmamaktadır. Bu sebeple burası için yatırılan kredilerde geriye ödenemediği gibi öz kaynaklarda kendi içerisinde erimektedir. Bu durum kredi ile çalışan işçilerinde ilaç, yem, hasat işçiliği ve üretim amacıyla para aramaya itmiştir.
6. Toprak-Su sulama kooperatiflerine verilmesi gereken kredilerin verilmemesi kooperatiflerin elektriğinin kesintiye uğramasına ve üretim aşamasında olan ürünlerin susuzluğa karşı savunmasız kalmasına neden olmuştur.
7. Çiftçiler kredi yoluyla traktör ve tarım makinesi satın alırken kredi sağlanmaması bunların alınamamasına ve üretkenlerin de batmasına neden olmuştur.



8. Bir dekar sulama için alınacak ücret 1190 liraya çıkmasına ek olarak bu ücreti zamanında ödemeyenler için % 100 faiz uygulanmıştır.
9. Şu an Ege Bölgesinde 90 bin ton üretime ulaşan kuru üzüm üretenler bu üzümü kurutmak amacıyla zirai donatımda var olan potasayı alacak para ve krediyi bulamamışlardır.<sup>237</sup>

Son olarak tüm bu durumlar karşısında TZOB'un önerilerine bakıldığında:

1. Çiftçinin alacaklarının ödenmesi gerekmektedir..
2. Ürünün fiyatı peşin ödenmelidir. Ayrıca, buğdayda uygulanan sistemin pamuk, fındık, üzüm ve incirde geç bir şekilde uygulanması hem çiftçi için hem de ekonomi için zararlı olacaktır.
3. Ürün destekleme bedeli sadece bürokrasinin kanaatine bırakılmayarak ürünü yetiştiremeyenlerin fiyat konusunda hükümler savurmasının hükümetçe kaldırılmasını bekliyoruz. İlaveten, TZOB üniversite, alakalı bakanlık ve Tarım Orman ve Köy işleri Bakanlığı ile ortak olarak çalışmalıdır.
4. Dışa satımın ancak fazla üretim ile sağlanacağı vurgulamaktadır. Fakat tüketimi kısıtlayarak da artanların dışarıya satıldığı görülmüştür. Zaten Türk halkının % 90'ından fazlası da büyük oranlarda gıda tüketmemektedir.
5. Tarım sektöründe çalışanların ve tarım ile meşgul olanların gelirlerini arttırmak amacıyla önlemler alınması gerekmektedir. Şehirlere göç etmeyi engelleyerek köy yaşamını uygun kılan ve tarım alanında sosyal ve mali önlemler ile alt yapı yatırımlarına eğilim göstermek gerektiği üzerinde durulmuştur.
6. Maliyet oranındaki fiyatlar ile pamuk, tütün, pancar, ayçiçeği ve diğer bir takım bitkisel ürünler ile et ve süt benzeri hayvansal ürünlerin üretimini ilerletmeye olanak yoktur. Tüketim amacı ile tarım ürünlerinin dışarıdan alımında çeşit ve miktarı arttırmak da hem üretici hem de ekonomimiz açısından problemlere sebep olacaktır.
7. Kredi verme yetersiz gelmekte olup kredi alırken yaşanan problemlere de yenilikler ve işlevsellik kazandırılmalıdır. Köylüler mazot alırken parasızlık sebebiyle verdiği bononun zamanı geldiğinde ailesinin kolundaki bilezikler ve boynundaki altınlar ile ödememesi gerekmektedir.

---

<sup>237</sup> Çiftçi Sorunları Üzerinde Cumhurbaşkanımıza ve Başbakanımıza Sunulan Rapor, s. 31-32.

8. T.C. Ziraat Bankası; banker, banka ve şirket kurtarma gibi ismini karalayan ve görevi olmayan uğraşlar ile temas etmekten kurtarılmalıdır. Bunun aksine, tarımın gereksinimlerine cevap veren hizmet görevini yapmasına olanak tanınmalıdır.
9. Ziraat Bankası'na borcu bulunanların zamanları Temmuz'dan başlayarak Aralık ayının sonlarına doğru bitmektedir. Fakat eğer ürünler bu zaman diliminde pazarlanamazsa % 35 oranında bir cezalı faiz ödeme şekli tercih edilmelidir. Bu süre de ürünün durumuna göre değişiklik göstermelidir.<sup>238</sup>

Yukarıda belirtilen sorunları yanında tarım sektöründe karşılaşılan diğer sorunlara da kısaca değinmek gerekirse; tohumluk, gübre, zirai mücadele sorunları, sulama sorunları, tarım topraklarının tarım dışı faaliyetler için kullanılması, 4753 sayılı Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu ile dağıtılan topraklarla alakalı sorun ve tarımsal mekanizasyon sorunları da toplantıda görüşülmüştür. Ayrıca, desteklenen ürünlerin fiyatını belirleme konusu, desteklenen ürünlerde fiyat seviyesi, tarım ürünlerinin pazarlanması gibi konular da gündeme getirilmiştir.<sup>239</sup>

Sosyal alanda TZOB'un görüş bildirme gereği duyduğu bir diğer konu ise, Türkiye'nin yakıtla alakalı sorunudur. Cumhuriyet devrinden itibaren Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından 1920 ve 1921 senesinde çıkarılan kanunlarla birlikte orman içerisinde ve çevresinde yaşayan köylünün ve resmi makamların yakacak problemi çözüme kavuşturulmak istenmiştir. Bu amaçlar doğrultusunda da 22.06.1938 tarihinde 12 maddelik bir kanun çıkarılmıştır.<sup>240</sup> Çıkarılan bu kanun çerçevesinde TZOB'un görüşü ise, ülkemizdeki yakıt problemini bir plan ve program çerçevesinde üzerine ciddi bir şekilde eğilerek çözüm bulunulması ve yakacak da kullanılan odunun sanayiye, gübrenin ise tarım için kullanılması için önlemler almaktır. Bu önlemler aşağıda maddeler halinde verilmiştir:

1. Yakacak olarak kullanılan maddelerin en üst uygunlukta ve verimlilikte kullanılması ve değerlendirilmesi amacıyla önlemler almak. Bu doğrultuda da ilk olarak ısı kaybının önüne geçilmelidir. Isı kaybı;
  - a. Köy kesiminde ısıyı koruyacak yapı sistemleri seçilmelidir. Bölgeye ve iklim özelliklerine göre, geliştirilecek yapı çeşitlerini belirli oturma noktalarında uygulayan köylü için uzun dönemli ve faizsiz kredi olanağı tanınmalıdır.

<sup>238</sup> Çiftçi Sorunları Üzerinde Cumhurbaşkanımıza ve Başbakanımıza Sunulan Rapor, s. 32-33.

<sup>239</sup> Çiftçi Sorunları Üzerinde Cumhurbaşkanımıza ve Başbakanımıza Sunulan Rapor, s. 37-46.

<sup>240</sup> Türkiye Yakıt Problemi: Odun ve Tezeğin Değerlendirilmesi, Demirkanlar Matbaası, Ankara, 1973, s. 20-24.

İlaveten, ısı kaybını engellemek ve ısının dayanıklılığını arttırması açısından var olan kapı ve pencerelerin çürüme zamanlarını uzatan bir sistem uygulanarak düşük ücretlerle dağıtılmalıdır.

- b. Şehirde, resmi yapılardan başlayarak tüm konutların yalıtımı için önlemler alınmalıdır. Çünkü: yalıtım ısı kaybını % 15-20 oranında azaltmaktadır.
  - c. Ülkemizde soba ve kazanları yakmak için yakıt hammaddesinin tümünü yakmamakla birlikte % 20 oranında kömür ve % 30 oranında da odun kaybına neden olmaktadır. İlaveten, tam yanmama ile birlikte ortaya çıkan karbon monoksit gazının kalabalık şehirlerde sebep olduğu hava kirliliği de insan sağlığı açısından zararlıdır. Bu bağlamda, hem ekonomik açıdan hem de insan sağlığı açısından büyük bir tehdit oluşturan soba ve kazanların üretilmesi ve kullanılması ile birlikte bacaların inşa tekniklerinin de düzenlenmesiyle de önlemler alınabilir.
2. Köylük alanlarda kullanılmak üzere ucuz ısıtma, ısınma ve pişirme aletlerinin köylüye ulaşma olanakları incelenmeli gerekirse de desteklenmelidir. Sonuç olarak, Orman Genel Müdürlüğü tarafından hazırlatılıp, orman içerisinde ve çevresindeki köylere maliyet ücreti üzerinden kredi vasıtası ile dağıtılan köylülerin kullanımına uygun kuzineler çoğu bölgede ilgi çekmemiştir. Dolayısıyla, ısıtma ve pişirme işlemi için LPG gereçleri, ısınma amacıyla da bölge ve iklim özelliklerine en uygun şekilde üretilecek gereçlerin uygun fiyatlar ile hammaddeye ulaşma imkânı olan köylere ulaşması sağlanmalıdır. Gerekirse de, odun ve tezeğin gayrisafî milli hâsıladaki (GSMH) payı dikkate alınarak köylünün mali durumu yükselinceye dek desteklenmelidir.
  3. Yakıt kanununun kesin olarak uygulanması, gerekirse başka ticari enerji maddelerinin ticari enerji maddeleriyle ilerlemesi daha da mutlak kararlarla uygulanmalıdır. Fakat yakıt kanunda açıkça belirtilen maddelere rağmen özel konutlar bir yana Devlet binalarında bile hala odun yakılmaktadır.
  4. Şimdiye dek 42 il sınırı içerisinde belirlenen linyit yataklarının döküm ve işletme faaliyetlerine hız kazandırılmalıdır.
  5. Maden kanunu özel sektörü yönlendirecek ve hem mali hem de teknik yardım kaynakları sunacak, bu kaynakları harekete geçirmesi açısından da kurgusal sebepler ile kapatılan alanların belli bir zaman içerisinde işletilmemesi durumunda rezervleri işleve koyacak, özel ve kamu kuruluşlarına devredilmesini sağlayacak şekilde düzenlenmelidir.

6. Linyitte, nakliye masrafı göz önüne alınarak bölge çapında üretim ve tüketim uygulaması dikkate alınmalıdır. Bu sebeple de linyit yataklarının olduğu alanların ulaşım problemlerine öncelik tanınmalıdır.
7. Kamudaki linyit işletmeciliği verimliliği ileriye taşıyacak ve bütçeye yük olmayacak tarzda bir düzenlemeye tabi olmalıdır. Her çeşit gider hesaplarında verimliliğe ve üretimin artmasına dikkat edilmelidir.
8. Gelişen rafineri imkânı sonucunda üretilen fuel-oil, sanayi ve merkezi ısıtma düzenine, LPG ise, ısıtma ve pişirme gibi gereksinimler gereğince orman ve gübre alanı köylerine destek verilerek kaydırılmalıdır.
9. Türkiye’de var olan ve işlenmeyen tabii gazlar, asfaltit, bitümlü şist, toz linyit, hidrolik enerji ve jeotermal enerjilerin işletilmesi için plan yapılmalıdır.
10. Diğer ticari enerji maddelerinden biri olan odunun belli süreçlerde sanayiye kaydırılması amacıyla düzenleme yapılmalıdır. Özellikle de bölgenin yapısı, hakkında katılım gücü önemsenerak öncelikle serbest piyasa için ayrılan odun ele alınmalıdır.
11. Öncelikli olarak şehirlerden başlayarak odun ve tezek yerine kullanılacak linyit, doğal gaz ve asfaltitin kullanımına olanak tanıyan genel bir enerji planı düzenlenmelidir.
12. Orman işletmeleri; ülkenin yapısına uygun olarak piyasanın isteklerini karşılayacak ve ısı kaybını en aza indirecek üretim ve taşıma yöntemleriyle değerlendirme olanağına öncelik tanıyan mali bir incelemeye tabi tutulmalıdır. Ayrıca, üretilmediği için çürümeye bırakılan malları değerlendirmek için gerekli görülen yatırımlara çaba sarf edilmelidir.
13. Serbest piyasanın gereksinimleri için ayrılan odunun sanayiye kaydırılması düzenlenerek orman içerisinde ve çevresindeki köylüler tarafından yongalama ve mihaniki kâğıt hamuru şekline getirme işlemi uydu sanayi olanaklarıyla hazırlanmalıdır.
14. Orman ürünleri işletme sektöründe bulunması zorunlu olan kamu sektörü kâğıt fabrikalarının odunu tüm fiziki koşullarda değerlendirecek bir uyuma ve tam yetki ile işlev görecektir şekilde yeniden tasarlanmalıdır.<sup>241</sup>

1997-1998 yılına gelindiğinde, Türkiye Ziraat Odaları Birliği bölgeleri ve Ziraat Odalarının bölgelerinin değerlendirilmesi söz konusu olmaktadır. Ziraat Odaları

---

<sup>241</sup> *Türkiye Yakıt Problemi: Odun ve Tezeğin Değerlendirilmesi*, s. 42-45.

açısından ülkemiz dokuz bölge şeklinde ayrılmıştır. Bölgeler, bölgelere bağlı iller ve bu illerde aktif durumda olan Ziraat Odaları aşağıdaki şekildedir:

İlk sırada TZOB Orta Kuzey Anadolu Bölgesi yer almaktadır. Bu bölgenin merkezi Ankara olmakla birlikte Bağlı olduğu iller: Bilecik, Bolu, Çankırı, Çorum, Eskişehir, Kırıkkale, Kırşehir, Kütahya ve Yozgat'tır. Bu illerin teşkilatlanma tablosu şu şekildedir:

**Tablo 3. 1.** T.Z.O.B Orta Kuzey Anadolu Bölgesi

İLİ	İLÇE SAYISI	ZİRAAT ODASI SAYISI	ZİRAAT ODASI KURULUŞ ORANI
Ankara	24	12	% 50
Bilecik	8	3	% 33.5
Bolu	16	8	% 50
Çankırı	12	2	% 16.6
Çorum	14	11	% 78.5
Eskişehir	13	11	% 84.6
Kırşehir	7	5	% 71.4
Kütahya	13	11	% 84.6
Yozgat	14	4	% 78.5
Kırıkkale	9	7	% 44.4
<b>Toplam</b>	<b>130</b>	<b>78</b>	<b>% 56.5</b>

**Kaynak:** Ziraat Odaları Çalışma Raporu 1997-1998: 21. Genel Kurul, s. 9.

Tablodan da anlaşıldığı üzere, bölgede 10 il, 130 ilçe ve 78 Ziraat Odası bulunmaktadır. Buna göre, var olan illerin % 56,5'inde Ziraat Odaları kurulmuş olup bu süreçte de aktif olarak faaliyet göstermiştir.<sup>242</sup>

<sup>242</sup> Ziraat Odaları Çalışma Raporu 1997-1998: 21. Genel Kurul, Ankara, 1999, s. 9.

TZOB'un ikinci bölgesi ise, merkezi İzmir olan Ege Bölgesidir. Bu bölgeye bağlı olan iller: Aydın, Burdur, Denizli, Manisa ve Muğla olup bunlar aşağıda tabloda detaylı olarak ele alınmıştır:

**Tablo 3. 2.** T.Z.O.B. Ege Bölgesi

İLİ	İLÇE SAYISI	ZİRAAT ODASI SAYISI	ZİRAAT ODASI KURULUŞ ORANI
İzmir	28	21	% 75
Aydın	17	11	%64.7
Burdur	11	5	% 45.4
Denizli	19	11	% 57.8
Manisa	16	15	% 93.7
Muğla	12	8	% 66.6
<b>Toplam</b>	<b>103</b>	<b>71</b>	<b>% 68.9</b>

**Kaynak:** Ziraat Odaları Çalışma Raporu 1997-1998: 21. Genel Kurul, s.10.

Tabloda belirtildiği üzere, bölgede 6 il, 103 ilçe ve 71 Ziraat Odası bulunmaktadır. Var olan ilçelerin % 68,9'unda Ziraat Odası kurulmuş olup bu süreçte faaliyet halindedir.<sup>243</sup>

TZOB'un üçüncü bölgesi merkezi İstanbul olan Marmara Bölgesidir. Bu bölgeye bağlı olan iller: Balıkesir, Bartın, Bursa, Çanakkale, Edirne, Karabük, Kırklareli, Kocaeli, Sakarya, Tekirdağ, Yalova ve Zonguldak olup aşağıdaki tabloda detaylı olarak ele alınmıştır:

**Tablo 3. 3.** T.Z.O.B. Marmara Bölgesi

İLİ	İLÇE SAYISI	ZİRAAT ODASI SAYISI	ZİRAAT ODASI KURULUŞ ORANI
İstanbul	32	15	% 46.8
Balıkesir	19	14	% 73.6
Bartın	4	1	% 25

<sup>243</sup> Ziraat Odaları Çalışma Raporu 1997-1998: 21. Genel Kurul, s.10.

Bursa	17	12	% 70.5
Çanakkale	12	8	% 66.6
Edirne	9	8	% 88.8
Karabük	6	1	% 16.6
Kırklareli	8	7	% 87.5
Kocaeli	6	3	% 50
Sakarya	13	11	% 84.6
Tekirdağ	9	8	% 88.8
Yalova	6	1	% 16.6
Zonguldak	6	3	% 50
<b>Toplam</b>	<b>147</b>	<b>92</b>	<b>% 62.5</b>

**Kaynak:** Ziraat Odaları Çalışma Raporu 1997-1998: 21. Genel Kurul, s.10-11.

Tablodan da anlaşıldığı üzere, bölgede 13 il, 147 ilçe, 92 tane de Ziraat Odası bulunmaktadır. Bu ilçelerin % 62,5’inde Ziraat Odası kurulmuştur.<sup>244</sup>

Dördüncü TZOB bölgesi ise, merkezi Adana olan Akdeniz Bölgesidir. Bu bölge içerisine dâhil edilen iller: Antalya, Gaziantep, Hatay, İçel, Kahramanmaraş, Kilis ve Osmaniye’dir. Bu bölgenin teşkilatlanma şekli ise tabloda gösterilmiştir:

**Tablo 3. 4.** T.Z.O.B. Akdeniz Bölgesi

İLİ	İLÇE SAYISI	ZİRAAT SAYISI	ODASI ZİRAAT ODASI KURULUŞ ORANI
Adana	13	12	% 32.3
Antalya	15	9	% 60
Gaziantep	9	8	% 88.8

<sup>244</sup> Ziraat Odaları Çalışma Raporu 1997-1998: 21. Genel Kurul, s.10-11.

Hatay	12	9	% 75
İçel	10	9	% 90
Kahraman Maraş	10	5	% 50
Kilis	4	2	% 50.1
Osmaniye	7	4	% 57.1
<b>Toplam</b>	<b>80</b>	<b>58</b>	<b>% 72.5</b>

**Kaynak:** Ziraat Odaları Çalışma Raporu 1997-1998: 21. Genel Kurul, s.11.

Tablodan anlaşıldığı üzere, bölgede 8 il, 80 ilçe ve 58 tane Ziraat Odası bulunmaktadır. Bölgede bulunan ilçelerin % 72,5'inde Ziraat Odası kurulmuş olmakla birlikte bu süreç içerisinde aktif durumdadır.<sup>245</sup>

TZOB'un beşinci bölgesi merkezi Erzurum olan Doğu Anadolu Bölgesidir. Bu bölgeye bağlı olan iller ise; Ağrı, Ardahan, Bayburt, Erzincan, Gümüşhane, Iğdır ve Kars'tır. Bu bölgenin teşkilatlanma şekli ise tabloda verilmiştir:

**Tablo 3.5.** T.Z.O.B. Doğu Anadolu Bölgesi

İLİ	İLÇE SAYISI	ZİRAAT ODASI SAYISI	ZİRAAT ODASI KURULUŞ ORANI
Erzurum	19	5	% 26.3
Ağrı	8	3	% 37.5
Ardahan	6	1	% 16.6
Bayburt	3	1	% 33.3
Erzincan	9	1	% 11.1
Gümüşhane	6	2	% 33.3

<sup>245</sup> Ziraat Odaları Çalışma Raporu 1997-1998: 21. Genel Kurul, s.11.



İğdır	4	1	% 25
Kars	8	8	% 100
<b>Toplam</b>	<b>63</b>	<b>22</b>	<b>% 34.9</b>

**Kaynak:** Ziraat Odaları Çalışma Raporu 1997-1998: 21. Genel Kurul, s.12.

Tablodan anlaşılacağı üzere, bölgede 8 il, 63 ilçe ve 22 tanede Ziraat Odası bulunmaktadır. Bu ilçelerin % 34,9'unda Ziraat Odası kurulmuş olmakla birlikte aktif olarak da faaliyet göstermektedir. TZOB organları yönetmeliği gereğince belirlenen dokuz bölge içerisinde teşkilatlanma oranının en az olduğu bölge, Doğu Anadolu Bölgesidir. Bölge de bulunan ilçelerin seçim çevreleri Ziraat Odası kurulması için nitelikli olmasına rağmen 1963 ve takip eden yıllarda kurulan Ziraat Odaları 1970'li ve 1980'li yıllarda kapanmış olup aktif olma özelliğini kaybetmiştir.<sup>246</sup>

TZOB'un belirlediği altıncı bölge ise, merkezi Diyarbakır olan Güneydoğu Anadolu Bölgesidir. Bu bölgeye bağlı olan iller: Batman, Bingöl, Bitlis, Hakkâri, Mardin, Muş, Siirt, Şırnak, Şanlıurfa ve Van'dır. Bu bağlamda, bölgenin teşkilatlanma tablosu şöyledir:

**Tablo 3.6.** T.Z.O.B. Güneydoğu Anadolu Bölgesi

<b>İLİ</b>	<b>İLÇE SAYISI</b>	<b>ZİRAAT ODASI SAYISI</b>	<b>ZİRAAT ODASI KURULUŞ ORANI</b>
Diyarbakır	14	8	% 57.1
Batman	6	3	% 50
Bingöl	8	1	% 12.5
Bitlis	7	1	% 14.2
Hakkâri	4	1	% 25
Mardin	10	5	% 50

<sup>246</sup> Ziraat Odaları Çalışma Raporu 1997-1998: 21. Genel Kurul, s.12.

Muş	6	2	% 33.3
Siirt	7	1	% 14.2
Şırnak	7	1	% 14.2
Şanlıurfa	11	9	% 81.8
Van	12	1	% 8
<b>Toplam</b>	<b>92</b>	<b>33</b>	<b>% 35.8</b>

**Kaynak:** Ziraat Odaları Çalışma Raporu 1997-1998: 21. Genel Kurul, s.12-13.

Yukarıdaki tablodan anlaşılacağı üzere, 11 il, 92 ilçe ve 33 Ziraat Odası bulunmaktadır. Buradaki ilçelerin % 35,8'inde Ziraat Odası kurulmuştur. TZOB organlar yönetmeliği gereğince, belirlenen dokuz bölge içerisinde Ziraat Odası teşkilatlanma seviyesinin en az olduğu bölgelerden birisi de Güneydoğu Anadolu Bölgesidir. Tıpkı Doğu Anadolu Bölgesi gibi, bu bölgede de 1963 ve takip eden yıllarında var olan ilçelerin tamamında Ziraat Odası kurulmakla birlikte faaliyete geçirilmiş ise de 1970 ve 1980'li yıllarda tek tek aktifliğini kaybetmiştir. Bilakis, GAP bölgesini kapsayan Güneydoğu Anadolu Bölgesinde oda kurma faaliyetlerinin hızlanması lüzumu kaçınılmaz bir hal almıştır. Bu doğrultuda, son zamanlarda bölgede Ziraat Odası kurulması faaliyetlerine hız kazandırılmıştır.<sup>247</sup>

TZOB'un yedinci bölgesi merkezi Sivas olan Ortadoğu Anadolu Bölgesidir. Bu bölgeye bağlı olan iller: Adıyaman, Amasya, Elazığ, Malatya, Tokat ve Tunceli'dir. Bu illerin teşkilatlanma tablosu da şu şekildedir:

**Tablo 3.7.** T.Z.O.B. Ortadoğu Anadolu Bölgesi

İLİ	İLÇE SAYISI	ZİRAAT ODASI SAYISI	ZİRAAT ODASI KURULUŞ ORANI
Sivas	17	9	% 52.9
Adıyaman	9	4	% 44.4

<sup>247</sup> Ziraat Odaları Çalışma Raporu 1997-1998: 21. Genel Kurul, s.12-13.

Amasya	7	6	% 85.7
Elazığ	11	4	% 36.3
Malatya	14	3	% 21.4
Tokat	12	9	% 75
Tunceli	8	-	% 0.0
<b>Toplam</b>	<b>78</b>	<b>35</b>	<b>% 44.8</b>

**Kaynak:** Ziraat Odaları Çalışma Raporu 1997-1998: 21. Genel Kurul, s.14.

Tabloya göre, bölgede 7 il, 78 ilçe ve 35 tane de Ziraat Odası bulunmaktadır. Bu ilçelerin % 44,8'inde Ziraat Odası kurulmuştur.<sup>248</sup>

TZOB'un sekizinci bölgesi merkezi Konya olan Orta Güney Anadolu Bölgesidir. Buradaki iller: Afyon, Aksaray, Isparta, Karaman, Kayseri, Nevşehir, Niğde ve Uşak olmakla birlikte bu bölgenin teşkilatlanma şeması şu şekildedir:

**Tablo 3.8.** T.Z.O.B. Orta Güney Anadolu Bölgesi

İL	İLÇE SAYISI	ZİRAAT ODASI SAYISI	ZİRAAT ODASI KURULUŞ ORANI
Konya	31	22	% 70.9
Afyon	18	12	% 66.6
Aksaray	7	2	% 28.5
Isparta	13	6	% 46.1
Karaman	6	2	% 33.3
Kayseri	16	11	% 68.7
Nevşehir	8	7	% 87.5

<sup>248</sup> Ziraat Odaları Çalışma Raporu 1997-1998: 21. Genel Kurul, s.14.

Niğde	6	3	% 50
Uşak	6	4	% 66.6
<b>Toplam</b>	<b>111</b>	<b>69</b>	<b>% 62.1</b>

**Kaynak:** Ziraat Odaları Çalışma Raporu 1997-1998: 21. Genel Kurul, s.14.

Tabloya göre, bölgede 9 il, 111 ilçe ve 69 tane Ziraat Odası bulunmaktadır. Bu ilçelerin % 62,1’inde Ziraat Odası kurulmakla birlikte bu süreçte de faaliyetlerine devam etmişlerdir.<sup>249</sup>

TZOB’un en son bölgesi ise, merkezi Samsun olan Karadeniz Bölgesidir. Bu bölgede Artvin, Giresun, Kastamonu, Ordu, Rize, Sinop ve Trabzon illeri bulunmakta olup bu illerin teşkilatlanma tabloları aşağıda verilmiştir:

**Tablo 3.9.** Karadeniz Bölgesi

İL	İLÇE SAYISI	ZİRAAT ODASI SAYISI	ZİRAAT ODASI KURULUŞ ORANI
Samsun	15	15	% 100
Artvin	8	3	% 37.5
Giresun	16	8	% 50
Kastamonu	20	6	% 30
Ordu	19	16	% 84.2
Rize	12	9	% 75
Sinop	9	3	% 33.3
Trabzon	18	10	% 55.5

<sup>249</sup> Ziraat Odaları Çalışma Raporu 1997-1998: 21. Genel Kurul, s.14-15.

---

**Toplam****117****70****% 59.8**

---

**Kaynak:** *Ziraat Odaları Çalışma Raporu 1997-1998: 21. Genel Kurul, s.15.*

Tabloda belirtildiği üzere, bölgede 8 il, 117 ilçe ve 70 tane Ziraat Odası bulunmaktadır. Bu ilçelerin % 59,8'inde Ziraat Odası kurulmuş olmakla birlikte bu süreçte de faaliyetlerine devam ettikleri belirtilmiştir.<sup>250</sup>

Ziraat Odalarının yukarıda belirtilen il, ilçe ve bölge seviyesinde organları olmakla birlikte bunların da tarım alanında faaliyetleri bulunmaktadır. İlk olarak ilçe seviyesindeki organlarına bakıldığında; Ziraat Odası Genel Kurulu, Oda Meclisi, Oda Yönetim Kurulu ve İlçe Danışma Konseyidir. İl seviyesindeki organlarına bakıldığında; İl Kongresi, İl Temsilcileri, İl Koordinasyon Kurulu ve İl Danışma Meclisi gelmektedir. Son olarak bölge seviyesindeki organlarına bakıldığında; Bölge Temsilciler Meclisi ve Bölge Yönetim Kurulu olarak ayrılmıştır. 1997-1998 yılları arasında Ziraat Odaları meclis ve yönetim kurulları belli bir zaman diliminde bir araya gelerek üyelerin problemlerini gündeme getirmişlerdir. Darboğazı yok etmek amacıyla türlü çözüm önerilerini alakalı kuruluşlara bildirerek konunun da takipçisi olmuşlardır. Ayrıca, meclis ve yönetim kurulu uygun bulunduğu bir zaman ve yerde ilçe danışma konseyleri de toplanarak çiftçilerin problemleri için fikir alışverişinde bulunmuşlardır. Bu bağlamda, ilçe seviyesindeki organların faaliyetlerine bakıldığında;

- *Tarım ürünlerinin maliyet hesaplarını.*
- *Ürün çeşitlendirilmesi.*
- *İkinci ürün.*
- *Sulama imkanlarının artırılması, kaynakların rantabl olacak biçimde işletilmesi, teknolojinin geliştirilmesi.*
- *Çiftçinin eğitilmesi.*
- *Çiftçinin sosyal güvenlik kuruluşları nezdinde menfaatlerinin en üst seviyede sağlanması.*
- *Bitki ve hayvan hastalıkları ile mücadeleye etkinlik kazandırılması, hayvan ıslahı ve suni tohumlanma çalışmalarının hızlandırılması.*
- *Çiftçiye ucuz ve kaliteli gübre, yem, damızlık, ilaç, tohum, zirai alet ve makine v.b. sağlanması.*

---

<sup>250</sup> *Ziraat Odaları Çalışma Raporu 1997-1998: 21. Genel Kurul, s.15.*

- *T.C. Ziraat Bankasınca açılan kredilerin yerine ve çiftçilere ulaştırılması, plasman sağlanması, kredi faizlerinin indirilmesi, kredi borçlarının ertelenmesi.*
- *Çiftçilerin teşviki, ödüllendirilmesi.*
- *Tarımsal ürün destekleme ödemelerine esas teşkil edecek ve diğer hizmetlerde kullanılacak çiftçi belgesi düzenlenmesi.*
- *Tarımsal kooperatiflerle çiftçiler arasındaki ilişkilerin çiftçi lehine düzenlenmesi.*
- *Adli organlar ve diğer kuruluşlardan gelen bilirkişilik isteklerinin karşılanması.*
- *Kuraklık, sel, dolu, yangın, don gibi tabii afetlerden zarar gören çiftçilerin zararlarının karşılanması.*
- *İlçelerde mera, yaylak ve kışlak varlığı ile hayvancılık potansiyeli dikkate alınarak tespit, ölçme, harita yapma ve yer gösterme çalışmalarını yapacak teknik ekiplere temsilci verilmesi.*
- *Mera yaylak ve kışlakların tespit, tahdit ve tahsisi ile ilgili olarak illerde kurulan mera komisyonlarına üye verilmesi.*
- *Toptancı hallerinde kanunun belirlediği görevleri yerine getirmek, anlaşmazlıkları çözümlmek ve görüş bildirmek üzere kurulan hakem kuruluşlarına üye verilmesi.*
- *Mevzuatta çiftçiler yönünden görülen eksikliklerin giderilmesi.*
- *Çeşitli ürün taban fiyatlarının yetersizliği ve yükseltilmesi, özellikle çiftçilerin ürettiği tarımsal ürünlerin değer fiyatla pazarlanması için çeşitli organizasyonların kurulması, ürün bedellerinin ve destekleme primlerinin ödenmesi hususunda ilgili ve yetkili kuruluşlarla diyalog kurarak finansman sağlanması.*
- *Orman kadaastro komisyonlarında çiftçilerin temsil edilmesi, orman içi köylerin sorunlarının tespit ve çözümü, orman içi tarım arazilerinin tarıma açılması.*
- *Çiftçilerimizi ilgilendiren kongre, konferans, seminer, sempozyum ve benzeri toplantılarda çiftçi sorunlarının dile getirilmesi.*
- *Yetkili kuruluş ve mercilerde odayı temsil etme.*

- *Tarımsal ürünlerin pazarlanması sırasında yapılması muhtemel taşışın önlenmesi.*
- *Muhtaç çiftçilere, Kızılay ve benzeri derneklere yardım yapılması konularında çalışmalar yapmışlar, raporlar hazırlamışlar, toplantılar düzenlemişler ilgililerle gerekli yazışma ve görüşmeler yapmışlardır.<sup>251</sup>*

İl seviyesindeki organların faaliyetlerine bakıldığında, il ve ilçelerde bulunan çiftçilerin sorunlarını belirleyerek çözümü için yardımcı olmak, Ziraat Odaları arasındaki uyum ve ahengi sağlayarak onlara yol göstermekle sorumludurlar. İl koordinasyon kurulları toplantılarını zamansal olarak farklı ilçelerin Ziraat Odalarında yapmakla birlikte daha önceki toplantılarda belirlenen problemlerin çözümüyle alakalı çalışmaları incelemiştir. Buna ek olarak, ilin değişik bölgelerinde bulunan çiftçileri darboğaz durumundan kurtarmak için ilgililerle iletişime geçerek toplantılar gerçekleştirmişlerdir.<sup>252</sup>

Son olarak, bölge seviyesindeki organların faaliyetlerine bakıldığında ise, bunlarda bölge çapında toplantılar yaparak çiftçinin sesini yetkililere duyurmayı ve problemlere çözüm bulmayı amaçlamışlardır. Görüldüğü üzere, çiftçilerimizin tarlasında veya ahırında başlayan problemler ve çözüm önerileri belirlenerek ilçeler, iller ve bölgeler vasıtasıyla Birliğe ulaşmakta olup bunlar da her seviyede değerlendirilerek yerine ulaştırılmaya çalışılmıştır. Fakat çiftçilerimiz tek resmi meslek kuruluşu sayılan Ziraat Odalarının, kuruluşundaki yetersizlikler ve gelişen tarımla orantılı olarak düzenlemelerin yapılmaması sağlanacak hizmetlerinde istenilen oranda ilerleyememesine neden olmuştur.<sup>253</sup>

Yukarıda bahsedilen faaliyetlerin dışında 1997-1998 yılında Ziraat Odaları tarafından Birliğe sunulan raporda da şu faaliyet başlıkları dikkat çekmektedir:

- Teşkilatlanmayla alakalı faaliyetler.
- Odaların zirai girdi temin etme, dağıtma ve bayilik çalışmaları.
- Traktör, biçerdöver, kayıt, tescil işlemleri ve fenni muayene faaliyetleri.
- Eğitim ve toplantı çalışmaları.
- Odalar tarafından yahut ilgili kuruluşlarla müşterek yapılan örnek faaliyetler.
- Odaların diğer faaliyetleri.

<sup>251</sup> Ziraat Odaları Çalışma Raporu 1997-1998: 21. Genel Kurul, s. 16-18.

<sup>252</sup> Ziraat Odaları Çalışma Raporu 1997-1998: 21. Genel Kurul, s. 19.

<sup>253</sup> Ziraat Odaları Çalışma Raporu 1997-1998: 21. Genel Kurul, s. 19-20.

- Ziraat odalarının tanıtılması.<sup>254</sup>

Teşkilatlanma ile alakalı çalışmalarda belirtildiği üzere, Ziraat Odalarının çalışma alanları kaza sınırları olmakla birlikte odaların çalışmalarında kolaylık sağlamak, hız kazandırmak ve sunulacak hizmet kalitesini artırmak amacıyla çağın görülen en önemli teknolojik aleti olan bilgisayarın kullanımına geçilmiştir. Bu teşkilatlanma yapısı içerisinde; yeni üye kaydı çalışmaları,<sup>255</sup> odalara kayıt üye sayısı, odaların taşınır ve taşınmaz mal varlıkları ve çiftçi kütükleri ile ilgili çalışmalar yapılmıştır.<sup>256</sup>

Yukarıda belirtilen teşkilatlanma faaliyetleri içerisinde yer alan taşınır ve taşınmaz mal varlıkları konusunda değinilmesi gereken önemli konulardan birisi, bazı Ziraat Odalarının yönetim binası yaptıracak bir binası bulunmasına rağmen parasal açıdan imkânsızlıklar sebebiyle bina yaptıramamışlardır. Ayrıca, üreticiler kendi gücünün yettiği kadar ziraat aletlerini alması ve kullanmayı öğrenmesi; odaların büyük bir bölümünde üreticilerin hizmet sağlamak için bulundurduğu ziraat aletlerinin sayısını düşürmüştür. Tüm bunlara rağmen, bazı Ziraat Odaları çiftçilere hizmet için bu tür faaliyetlerine devam etmiştir.<sup>257</sup>

Ziraat Odaları tarafından oluşturulan çiftçi kütüklerine bakıldığında; bu belge sayesinde üreticilerin girdi gereksinimlerinin ve bu girdilerden gerçek çiftçilerin yararlanmasını sağlamaktadır. Birliğin uzun dönemli çalışmaları ve ısrarları üzerine hükümet pamuk ürününden başlamak kaydıyla gerçekten üreten çiftçiler için destekleme primi ödenmesine karar vermiştir. Bahsedilen bu destekleme priminin ödenmesinde oluşabilecek yanlış uygulamalara ve sahteciliğe fırsat vermemek için üreticilerden üyesi bulunduğu Ziraat Odasından çiftçi belgesi getirmesi, Birlik, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı ve Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığıyla müşterek toplantılar ve çalışmalar sonucunda bir ilke olarak benimsenmiştir.<sup>258</sup>

Eğitim ve toplantı çalışmaları içerisinde de tarımsal kurslar ve Ziraat Odaların kendi arasında yahut diğer kuruluşlar ile birlikte düzenlediği toplantılara yer verilmiştir. Odaların düzenlediği tarımsal kurslar şöyledir: *Meyvecilik ve bağ tesisi, ağaçlarda aşılama, ipekböcekçiliği, yabancı ot mücadelesi, yabancı zeytin ve Antep fıstığı aşılması, ağaçlarda budama, iyi tohumluk seçimi ve mibzerle ekim, zirai gübre ve ilaçların kullanılması, zirai mücadele aletlerinin kullanım ve bakımları, tavukçuluk, arıcılık, süt inekçiliği ve besicilik v.s.dir.* Ayrıca, odalar ve halk eğitim merkezleri de ortak olarak

<sup>254</sup> [Türkiye Ziraat Odaları Birliği] XXI. Genel Kurul: Ziraat Odaları Raporu 1997-1998, Ankara, 199-, s. 20.

<sup>255</sup> [Türkiye Ziraat Odaları Birliği] XXI. Genel Kurul: Ziraat Odaları Raporu 1997-1998, s.20.

<sup>256</sup> [Türkiye Ziraat Odaları Birliği] XXI. Genel Kurul: Ziraat Odaları Raporu 1997-1998, s. 25-29.

<sup>257</sup> [Türkiye Ziraat Odaları Birliği] XXI. Genel Kurul: Ziraat Odaları Raporu 1997-1998, s. 26.

<sup>258</sup> [Türkiye Ziraat Odaları Birliği] XXI. Genel Kurul: Ziraat Odaları Raporu 1997-1998, s. 29.



konservecilik, biçki-dikiş, halıcılık ve çocuk sağlığı gibi kurslar düzenlemişlerdir.<sup>259</sup> Bu kursların yanı sıra Ziraat Odaları düzenlenen toplantılarda da; zirai ürünlerin, ekim, dikim, bakım, yetiştirme, hasat ve pazarlama, tarım işçilik bedeli ve ürünün fiyatının belirlenmesi gibi konularda toplantılara iştirak etmiş ve toplantılarında en faal ögesi konumunda olmuştur. İlaveten, Ziraat Odaları yetiştirilen ürünlerin üretim, depolama, paketleme, pazarlama ve diğer aşamalarında karşı karşıya kalınan darboğazı belirlemek ve çözmek amacıyla ilgili kuruluşların temsilcilerinin de iştirak ettiği toplantılar organize etmişlerdir.<sup>260</sup>

Ziraat Odalarının yaptıkları sosyal amaçlı yardım faaliyetlerine bakıldığında; odalar kendi imkânları çerçevesinde odaların aldığı organ kararlarından sonra yeni oluşturulmakta olan okul, cami ve resmi binalarına yardım sağlamaktadır. İlaveten, doğal afetlere maruz kalarak evini ve o sene ki ürününü kaybeden çiftçilere de yardım desteği sağlanmaktadır. Ziraat Odaları cami, okul ve sağlık ocağı gibi alanların ağaçlandırılmasında da ücretsiz olarak fidan temin etmekte yahut fidanların dikim ve bakım giderlerini karşılamaktadır. Ayrıca, hem turistik yerlere sahip alanların hem de bölgede yetiştirilen zirai ürünlerin tanıtılması amacıyla tertip edilen festivallere de kendi çapında parasal ve manevi destek sağlamıştır. Son olarak ise, odalar köylere yol yapılmasında, içme suyunun ulaşmasında, çeşme ve sulak inşasında da liderlik etmekle birlikte giderlere de maddi açıdan katkı sağlamıştır.<sup>261</sup>

Yukarıda belirtilen faaliyetlerinin dışında Ziraat Odaları buldukları bölgenin yapısına ve koşullarına bağlı olarak; *“Biçerdöver biçim fiyatlarının tespitinde aracı olmak, köye götürülecek hizmetleri tespit etmek, soya fasulyesi ve melez mısır tohumunun yaygınlaşması konusunda çalışmalar yapmak, bölge çiftçilerinin sosyal güvencelerini sağlamak için bunların Bağ-Kur kapsamına alınmalarını temin etmek, yetiştirilen ürünlerin kaliteleri konusunda çalışmalar yapmak, Tarım Kredi Kooperatiflerinin kuruluş çalışmalarına yardımcı olmak, damızlık tavuk ve civciv satışı yapmak, üretim artışı konusunda nadas alanlarının değerlendirilmesi hakkında ilgililerle toplantılar yapmak, mahalli belediyelere sebze ve meyve hallerindeki fiyat konusunda tekliflerde bulunmak ve bu konuda yörelerinde çalışmalar yapmak, çay bölgelerinde çay hasadı hakkında üreticilere kredi ve hayvan yemi temin etmek için çaba göstermek, bazı bölgelerde kavak, söğüt dikimini teşvik etmek, çeltik bölgelerinde çeltik ekimi ile ilgili*

<sup>259</sup> [Türkiye Ziraat Odaları Birliği] XXI. Genel Kurul: Ziraat Odaları Raporu 1997-1998, s. 59.

<sup>260</sup> [Türkiye Ziraat Odaları Birliği] XXI. Genel Kurul: Ziraat Odaları Raporu 1997-1998, s. 59-60.

<sup>261</sup> [Türkiye Ziraat Odaları Birliği] XXI. Genel Kurul: Ziraat Odaları Raporu 1997-1998, s. 62-63.

*müsaade dosyalarının tanzim çalışmalarını yapmak, kredili kovan satışı yapmak, arazi ihtilaflarında bilirkişi görevini üstlenmek, ceviz ağaçlarının aşılınmaları konularında kurslar tertiplemek, Toprak Su Kooperatifleri ile kanal çalışmaları yapmak, hava şartlarının uygun gitmediği yıllarda çiftçi borçlarının ertelenmesi konusunda ilgili kuruluşlarla beraber çalışmalar yapmak, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı'nın önderliğinde hasatta dane kaybını önlemek maksadıyla biçerdöver operatör kursu açılmasına yardımcı olmak, pancar bölgelerinde şeker şirketi ile örnek çalışmalar yapmak, çeltik ve kadaastro komisyonlarında çiftçiyi temsil etmek”<sup>262</sup> şeklinde faaliyetleri de bulunmaktadır.*

Ziraat Odalarının tarımsal girdi temini, dağıtımını ve bayilik faaliyetleri de bulunmaktadır. Ziraat Odaları, kayıtlı olan üyelerine tarımsal girdi temini ve dağıtımını konusunda hizmet sağlarken bu hizmetin sağlanması da bütçe imkânı şartına bağlanmıştır. Maddi olanağa sahip olan odalar; girdi temini, dağıtımını ve girdi bayilikleri hizmetlerinde büyük bir başarı sağlamakla birlikte Ziraat Odalarının bir bölümü de diğer kuruluşlar ile iletişime geçerek türlü girdilerin bayiliğini almışlar ve aracısız bir şekilde girdileri üreticilere ulaştırmışlardır. Parasal açıdan durumu uygun olmayan bir kısım odalar da, dağıtıcı kuruluşlar ile işbirliği içerisine girerek kaliteli girdileri zamanında, yeterli seviyede ve ucuz fiyat ile üreticinin hizmetine sunmuştur. İlavenen, Ziraat Odaları zirai gübre dağıtımını sağlayan kuruluşlar içerisinde de görev yapmıştır. Fakat daha sonraki süreçte yaşanan parasal yetersizlik ve geniş depolama alanının bulunmaması Ziraat Odalarının bu kuruluşların içerisinde ayrılmaya itmiştir. Ziraat Odalarının bu faaliyetlerinin yanında tohumluk temini ve dağıtımını çalışmaları da bulunmaktadır. İl ve ilçelerde kurulan ihtiyaç komisyonları vasıtasıyla o il ve ilçenin gereksinimi olan tohumluk oranı belirlenmiştir. Ziraat Odalarından da bu komisyonlara temsilciler iştirak etmiştir. Bu komisyon sayesinde belirlenen miktarın zamanında ve her ihtiyacı olan kişinin istediği kadarının karşılanması için hem Ziraat Odaları hem de Birlik üst kademedeki kuruluşlar ile irtibatlarına devam etmişlerdir. Araştırmalar neticesinde elde edilen yeni tür tohumluk yahut ülkemizde uyum testleri yapılmış olan ithal tohumlukların çiftçiler aracılığıyla ekilmesi için Ziraat Odası idarecileri büyük bir çaba harcamıştır.<sup>263</sup>

Ziraat Odaları ve TZOB'un yukarıda bahsedilen faaliyetleri dışında; fide, fidan temin ve dağıtımını, ziraat alet ve makinelerinin temini ve dağıtımını, zirai ilaç temini ve dağıtımını, fenni yem temini ve dağıtımını ve diğer girdi temini ve dağıtımını konularında da faaliyetleri

<sup>262</sup> [Türkiye Ziraat Odaları Birliği] XXI. Genel Kurul: Ziraat Odaları Raporu 1997-1998, s. 66-67.

<sup>263</sup> Ziraat Odaları Çalışma Raporu 1999-2000: XXII. Genel Kurul/ Türkiye Ziraat Odaları Birliği, Ankara, 2001, s. 41-43.

bulunmaktadır.<sup>264</sup> Bunlara sırası ile bakıldığında, fide, fidan temin ve dağıtımı konusunda ilk açıklanması gereken nokta meyveciliğin gelişmesinin koşullarından birisi; iyi cinsten, kalitede ve hastalıklardan temizlenmiş fidanlar dikilmesidir. Bu da ancak sağlıklı fidelerin temin edilmesi ile gerçekleşebilir. Bu sebeple, Ziraat Odaları kaliteli ve sağlıklı fide ve fidan sağlama çalışmalarına hız kazandırmıştır. İlâveten, üyesi olan çiftçilere fide ve fidan alırken, dikerken ve diktikten sonrasında yürütülecek bakım işlerinde yapılması gerekenler hakkında bilgiler verme ve fide-fidan dikim ve bakım aşamaları konusunda çiftçilerinde bilinçlenmesini sağlamıştır.<sup>265</sup>

Ziraat Odaları ziraat alet ve makinelerinin temini ve dağıtımında da parasal imkânları çerçevesinde geçmiş senelerde traktör, biçerdöver gibi zirai makine, mibzer, pulluk vb. ziraat aletlerinin satışını yapmıştı. Fakat biçerdöver ve traktör gibi ziraat makinelerinin masrafının fazla olması sebebiyle bu tür ziraat makinelerini alıp çiftçiye vermekten ziyade toprak işleme ve mücadele aletleri almayı uygun görmüştür. İlâveten, toprak işleme ve mücadele aletlerinin bir bölümünün yedek parçaları da Ziraat Odaları tarafından üye olan çiftçilerin yararlanması sağlanmıştır. Bu alet ve makinelerin alımında kredi sağlayan bankalar ile yakın temas içine giren odalar yatırım olmaması durumunda da tekrar gönderilmesi konusunda başarılı faaliyetler yürütmüşlerdir. Üreticiler de bu makineleri ister peşin isterse de kredi ile alsınlar Ziraat Odaları bu konuda üreticilere sürekli yol göstermiş ve her seviyede destek sağlamışlardır.<sup>266</sup>

Zirai ilaç temini ve dağıtımı konusunda da bir kısım Ziraat Odaları, kuruluşlarından bugüne dek zirai ilaçların satışını yapmaktaydı. Bu yöntemle, serbest piyasada yüksek fiyatlara satılan ilaçları ucuza mal ettirerek üye olan çiftçilere satışını gerçekleştirmiştir. Bu sayede, Ziraat Odası vasıtasıyla satışı gerçekleştirilen zirai ilacın ücreti aşağıya düşürülmekteydi. Bu durum Ziraat Odaları ile çiftçi üyeler arasındaki ilişkileri de geliştirmiştir.<sup>267</sup>

Fenni yem temini ve dağıtımı konusunda da bilinmesi gereken en önemli şeylerden birisi, hayvancılık yaparken yüksek verim sağlamanın en önemli koşullarından biri yüksek verimli hayvanlar ile hayvancılık yapmak ve onları kaliteli bir şekilde beslemektir. Bilhassa, süt hayvancılığı, besicilik, koyunculuk ve tavukçulukta hem kullanılan ürünün seçimi hem de yemin kalite ve miktarı önemli bir unsurdur. Bu sebeple, Ziraat Odaları da

<sup>264</sup> Ziraat Odaları Çalışma Raporu 1999-2000: XXII. Genel Kurul/ Türkiye Ziraat Odaları Birliği, s. 45-51.

<sup>265</sup> Ziraat Odaları Çalışma Raporu 1999-2000: XXII. Genel Kurul/ Türkiye Ziraat Odaları Birliği, s. 45.

<sup>266</sup> Ziraat Odaları Çalışma Raporu 1999-2000: XXII. Genel Kurul/ Türkiye Ziraat Odaları Birliği, s. 46.

<sup>267</sup> Ziraat Odaları Çalışma Raporu 1999-2000: XXII. Genel Kurul/ Türkiye Ziraat Odaları Birliği, s. 48.

çiftçilerin ihtiyaç duyduğu fenni yemlerin satışını üstlenmiştir. Bunu yaparken de yem satışı görevini üstlenen odalar bölgelerinde var olan fabrikalar arasından çiftçilerinin yemini en çok beğendiği fabrikadan alarak bu yemi de makul bir fiyatla üreticilere satmaktaydı. Buna ek olarak, hangi yemin, ne miktarda kullanılacağı hususunda da çiftçilere bilgiler vermekteydi.<sup>268</sup>

Ziraat Odaları ve TZOB'un yürüttüğü bir diğer faaliyet ise, sebze üretiminin çok olduğu bölgelerde salamura yapımında tercih edilen kavanoz ve tuz, seracılık ve bazı ürünlerin muhafazasında yararlanılan naylon, örtü, arıcılık malzemesi, çay makası, göztaşı, kükürt, son olarak ise, ipekböceği üretiminde yararlanılacak ipekböceği tohumunun elde edilmesi ve bunların çiftçinin yararına sunulmasıdır.<sup>269</sup>

2007-2010 yılları arasındaki çalışma raporu incelendiğinde; Ziraat Odalarının faaliyet alanlarında genişleme söz konusu olmuştur. Örneğin; 1997-1998 yılı çalışma raporunda sadece bilgisayar teminin öneminden bahsedilirken 2007-2010 yılındaki faaliyetlerinde, Ziraat Odalarının birçoğunda bilgisayar kullanımına geçildiğini ve Birliğin bilgisayar sayesinde odalara daha yüksek kalitede ve sağlıklı hizmetler sunacağı düşünülmüştür. Bu sebeple, Birlik imkânları dâhilinde yeni kurulan odaların hepsine diğerlerinin de bir kısmına bilgisayar yardımıyla bulunmuştur. Bu yardım ile birlikte Birlik imkânları çerçevesinde zamanla bütün odalara da bilgisayar temininin sağlanacağına inanılmaktadır.<sup>270</sup>

Bu yıllar arasında önceden belirtilen Ziraat Odalarının inşa edilmesi için araziye duyulan ihtiyacın karşılanması konusunda da ilerleme kaydedilmiştir. Parasal olarak uygun olan odalar bina veya arsa alıp kendi hizmet binalarına sahip olmuşlardır. Bu süreçte Türkiye'deki Ziraat Odalarının büyük bir bölümü parasal yetersizliklere rağmen bina ve arsa alımında önemli gelişmeler yaşamış olup menkul ve gayrimenkul sahibi oldukları görülmüştür. Birlik de bina yapan veyahut arsa satın alan Ziraat Odalarına önemli derecede katkılarda bulunmuştur.<sup>271</sup>

1957 yılında çıkarılan Nizamnameye göre, muhtarların her sene Eylül ayında; il merkezinde valilikler ve ilçelerde kaymakamlıklar vasıtasıyla çiftçilerin üyelik hallerinde meydana gelen değişimleri Ziraat Odasına bildirmeleri gerekmektedir. Fakat muhtarların

<sup>268</sup> Ziraat Odaları Çalışma Raporu 1999-2000: XXII. Genel Kurul/ Türkiye Ziraat Odaları Birliği, s. 50.

<sup>269</sup> Ziraat Odaları Çalışma Raporu 1999-2000: XXII. Genel Kurul/ Türkiye Ziraat Odaları Birliği, s. 51.

<sup>270</sup> Ziraat Odaları Çalışma Raporu 2007-2010: 25. Genel Kurul/Türkiye Ziraat Odaları Birliği, Ankara, 2011, s. 26.

<sup>271</sup> Ziraat Odaları Çalışma Raporu 2007-2010: 25. Genel Kurul/Türkiye Ziraat Odaları Birliği, s. 27.

bu vazifelerini disiplinli olarak yürütememesi hem odaların çiftçi varlıklarında meydana gelen değişikliklerin hem de çiftçilikle uğraşmaya yeni başlayan yahut çiftçilikten vazgeçen kişilerin denetimini zorlaştırmıştır. Yaşanan bu olumsuzlukları ortadan kaldırmak, teknolojinin tüm olanaklarını Türk tarımında kullanmak ve hızlı ve güvenli bilgi akımını sağlaması açısından TZOB ve bütün Ziraat Odaları web tabanlı merkezi bir müşterek otomasyon yazılım ve sisteminin oluşması gerektiğini düşünmüştür. Bu doğrultuda da, 2013 Ocak ayında TZOB ve Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği arasında bilgisayar otomasyon sözleşmesi imzalanmıştır. Bu sistem ile birlikte Ziraat Odalarında dağınık bir şekilde olan çiftçiye ait bilgiler, TZOB veri tabanında bir araya getirilerek oda işlemlerinde düzeni sağlamak ve genel olarak istatistiksel bilgilerin ve raporların kolay bir şekilde alınması hedeflenmiştir.<sup>272</sup> Otomasyon sisteminde sadece çiftçilere ait üye kayıt defterleri değil aynı zamanda üyeliğin tüm detaylarına da yer verilmiştir. Türkiye Ziraat Odaları Birliği Bilgi Sistemi (ZOBİS) üzerinden, İçişleri Bakanlığı vasıtasıyla kimlik ve adres bilgileri, Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü vasıtasıyla tapu kayıtları, Maliye Bakanlığı vasıtasıyla vergi bilgileri, SGK vasıtasıyla da sosyal güvenlik bilgileri sorgulanabilmektedir.<sup>273</sup>

ZOBİS sayesinde 31 Aralık 2018 tarihinden itibaren ülkemizde 765 Ziraat Odasının faaliyet gösterdiği ve bu odalara 4 milyon 902 bin 964 çiftçinin kayıtlı olduğu ortaya çıkmıştır.<sup>274</sup> Bu bilgilere ilaveten, il, ilçe ve bölge seviyesindeki organların faaliyetlerinde de küçük çaplı değişiklikler ile birlikte kapsam olarak aynı kalmıştır.

### 3.2.2. Ekonomik Faaliyetleri

Beş Yıllık Kalkınma Planında “*Para politikası ekonomik kalkınma için gerekli gelişmeyi sağlayacak, kaynakların tam ve etkin kullanımına imkân verecek ve böylece planda öngörülen sektörlerde hedefe ulaşmaya yardımcı olacaktır.*” şeklindeki çıkarımlara rağmen geçmişteki uygulamalar sırasında paranın değerinde yaşanan değişimler, tarımın gidişatını da fazlasıyla etkilemiş ve çiftçilerin satın alma potansiyellerinde de büyük oranlarda sorunlar yaratmıştır. Yaşanan bu durum, tarım alanındaki gelirlerin kişi başına azımsanmayacak şekilde düşmesine neden olmuştur. Tüketim ve girdi fiyatlarındaki yükselmeler ile para değerindeki değişimler; çiftçilerin gelir düşüklüğü yüzünden güçlüklerle ve sadece istihlak işlerini karşılamalarına tasarruf yapma imkânı

<sup>272</sup> Ziraat Odaları Çalışma Raporu 2011-2014: 26. Genel Kurul, Ankara, 2015, s. 15.

<sup>273</sup> Ziraat Odaları Çalışma Raporu 2011-2014: 26. Genel Kurul, s. 33.

<sup>274</sup> Ziraat Odaları Çalışma Raporu 2015-2018: 27. Genel Kurul, Ankara, 2019, s. 12.

bulamamalarına neden olmuştur. Bu durumlar karşısında, çiftçiler de gelirlerini yükseltme açısından para politikalarıyla ilgilenmeleri gayet normaldir.<sup>275</sup>

İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı (OECD), Haziran 1970 yılından başlayarak Milletlerarası seviyede enflasyon konusu üzerine araştırmalar yapmaya başlamıştır. Araştırmış olduğu konular enflasyonun var olan problemleri ve enflasyona karşı uygulanacak politikaları içermektedir. Bu amaçlar doğrultusunda, ekonomik olarak gelişmek sürecindeki üye olan ve olmayan memleketlerde yıllık raporlar hazırlanmaya başlamıştır. Bu bağlamda, OECD son raporunda da enflasyon konusu hakkında ilginç açıklamalarda ve önerilerde bulunmuştur.<sup>276</sup> Bu açıklamalar ve önerilere göre, ülkemizde enflasyon ile mücadele etmek için daha ciddi ve etkili tedbirleri alması gerekmektedir. Çünkü: yüksek olan ve gittikçe de artan enflasyonun oluşturduğu karışık sorunlara, resmi olmayan gelirler elde edilmesine, iflasların yaşanmasına ve kişilerin hayat standartları arasındaki farkın büyümesine özellikle de çiftçilerin ezilmesine engel olmak gerekmektedir. Bu amaçlar doğrultusunda, enflasyonun hızlanmasına engel olmak ve mücadelecı bir fiyat siyasetinin izlenmesi gerekmektedir. İlaveten, daha yavaş olan bir enflasyon hızına dönülebilmesi için üretimin ve istihdamında enflasyonun artış hızına göre hızlandırılması gerekmektedir. Bu önerilerin yanında alınması gereken bazı tedbirlerde vardır.<sup>277</sup>

Yukarıda bahsedilen tedbirlerden birisi Milli Gelir Etüt merkezidir. Milli gelirimizin mali ve sosyal varlıklarda nasıl canlandığını ve dağıldığını belirlemek için kurulan bu teşkilat hemen faaliyete geçememiştir. Fakat zaman içerisinde önemi ve etkisi fark edildikçe toplumun bütün dengelerinin faydasına olacağı ve sorunların tümünü kapsayan bilgiler vereceği düşünülmüştür. Milli Gelir Etüt merkezi konusu, Türk çiftçisini ve TZOB' u uzun zaman meşgul etmiştir. Bu bağlamda, TZOB' un teklifi; Merkez Bankasına bağlı bir şekilde kurulan bu teşkilat genel olarak büyük gelir ve servet sahipleriyle işçi sınıfı, küçük çiftçi üreticileri, sanatkâr, orta sınıf ve bürokrasiyle teknokrasinin gelir dağılımındaki gerçeklerini incelemesinde faydalar sağlayacağı düşünülmüştür.

---

<sup>275</sup> TZOB Genel Sekreteri Zeki Yüçetürk'ün Sayın Başbakan ve Bakanlar-Çiftçiler Toplantısında Takdim Ettiği Para Politikası ve Tarım Reformu, Ekonominin Diğer Sektörler İle İlişkiler, Dış Yardımlar ve Yabancı Yatırımlar Konularındaki TZOB Görüşleri, Ankara, 1973, s. 1.

<sup>276</sup> TZOB Genel Sekreteri Zeki Yüçetürk'ün Sayın Başbakan ve Bakanlar-Çiftçiler Toplantısında Takdim Ettiği Para Politikası ve Tarım Reformu, Ekonominin Diğer Sektörler İle İlişkiler, Dış Yardımlar ve Yabancı Yatırımlar Konularındaki TZOB Görüşleri, s. 3.

<sup>277</sup> TZOB Genel Sekreteri Zeki Yüçetürk'ün Sayın Başbakan ve Bakanlar-Çiftçiler Toplantısında Takdim Ettiği Para Politikası ve Tarım Reformu, Ekonominin Diğer Sektörler İle İlişkiler, Dış Yardımlar ve Yabancı Yatırımlar Konularındaki TZOB Görüşleri, s. 6.

Sağlayacağı bu faydalar Millet'in ve toplumun asıl çoğunlukta olan güçlerine ve gruplarının faydalarına uygun şekilde sosyo-ekonomik siyasetin yürütülmesine ön ayak olmaktır. Bu teşkilatın yanı sıra Üreticiler Fiyat Konseyi ve Tüketici Birlikleri Konseyi de kurulmuştur.<sup>278</sup>

Bir memlekette zirai üretim hızlı bir şekilde arttırılmak isteniyorsa, tarım mahsullerinin fiyatlarına, çiftçilerin gelişmiş teknolojileri uygulamalarına ve gerekli görülen girdileri satın almalarına olanak tanıyan ekonomik bir teşvik planı uygulanmalıdır. Buna göre, elverişli girdi-üretim fiyatlarının seviyesi, zirai üretimin arttırılmasında önemli bir teşvik şekli olarak görülmesinin yanında tarım ürünlerinin de istikrarlı fiyatlar ile pazarlanmasına da olanak tanımaktaydı.<sup>279</sup> Fakat üreticilerin büyük bir çoğunluğu gerektiği kadar pazarlama ve depolama ile üretmiş olduğu malı değerlendirme olanağına sahip olamamıştır. Üretici, ürünü alır almaz değerinin çok altında bir fiyata elinden çıkarmak için uğraşmıştır. Tüketici merkezlerinde ise, hallerin durumu düzeltilmediği, çiftçilerin tüketim merkezlerinde kendilerinin yahut kuruluşların pazara girememeleri üretimi yapılan ürünlerin dayanıksızlığı dolayısıyla soğuk hava depoları hazırlanmadıkça bu yetersizliklerle üretici sürekli ürettiği ürünü ucuza satmak ve tüketici de alacağı ürünü pahalıya almak zorunda kalmıştır. Üretimi istenmeyen bir şekilde etkisi altına alan fiyat politikası genel olarak milli ekonomiyi de olumsuz yönde etkilediği gibi üretimde gözlemlenen talep düşüklüğü sebebiyle de ortaya çıkacak yüksek fiyatlar gelir dağılımında da dengesizliğe yol açacaktır.<sup>280</sup>

1976-1977 yıllarında yukarıda belirtilenlerin dışında çiftçilerimizin önem verdiği bir diğer konu ise, zirai krediler konusudur. Tüm çiftçiler için önemli bir yere sahip olan tarımsal krediler ve sübvansiyonlar konusunda TZOB da yoğun bir çalışma ve gayret içerisine girmiştir. Tarım sektörünün diğer sektörlerle nazaran daha fazla yetersizliklerle gelişim gösterdiği bilinmesine rağmen milli gelirimizde büyük bir bölümü oluşturan Zirai üretim maddelerini de temin etmektedir. Bundan dolayıdır ki, zirai üretim maddelerinin geliştirilmesi ve bu maddelerin tüketim için hazır hale getirilecek seviyede önem arz etmesi için, yüksek seviyede aktif ve yeterli olabilecek şekilde bir zirai kredi

---

<sup>278</sup> TZOB Genel Sekreteri Zeki Yüce Türk'ün Sayın Başbakan ve Bakanlar-Çiftçiler Toplantısında Takdim Ettiği Para Politikası ve Tarım Reformu, Ekonominin Diğer Sektörler İle İlişkiler, Dış Yardımlar ve Yabancı Yatırımlar Konularındaki TZOB Görüşleri, s. 6-9; Türk Tarımı Sorunlar ve Çözüm Yolları, s. 141-144.

<sup>279</sup> TZOB Yönetim Kurulu Üyesi Celal Karakurum'un Sayın Başbakan ve Bakanlar-Çiftçiler Toplantısında Takdim Ettiği Tarımsal Ürün Fiyatları, Tarımsal Ürünlerin Pazarlanması Konularındaki TZOB Görüşleri, Ankara, 1973, s. 1.

<sup>280</sup> 1976-1977 Zirai ve İktisadi Durum Raporu, Aydın Matbaa, Ankara, 1978, s. 392-393.

politikası uygulamanın zamanının gelip de geçtiği görülmüştür. Sağlanan iyi bir kredi temininin ürünlerin üretim masraflarını etkileyerek hem üreticileri hem de tüketicileri olumlu yönde etkileyeceği düşünülmüştür. Fakat çiftçilere sağlanan avans ve kredi ödeneklerinin zamanında kendilerine ulaşmaması sebebiyle çiftçilerde gereksinimlerini karşılamak için malını karşılık göstererek tüccarlardan ve başka kaynaklardan yüksek faiz ile para almak zorunda kalmıştır.<sup>281</sup>

Bu durumu önlemek amacıyla da T.C. Ziraat Bankası kredi politikasına bazı yenilikler getirmiştir. Bu yenilikler şu şekildedir: şahıs hadlerinde uyguladığı kredi oranlarında 1977 yılında pamuk için açılan kredi seviyesinde % 25, büyükbaş besi hayvancılığında % 20 ve AID fonundan açılan besicilik kredilerinin seviyelerinde de % 25 oranında yükselmeler yapılmıştır. Bunu dışında ikraz birimlerinde de yükselmeler yaşanmıştır. Bunların bazılarını örnek vermek gerekirse; pamukta % 66, çeltik kredilerinde nakit ikraz birimi % 650 ve besicilikte de krediler % 50'den % 70'e yükseltilmiştir. Bunların dışında banka tavukçuluk kredileri, su ürünleri kredileri ve Zirai kalkınma kredilerinde de yükseltmeler yapmıştır.<sup>282</sup>

Memleketimizde tarım ürünleri için uygulanan fiyat politikaları da önemli bir konuma sahiptir. Üreticilerin çoğunluğu ürettikleri ürünleri pazarlama ve depolama imkanına sahip değildir. Bu sebeple de eline geçen ürünleri değerinin çok altında bir fiyatla satmak zorunda kalmışlardır. Buna bir çare bulunmaması üreticinin sürekli ürettiği ürünü ucuz satmasına tüketicinin ise tükettiğini ürünleri pahalıya almasına neden olmaktadır. Bu sonuçların ortadan kaldırılması için fiyat tespiti yapılırken tutarlı ve tamamlayıcı hedefler konulmalıdır. Tarım alanındaki istatistikler incelendiğinde; tarımsal gelirlerdeki hareketlenmeler tarım dışı gelirlere oranla daha şiddetli olduğu görülmüştür.<sup>283</sup>

### **3.2.3. Basın-Yayın Faaliyetleri**

#### **3.2.3.1. Toplantılar ve Projeler**

Toplantılar hem sosyal hem de iş hayatının önemli bir noktası olmaktadır. Toplantıların yönetim kesiminin bir aynası olduğu ve yönetsel becerinin de önemli bir işareti olduğu

<sup>281</sup> 1976-1977 Zirai ve İktisadi Durum Raporu, s. 417.

<sup>282</sup> 1976-1977 Zirai ve İktisadi Durum Raporu, s. 419-421.

<sup>283</sup> 1976-1977 Zirai ve İktisadi Durum Raporu, s. 392-393.



beyan edilmektedir. Toplantılar, üç veya daha fazla bireyin belli bir amaç için toplanmaları anlamına gelmektedir.<sup>284</sup>

1982-1983 yılların arasında Yönetim Kurulu Başkanı, Genel Sekreter ve Yönetim Kurulu üyeleri il ve ilçelerdeki Ziraat Odaları buradaki çiftçilerin sorunlarını yazılı olarak aralıklarla Sayın Cumhurbaşkanına ve Milli Güvenlik Kurulu Üyelerine ve Bakanlara bildirmişlerdir. Yapılan bu incelemeler esnasında illerde ve ilçelerde bulunan birçok çiftçinin halledilmesi gereken sorunları olduğu görülmüştür. Bu sorunlar Sayın Cumhurbaşkanına 21.09.1982 tarihinde 1342/1645 sayılı yazı ile sunulmuş olup en kısa sürede çözüme kavuşturulması istenmiştir. Gönderilen bu yazıya cevap olarak Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreterinden gönderilen 11.11.1982 tarihli ve 2717 sayılı yazı ile Sayın Cumhurbaşkanının tarım alanındaki tüm problemleri içeren bir brifing hazırlanmasını emretmiş ve brifing tarihinin de bildirilmesini istemiştir. Bu istek üzerine, Birliğin Başkanı ile Genel Sekreterin sunacağı brifing çalışmalarına başlanmış ve Mayıs 1983 tarihinde de tamamlanarak detaylı bir rapor hazırlanmıştır. 15.06.1983 günü Türkiye Büyük Millet Meclisinde de Sayın Cumhurbaşkanına ve Milli Güvenlik Konseyi Üyelerine sunulmuştur. Bu toplantıda; TZOB'un tanıtılması, tarım ürünlerinin dış ticareti ve önemli tarım ürünleri gibi konulara yer verilmekle birlikte bu konular hakkında TZOB'un görüşlerini de Sayın Cumhurbaşkanına sunmuştur.<sup>285</sup>

31 Mayıs ve 25 Kasım 1982 tarihlerinde de Başbakanlıkta Başbakanın yönetiminde Başkan yardımcısı, Maliye, Tarım ve Orman, Ticaret, Sanayi ve Teknoloji, Köy İşleri ve Kooperatifler, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanları, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarı ve bazı bakanlıkların müsteşarları, genel müdürleri, TZOB'dan de Yönetim Kurulu Başkanı, Genel Sekreter, Yönetim Kurulu üyeleri, Bölge Başkanları ve Birliğin Uzmanlarının katılımıyla I. ve II. Hükümet-Çiftçi Zirve toplantıları yapılmıştır. Bu toplantılarda da çiftçilerin sorunları tartışılmıştır.<sup>286</sup> Bu tarihlerden sonra ilerleyen tarihlerde toplantılar gerçekleşmiştir. Bunlara bakıldığında: 1999 yılında “Üzüm, Pamuk ve Fındık Maliyet Toplantıları”, “Türkiye İpek Böcekçiliği ve İpekçilik Milli Komitesi Toplantıları”, 2000 yılında “8. Beş Yıllık Kalkınma Planı Hayvancılık Alt Komisyonu Toplantısı”, “8. Beş Yıllık Kalkınma Planı Tarım Alet Makinaları, Tohumculuk ve Gübre

---

<sup>284</sup> Salih Yeşil, “İşletmeler Açısından Etkin Bir İş Toplantısının DNA'ları”, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 26, Sayı: 1, 2012, s. 167.

<sup>285</sup> 1982-1983 Türkiye Ziraat Odaları Birliği Çalışma Raporu ve Mali Rapor: XIV. Genel Kurul/ Türkiye Ziraat Odaları Birliği, Çağla Matbaa, Ankara, 1983, s. 121-123.

<sup>286</sup> 1982-1983 Türkiye Ziraat Odaları Birliği Çalışma Raporu ve Mali Rapor: XIV. Genel Kurul/ Türkiye Ziraat Odaları Birliği, s. 126-127.

*Özel İhtisas Komisyon Toplantıları” ve “Ülkesel Tohumculuk Planlama ve Danışma Kurulu Toplantısı” örnek verilebilir.<sup>287</sup>*

2012 yılının Mart ayına gelindiğinde; TZOB Bölge toplantıları yapmaya başlamıştır. Bunlardan ilki de Mart ayında gerçekleşen Marmara bölge toplantısıdır. Bu toplantıya, TZOB Yönetim Kurulu ve Marmara bölgesinde bulunan il ve ilçelerden toplam 97 Ziraat Odası yöneticisi katılmıştır. Sakarya’da bulunan Elmas Garden Inn Otelde yapılan toplantıda Ziraat Odalarının gelişme dönemi içerisinde olduğunu bildirirken diğer taraftan da haklarını koruma konusunda çalışmalar yapıldığı üzerinde durulmuştur. Ayrıca, toplantıda tarım sektörünün kıymetli olduğunun ve bütün dünyanın bunun böyle kabul ettiği üzerinde durulmuştur.<sup>288</sup> Aynı ay içerisinde hububat piyasalarını değerlendirme toplantısı da yapılmıştır.<sup>289</sup>

2012 Nisan ayına gelindiğinde TZOB Karadeniz bölge toplantısına katılmıştır. Şemsi Bayraktar yapmış olduğu açılış konuşmasında, üreticilerin yedek ürünler kullanmaya başlamasının zor olduğunu belirtirken bölgeden yapılan göçlerin önlenmesi, insanların huzur içinde yaşaması ve fiyatlarda meydana gelen dalgalanmaların önlenmesi gibi konular üzerinde durmuştur.<sup>290</sup> Aynı ay içerisinde TZOB Doğu Anadolu bölgesinde yapılan toplantıya da katılmıştır.<sup>291</sup>

2012 Haziran ayına gelindiğinde, Hatay ili tarım ve kırsal kalkınma stratejik planı ve tarım sektör toplantısı yapılmıştır. Bakan Eker toplantıda, Hatay bölgesinde yaklaşık olarak 26 bin çiftçi bulunduğunu ve 270 bin hektar alanda üretim yapıldığını söylemiştir. Ayrıca, Bakan Mehdi Eker, bölgedeki zirai faaliyetlerde yaşanan olumlu gelişmeleri rakamlarla anlatmıştır.<sup>292</sup> Temmuz ayında ise, KOP bölgesi Ziraat Odası üçüncü koordinasyon toplantısı yapılmıştır.<sup>293</sup>

2012 yılı Kasım ayında, kadın çiftçi eğitimi tanıtım toplantısı yapılmıştır. Bu toplantıda; TZOB Genel Başkanı Şemsi Bayraktar, iyi bir eğitim almış eğitimcilerin Sakarya, Diyarbakır, Gaziantep gibi pilot bölgelerde bulunan kadınlardan başlayarak 81 ile

---

<sup>287</sup> Kayademir, *Baskı Grupları ve Bir Baskı Grubu olan Ziraat Odalarının Tarım Politikalarına Etkisi*, s. 78-79.

<sup>288</sup> “TZOB Marmara Bölge Toplantısı”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Mart 2012, s. 6-7.

<sup>289</sup> “Hububat Piyasalarını Değerlendirme Toplantısı”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Mart 2012, s. 22-23.

<sup>290</sup> “TZOB Karadeniz Bölge Toplantısı”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Nisan 2012, s. 8.

<sup>291</sup> “TZOB Doğu Anadolu Bölge Toplantısı”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Nisan 2012, s. 17.

<sup>292</sup> “Hatay İli Tarım ve Kırsal Kalkınma Stratejik Planı ve Tarım Sektör Toplantısı”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Haziran 2012, s. 10.

<sup>293</sup> “KOP Bölgesi Ziraat Odası 3. Koordinasyon Toplantısı”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Temmuz 2012, s. 18.

yayılarak tüm kadın çiftçilere verilecek olan eğitimin başarılı olacağını savunmuştur. Ayrıca, toplumsal cinsiyet eşitliği, kadına yapılan şiddet ve kişinin hak ve özgürlüğüne eğitim kapsamında önem verileceği belirtilmiştir. Bu toplantıda gündeme gelen diğer bir konu ise, nüfusun büyük bir bölümünün kent merkezlerinde toplanmasının ülkemiz için önemli derece de sorun teşkil ettiğini, o bölgede iş ve yemek bulmanın sıkıntılı bir süreç olduğunu bunun için ilk olarak gıda ve sanayi alanlarında kırsal bölgelerde istihdam sağlamak gerektiği üzerinde durulmuştur.<sup>294</sup> Aynı yılın aralık ayında da Şemsi Bayraktar KİK toplantısına katılmıştır.<sup>295</sup>

2013 yılına gelindiğinde, TZOB iki tane toplantı gerçekleştirmiştir. İlk sırada, Sakarya’da yapılan SGK toplantısı gelmektedir. Sakarya’da bulunan serbest muhasebeci ve mali müşavirler odası konferans salonunda gerçekleştirilen “*Sosyal Güvenlik Reformunun Yansımaları ve Sosyal Güvenlikte Teşvik Uygulamaları, İş Sağlığı ve Güvenliği*” adlı konferansta konuşma yapan Bayraktar; SGK’nın kayıt dışılığının önlenmesi için çalışmalar yaptığından bahsetmiştir. Ayrıca, kayıt dışı işlerle mücadele etme de toplumsal duyarlılığın olması gerektiğini üzerinde duran Bayraktar, SGK’nın bu sorunları çözmesi gerektiğini eğer çözemez ise çiftçinin, emeklinin ve çalışanın sorunlarının çözüme kavuşmayacağını bildirmiştir.<sup>296</sup> Aynı yıl Kasım ayı içerisinde de TZOB Karadeniz bölge toplantısı yapmıştır.<sup>297</sup>

2016 yılının Aralık ayına gelindiğinde “*Genç Çiftçi Projesi Hibe Dağılımı ve Çiftçi Buluşması Ortak Akıl Toplantısı*” yapılmıştır.<sup>298</sup> 2017 yılında ise, Mart ayında “*Üreten Türkiye Konuşuyor*” toplantısı<sup>299</sup>, Nisan ayında “*Tarımda İnovasyon ve Bilgilendirme Eğitim Toplantısı*”<sup>300</sup>, Temmuz ayında “*Türkiye-AB KİK Toplantısı*”<sup>301</sup> ve son olarak Ağustos ayında TZOB ve Tarım Bakanlığı toplantı gerçekleştirmiştir.<sup>302</sup>

2018 yılına gelindiğinde Şubat ayında Türkiye-AB arasında otuz yedinci kez KİK toplantısı yapılmıştır.<sup>303</sup> Bu toplantılara ek olarak, Eylül ve Ekim aylarında bölge

<sup>294</sup> “Kadın Çiftçi Eğitimi Tanıtım Toplantısı”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Kasım 2012, s. 6-7.

<sup>295</sup> “Bayraktar KİK Toplantısına Katıldı”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Aralık 2012, s. 15.

<sup>296</sup> “Sakarya’da SGK Toplantısı”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Ocak 2013, s. 10-11.

<sup>297</sup> “Tarımın Kalbi Karadeniz’de Attı”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Kasım 2013, s. 8.

<sup>298</sup> “Genç Çiftçi Projesi Hibe Dağılımı ve Çiftçi Buluşması Ortak Akıl Toplantısı”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Aralık 2016, s. 8.

<sup>299</sup> “Üreten Türkiye Konuşuyor”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Mart 2017, s. 6.

<sup>300</sup> “Tarımda İnovasyon ve Bilgilendirme Eğitim Toplantısı”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Nisan 2017, s. 8.

<sup>301</sup> “Türkiye- AB KİK Toplantısı”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Temmuz 2017, s. 14.

<sup>302</sup> “TZOB ve Tarım Bakanlığı Tarım ve Hayvancılığı Ele Aldı”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Ağustos 2017, s.6.

<sup>303</sup> “Türkiye-AB KİK 37. Toplantısı”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Şubat 2018, s. 10.

toplantıları yapılmıştır. Eylül ayında Aydın'da Ege bölge toplantısı yapılmıştır.<sup>304</sup> Ekim ayında ise, Marmara Bölge toplantısı ve diğer bölge toplantıları yapılmıştır.<sup>305</sup>

TZOB Cumhuriyet döneminde yapılan proje çalışmalarına bakıldığında; ilk sırada “*Ürün Borsaları Geliştirme Projesi*” yer almaktadır. Bu projede, pamukta tek balya sistemine geçişin öneminden bahsedilmiştir. Bu projenin dışında “*Alternatif Ürün Projeleri*” de yapılmıştır. Bu projede TZOB, üretim fazlası olduğu ileri sürülen ürünler için alınacak tedbirler hakkında yasaklayıcı kota sisteminin yanı sıra prim sisteminin teşvik edici yahut caydırıcı mali tedbirlerinin kullanılmasını daha doğru bulmuştur. Bu projelere ek olarak, “*Önder Çiftçi Projesi*”, “*Çiftçilerin Finansman Projesi*” ve “*Ucuz Mazot Projesi*” gibi projeler de uygulanmıştır.<sup>306</sup>

2011 yılı Ekim ayında gerçekleştirilen “*Ziraat Odalarından Kardeşliği Güçlendirme Projesi*” gündeme gelmiştir. Bu proje de TZOB, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde bulunan Ziraat Odalarıyla batıda bulunan odalar arasında kaynaşmayı öngörmüştür. Yapılmış olan bu proje, TZOB tarafından ilk defa uygulanmıştır. Projenin en önemli özelliklerinden birisi de kardeşliği güçlendirme, birlik ve beraberliği sağlaması olmuştur.<sup>307</sup> Aynı yıl Kasım ayında TZOB, SODES projesine de başlamıştır.<sup>308</sup>

2012 yılına gelindiğinde, Mart ayında “*Toprağın Elleri Pazara Ulaşıyor*” projesi gündeme gelmiştir.<sup>309</sup> Aynı yılın haziran ayında ise, iki tane proje gündeme gelmiştir. İlk gündeme gelen proje okul sütü projesi olmuştur.<sup>310</sup> İkinci proje ise, “*Başkanlar KOP Projesini Masaya Yatırdı.*” projesi olmuştur.<sup>311</sup>

2014 yılına gelindiğinde, otomasyon projesinden bahsedilmiştir. Bayraktar yapmış olduğu konuşmada, Türk çiftçisinin huzurunu arttırmak ve tarım sektörünün istenilen duruma gelmesi için otomasyon sisteminin önemini vurgulamıştır.<sup>312</sup>

---

<sup>304</sup> “Ege Bölge Toplantısı Aydın'da Yapıldı”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Eylül, 2018, s. 6-7.

<sup>305</sup> “Marmara Bölge Toplantısı”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Ekim, 2018, s. 6.

<sup>306</sup> Kayademi, *Baskı Grupları ve Bir Baskı Grubu Olan Ziraat Odalarının Tarım Politikalarına Etkisi*, s. 83-85.

<sup>307</sup> “Ziraat Odalarından Kardeşliği Güçlendirme Projesi”, *Türk Çiftçisinin Sesi Ziraat Odaları Gazetesi*, Sayı: 34, Yıl: 3, Ekim 2011, s. 8.

<sup>308</sup> “Kilis'te SODES Projesine Start Verildi”, *Türk Çiftçisinin Sesi Ziraat Odaları Gazetesi*, Sayı:35, Yıl:3, Kasım 2011, s. 16.

<sup>309</sup> “Toprağın Elleri Pazara Ulaşıyor Projesi”, *Türk Çiftçisinin Sesi Ziraat Odaları Gazetesi*, Sayı: 39, Yıl: 4, Mart 2012, s. 13.

<sup>310</sup> “Okul Sütü Projesi”, *Türk Çiftçisinin Sesi Ziraat Odaları Gazetesi*, Sayı: 42, Yıl: 4, Haziran 2012, s. 12.

<sup>311</sup> “Başkanlar KOP Projesini Masaya Yatırdı”, *Türk Çiftçisinin Sesi Ziraat Odaları Gazetesi*, Sayı: 42, Yıl: 4, Haziran 2012, s. 19.

<sup>312</sup> “Otomasyon Projesi Devreye Girdi”, *Türk Çiftçisinin Sesi Ziraat Odaları Gazetesi*, Sayı: 66, Yıl: 6, Haziran 2014, s. 7.

### 3.2.3.2. Basın Toplantıları

“13 Temmuz 2001, yılında Tütün Yakılması” hakkında yapılan basın açıklamasında, yanlış ifadeler ve yayınlara cevap vermek için basın toplantısı gerçekleştirilmekte olup burada tütün üreticilerinin yaşadıkları sorunlar konu edinmiştir. Bu toplantıların yanında; “4 Mayıs 2005, Buğday Üreticisinin Sorunları” hakkında, “10 Nisan 2005, TZOB’dan Okul Sütü Projesine Destek” ve “24 Ağustos 2005 Çekirdeksiz Kuru Üzüm” konularında da basın toplantıları gerçekleştirilmiştir.<sup>313</sup>

2012 yılı Ocak ayındaki basın toplantısının konusu da, “Süt Sektörü ve 2012 Yılından Beklentilerimiz” şeklinde isimlendirilmiştir. Yapılan bu basın toplantısında, son on yıl içerisinde ülkemizde yıllık olarak inek başına düşen süt verimi artmış, kültür ırkında dört ton, melez ırkında üç ton ve yerli ırkta bir buçuk tona yükselmiştir. Süt konusunda diğer bir üzerinde durulması gereken konu, üreticinin yem alım kuvveti olduğu söylenmiştir. Yeni üreticilerimizin sütün üretiminden para kazanabilmesi amacıyla 1 kg süt satışı yaptığında en düşük 1,5 kg yem aldığı ifade edilmiştir.<sup>314</sup> Aynı ay içerisinde yapılan bir başka basın toplantısı da yaş meyve ve sebze fiyatları ile ilgili olmaktadır.<sup>315</sup> Ayrıca, aynı yıl içerisinde Şubat ayında ise, “Ocak Ayı Üretici-Market Fiyatları” üzerine bir basın toplantısı gerçekleştirilmiştir.<sup>316</sup>

2016 yılına gelindiğinde, Nisan ayında, Şemsi Bayraktar ürün fiyatlarında yaşanan değişimleri değerlendirmek amacıyla bir basın toplantısı gerçekleştirmiştir.<sup>317</sup> Aynı yıl içerisinde Mayıs ayında Bayraktar, seçilmiş ürünlerde nisan ayının üretici, hal, Pazar ve market fiyatlarını değerlendirdi.<sup>318</sup> Haziran ayında Bayraktar, ramazan ayı öncesinde üretici market fiyatlarını değerlendirdi ve ikazlarda bulundu.<sup>319</sup> Temmuz ayındaki basın toplantısında ise Bayraktar, bir terör örgütünün kendi halkı üzerindeki darbe girişimine karşı devlet ve milletin el ele vererek bertaraf ettiğine değinmiştir.<sup>320</sup> Ağustos ayına

<sup>313</sup> Kayademiir, *Baskı Grupları ve Bir Baskı Grubu Olan Ziraat Odalarının Tarım Politikalarına Etkisi*, s. 80-82.

<sup>314</sup> “Süt Sektörü ve 2012 Yılından Beklentimiz”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Ocak 2012, s. 18.

<sup>315</sup> “Yaş Meyve ve Sebze Fiyatları”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Ocak 2012, s. 30.

<sup>316</sup> “Ocak Ayı Üretici ve Market Fiyatları”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Şubat 2012, s. 18.

<sup>317</sup> “Bayraktar Ürün Fiyatlarındaki Değişimi Değerlendirdi”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Nisan 2016, s. 8.

<sup>318</sup> “Üretici Market Fiyatları”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Mayıs, 2016, s. 24.

<sup>319</sup> “Gıda Fiyatları Mercak Altında”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Haziran, 2016, s. 18.

<sup>320</sup> “Bayraktar: Darbeyi Milletçe Omuz Omuz Vererek Bertaraf Etmenin Onurunu ve Gururunu Yaşıyoruz”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Temmuz, 2016, s. 8.

gelindiğinde Bayraktar kurbanlık fiyatlarını açıkladı.<sup>321</sup> Aynı yılda son olarak, Eylül ayında çiftçilerin uzun vadeli olarak borçlarını ertelemek istedikleri dile getirilmiştir.<sup>322</sup>

2017 yılında ise, Ocak ayında Bayraktar, tarımda 2016'yı değerlendirdi ve beklentilerini açıkladı.<sup>323</sup> Şubat ayında, Bayraktar üretici market fiyatlarını değerlendirdi.<sup>324</sup> Haziran ayında, ramazan ayındaki fiyat gelişmeleri değerlendirildi.<sup>325</sup> Temmuz ayında çiftçi sorunlarının çözümü gündeme getirildi.<sup>326</sup> Ekim ayında, Bayraktar yapmış olduğu basın toplantısında gıda tüketim eğilimi, kırsal nüfus ve et üretimi ve tüketimi konusunda düşüncelerini bildirdi.<sup>327</sup> Son olarak Kasım ayında da Bayraktar, besiye alınan hayvan başına 1000 lira destek verilmesi gerektiğini bildirdi.<sup>328</sup> 2018 yılına gelindiğinde ise, TZOB Yönetim Kurulu başkanı Şemsi Bayraktar 2017 yılını değerlendirmek için bir basın toplantısı gerçekleştirmiştir.<sup>329</sup> Aynı yıl Mart ayında Bayraktar, şeker fabrikalarının özelleştirilmesini hakkında değerlendirmelerde bulunmuştur.<sup>330</sup> Yine aynı sene içerisinde Nisan ayında Bayraktar, Mart ayında meydana gelen fiyat değişikliklerini ele aldı.<sup>331</sup> Mayıs ayında da Bayraktar, ramazan öncesi fiyatları ve çiftçilerin taleplerini dile getirdi.<sup>332</sup> Ağustos ayında ise, Bayraktar, kurbanlık fiyatlarını açıkladı.<sup>333</sup> İlaveten, 2019 yılının Şubat ayında “Bayraktar: yelkenleri tarıma çevirmemiz tarımda üretimi arttırmamız lazım” başlığı altında bir basın toplantısı düzenlemiştir.<sup>334</sup> Son olarak ise, Haziran ayında da Bayraktar Üretici ve Market Fiyatlarını Değerlendirmiştir.<sup>335</sup>

<sup>321</sup> “Bayraktar, Kurbanlık Fiyatlarını Açıkladı”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Ağustos, 2016, s. 8.

<sup>322</sup> “Çiftçi Uzun Vadeli Borç Erteleme İstiyor”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Eylül, 2016, s. 6-7.

<sup>323</sup> “Bayraktar, Tarımda 2016'yı Değerlendirdi, Beklentilerini Açıkladı”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Ocak, 2017, s. 6.

<sup>324</sup> “Bayraktar, Üretici Market Fiyatlarını Değerlendirdi”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Şubat, 2017, s. 26.

<sup>325</sup> “Ramazan Ayındaki Fiyat Gelişmeleri”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Haziran, 2017, s. 6-7.

<sup>326</sup> “Çiftçi Sorunlarının Çözülmesini İstiyor”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Temmuz, 2017, s. 6.

<sup>327</sup> “Bayraktar'ın Basın Toplantısı”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Ekim, 2017, s. 12-13.

<sup>328</sup> “Bayraktar: Besiye Alınan Hayvan Başına 1000 Lira Destek Verilmelidir”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Kasım, 2017, s. 6.

<sup>329</sup> “Bayraktar 2017 Yılına Değerlendirdi”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Ocak 2018, s. 6.

<sup>330</sup> “Bayraktar Şeker Fabrikalarının Özelleştirilmesini Değerlendirdi”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Mart 2018, s. 14.

<sup>331</sup> “TZOB Genel Başkanı Bayraktar'ın Basın Toplantısı”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Nisan, 2018, s. 10.

<sup>332</sup> “Bayraktar, Ramazan Öncesi Fiyatları ve Çiftçilerin Taleplerini Açıkladı”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Mayıs, 2018, s. 14.

<sup>333</sup> “TZOB Genel Başkanı Bayraktar, Kurbanlık Fiyatları Açıkladı”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Ağustos, 2018, s. 6.

<sup>334</sup> “Bayraktar: Yelkenleri Tarıma Çevirmemiz Tarımda Üretimi Arttırmamız Lazım”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Şubat, 2019, s. 6.

<sup>335</sup> “Bayraktar Üretici ve Market Fiyatlarını Değerlendirdi”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Haziran, 2019, s. 6.

### 3.2.3.3. Seminer ve Paneller

2014 yılı Aralık ayında Ankara’da Sosyal Güvenlik semineri yapılmıştır. Bu seminerde konuşma yapan TZOB Genel Başkanı ve Sosyal Güvenlik Kurumu Yönetim Kurulu üyesi Şemsi Bayraktar; öncelikli olarak kayıt dışılığın önlenmesi gerektiğinin ve ülkemizde de bunun mücadelesinin verildiğini belirtmiştir. Ayrıca, eğitim çalışmaları ile ilgili SGK on dört ilde bilgilendirme toplantısı yaptığını belirtmiştir. Bu bağlamda da Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ve TZOB’un onayı ile kadın çiftçilere eğitim verildiği belirtilmiştir.<sup>336</sup> Aynı ay içerisinde SGK toplantısının bir diğeri de Adana’da gerçekleştirilmiştir.<sup>337</sup>

2015 yılına gelindiğinde, Tekirdağ’da da SGK semineri gerçekleştirilmiştir.<sup>338</sup> Aynı ay içerisinde Ordu’da da SGK semineri gerçekleştirilmiştir.<sup>339</sup>

TZOB bünyesinde gerçekleştirilen panellere bakıldığında; 26.1.1983 tarihinde Ankara Ziraat Fakültesinde gerçekleştirilen “*Tarımsal Pazarlama Sorunları ve Çözüm Önerileri*” konulu panele TZOB temsilcisi de bir bildiri ile katılmıştır. Bu bildiri ile temsilci desteklenen ürünlerin fiyatının belirlenmesinde uygulanan sistemi eleştirmiştir.<sup>340</sup>

13.1.1984 tarihinde de Türkiye ihracatçılar birliği tarafından “*Türkiye’nin İhracat Sorunları*” hakkında da bir panel düzenlenmiştir.<sup>341</sup>

25 Ekim 2000 tarihinde de “*Türk Tarımında Gübre*” paneli, 18 Nisan 2002 tarihinde “*Küreselleşme Sürecinin Türkiye Tütün Sektörüne Etkileri*” paneli, 21.04.2005 tarihinde “*AB Sürecinde Süt Sığırcılığı ve Süt Sanayi*” paneli ve 26 Ocak 2006 tarihinde de “*Kuş Gribinin Ekonomik ve Sosyal Boyutları*” paneli yapılmıştır.<sup>342</sup>

2017 yılına gelindiğinde ise, “*Fındıkta Küllenme Hastalığında Merkezi Yönetim Konulu Çiftçi Eğitim Paneli*” gerçekleştirilmiştir. Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ile TZOB ortaklığında Giresun ilinin Tirebolu ilçesinde bulunan iletişim fakültesi konferans salonunda gerçekleştirilen panele 126 çiftçi katılmıştır. TZOB Yönetim Kurulu üyesi olan Hasan Kozoğlu yapmış olduğu konuşmasında, ülkemizde 417 bin üreticinin fındık ziraatı

<sup>336</sup> “Sosyal Güvenlik Semineri Sakarya’da Yapıldı”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Aralık 2014, s. 14-15.

<sup>337</sup> “Sosyal Güvenlik Semineri Adana’da Yapıldı”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Aralık 2014, s. 18.

<sup>338</sup> “Sosyal Güvenlik Semineri Tekirdağ’da Yapıldı”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Ocak 2015, s. 6.

<sup>339</sup> “Sosyal Güvenlik Semineri Ordu’da Yapıldı”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Ocak 2015, s. 10

<sup>340</sup> “1982-1983 Türkiye Ziraat Odaları Birliği Çalışma Raporu ve Mali Rapor: XIV. Genel Kurul/ Türkiye Ziraat Odaları Birliği”, s. 152.

<sup>341</sup> “1982-1983 Türkiye Ziraat Odaları Birliği Çalışma Raporu ve Mali Rapor: XIV. Genel Kurul/ Türkiye Ziraat Odaları Birliği”, s. 154.

<sup>342</sup> Kayademi, *Baskı Grupları ve Bir Baskı Grubu Olan Ziraat Odalarının Tarım Politikalarına Etkisi*, s. 77-78.

ile uğraştığını ve ülkemizde son on yılda fındık tarımında bir yılda elde edilen ürün ortalama olarak 550 bin ton olduğunu söylemiştir.<sup>343</sup>

#### 3.2.3.4. Sempozyumlar

1983 yılında “*Tarımsal Mekanizasyon ve Enerji*” sempozyumu ve “T.C. Ziraat Bankası ile Türkiye Odalar Birliği’nin ortak olarak düzenledikleri “*Tarıma Dayalı Sanayi ve Pazarlama*” sempozyumu yapılmıştır.<sup>344</sup> Bu sempozyumlara ek olarak, hem hayvansal protein açısından hem de ihracatı sağlanınca döviz kazancı sağlaması açısından tavukçulukla alakalı Ankara Ticaret ve Sanayi Odaları Birliği ile Ankara Ziraat Fakültesi tavukçuluğun gelişmesi, hastalıklarla başa çıkma ve damızlık elde etme gibi konularda organize olarak tavukçuluk sempozyumu yapmışlardır.<sup>345</sup> 2-3 Aralık 1999’da da “*Türkiye I. Besi ve Süt Hayvancılığı*” sempozyumu yapılmıştır.<sup>346</sup>

2014 yılı Kasım ayında Birleşmiş Milletler tarafından, açlık ve yoksulluğa karşı mücadele etmek, doğal kaynakların korunması, köyden kente göçün engellenmesi ve sürdürülebilir zirai üretim anlamında aile çiftliğinin değerini vurgulamak için 2014 yılı “*Uluslararası Aile Çiftliği*” olarak kabul edilmiştir. Sempozyuma TZOB adına katılan ve konuşma yapan danışman H. Hüseyin Coşkun son yıllarda meydana gelen gelişmelerin dünya devletleri açısından çok zor bir süreç olduğunu belirtmiştir.<sup>347</sup>

2016 yılı Haziran ayında “*Uluslararası Tarım Sigortaları Sempozyumu*” gerçekleştirilmiştir. Bu sempozyum da konuşma yapan Bayraktar; tarımın sadece ülkemiz açısından değil tüm dünya devletleri tarafından önemli olduğunu bu öneminde enerjiyle birlikte önem kazandığını belirtmiştir. Ayrıca, bayraktar konuşmasında doğal afetlerin yalnızca mikro alandaki işletmeleri değil, mikro alanında yapılan ekonomiyi de etkilediğini beyan etmiştir.<sup>348</sup>

---

<sup>343</sup> “Fındıkta Küllenme Hastalığında Merkezi Yönetim Konulu Çiftçi Eğitim Paneli”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Nisan 2017, s. 12.

<sup>344</sup> “1982-1983 Türkiye Ziraat Odaları Birliği Çalışma Raporu ve Mali Rapor: XIV. Genel Kurul/ Türkiye Ziraat Odaları Birliği”, s. 141.

<sup>345</sup> “1982-1983 Türkiye Ziraat Odaları Birliği Çalışma Raporu ve Mali Rapor: XIV. Genel Kurul/ Türkiye Ziraat Odaları Birliği”, s. 142.

<sup>346</sup> Kayademi, *Baskı Grupları ve Bir Baskı Grubu Olan Ziraat Odalarının Tarım Politikalarına Etkisi*, s. 77.

<sup>347</sup> “Aile Çiftliği Sempozyumu”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Kasım 2014, s. 17.

<sup>348</sup> “Uluslararası Tarım Sigortaları Sempozyumu”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Haziran 2016, s. 24.



## SONUÇ

Tarım insanların sosyal ve ekonomik hayat şartlarında varlıklarını sürdürmeleri için gerekli olan bir unsurdur. Tarihin ilk dönemlerinde avcılık ve toplayıcılıkla uğraşan insanlar zaman içerisinde yerleşik hayata geçmiş ve gerekli olan temel ihtiyaçlarını karşılamak için tarımla uğraşmaya başlamıştır. Tarım sektörü insanların geçimlerini sağlamasında ve gerekli olan besinleri üretilip kullanılmasında önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarım sektörü başta devletler üzerinde olmakla birlikte bu bölgelerde yaşayanlar üzerinde de ciddi bir etkiye sahiptir. Tarımın gelişmesi ekonomi ve sanayiye bağlı da değişim göstermektedir. Üretilen ürünler pazarlar aracılığıyla halka ulaşmakta ve ekonomiye can vermektedir. Ayrıca, pazarlarda satılan ve satın alınan ziraat ürünleri de halkın ihtiyaçlarına karşılık vermektedir.

Tarım sektörünün sanayi açısından önemine bakıldığında ise, sanayi için hammadde gereksinimi tarım ürünlerinden karşılanmaktadır. Özellikle tarihin ilk dönemlerinde küçük el tezgâhları ile üretilen tarım alet ve edevatları büyük rağbet görmüştür. Bu durumda toplumlar arasında kaynaşmayı sağlamıştır. Tarımın ekonomi yönüyle sınırlı kalmayarak siyasi açıdan da devletlerarasında önemli bir payı bulunmaktadır. Devletler üretmiş oldukları zirai ürünleri yabancı memleketlere satarak hem kendi ülkesine katkı sağlamış hem de yabancı devletler ile ilişkiler gelişmiştir.

Osmanlı Devleti de kurulduğu tarihten itibaren geçimini tarıma dayandırmıştır. İkel metotlar kullanılarak üretilen ürünler halkın geçim kaynağını oluşturmaktadır. İlk zamanlarda yerleşik bir hayat sürmeyen toplum avcılık ve toplayıcılıkla uğraşırken daha sonraki süreçte yerleşik hayata geçmiş ve büyüyen nüfus ile birlikte devletin idari yapısı da gelişmiştir. Bu durum halkın tarımla uğraşmasına ve bu alanda ürünler üretmesine neden olmuştur. Halk tarım sayesinde kendini geliştirmenin ekonomik yollarını bulmuş ve bu yollar ile devletin hazinesine de katkı sağlanmıştır. Zirai ürünler sayesinde hem halkın geçim sıkıntısı ve açlık duygusu bastırılmış hem de insanlar arasında sürekli olan bir iletişim ve etkileşim başlamıştır. Ayrıca, Halk tarımdan elde ettiği gelirler sayesinde devlete asker beslemiş ve onların sorumluluğunu alarak devletin üzerindeki yükü hafifletmiştir.

Osmanlı Devleti klasik dönemine bakıldığında, ikel metotlar kullanılarak yapılan tarım halkın % 80-90 civarında büyük bir kısmını oluşturmaktadır. Bu dönemde halk üreten kesim olmakla birlikte bu üretim döngüsü babadan oğula miras olarak geçmektedir.

Ancak; üretim yapılan bu topraklar devlete ait olup burada tek söz sahibi devlet olmaktadır. Toprağın ekimini yapan kişi bu toprağı satma veya kiralama hakkına sahip olmamakla birlikte düzenli olarak vergilerini vermekle yükümlüdür. Osmanlı devleti bu otoritesi ve toprak üzerindeki düzeni sayesinde 15. ve 16. yüzyıllar boyunca rahat bir şekilde varlığını sürdürmüş ve güçlü bir devlet haline gelmiştir. Ancak, 17. yüzyıla gelindiğinde bozulmaya başlayan vergi sistemi ve toprakların işlenişindeki aksaklıklar Osmanlı Devleti'nin ekonomisinin zayıflamasına neden olmuştur. Tımar sisteminin bozulması ile birlikte halktan haksız yere vergi alan kişilerin yerine iltizam usulü getirilerek sorun çözülmeye çalışılmıştır. Fakat bu süreç sağlıklı bir şekilde işlemeyince vergilerin alımı daha da ağırlaşarak devam etmiştir.

Vergilerin ağırlaşması ziraat ile uğraşan küçük aileleri derinden sarsmış ve devlete olan güven azalmıştır. Halk ağır vergiler altında ezilirken gerekli değeri de görmemiştir. Bu durum 19. yüzyıla kadar bu şekilde devam etmiştir. 19. yüzyıla gelindiğinde Osmanlı aydınları devletin kurtulması için çeşitli yollar aramaya başlamıştır. Bu yollardan birisi de ziraat alanında kalkınmanın sağlanması amacına yöneliktir. Çünkü, Osmanlı Devleti'nin ekonomik temelleri tarım üzerine kurulmaktadır. Bunu bilen aydınlar köylü üzerinde saygınlığını kazanmak için çeşitli tarımsal metotlara başvurmuşlardır. Diğer Avrupalı devletler ile iletişime geçen Osmanlı Devleti tarımsal anlamda ilkel metotlardan ziyade yeni metotlar kullanmanın yollarını aramıştır. Devletin gözünde köylü üst seviyeye çıkarılmıştır.

Özellikle Tanzimat Fermanı'nın ilan edilmesi ile birlikte devlet her alanda gelişme göstermeye başlamıştır. Tarımsal ürünlerde artış görülmüş ve halk ekonominin gelişmesi için üretime teşvik edilmiştir. Bu dönemde üretimle uğraşan kişilere çeşitli toprak dağılımları yapılarak üretimin devamlılığı sağlamıştır. Ayrıca, dış pazarlarda da alım ve satım gücü ilerlemiş ve halkın cesareti kuvvetlendirilmiştir. Köylülerin angarya işlerde çalıştırılması bu dönemde kaldırılarak sadece tarım ile uğraşmalarına yön verilmiştir. Vergilerin alınmasında sağlanan kolaylıklarda halkın moralinin yükselmesine ve devlete olan bağlılıklarının artmasına neden olmuştur.

Tanzimat Fermanı'nın ilan edilmesi ile birlikte kurulan bakanlıklardan biri olan Hariciye Nezaretine bağlı olarak bir Ziraat ve Sanayi Meclisi kurulmuştur. Bu meclisin amacı, zirai bürokrasiyi oluşturmak, üretimi teşvik etmek ve verimi arttırmaktır. Bu meclisin kurulmasından kısa bir süre sonra Meclis-i Umur-u Nafta Nezareti adını almış ise de daha sonraki süreçte Ticaret Nezaretine bağlanmıştır. Ancak, ticaret nezaretinde yapılan bazı

değişiklerden dolayı Meclis-i Umur-u Nafia Nezareti de kapatılmıştır. Aradan geçen iki yıllık bir süre zarfından sonra tekrar kurulan Ziraat Meclisi bu kez Maliye Nezaretine bağlanmış ise de Maliye Nezareti bütçe yetersizliğini gerekçe göstererek meclisin devamını sağlaması için Ticaret Nezaretine devretmiştir. Bu süreç ziraat alanında düzenli bir kuruluş olan Ziraat Odalarının kurulmasına kadar bu şekilde devam etmiştir.

Ziraat Odalarının kurulma amacı, bu güne kadar bir örgütlenme içerisine girmeyen çiftçileri tek bir çatı altında toplayarak seslerini geniş kitlelere duyurmaktır. Bu örgütlenmenin de odaların kurulması ile başladığı bilinmektedir. İlk oda kurma çalışmaları Islahat Fermanı zamanında ortaya çıkmıştır. Ancak, çalışmalara 1870'li yıllarda başlanmıştır. Bu dönemde bir Ziraat ve Ticaret Odasının kurulmasına karar verilmiş fakat yeterli çalışmaların yapılmaması sonucunda bu süreç 1881 yılında kurulan Ziraat Odalarına kadar devam etmiştir. 1881 yılında vilayet, liva ve kazalarda birer tane Ziraat Odasının kurulmasına karar verilmiş ve çalışmalara başlanmış ise de nizamnamenin yetersiz gelmesi sonucu 1884 yılında kanunnameye ek bazı maddeler konularak genişletilmiştir. Ancak; tüm bu çalışmalardan istenilen sonuç elde edilememiş ve 1912 Ziraat Odalarıyla ilgili tekrar bir Nizamname çıkarılmasına karar verilmiştir. Çıkarılmış olan bu nizamnamede de 1881 yılında çıkarılan nizamnameye bazı eklemeler yapılarak yürürlüğe girmiştir. Ancak, tüm bu uğraşlara rağmen Ziraat Odaları 1957 yılına kadar İktisat Vekâletine bağlı olarak faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Hatta 1931 yılında yapılan Ziraat Kongresine de katılımcı gönderen Ziraat Odalarından pek üstün bir başarı sergilemesi beklenilmemiştir. Mecliste yapılan konuşmalarda da Ziraat Odalarının ziraat ile ilgili konularda yetersiz kaldığını ve bir an önce Ziraat Odalarının düzenlenmesi gerektiği üzerinde durulmuştur.

Düşünülen bu düzenlemeler ile birlikte 1957 yılında Ziraat Odaları ile ilgili bir Kanun çıkarılmıştır. Kanunname içerisinde Ziraat Odalarının teşkilat yapısından, görevlerinden ve odayı ilgilendiren tüm bilgilerden bahsedilmiştir. Bu nizamnameye ek olarak, 1957 yılında Ziraat Odalarının tümünü tek bir çatı altında toplamak için Ankara'da Türkiye Ziraat Odaları Birliği kurulmuştur. Kurulmuş olan bu Birliğin amacı, odalar arasında çıkabilecek çatışmaları önleyerek odaların hak ve çıkarlarını korumaktır. 1957 yılında çıkarılmış olan nizamnamede bu Birliğin görevlerinden ve teşkilat yapısından bahsedilmiştir. Bu nizamname gecikmelerden dolayı 1964 yılında yürürlüğe girmiştir.

1971 yılına gelindiğinde de 1957 yılında çıkarılmış olan nizamnamenin 4, 5, 8, 9, 11, 17, 18, 19, 20, 26, 28, 30, 31 ve 32'nci maddelerinde bazı değişiklikler yaşanmıştır. 1983

yılına gelindiğinde ise iki kez 1957 yılında çıkarılmış olan nizamnamenin maddelerinin bazılarında değişiklikler yapılmıştır. Bu maddeler tamamen değiştirilmemekle birlikte içerisinde sadece genişlemeler yapılmıştır. Son olarak, 2004 yılında ise, 1957 yılında çıkarılan nizamnamenin her maddesinde genişletmeler yapılarak kabul edilmiştir.

Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği'nin hem Osmanlı Devleti döneminde hem de Türkiye Cumhuriyeti Devleti döneminde birçok faaliyeti bulunmaktadır. Osmanlı Devleti döneminde pirinç ziraatının ekimi ve sulanması alanında faaliyetleri olan odanın Cumhuriyet Döneminde gelindiğinde birçok faaliyette bulunduğu görülmektedir. Bunlar şu şekildedir; Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği 1960'lı yıllardan başlayarak tarımın sorunlarıyla ilgili görüşlerini dile getirmekle birlikte bu konuda yapılması gerekenler için de önerilerde bulunmuştur. Vergi adaletsizliğinden bahseden TZOB zirai gelirleri vergilendirme konusunda adil bir politika güdülmesini savunmuştur. İlâveten, bu dönemde tarımla yakından ilgilenen kooperatifleler ve amaçlarından bahsederek onlar ile ilişki içinde olmaya özen göstermiştir. Türkiye'nin yakıt problemine de değinen Birlik önlemler almanın hem insanlar hem de çevre için yarar sağlayacağını savunmuştur. Bölgelere ayrılarak faaliyet gösteren Birlik burada odalar kurarak çiftçiler ile yakın temastan kaçınmamışlardır. Bu temaslarını yaptıkları toplantı, panel ve sempozyum, basın açıklamaları ile güçlendirmişlerdir. Yapmış oldukları basın toplantılarıyla halkın meyve-sebze fiyatları ve diğer konularda bilgi sahibi olmasını sağlamıştır. Ayrıca, seçim dönemlerinde birçok partili üye tarafından Birlik ziyaret edilmiş ve bu ziyaretler karşılığında da ziyarette de bulunma gereği ortaya çıkmıştır.

Tüm bu faaliyetler ziraat alanında bir birlik oluşturmak için Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği'ne verilen önemi göstermektedir. Ülkemizde hala tarım halk ve yetkili kişiler için önemli olup bu alanda çalışmalara devam edilmektedir. Bu çalışmaların bir Birliğin bünyesi altında toplanması da etkili ve hızlı çözüm yolları bulma açısından önemlidir. Günümüzde neredeyse her ilde bulunan Ziraat Odaları çiftçilerin sorunlarını ve çözüm önerilerini dinleyerek Türkiye Ziraat Odaları Birliği'ne sunmakta olup birlikte bu sorunlara ve taleplere çözüm yolları geliştirmektedir.

Ziraat Odalarının bu denli bir yayılma göstermesi çiftçilerin devlete olan güvenini sağlamlaştırmış olmakla birlikte üretim alanında teşvik edici bir unsur olmaktadır. Yapılan bu üretimler sayesinde devlet ekonomik açıdan güçlenmiş ve dışa bağımlılık oranı azalmıştır. Sonuç olarak, Ziraat Odalarını temelini oluşturan tarımın toplumlar ve insanlar üzerinde ne kadar etkili olduğunu ve bu etkinin insanlar arasında etkileşimini de

önemli derecede etkilediği görölmüştür. Bu etkileşim sayesinde insanlar bir araya gelerek bir birlik oluşturmanın bilincine varmış, bu durumda beraberinde Ziraat Odalarının teşkil edilmesine ön ayak olmuştur. Bu oluşum geçmişten günümüze kadar süregelmekle birlikte hem üreticiler hem de Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği için bir gurur kaynağı olmaktadır.



## KAYNAKÇA

### ARŞİV

#### Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Hariciye Nezareti Hukuk Müşavirliği İstişare Odası Evrakı (HR.HMŞ.İŞO)*, 163/103, H-29-07-1297/ 7 Temmuz 1880.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Dahiliye Nezareti Mebani-i Emiriye-Hapishaneler Müdüriyeti Mütferrik Evrakı (DH.MB.HPS.M)*, 5/37, H-12-07-1330/ 27 Haziran 1912.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *İrade Şura-yı Devlet Defterleri (İ.ŞD)*, 63/3662, H-08-04-1300/ 16 Şubat 1883.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *İrade-i Meclis-i Mahsus (İ.MMS)*, 152/9, H-13-06-1330/ 30 Mayıs 1912.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Muhaberat-ı Umumiye İdaresi Belgeleri (DH.MUI)*, 158/64, H-13-06-1330/ 30 Mayıs 1912.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Mukavelename ve Mukavelet Defterleri (A.DVN.MKL)*, 19/21, H-16-08-1297/ 24 Temmuz 1880.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Mukavelename ve Mukavelet Defterleri (A.DVN.MKL)*, 23/17, H-15-04-1300/ 23 Şubat 1883.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Mukavelename ve Mukavelet Defterleri (A.DVN.MKL)*, 87/20, H-29-12-1309/ 25 Temmuz 1892.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Şura-yı Devlet Defterleri (ŞD)*, 551/00031, H-05-06-1330/ 22 Mayıs 1912.

### RESMİ YAYINLAR

Meclis-i Mebusan Tutanak Dergisi, Dönem: 1, Cilt: 2, İçtima: 2, 23 Şubat 1325.

Meclis-i Mebusan Tutanak Dergisi, Dönem: 1, Cilt: 2, İçtima: 2, 25 Şubat 1325.

Meclis-i Ayan Tutanak Dergisi, Dönem: 1, Cilt: 1, İçtima: 2, 27 Mart 1326.

T.B.M.M Tutanak Dergisi, Devre: 10, Cilt: 18, İçtima: 3, 29 Mart 1957.

T.B.M.M Tutanak Dergisi, Devre: 10, Cilt: 18, İçtima: 3, 8 Nisan 1957.

### DÜSTURLAR

“Ziraat Odaları Hakkında Nizamnamedir”, *Düstur*, I. Tertip, Z/1.

“Ziraat Odaları Nizamname-i Dâhilîsi”, *Düstur*, I. Tertip, Z/3.

“Ziraat Odaları Nizamnamesi”, *Düstur*, II. Tertip, Cilt: 4.

## SÜRELİ YAYINLAR

### Gazeteler

*Akşam Gazetesi.*

*Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi.*

*Resmi Gazete.*

*Türk Çiftçisinin Sesi Ziraat Odaları Gazetesi.*

*Vakit Gazetesi.*

*Ziraat Gazetesi.*

### KİTAPLAR

*[Türkiye Ziraat Odaları Birliği] XXI. Genel Kurul: Ziraat Odaları Raporu 1997-1998, Ankara, 199-.*

*1972-1973 Zirai ve İktisadi Durum Raporu, Cilt: 3, Türkiye Ziraat Odaları Birliği Yayınları, Ankara, 1974.*

*1974-1975 Zirai ve İktisadi Durum Raporu, Aydın Matbaası, Ankara, 1976.*

*1976-1977 Zirai ve İktisadi Durum Raporu, Aydın Matbaa, Ankara, 1978.*

*1982-1983 Türkiye Ziraat Odaları Birliği Çalışma Raporu ve Mali Rapor: XIV. Genel Kurul/ Türkiye Ziraat Odaları Birliği, Çağla Matbaa, Ankara, 1983.*

*Cumhurbaşkanımız, Sayın Kenan Evren'e Arz Edilecek Brifing Münasebetiyle, "Tarım Sektörü ve Çiftçilerin Sorunları ve Çözüm Yolları"na Ait Teklif ve Temenniler-Öneri Paketi, Güven Matbaası, Ankara, 1983.*

*Çiftçi Sorunları Üzerinde Cumhurbaşkanımıza ve Başbakanımıza Sunulan Rapor, Kurtuluş Ofset Basımevi, Ankara, 1985.*

*DURA, Cihan, Türkiye Ekonomisi, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri, 1991.*

*ESEN, Tefik, Yeni Ziraat Odaları, Aydınlık Matbaası, İstanbul, 1951.*

*İMAMOĞLU, Hüseyin Vehbi, Bir Dünya Devleti Osmanlı (1299-1922), I. Baskı, Yay Yayıncılık, Samsun, 2008.*

*İNALCIK, Halil, Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağı (1300-1600), Çeviren: Ruşen Sezer, 14. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2006.*

- İSLAM, Nadir Latif, *Ziraat Odaları (Vazife, Kuruluş ve Çalışmaları)*, Ankara, 1965.
- KARAL, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*, Cilt: VI, 7. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2007.
- KASABA, Reşat, *Osmanlı İmparatorluğu ve Dünya Ekonomisi On Dokuzuncu Yüzyıl*, Çeviren: Kudret Emiroğlu, I. Baskı, Belge Yayınları, İstanbul, 1993.
- PAMUK, Şevket, *Osmanlıdan Cumhuriyete Küreselleşme, İktisat Politikaları ve Büyüme Seçme Eserler II*, Çeviren: Gökhan Aksoy (2,3,5,6,8,9,13. Bölümler), I. Baskı, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2008.
- QUATAERT, Donald, *Osmanlı İmparatorluğu 1700-1922*, Çeviren: Ayşe Berktaş, 10. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2016.
- Toprak ve Tarım Reformu Ön Tedbirler Tasarısı Hakkında Görüşler/ Türkiye Ziraat Odaları Birliği*, Ülker Matbaası, Ankara, 1971.
- Türk Tarımı Sorunlar ve Çözüm Yolları*, Ankara, 1972.
- Türkiye Yakıt Problemi: Odun ve Tezeğin Değerlendirilmesi*, Demirkanlar Matbaası, Ankara, 1973.
- Türkiye'de Tarım*, Editör: Fahri Yavuz, Ankara, 2005.
- Türkiye'nin 1969 Zirai ve İktisadi Durum Raporu*, Ankara, 1970.
- Türkiye'nin 1970-1971 Zirai ve İktisadi Durum Raporu*, Başnur Matbaası, Ankara, 1972.
- TZOB Genel Sekreteri Zeki Yücetürk'ün Sayın Başbakan ve Bakanlar-Çiftçiler Toplantısında Takdim Ettiği Para Politikası ve Tarım Reformu, Ekonominin Diğer Sektörler İle İlişkiler, Dış Yardımlar ve Yabancı Yatırımlar Konularındaki TZOB Görüşleri*, Ankara, 1973.
- TZOB Yönetim Kurulu Üyesi Bülent Ş. Özçelik'in Sayın Başbakan ve Bakanlar-Çiftçiler Toplantısında Takdim Ettiği Çiftçinin Teşkilatlanması, Tarımsal Mevzuat Değişiklikleri, Köy ve Köylü Sorunları Konularındaki TZOB Görüşleri*, Ankara, 1973.
- TZOB Yönetim Kurulu Üyesi Celal Karakurum'un Sayın Başbakan ve Bakanlar-Çiftçiler Toplantısında Takdim Ettiği Tarımsal Ürün Fiyatları, Tarımsal Ürünlerin Pazarlanması Konularındaki TZOB Görüşleri*, Ankara, 1973.
- YILDIRIR KOCABAŞ, Özlem, *Türkiye'de Tarımsal Kooperatifçilik Düşüncesinin Gelişimi*, I. Baskı, İstanbul, 2010.



*Ziraat Odaları Çalışma Raporu 1997-1998: 21. Genel Kurul*, Ankara, 1999.

*Ziraat Odaları Çalışma Raporu 1999-2000: XXII. Genel Kurul/ Türkiye Ziraat Odaları Birliği*, Ankara, 2001.

*Ziraat Odaları Çalışma Raporu 2007-2010: 25. Genel Kurul/ Türkiye Ziraat Odaları Birliği*, Ankara, 2011.

*Ziraat Odaları Çalışma Raporu 2011-2014: 26. Genel Kurul*, Ankara, 2015.

*Ziraat Odaları Çalışma Raporu 2015-2018: 27. Genel Kurul*, Ankara, 2019.

*Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği Kanun ve Nizamnamesi*, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1964.

*Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği Kanun ve Nizamnamesi*, Güven Matbaası, Ankara, 1965.

*Zirai Gelir Vergisi Hakkında Görüşler/ Türkiye Ziraat Odaları Birliği*, 1964.

*Zirai Gelirleri Vergilendirme Sistemi Hakkındaki Görüşleri*, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1968.

## **MAKALELER**

“Aile Çiftliği Sempozyumu”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Kasım 2014, ss. 17.

“Başkanlar KOP Projesini Masaya Yatırdı”, *Türk Çiftçisinin Sesi Ziraat Odaları Gazetesi*, Sayı: 42, Yıl: 4, Haziran 2012, ss. 19.

“Bayraktar 2017 Yılına Değerlendirdi”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Ocak 2018, ss. 6-15.

“Bayraktar KİK Toplantısına Katıldı”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Aralık 2012, ss. 15.

“Bayraktar Şeker Fabrikalarının Özelleştirilmesini Değerlendirdi”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Mart 2018, ss. 14-19.

“Bayraktar Üretici ve Market Fiyatlarını Değerlendirdi”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Haziran 2019, ss. 6-9.

“Bayraktar Ürün Fiyatlarındaki Değişimi Değerlendirdi”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Nisan 2016, ss. 8-12.

“Bayraktar, Ramazan Öncesi Fiyatları ve Çiftçilerin Taleplerini Açıkladı”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Mayıs 2018, ss. 14-19.

“Bayraktar, Tarımda 2016’yı Değerlendirdi, Beklentilerini Açıkladı”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Ocak 2017, ss. 6-13.

“Bayraktar, Üretici Market Fiyatlarını Değerlendirdi”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Şubat 2017, ss. 26-30.

“Bayraktar: Besiye Alınan Hayvan Başına 1000 Lira Destek Verilmeli”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Kasım 2017, ss. 6-12.

“Bayraktar: Darbeyi Milletçe Omuz Omuza Vererek Bertaraf Etmenin Onurunu ve Gururunu Yaşıyoruz”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Temmuz 2016, ss. 8-9.

“Bayraktar: Yelkenleri Tarıma Çevirmemiz Tarımda Üretimi Arttırmamız Lazım”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Şubat 2019, ss. 6-11.

“Bayraktar’ın Basın Toplantısı”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Ekim 2017, ss. 12-17.

“Çiftçi Sorunlarının Çözülmesini İstiyor”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Temmuz 2017, ss. 6-12.

“Çiftçi Uzun Vadeli Borç Erteleme İstiyor”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Eylül 2016, ss. 6-10.

“Ege Bölge Toplantısı Aydın’da Yapıldı”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Eylül 2018, ss. 6-10.

“Fındıkta Küllenme Hastalığında Merkezi Yönetim Konulu Çiftçi Eğitim Paneli”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Nisan 2017, ss. 10-13.

“Genç Çiftçi Projesi Hibe Dağılımı ve Çiftçi Buluşması Ortak Akıl Toplantısı”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Aralık 2016, ss. 8-9.

“Gıda Fiyatları Mercek Altında”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Haziran 2016, ss. 18-23.

“Hatay İli Tarım ve Kırsal Kalkınma Stratejik Planı ve Tarım Sektör Toplantısı”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Haziran 2012, ss. 10.

“Hububat Piyasalarını Değerlendirme Toplantısı”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Mart 2012, ss. 22-23.

“Kadın Çiftçi Eğitimi Tanıtım Toplantısı”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Kasım 2012, ss. 6-10.

“Kiliste SODES Projesine Start Verildi”, *Türk Çiftçisinin Sesi Ziraat Odaları Gazetesi*, Sayı: 35, Yıl: 3, Kasım 2011, ss. 16.

“Kooperatifçilik Hakkında Türkiye Ziraat Odaları Birliğinin Ön Görüşü”, *Karınca Kooperatif Postası*, Cilt: 33, Sayı: 363, 1967, ss. 17-19.

“KOP Bölgesi Ziraat Odası 3. Koordinasyon Toplantısı”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Temmuz 2012, ss. 18.

“Marmara Bölge Toplantısı”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Ekim 2018, ss. 6-13.

“Ocak Ayı Üretici ve Market Fiyatları”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Şubat 2012, ss. 18-21.

“Okul Sütü Projesi”, *Türk Çiftçisinin Sesi Ziraat Odaları Gazetesi*, Sayı: 42, Yıl: 4, Haziran 2012, ss. 12.

“Otomasyon Projesi Devreye Girdi”, *Türk Çiftçisinin Sesi Ziraat Odaları Gazetesi*, Sayı: 66, Yıl: 6, Haziran 2014, ss. 7.

“Ramazan Ayındaki Fiyat Gelişmeleri”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Haziran 2017, ss. 6-11.

“Sakarya’da SGK Toplantısı”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Ocak 2013, ss. 10-11.

“Sosyal Güvenlik Semineri Adana’da Yapıldı”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Aralık 2014, ss. 18-23.

“Sosyal Güvenlik Semineri Ordu’da Yapıldı”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Ocak 2015, ss. 10-13.

“Sosyal Güvenlik Semineri Sakarya’da Yapıldı”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Aralık 2014, ss. 14-17.

“Sosyal Güvenlik Semineri Tekirdağ’da Yapıldı”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Ocak 2015, ss. 6-9.

“Süt Sektörü ve 2012 Yılından Beklentimiz”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Ocak 2012, ss. 18.

“Tarımda İnovasyon ve Bilgilendirme Eğitim Toplantısı”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Nisan 2017, ss. 8-11.

“Tarımın Kalbi Karadeniz’de Attı”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Kasım 2013, ss. 6-14.

“Toprağın Elleri Pazara Ulaşıyor Projesi”, *Türk Çiftçisinin Sesi Ziraat Odaları Gazetesi*, Sayı: 39, Yıl: 4, Mart 2012, ss. 13-14.

“Türkiye- AB KİK Toplantısı”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Temmuz 2017, ss. 14-15.

“Türkiye-AB KİK 37. Toplantısı”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Şubat 2018, ss. 10-13.

“TZOB Doğu Anadolu Bölge Toplantısı”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Nisan 2012, ss. 17-22.

“TZOB Genel Başkanı Bayraktar, Kurbanlık Fiyatlarını Açıkladı”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Ağustos 2018, ss. 6-10.

“TZOB Genel Başkanı Bayraktar’ın Basın Toplantısı”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Nisan 2018, ss. 10-14.

“TZOB Karadeniz Bölge Toplantısı”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Nisan 2012, ss. 8-14.

“TZOB Marmara Bölge Toplantısı”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Mart 2012, ss. 6-14.

“TZOB ve Tarım Bakanlığı Tarım ve Hayvancılığı Ele Aldı”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Ağustos 2017, ss. 6-13.

“Uluslararası Tarım Sigortaları Sempozyumu”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Haziran 2016, ss. 24-25.

“Üreten Türkiye Konuşuyor”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Mart 2017, ss. 6-7.

“Üretici Market Fiyatları”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Mayıs 2016, ss. 24-29.

“Yaş Meyve ve Sebze Fiyatları”, *Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi*, Ocak 2012, ss. 30-33.

“Ziraat Odalarından Kardeşliği Güçlendirme Projesi”, *Türk Çiftçisinin Sesi Ziraat Odaları Gazetesi*, Sayı: 34, Yıl: 3, Ekim 2011, ss. 8.

ARAL, Namık Zeki, “Ziraat Odaları”, *Türkiye İktisat Gazetesi*, Cilt: 14, Sayı: 691, 1966, ss. 1-8.

ARSLAN, Seyfettin, GÜL, Cengiz, “Geçmişten Günümüze Türkiye’de Baskı Grupları”, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 1, 2004, ss. 85-100.

AYDIN, Niyazi, “Çiftçinin En Güçlü Teşekkülü Ziraat Odaları Birliği”, *Planlı Köye Doğru Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 33, 1968, ss. 6.

- DEMİREL, Muammer, KAYA DOĞANAY, Fatma, “Osmanlı’da Ziraat Eğitimi: Halkalı Ziraat Mektebi”, *U.Ü. Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 21, 2011, ss. 183-199.
- DOĞAN, Adem, “Ekonomik Gelişme Sürecine Tarımın Katkısı: Türkiye Örneği”, *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 17, 2009, s. 365-392.
- ERGÜNEY, Yeşim Duygu, KARA PİLEHVARİAN, Nuran, “On Dokuzuncu Yüzyıl Dünya Fuarlarında Osmanlı Temsiliyeti”, *Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi E-Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 4, 2017, ss. 224-240.
- ERİŞMİŞ, Mustafa, ŞENVER, Hasan, SOYSAL, Mehmet, “Osmanlı’da Toprak Sistemi ve Tarım Faaliyetleri Arasındaki Etkileşim (15.16.YY)”, *Çankırı Karatekin Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü*, Çankırı, 2014, ss. 7-12.
- ERTUNGA, Arif, “Çiftçi ve Müstahsilin Büyük Kuvveti Türkiye Ziraat Odaları Birliği”, *Türkiye Ziraat Odaları Birliği Dergisi*, Sayı: 2, 1964, ss. 1.
- EŞTÜRK, Özlem, ÖREN, M. Necat, “Türkiye’de Tarım Politikaları ve Gıda Güvencesi”, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tarım Bilimleri Dergisi*, Cilt: 24, Sayı: 2, 2014, ss. 193-200.
- EVSİLE, Mehmet, “Cumhuriyet Döneminde Ziraat ve Hayvancılık Alanında Meydana Gelen Gelişmeler (1923-1950)”, *Kesit Akademi Dergisi*, Sayı: 14, 2018, ss. 1-30.
- GÖZCÜ, Alev, “Atatürk Döneminde Türkiye’de Tarımın Gelişmesinde Alman Etkisi”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 36, 2018, ss. 107-137.
- HEMŞİNLİOĞLU, Mehmet, “Ziraat Odaları Gelişirken”, *Türkiye Ziraat Odaları Birliği Dergisi*, Sayı: 1, 1964, ss. 5.
- KANCA, Haluk, “XXI. Yüzyılın İkinci Yarısında Uluslararası Osmanlı Fuarı: 1963 Sergi-i Umumi-i Osmanî”, *Muftav Dergisi*, Sayı: 5, 2013, ss. 159-187.
- KARABAĞ, Hacer, “Osmanlı’nın Tarımsal Mirası ve Erken Cumhuriyet Döneminde Kırsal Kesimin Kalkınmasına Yönelik Çalışmalar (Bursa Örneğinde)”, *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 18, Sayı: 32, 2017, ss. 225-258.
- KESKİN, Özkan, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Modern Ziraat Eğitiminin Yaygınlaşması: Ankara Numune Tarlası ve Çoban Mektebi”, *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Sayı: 28, 2010, ss. 87-106.

- KOÇTÜRK, O. Murat, “Türkiye Tarımında Mesleki Örgütlenme, Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği'nin İncelenmesi”, *Kooperatifçilik Dergisi*, Sayı: 110, Ekim-Kasım-Aralık, 1995, ss. 87-97.
- NAZIR, Bayram, “Dersaadet Ticaret Odası ve Uluslararası Sergiler”, *International Journal Of History Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1, 2009, ss. 179-196.
- ÖÇAL, Akar, “Ziraat Odaları ile Türkiye Ziraat Odaları Birliğine Çeşitli Kanunlarla Verilen Görevler”, *Eskişehir Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1, 1983, ss. 211-216.
- ÖZGÜN, Cihan, “Osmanlı Devleti'nde Tarım”, *Osmanlı Tarihi Araştırmaları I*, Editör: Ahmet Oğuz, Kesit Yayınları, 2018, ss. 287-319.
- SARIKOYUNCU, Ali, KAYIRAN, Mehmet, “Atatürk, Cumhuriyet ve Türk Tarımı: Atatürk'ün Tarım Politikası ve Sonuçları”, *Erdem Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 31, 1998, ss. 215-241.
- TAŞDELEN, Aziz, “Hukuki Açıdan Zirai Kazançların Vergilendirilmesi”, *Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 23, Sayı: 2, 2010, ss. 137-144.
- TEKELİ, Ramazan, “Asıl Meselemiz”, *Türkiye Ziraat Odaları Birliği Dergisi*, Sayı: 1, 1964, ss. 3-4,18.
- TOKATLIOĞLU, Mircan ve Diğerleri, “Küreselleşme Sürecinde Tarımın Stratejik Önemi ve Tarımsal Arz Güvenliğinin Sağlanmasında Devletin Rolü”, *Journal Of Life Economic Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 4, 2018, ss. 151-176.
- UZUN, Ahmet, “19.Yüzyıl Osmanlı Tarımına İlişkin Çalışmalar”, *Türkiye Araştırmaları Literatürü Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1, 2003, ss. 205-218.
- YEŞİL, Salih, “İşletmeler Açısından Etkin Bir İş Toplantısının DNA'ları”, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 26, Sayı: 1, 2012, ss. 165-196.
- YILDIRIM, Mehmet Ali, “Halkalı Ziraat Mektebi'nin Açılış Sürecine Dair Bazı Mülahazalar ve Amasyan Efendi'nin Layihası”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 32, Sayı: 53, 2013, s. 265-302.
- YILDIRIM, Mehmet Ali, “Osmanlı'da İlk Çağdaş Zirai Eğitim Kurumu: Ziraat Mektebi (1847-1851)”, *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Sayı: 24, 2008, ss. 223-240.

## **BİLDİRİLER ve KONGRELER**

ALPAGU, Hasan, Karşılaştırmalı Bir Analizle Türkiye’de Tarım Politikası, *Türkiye’de Tarım Politikaları ve Ülke Ekonomisine Katkıları Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*, Yayına Hazırlayan: Arzu Güvenç Saygın – Murat Saygın, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2019, ss. 37-51.

GÖKHAN, Emin Ertan, ARIKAN, Mehmet Saltuk, Türkiye’de Tarımsal Politikaların Kısa Dönemli Uygulanmasında Paydaşların Kamuoyu Açıklamalarının Değerlendirilmesi, *Türkiye’de Tarım Politikaları ve Ülke Ekonomisine Katkıları Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*, Yayına Hazırlayan: Arzu Güvenç Saygın – Murat Saygın, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2019, ss. 287-302.

ERDOĞAN, Mert Can, Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Türk İktisat Düşüncesinde Tarım ve Kalkınma, *Türkiye’de Tarım Politikaları ve Ülke Ekonomisine Katkıları Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*, Yayına Hazırlayan: Arzu Güvenç Saygın – Murat Saygın, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2019, ss. 53-77.

AĞAZADE, Seymur, Türkiye Tarım Sektöründe Emek Verimliliği ve İstihdam İlişkisinin İncelenmesi”, *Türkiye’de Tarım Politikaları ve Ülke Ekonomisine Katkıları Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*, Yayına Hazırlayan: Arzu Güvenç Saygın-Murat Saygın, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2019, ss. 273-285.

ŞİMŞİR, Sebahattin, Cumhuriyet Arşiv Kayıtlarına Göre Türkiye’de Tohum Çeşidi İslahına Dair Çalışmalar, *Türkiye’de Tarım Politikaları ve Ülke Ekonomisine Katkıları Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*, Yayına Hazırlayan: Arzu Güvenç Saygın- Murat Saygın, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2019, ss. 3-11.

URAL, Selçuk, HANGÜL, Nesrin, Demokrat Parti Hükümet Programlarında Tarım (1950-1960), *Türkiye’de Tarım Politikaları ve Ülke Ekonomisine Katkıları Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*, Yayına Hazırlayan: Arzu Güvenç Saygın- Murat Saygın, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2019, ss. 79-94.

YILMAZ, Hasan, Türkiye’de Tarım Politikalarının Demokratikleşmesi ve Alternatif Tarım Politikaları Oluşturulması Sürecinde Baskı Grupları Olarak Üretici Örgütleri”, 2. *Ulusal İktisat Kongresi*, İzmir, 2008, ss. 2-3.

## **TEZLER**

ARACI, Burcu, *Cumhuriyet Döneminden Günümüze Tarım Politikalarında Devlet Çiftliklerinin Rolü ve Fiziki Mekana Etkisinin İrdelenmesi, Lüleburgaz Sarmısaklı Çiftliği*

Örneği, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2010.

ARSLAN, İsmail, *XIX. Yüzyılda Balıkesir’de Tarımsal Üretim ve Köylüleri*, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Balıkesir, 2004.

AYTEKİN, Ece, *İzmir İktisat Kongresinden Dünya Ekonomik Bunalımına İzmir’de Tarımsal Etkinlikler*, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılapları Tarihi Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir, 2009.

GÜNAY, Hamdi Furkan, *Türkiye ve Avrupa Birliği’nde Tarımın Önemi ve Mali Destekler Bağlamında İncelenmesi*, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trabzon, 2017.

KARABOĞA, Durmuş Volkan, *Klasik Dönemde Osmanlı Devleti’nde Tarım*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Isparta, 2010.

KAVAK ÇEKEN, Çiğdem, *İstanbul Ahkâm Defterleri Üzerinden 19. Yüzyılda Osmanlı Tarımının Ekonomik ve Hukuki Yönleriyle Değerlendirilmesi*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 2013.

KAYADEMİR, İbrahim, *Baskı Grupları ve Bir Baskı Grubu Olan Ziraat Odalarının Tarım Politikalarına Etkisi*, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Niğde, 2007.

KELEŞ, Adem, *XIX. Yüzyılda Osmanlı Tarımının Modernleşmesi ve Tarımı Geliştirmek İçin Uygulanan Teşvik Politikaları*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya, 2008.

KOÇ, Ercan, *19. YY’da Osmanlı Devleti’nde Tarım*, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir, 2005.

OĞUZ, Gülçin, *Türkiye’de 2. Meşrutiyet ve Cumhuriyet Dönemlerinde, İktisat Politikaları Ekseninde Tarım Sektörü (1908-1939)*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2018.

SAĞLAM, Işıl, *Cumhuriyet Gazetesine Göre Türkiye’de Ekonomi- Politika (1930-1945)*, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Denizli, 2012.



TÜZÜN RAD, Sevgi, *Türkiye’de Ziraat Odalarının Yeniden Yapılanması Üzerine Bir Araştırma*, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 1999.

YARAR, Sibel, *Uluslararası Sergilerde Mimari Temsil ve Uygulama Süreçlerinin Osmanlı-Mısır Rekabeti Üzerinden Değerlendirilmesi (1851-1915)*, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Antalya, 2018.

YAVUZ, Selma, *Birinci Ziraat Kongresi, Alınan Kararlar ve Cumhuriyet Dönemi Ziraat Politikalarına Yansımaları*, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Niğde, 2012.

## **SÖZLÜK**

DEVELLİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, (Yayına Hazırlayan: Aydın Sami Güneyçal) 18. Baskı, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara, 2001.

## **İNTERNET KAYNAKLARI**

<http://kentyasam.com/cumhuriyet-doneminde-turkiye-tarimi-yhbrdty-2006.html> (Erişim Tarihi: 09.10.2019)

[http://www.bilimtarihi.org/pdfs/ziraat\\_okullari.pdf](http://www.bilimtarihi.org/pdfs/ziraat_okullari.pdf) (Erişim Tarihi: 29.11.2019)

<http://www.muhasabedersleri.com/finansal-yatirim/oda.html> (Erişim Tarihi: 08.10.2019)

<http://www.ulasimgazetesi.com/kose-yazisi/5872/meslek-birligi-kurmak.html> (Erişim Tarihi: 08.10.2019)